

KÖZJEGYZŐK KÖZLÖNYE

A MAGYAR ORSZÁGOS KÖZJEGYZŐI KAMARA JOGTUDOMÁNYI FOLYÓIRATA

150 éves a polgári igazságszolgáltatás Magyarországon

Christian Neschwara

Österreich und Ungarn im Spiegelbild der Notariatsentwicklung

Udvardy Sándor

Változás és állandóság

Lehotay Veronika

Az ügyvédi hivatásrend 1874 és 1949 között

Rokolya Gábor

A polgári közjegyzők szerepe a jogtudomány fejlesztésében

† Nánásy László

A királyi ügyészség megszervezése és működésének kezdetei (1871-72)

Schlosser Annamária

Kérdések az egyházak és vallási közösségek polgári jogi felelőssége és helytállási kötelezettsége köréből

Bartha Bence

A polgári perrendtartás alkalmazásának kérdései a közjegyzői eljárásokban

Oláh Antónia

Mennyit (k)ér az ügyvéd?

Sajtószemle

KÖZJEGYZŐK
KÖZLÖNYE

Kiadja a Közjegyzői Akadémia Nonprofit Kft.
1087 Budapest, Stróbl Alajos utca 3/b.
Felelős vezető: Dr. Moldován András ügyvezető

Alapító főszerkesztő: Charmant Oszkár, fiumei királyi közjegyző (1895)

Felelős kiadó és a szerkesztőbizottság elnöke: Tóth Ádám, a Magyar Országos Közjegyzői Kamara elnöke

Főszerkesztő: Rokolya Gábor, KRE ÁJK, PPKE JÁK, MOKK

Szerkesztőség: Bartha Bence, MOKK
Mányoki Ádám, MOKK
Molnár Tamás, DE ÁJK, MOKK
Somogyi Vivien, MOKK
Szócs Tibor, MOKK

Szerkesztőbizottság: Boóc Ádám, KRE ÁJK
Böröcz Helga, MOKK
Gyarmathy Judit, Kúria
Harsági Viktória, PPKE JÁK
Juhász Ivett, PPKE JÁK, MOKK
Varga István, ELTE ÁJK
Veress Emőd, ME ÁJK

Szerkesztőbizottsági titkár: Somogyi Vivien, MOKK

A szerkesztőség címe: 1087 Budapest, Stróbl Alajos u. 3/b.
e-mail: kozlony@mokk.hu

Előfizetési díj egy évre: 32400 Ft
A folyóirat előfizethető a kiadó címén. A lap negyedévente jelenik meg.

A Közjegyzők Közlönye tartalma a szerzői jog által védett információt tartalmaz.
A folyóiratban közölt anyagok bármilyen formában történő átvételéhez, felhasználásához a kiadó előzetes engedélye szükséges.
Tájékoztatjuk szerzőinket, hogy a kéziratok beadása a
https://ojs.mtak.hu/index.php/kozjegyzok_kozlonye oldalon történik.

ISSN 1416-7883 (Nyomtatott) | ISSN 3141-690X (Online)

KÖZJEGYZŐK KÖZLÖNYE

A Magyar Országos Közjegyzői Kamara jogtudományi folyóirata
2026., 30. évfolyam, 1. szám

150 éves a polgári igazságszolgáltatás Magyarországon

5. oldal **Christian Neschwara**
Österreich und Ungarn im Spiegelbild der Notariatsentwicklung
21. oldal **Udvardy Sándor**
Változás és állandóság
34. oldal **Lehotay Veronika**
Az ügyvédi hivatásrend 1874 és 1949 között
53. oldal **Rokolya Gábor**
A polgári közjegyzők szerepe a jogtudomány fejlesztésében
73. oldal † **Nánásy László**
A királyi ügyészség megszervezése és működésének kezdetei (1871-72)
- ***
90. oldal **Schlosser Annamária**
Kérdések az egyházak és vallási közösségek polgári jogi felelőssége és helytállási kötelezettsége köréből
116. oldal **Bartha Bence**
A polgári perrendtartás alkalmazásának kérdései a közjegyzői eljárásokban
127. oldal **Oláh Antónia**
Mennyit (k)ér az ügyvéd?
142. oldal **Sajtószemle**
145. oldal **Abstrakt | Abstrait | Абстрактный**

150 years of Civil Justice in Hungary

5. page **Christian Neschwara**
Austria and Hungary in the light of the development of notaries
21. page **Udvardy Sándor**
Change and constancy
34. page **Lehotay Veronika**
Lawyer profession between 1874 and 1949
53. page **Rokolya Gábor**
The role of civil notaries in the development of jurisprudence
73. page † **Nánásy László**
Organization and beginnings of the Royal Prosecutor's Office (1871-72)
- * * *
90. page **Schlosser Annamária**
Questions concerning the civil liability and responsibility of churches and religious communities
116. page **Bartha Bence**
Issues concerning the application of the Code of Civil Procedure in notarial proceedings
127. page **Oláh Antónia**
How much does a lawyer demand?
142. page **Press Review**
145. page Abstrakt | Abstrait | Абстрактный

Christian Neschwara
Emeritus Universitätsprofessor, Universität Wien
ORCID azonosító: -

ÖSTERREICH UND UNGARN IM SPIEGELBILD DER NOTARIATSENTWICKLUNG

Ausztria és Magyarország a közjegyzőség alakulásának tükrében

Absztrakt

A modern osztrák közjegyzőség története az 1850. évi osztrák közjegyzői törvénnyel kezdődött. A közjegyzői intézményt az 1855. évi és az 1871. évi közjegyzői törvénnyel fejlesztették tovább. Ausztriában ma is hatályos az 1871. évben kiadott törvény. Az első világháború után az osztrák közjegyzői szabályozás az Osztrák-Magyar Monarchia több utódállamában is hatályban volt. Burgenland Ausztriához történt csatolása pár évig még a magyar jog tovább élését jelentette a tartományban. A rendszerváltás kezdetén a magyar közjegyzőség osztrák segítséggel állította vissza a polgári típusú közjegyzői rendszert.

Tárgyszavak: magyar és osztrák közjegyzőség története, közjegyzői kongresszus, Burgenland, közjegyzői törvény

Austria and Hungary in the light of the development of notaries

Abstract

The history of modern Austrian notary began with the Austrian Notary Act of 1850. The institution of notaries was further developed with the Notaries Acts of 1855 and 1871. The law issued in 1871 is still in force in Austria today. After the First World War, the Austrian notary regulations were in force in several successor states of the Austro-Hungarian Monarchy. The annexation of Burgenland to Austria meant the continuation of Hungarian law in the province for a few years. At the beginning of the regime change, the Hungarian notary restored the civil-type notary system with Austrian help.

Keywords: history of hungarian and austrian civil notaries, notary congress, Burgenland, notary act

DOI: 10.66103/KK.2026.1.1

1. Teil: Entwicklungen in Cisleithanien bis 1918

I. Vorbemerkungen

1848 führte die Revolution in der cisleithanischen Hälfte der Habsburgermonarchie mit der *Aufhebung* der Grundherrschaften auch zum Ende der *Patrimonialgerichtsbarkeit*. Deren Funktionen in der Zivilgerichtsbarkeit gingen auf neue staatliche Gerichte über; die außerstreitige (*freiwillige*) *Gerichtsbarkeit* sollte jedoch auf ein neues „Institut“, das öffentliche *Notariat* nach französischem Vorbild, übertragen werden.

Als der Justizminister, Anton Schmerling, im April 1850 beim Kaiser die Vorlage eines *Entwurfs* zu einem Notariatsgesetz für die zum Deutschen Bund gehörigen Länder beantragte, schob er jedoch ein Motiv vor, mit dem er kaschieren wollte, dass es zur Einführung eines öffentlichen Notariats nach *französischem Modell* kommen sollte (wie es bis 1815 im gesamten napoleonischen Imperium in Geltung stand): Er gab vor, dass es bloß zur „Wiederherstellung“ des *gemeinrechtlichen* Notariats kommen werde, das im Heiligen Römischen Reich bis zu dessen Ende 1806 weit verbreitet war, wenngleich auch nicht in der Habsburgermonarchie.

II. Entwicklungen bis zur ersten Notariatsordnung 1850

Aus oströmischen Wurzeln, dem „*Tabellionat*“, entstanden, und in Oberitalien im Hochmittelalter zu einem neuen Institut, dem „Notariat“, umgeformt, war dieses im *Spätmittelalter* in Gebieten auch nördlich der Alpen rezipiert worden, wo es sich im Rechtsleben zunächst als „*Kleriker-Notariat*“ etablierte. Diese Grundlagen leben noch heute weltweit im Selbstverständnis der in der Union des *Lateinischen Notariats* verbundenen Notariatsorganisationen fort.

An der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit erfolgte – mit der Reichsnotariatsordnung (1512) – die Umformung dieses Notariats zu einer *kaiserlichen* Einrichtung auf „gemeinrechtlicher“ Basis. In den habsburgischen Erb-Ländern,

welche seit Beginn der Neuzeit von der Geltung der Reichsgesetze ausgenommen waren, wurde es mehr und mehr zurückgedrängt.

In den heutigen österreichischen Ländern war es im Rechtsleben auch nur in der Haupt- und Residenzstadt Wien sowie in Salzburg, das erst Anfang des 18. Jahrhunderts ein habsburgisches Land wurde, erhalten geblieben. Unter Josef II. wurden die kaiserlichen Notare in Österreich schließlich an die staatliche Rechtspflege angebunden und auf die Aufnahme allein von *Wechselprotesten* beschränkt. Im Übrigen waren für Beurkundungen schon zu Beginn der Neuzeit die Kanzleien der Grund- und Stadtherrschaften zuständig geworden.

Etwa zur selben Zeit hatte das Notariat des Ancien Regime in Frankreich nach der Revolution von 1789 eine Neuorganisation erfahren: Mit dem „*Loi Ventôse* an XI“ (21. März 1803) wurden die Notare, ausgestattet mit umfassendem Notariatszwang und Vollstreckbarkeit ihrer Urkunden, allein zu Trägern freiwilliger Gerichtsbarkeit und als eigener Juristenstand mit autonomen Notariatskammern organisiert.

III. Entstehung der Notariatsordnung 1850 und ihre Revision 1855

Die im September 1850 vorgelegte „Notariats-Ordnung“ geriet aber bloß zu einem *verkümmerten Abbild* des Ventôse-Gesetzes: Der Notariatszwang war beschränkt, es gab keine Vollstreckbarkeit der Notariatsakte, die Autonomie der Notare als Berufsstand blieb im Ausmaß bescheiden: Die Notariatskammern standen unter Aufsicht der Gerichte, die Notare waren im Außerstreitverfahren lediglich Beauftragte (daher: „Kommissäre“) der Gerichte.

Nach *Schwierigkeiten bei der Besetzung* der Notarstellen konnte der Notariatszwang im Geltungsgebiet der Notariatsordnung im heutigen Österreich nur für die Länder Nieder- und Oberösterreich sowie Salzburg in Wirksamkeit treten; während die Einrichtung von Notarstellen in den Steiermark und Kärnten nur teilweise gelang, konnte in den westlichen Ländern, in Tirol und Vorarlberg, kein einziger Notar bestellt werden.

Mit Abkehr von den Errungenschaften der Revolution von 1848 und dem durch sie etablierten Konstitutionalismus war auch der Fortbestand des Notariats seit Jahresende 1851 prekär geworden: Schon im Jänner 1852 wurde die *Revision* der Notariatsordnung angeordnet. Nach Reduktion der Notariatsstellen kam es nun in Verbindung mit einer Neuordnung des Außerstreitverfahrens (und Beschränkungen des Gerichtskommissariats) und der Abschwächung der Vollstreckbarkeit von Notariatsurkunden (nur im Mandatsverfahren zulässig) auch zum Erlass einer neuen, „revidierten“ *Notariatsordnung* im Mai 1855.

Auf diesen Grundlagen prägte sich im Rechtsleben ein *Berufsbild* des Notariats aus, das in Gegensatz zur fachlichen Qualifikation seiner Träger stand: Ihre Beauftragung als Gerichtskommissäre blieb im Ermessen der Gerichte, bei der Urkundenverfassung konkurrierten sie mit Advokaten; um sich eine Existenz zu sichern, mussten die Notare sogar Parteienvertretungen (außerhalb der streitigen Gerichtsbarkeit) übernehmen. Durch Anbindung der Notariatskammern an die Gerichtshöfe waren die Notare in der Vertretung ihrer Standesinteressen *fremdbestimmt* und hatten auch keinen Einfluss auf die Besetzung der Notarstellen. Ungeachtet dieser Probleme erfolgte 1858 eine *Ausdehnung* der Notariatsordnung auf Galizien und die Bukowina sowie *auf die Länder der ungarischen Krone*, wo sie nach der *verfassungsrechtlichen Wende* von 1860 für das Königreich Ungarn aber gleich wieder *aufgehoben* wurde – seitdem verlief die Entwicklung der Justizverfassung und des Justizrechts in Ungarn unabhängig von Cisleithanien (dazu unten im 2. Teil)!

In Reaktion auf die Passivität des Gesetzgebers mit Maßnahmen zur Verbesserung der Lage des Notariats etablierte sich in den cisleithanischen Ländern unter den Notaren eine *Bewegung*, welche auf eine *Reform* ihres Berufsrechts abzielte. Zur Verbreitung dieser Ideen diente seit 1859 eine eigene Notariats-Zeitung; als Träger der Reformbewegung wurden von den Notaren seit 1862 *Vereine* geschaffen, welche bis 1869 in Nieder- und Oberösterreich sowie in Salzburg, Steiermark und Kärnten, in Böhmen, Mähren und Schlesien entstanden.

IV. Entstehung der Notariatsordnung 1871

Mit der Rückkehr zum *Konstitutionalismus* kam es in Cisleithanien 1867 auch zu einer Initiative des Justizministers für eine *Reform* des Notariats. Auf Grundlage der Forderungen der Notare wurde unter Einbindung der Notariatskammern und -vereine eine *Restauration* des Notariats von 1850 eingeleitet: Mit Erweiterungen der Kompetenzen im eigenen Wirkungsbereich (bestimmte Rechtsgeschäfte standen unter absolutem Notariatszwang) und Exekutionsfähigkeit dieser Notariatsakte sowie der Zuweisung weiterer außerstreitiger Agenden (mit relativem Notariatszwang im Bereich des Abhandlungsverfahrens) sollte eine Annäherung an das *französische Notariatsmodell* bewirkt werden, und mit Aufwertung der Kammern auch eine Gleichstellung mit den Advokaten, welche schon seit 1868 auf einer weitgehend autonomen Berufsorganisation beruhte.

Die im Mai 1869 im Abgeordnetenhaus des Reichsrats eingebrachten *Regierungsvorlagen* für eine neue Notariatsordnung und ein Notariatszwangsgesetz konnten in der laufenden Session im Herrenhaus zwar nicht mehr behandelt

werden; sie wurden aber nach Stand der im Sommer 1870 *abgebrochenen* Verhandlungen Ende Februar 1871 wieder aufgenommen, wobei jedoch der sogenannte *Legalisierungszwang* (Beglaubigung der Unterschriften) für Grundbuchsurkunden aus dem *Notariatszwangsgesetz* herausgenommen und in das zugleich im Herrenhaus verhandelte Grundbuchsgesetz transferiert wurde. Alle drei Gesetze noch vor Ende der Legislaturperiode im Juli 1871 in Einklang zu bringen, war ein legistisches Meisterwerk.

Die *Entwicklung* des Notariats stellte sich *in Cisleithanien* von 1850 an als ein *Kampf* zwischen *Form* und *Freiheit* heraus, weil die Bindung an strenge Formvorschriften zwangsläufig in Widerstreit zu der im österreichischen Privatrecht, im ABGB, grundsätzlich postulierten Vertragsfreiheit treten musste. Der im Rechtsleben als unangenehm empfundene Formzwang diente aber zugleich auch dem rechtspolitischen Zweck der Rechtssicherheit und damit als Mittel zur Gewährung von Freiheit vor rechtlichen Nachteilen, weil eine beschränkte Autonomie rechtlichen Handelns im Einzelfall auch zu Willkür führen konnte. Dies wurde von den Vertretern des österreichischen Notarenstandes durch vielfältige Initiativen in den 1860er Jahren, insbesondere in Publikationen bewusst gemacht, sodass 1867 die dauerhafte Verankerung des öffentlichen Notariats im österreichischen Justizrecht in die Wege geleitet und auch erfolgreich zum Abschluss gebracht werden konnte. Und zwar in letzter Minute, denn nach den Neuwahlen zum Abgeordnetenhaus waren seit 1872 die politischen Verhältnisse so verändert, dass eine liberale Notariatsreform nicht mehr möglich gewesen wäre.

V. Entfaltung des Notariats bis 1918

Die Notariatsordnung von 1871 brachte teils eine Revision ihrer Vorgängerin von 1855 (in Bezug auf die Notariatskammern), teils eine Restauration jener von 1850 (in Bezug auf den Notariatszwang) und teils eine Annäherung an das französische Notariat (in Bezug auf die Vollstreckbarkeit der Notariatsakte). In der Bilanz der Notariatsreform standen Verbesserungen und daher auch Mängel einander gegenüber.

Zu den *Verbesserungen* zählten vor allem die größere Relevanz des exekutionsfähigen Notariatsakts (im Vergleich zur mandatsfähigen Notariatsurkunde). Die Aufwertung der Notariatskammern führte zu autonomer Standesvertretungen. Als *Mängel* waren zu konstatieren: Der enge Notariatszwang und die schwache praktische Relevanz der Exekutionsfähigkeit der Notariatsakte, weil bis zur Zivilproessreform von 1895 ein Verfahrensrecht fehlte, welches der Urkunde als

Beweismittel Bedeutung zumaß. Unverwirklicht blieb – mangels Reform des Außerstreitrechts – auch das obligatorische Gerichtskommissariat im Nachlassverfahren. In der Handhabung des notariellen Gerichtskommissariats durch die Gerichte stellte sich aber allmählich eine Entspannung ein. Überdies kam es auch nicht zu einer Gleichstellung des Notariats mit der Advokatur. Ungeachtet dieser Schwächen, konnte aber binnen weniger Jahrzehnte eine Notariatsorganisation aufgebaut werden, durch Österreich bis um 1900 „vom Erzgebirge bis zur Adria, vom Böhmerwald bis zur Leitha, vom Riesengebirge bis zum Pruth“ mit einem Netz von mehr *als 1000 Notarstellen* überzogen war.

Die auf Initiative einer Versammlung von Delegierten aller Notariatskammern Cisleithaniens im Jahr 1900 in Gang gesetzte *Reform* des österreichischen Notariats blieb zwar aus, doch wirkten die *Entwürfe*, von 1911 und 1918, nach dem Ende der Monarchie fort. Und zwar nicht nur in der Republik Österreich, sondern auch in allen anderen *Nachfolgestaaten* Österreich-Ungarns.

Das österreichische Notariat zeitigte aber Ausstrahlungen nicht erst nach 1918, sondern auch schon davor, insbesondere in den Ländern der ungarischen Krone (dazu sogleich im 2. Teil).

2. Teil: Entwicklungen in Ungarn bis 1918 (aus der Perspektive Cisleithaniens)

I. Entwicklung bis 1848

In den ungarischen Ländern hatte das öffentliche Urkundenwesen *bis 1848* eine – von Cisleithanien unabhängige – Entwicklung genommen: Hier waren im Mittelalter öffentliche Beurkundungen bestimmten Personen und Einrichtungen vorbehalten, vor allem bestimmten Domkapiteln und Klosterkonventen als sog. glaubwürdige Personen oder Orte. Diese, sogenannten *judices regni ordinarii* oder *loca credibilia*, entwickelten sich, parallel zum Kleriker-Notariat, wie es auch in den österreichischen Ländern sich zu dieser Zeit bereits entfaltet hat, in der Folge bis zum 15. Jahrhundert aufgrund königlicher Privilegierung zu öffentlichen Beurkundungsämtern. Dadurch wird auch die Entfaltung des kaiserlichen Notariats abgeschirmt; im türkisch besetzten Teil von Ungarn fielen die meisten dieser Einrichtungen im 16. und 17. Jahrhundert der *Zerstörung* anheim, während die im unbesetzten Ungarn fortbestehenden *loca credibilia* auf den geistlichen Bereich beschränkt wurden und das weltliche Beurkundungswesen, das als Gerichts- und Behördennotariat (Städte und Komitate) organisiert war – bis 1848.

II. Entwicklung unter österreichischer Herrschaft seit 1849

Mit dem *Verlust* seiner *staatlichen Sonderstellung* im Verband der Habsburgermonarchie setzte in Ungarn und in seinen mit der Verfassung 1849 *selbständig* gewordenen *Nebenländern* Kroatien-Slawonien, der (serbischen) Woiwodina und dem Temeser Banat sowie in Siebenbürgen, eine schrittweise Rechts- und Behördenangleichung an die übrigen habsburgischen Länder ein, welcher die tradierten Einrichtungen des ungarischen Urkundenwesens, die bis dahin bestehenden *loca credibilia* und die *judices regni ordinarii*, zum Opfer fielen. Die *Modernisierung* Ungarns und seiner Nebenländer sollte den *Verwaltungs- und Justizaufbau*, im Bereich der Rechtspflege vor allem die Gerichtsorganisation, den Richterstand und die Staatsanwaltschaft sowie die Advokatur erfassen; als Schlussstein im Neuaufbau der ungarischen Justiz war die Einführung des österreichischen Notariats vorgesehen.

III. Entwicklungen 1861 bis 1867

Die österreichische Notariatsordnung von 1855 wurde sodann 1858 normativ in Geltung gesetzt. Es musste aber – so wie zur selben Zeit auch in Galizien und der Bukowina – Vorsorge dafür getroffen werden, um die Notarstellen unter Dispens von der gesetzlich vorgeschriebenen Praxis und Prüfung rasch besetzen zu können, vor allem mit Advokaten und Richtern aus den westlichen Ländern Österreichs; es war auch – so wie in Galizien und der Bukowina – dort, wo die vorgesehenen Notarstellen nicht besetzt werden konnten, subsidiär das „Gerichts“-Notariat vorgesehen. Die *Besetzung* der Notarstellen in Ungarn war noch *nicht* einmal angelaufen, als mit dem Oktoberdiplom von 1860 die frühere *verfassungsrechtliche Sonderstellung Ungarns* im Verband der Habsburgermonarchie wieder hergestellt wurde.

Eine vom Kaiser ermächtigte Kommission von ungarischen Juristen, die sogenannte *Judex-Kurial-Konferenz*, erklärte sodann 1861 die frühere ungarische Justiz für wiederhergestellt. Damit war die österreichische Notariatsordnung von 1855 *aufgehoben*; an ihre *Stelle* trat in Ungarn wieder das vor 1848 bestandene unübersichtliche Geflecht von öffentlichen *Beurkundungsämtern*, unter denen die Gerichte die Hauptlast der Beurkundungen zu tragen hatten. Die früheren *loca credibilia* wurden aber auf ihre Archivfunktion beschränkt.

Die Beschlüsse der *Judex-Kurial-Konferenz* erstreckten sich nur auf das Königreich Ungarn, und *nicht* auch auf dessen *Nebenländer* Kroatien-Slawonien, die

Woiwodina und das Banat sowie Siebenbürgen; dort galt daher jeweils die österreichische Notariatsordnung von 1855 fort.

Mit dem Ausgleich von 1867 war dann nicht nur die staatsrechtliche Stellung des Königreichs Ungarn, sondern auch die verfassungsrechtliche Stellung seiner *Nebenländer neugestaltet* worden, so dass eine Änderung auch in deren Notariatsorganisation zu erwarten war.

IV. Entstehung des ungarischen Notariatsgesetzes 1874

Die im Königreich Ungarn noch 1867 einsetzenden Bestrebungen zur *Einrichtung eines Notariats* nach französischem Muster führten schließlich 1874 zum Erlass eines *Notariatsgesetzes* für den ungarischen Gesamtstaat. Von seiner Geltung blieb aber *Kroatien-Slawonien ausgenommen*: Aufgrund eines Sonder-Ausgleichs konnte es 1868 eine verfassungsrechtliche Sonderstellung im ungarischen Staatsverband behaupten, sodass seine Justizorganisation von der Ungarns unabhängig blieb, hier stand die österreichische Notariatsordnung von 1855 daher auch weiter in Geltung.

Mit dem Notariatsgesetz von 1874 hatte sich *Ungarn* zwar formell, materiell aber nur unwesentlich vom österreichischen Notariat gelöst: Sie ging aber mit Erweiterung der Exekutionsfähigkeit der Notariatsurkunde über ihr österreichisches Pendant weit hinaus. Später erfolgte noch in den 1880er Jahren ein bedeutender *Ausbau* der Funktionen der Notare als Gerichtskommissäre im Nachlassverfahren sowie eine Aufwertung Standesautonomie durch die Einbindung von „Notarrichtern“ aus dem Notarstand in die bei den staatlichen Gerichtshöfen eingerichteten Disziplinarsenate – und zwar bis 1918, und darüber hinaus.

V. Entfaltung des Notariats bis 1918

Das 1874 für Ungarn erlassene Notariatsgesetz beendete die seit 1861 durch die Restauration des vormärzlichen Rechtszustandes bestehende chaotische Lage des Beurkundungswesens. Es lehnte sich stark an österreichische Vorbilder, vor allem an die beiden Entwürfe zur Notariatsordnung von 1871, an: Sie war daher – jedenfalls von den österreichischen Notaren – als bloß „umgearbeitete Auflage der österreichischen Notariatsordnung“ eingeschätzt worden. Und diese Sicht ist durchaus nicht unberechtigt, folgten doch beide Notariatsregulierungen dem

Modell des französischen Notariats; jedoch ging das ungarische Notariatsgesetz in Erweiterung der Exekutionsfähigkeit der Notariatsurkunde – wie gesagt – über ihr österreichisches Vorbild noch hinaus.

Unter den beiden Notariatsorganisationen bestanden weiterhin (gegenseitige) Beziehungen, sichtbar etwa in Cisleithanien in einer regen *Berichterstattung* der österreichischen *Notariats-Zeitung* über die Entstehung des ungarischen Notariatsgesetzes von 1874. Die Entwicklung des Notarenstandes in Ungarn wurde aber auch in den Folgejahren noch wahrgenommen – mit abnehmender Intensität: Ab 1877 erschienen regelmäßig „*Monatliche Berichte*“ und in den 1880er-Jahren dann „*Quartalsberichte*“ über das ungarische Notariat und später noch ein „*Jahresbericht*“ der gesamtungarischen Notariatskammer in Budapest; erst *in den 1890er-Jahren verflachte* das Interesse des österreichischen Notariats.

Einen *Aufschwung* erfuhr die Wahrnehmung des ungarischen Notariats erst wieder mit dem Erlass der neuen ungarischen *Zivilprozessordnung* von 1911, was in der Folge (1912) zur Aufnahme von Verhandlungen über den Abschluss eines Übereinkommens über die gegenseitige *Anerkennung von Notariatsakten* als Exekutionstitel, das im Jahr 1914 zustande kam.

3. Teil: Österreichisches und ungarisches Notariatsrecht in den Nachfolgestaaten Österreich-Ungarns 1918-1945

Die Ende 1918 – durch den Ausgang des Ersten Weltkrieges gegebenen Veränderungen der politischen Landkarte Mitteleuropas – hatten in den *Nachfolgestaaten* Österreich-Ungarns nicht auch zur Aufhebung des jeweiligen Rechts, und daher auch der österreichischen *Notariatsordnungen* 1855 und 1871 sowie des ungarischen *Notariatsgesetzes* 1874 geführt; österreichisches und das ungarische Notariatsrecht galt im Ausland in den ehemaligen österreichischen Rechtsgebieten, fort.

I. Italien, Polen, Jugoslawien, Tschechoslowakei, Rumänien

In Südtirol galt – unter vorübergehender Einführung auch des Notariatszwangsgesetzes – im Gerichtsbezirk *Bozen* die österreichische Notariatsordnung von 1871 bis 1929 fort und wurde dann durch die italienische Notariatsordnung von 1913 ersetzt.

In Teilen von Polen wurde die österreichische Notariatsordnung von 1871 neben deutschem und russischem Notariatsrecht im ehemaligen *Galizien* übernommen und erst 1933 durch das ein neues Notariatsgesetz aufgehoben.

In Jugoslawien galt in Kroatien weiterhin die österreichisch Notariatsordnung von 1855, in Teilen von *Slowenien* sowie in *Dalmatien* jene von 1871 – und zwar neben dem ungarischen Notariatsgesetz von 1874 in der *Woiwodina*. Auch hier 1930 waren die Bestrebungen zur Rechtsvereinheitlichung mit dem Erlass eines neuen Notariatsgesetzes erfolgreich. Die früheren österreichischen und ungarischen Notare waren allerdings schon 1919 ihres Amtes enthoben worden.

In der Tschechoslowakei bestand nach 1918 der österreichisch-ungarische Rechtsdualismus auf Basis der österreichischen Notariatsordnung von 1871 in den *böhmischen Ländern* und dem ungarischen Notariatsgesetz von 1874 in der *Slowakei* sogar bis 1945 fort. Ein 1934 fertiggestellter Entwurf zu einem neuen Notariatsgesetz blieb – nach Scheitern der Privatrechtsvereinheitlichung – bis 1938 erfolglos; es gelang lediglich, eine gemeinsame Dachorganisation (ständige Delegation) für die ehemals österreichischen und ehemals ungarischen Notare in Prag zu schaffen. Für Rumänien galt zwar das österreichische und das ungarische Notariatsrecht in der *Bukowina* und in *Siebenbürgen* neben der russischen Notariatsordnung von 1866 und alt-rumänischen Vorschriften zwar fort, doch wurden ehemals österreichische und ungarische Notare spätestens bis 1938 des Amtes enthoben.

II. Österreich

A) Burgenland

Durch den Anschluss des ungarischen Burgenlandes an die Republik Österreich im Jahre 1920 kam es ab 1923 auch zu einer kleinräumigen Expansion des österreichischen Notarrechts; und vice versa zu einer entsprechenden Restriktion des ungarischen. Das ungarische Notariatsgesetz wurde zwar im Burgenland aufgehoben, die früheren *ungarischen Notare* wurden aber – unter der Voraussetzung des Erwerbs der österreichischen Staatsbürgerschaft und politischer Zuverlässigkeit in ihrem Amt bestätigt.

Die im Burgenland zur Zeit seiner Abtretung zunächst in Wirksamkeit verbliebenen Gesetze waren in ungarischem Wortlaut als authentisch anzuwenden, sofern es davon keine amtlichen Übersetzungen in Deutsch gab – wie im Fall des Notariatsgesetzes. Dies stellte in der Praxis aber insofern kein Problem dar, als sämtliche im Gebiet des Burgenlandes unter ungarischer Herrschaft

eingerrichteten Notarstellen ausschließlicly von Amtsträgern „national-magyarischer Richtung“ versehen wurden.

Unter der ungarischen Regierung waren im Gebiet des späteren Burgenlandes vier Notarstellen geschaffen worden, für welche folgende Notare bestellt wurden: für *Neusiedl* am See (Nezsider, Notariatskammer Győr-Raab) 1914 Dr. Géza *Szentiványi*; für *Eisenstadt* (Kismarton, Notariatskammer Sopron-Ödenburg) 1910 Dr. Sándor *Brada* für *Oberwart* (Felsőőr, Notariatskammer Szombathelyi-Steinamanger) 1899 István *Hrabovszky*; und für *Güssing* (Németújvár, Notariatskammer Szombathelyi) 1921 Alexius *Kubinyi* von Nagy-és Felsőolasz.

Notar Kubinyi war in den Wirren der Besetzung des Burgenlandes vorerst nach Budapest gegangen, wo er eine Villa besaß und wo sich auch seine Familie aufhielt. Nach dem Übergang des Burgenlandes an Österreich – Ende November 1921 – ersuchte er beim Justizministerium um „Wiederaufnahme“ seiner Tätigkeit in Güssing, die er jedoch bis dahin gar nicht angetreten hatte – nach allfälliger Ableistung eines „bundesstaatlichen Gelöbnisses“, was im Hinblick auf die Verordnung vom 10. Jänner 1922 aber letztendlich hinfällig geworden war.

Der in Eisenstadt amtierte Notar Brada war der deutschen Sprache durchaus mächtig, er hatte sich nie politisch betätigt – seine Belassung im Amt wurde daher unbedingt befürwortet. Der in Neusiedl amtierende Notar Szentiványi galt dagegen als erklärter „Magyarone“ (ungarischer Nationalist). Das zuständige Bezirksverwaltungsamt wünschte seine Enthebung; falls er aber durch Erwerb der Bundesbürgerschaft im Amt zu belassen wäre, sollte „aus nationalen Gründen“ die Schaffung einer zweiten Notarstelle erfolgen und diese mit einem deutschen Notar besetzt werden.

Der für Güssing ernannte Notar Kubinyi war nach seinem vorläufigen Aufenthalt in Budapest an seiner Amtsstelle noch gar nicht angekommen, als angesichts der Größe des Bezirksgerichtssprengels schon die Schaffung einer zweiten Notarstelle als notwendig erachtet wurde.

Der in Oberwart amtierende Notar Hrabovszky wurde als betagt und gebrechlich beschrieben; deswegen, aber auch angesichts der Größe des Bezirksgerichtssprengels, wurde auch die Errichtung einer zweiten Notarstelle für geboten erachtet.

Von den vier ehemals ungarischen Notaren im Burgenland hatte nur einer, Notar Szentiványi (Neusiedl) 1923 sein Amt zurückgelegt, zwei waren in den 1930er-Jahren im Amt verstorben: Hrabovszky (Oberwart) Anfang 1932, Kubinyi (Güssing) Ende 1934.

Gegen Notar Brada (Eisenstadt) wurden 1925 auf Anzeige der Burgenländischen Landesregierung disziplinarrechtliche Vorerhebungen wegen einer vermeintlichen Loyalitätserklärung für die frühere Kaiserin Zita und deren Kinder auf einer Wallfahrt eingeleitet, weil dort der frühere Erzherzog Otto „als ungarischer König

begrüsst worden ist“. Das Bundeskanzleramt meinte in seiner Stellungnahme, dass „die Beteiligung an einer ungarischen Wallfahrt ... wohl vom disziplinierten Standpunkt nicht verfolgt werden“ könne, und wollte die Sache auf sich beruhen lassen. Die Notariatskammer hielt aber zumindest einen schriftlichen Verweis für erforderlich, ohne jedoch weitere disziplinarische Maßnahmen zu beschließen. Gegen den darin von der Notariatskammer gegen Notar Brada außerdem gemachten Vorhalt, dass er zu Unrecht das Adelsprädikat „von“ führte, bemerkte das Bundeskanzleramt, dass auch dagegen nichts einzuwenden sei, weil das Adelsaufhebungsgesetz auf das Burgenland nicht ausgedehnt worden sei und Brada den Bestand einer ungarischen Adelsfamilie namens Brada auch glaubhaft machen konnte. Brada war in der Ständestaatszeit von 1936–1938 sogar Mitglied der Notariatskammer in Wien. Sein anschließendes Bemühen, in der NS-Zeit die Parteimitgliedschaft zu erlangen, blieb ihm versagt; er wurde „aus politischen Gründen“ abgelehnt. Nach 1945 war er dennoch belastet worden, wurde aber 1947 von Verzeichnungspflicht als Parteianwärter wieder ausgenommen. Er blieb dann trotz Affinität zur NSDAP unbehelligt, bis er 1967 verstarb; er war nach Erreichung der Altersgrenze (75) wurde er 1951 in den Ruhestand versetzt worden.

B) Republik Österreich

Die schon vor 1918 geplante Reform des österreichischen Notariats (auf Grundlage von Vorlagen der Regierung von 1911 und 1918) blieb zwar aus, doch wirkten die Entwürfe nach dem Ende der Monarchie auch in der Republik Österreich fort (wie in den Nachfolgestaaten Österreich-Ungarns: dazu oben im 3. Teil).

In Ansehung der Notariatsreform muss aber in der „Ersten“ Republik Österreich bis zum Anschluss Österreichs an das Deutsche Reich als einer „janusköpfigen“ Zeit gesprochen werden. Auf der einen Seite konnten die Initiativen zu einer Gesamtreform des österreichischen Notarrechtes, wie sie vom Delegiertentag 1900 ihren Ausgang genommen und mit den Regierungsvorlagen für eine neue Notariatsordnung 1911 und 1918 ihren legislativen Höhepunkt erreicht hatten, auch nach 1918 nicht zum Erfolg geführt werden. In der Republik Österreich wurde zwar mit *Teilnovellen* zur Notariatsordnung in den Jahren 1919, 1921 und 1929 einem Teil der Forderungen der Notare entsprochen, aber nur soweit es die Landesautonomie und -organisation bzw. die notarielle Geschäftsführung betraf.

Zu einer Erweiterung des notariellen Wirkungskreises, durch Ausdehnung des Anwendungsbereiches des vollstreckbaren Notariatsaktes war es mit den Novellen jedoch nicht gekommen.

Ebenso wenig konnten verbindliche Richtlinien für die Gerichte für die zwingende Verwendung der Notare als Gerichtskommissaräre durchgesetzt werden. Der ohnehin *ingeschränkte Wirkungskreis* der notariellen Amtsausübung war zudem in hohem Maße den gesetzwidrigen Eingriffen durch Winkelschreiberei ausgesetzt. Der Niedergang der Volkswirtschaft erzwang auch mehrere Herabstufungen des Notariatstarifs.

Es konnten die österreichischen Notare hinsichtlich ihrer Stellung als freier Berufsstand nach 1918 jedoch einige *Erfolge* erringen. So gelang es mit den Notariatsordnungs-Novellen 1919 und 1921 auch die Einsetzung von Notarrichtern im Rahmen der Disziplinargerichtsbarkeit und die Eingliederung der Kandidaten in die Standesvertretungen zu erreichen sowie die gesetzliche Einführung eines ständigen Delegiertentages als Dachverband umzusetzen. Mit der Novelle 1929 wurde zudem auch der Status der Kandidaten als *Standesnachwuchs* der Notare angehoben. Den größten Erfolg für das Notariat stellte aber das durch Standesangehörige selbst entworfene *Notarversicherungsgesetz* 1926 dar, womit eine eigene Versicherung zur umfassenden sozialen Sicherung des Notarstandes geschaffen werden konnte.

1934 erfolgte gegen den Willen der Notare die Einführung einer Altersgrenze von 75 Jahren, um dem Standesnachwuchs bessere Berufsperspektiven zu eröffnen. In der Zeit des Ständestaates kam es ab 1934 aber auch zu *Einschränkungen* der Standesautonomie. Weitergehende Pläne zur Eingliederung der Notare in die berufsständische Ordnung des Staates wurden durch die politischen Folgen des Anschlusses von 1938 obsolet.

Nach der Eingliederung Österreichs in das Deutsche Reich mit dem Anschluss von 1938 verlor das österreichische Notariat im Land Österreich vorübergehend seine Selbständigkeit, nachdem 1939 im Land Österreich die deutsche *Reichsnotarordnung* von 1937 in Geltung gesetzt wurde. Dadurch ergab sich die merkwürdige Situation, dass österreichisches Notariatsrecht nur mehr im Ausland galt, nämlich in der – seit 1938/39 – ebenfalls vom Deutschen Reich besetzten sogenannten *Rest-Tschechei*.

III. Ungarn (aus der Perspektive Österreichs)

Die Wahrnehmung des ungarischen Notariats ging im Österreich in der Zwischenkriegszeit auf ein Minimum zurück. So findet sich bis 1938 dazu nur ein einziger Beitrag der Notariats-Zeitung: 1928 berichtete sie in einer kleinen Notiz über die Jahresversammlung des ungarischen Notarenvereins. Der Verfasser

war der – schon erwähnte – ehemals ungarische Notar Kubinyi aus dem burgenländischen Güssing.

4. Teil: Entwicklungen seit 1945

I. Wiederaufleben des österreichischen Notariats

Das Jahr 1945 brachte mit der Selbständigkeit der Republik Österreich auch die *Wiedererrichtung* des österreichischen *Notariates*. Es traten die Notariatsordnung 1871 als „Notariatsordnung 1945“ und die „damit zusammenhängende[n] Vorschriften“ in der Fassung vom 12. März 1938 wieder in Kraft. Zum Teil wurde auch reichsdeutsches Notariatsrecht übernommen. Allerdings wurden Notare und Kandidaten, welche im Sinne des Verbotsgesetzes als nationalsozialistisch belastet galten, aus dem Notariat ausgeschlossen. Das Wirken der Notare unterstand zunächst völlig der Aufsicht der *alliierten Kontrolle*.

Erst 1947 erfolgte die *Wiederaufrichtung* der *Notarversicherungsanstalt*. Die ersten freien Wahlen der Standesorganisation Notariatskammern, des Delegiertentages und des Vorstandes der Versicherungsanstalt im Jahre 1948 stellten die *Standesautonomie* wieder her, womit die Wiedererrichtung des österreichischen Notariates abgeschlossen war.

Von dieser Gesetzesgrundlage ausgehend, kam es in den Folgejahrzehnten im Bereich des Berufs- und Standesrechtes der Notare zwar zu zahlreichen Novellen, eine Gesamtreform des Notarrechtes im Sinne kam jedoch auch nach 1945 nicht zustande. Einen besonderen Erfolg für die Notare stellte lediglich das sogenannte Gerichtskommissariatsgesetz 1970 dar, welches mit der Einführung des *obligatorischen Gerichtskommissariats* in Verlassenschaftsachen in den ländlichen Gerichtsbezirken die längst überfällige gesetzliche Angleichung der Wirkungskreise der Notare in und außerhalb der Gerichtshoforte bewirkte.

II. Entstehung von Staatsnotariaten in ehemaligen Nachfolgestaaten Österreich-Ungarns nach 1945

Während also in der „Zweiten“ Republik Österreich nach dem Zweiten Weltkrieg im Zuge der Überleitung der früheren Rechtsordnung und Behördenorganisation

bis 1948 auch die frühere österreichische Notariatsordnung wiederhergestellt werden konnte, kam es in den Staaten *Ost- und Südostmitteleuropas* im Zuge der Etablierung kommunistischer Regime just nach 1948 zu einem Abbau des freiberuflichen Notariats und zum Aufbau von *Staatsnotariaten* nach sowjetischem Vorbild. In Ungarn wurden die früheren königlichen Notare zunächst als Staatsbeamte übernommen. In der Folge aber das Staatsnotariat in Ungarn 1952 mit einem speziellen Gesetz, welches das Gesetz von 1874 gesetzte.

III. Restauration des früheren Notariats in den ehemaligen Nachfolgestaaten Österreich-Ungarns seit 1989

Die Beziehungen des österreichischen Notariats zu den Staatsnotariaten in den Nachfolgestaaten Österreich-Ungarns waren auf einen Nullpunkt gesunken. Erste Kontakte österreichischer Notare zu einzelnen Staatsnotaren, insbesondere aus Ungarn, bahnten sich erst in den 1980er-Jahren an. Bald nach der demokratisch-rechtsstaatlichen Wende in Mittel- und Osteuropa bildete sodann ein vom österreichischen Notariat 1989 in Keszthelyi veranstalteter *Notarenkongress* den Auftakt zur Restauration der Notariatsorganisationen in den Reformstaaten Ostmitteleuropas.

Nach dem *Zusammenbruch* der Sowjetunion und damit auch der *kommunistischen Regime* in Ost- und Südostmitteleuropa setzte seit 1989 in den neuen Reformstaaten sofort ein starker Trend zur *Re-Privatisierung des Notariats* ein, und zwar mit Unterstützung westlicher Notariatseinrichtungen. Hierbei hat das Österreichische Notariat maßgebliche Entwicklungshilfe vor allem dazu geleistet, dass in Ungarn 1991 ein freies, dem „lateinischen“ Notariats verbundenes Notariat wieder hergestellt werden konnte.

Literatur

Christian Neschwara, Österreichisches und ungarisches Notariatsrecht – Genese und Geltung im Burgenland, in: K. Staudigl-Ciechowicz / M. Löhning (Hrsg), Das Burgenland als rechtlicher Zwischenraum (Drucklegung vorbereitet);

derselbe, Der Weg zur Notariatsordnung, wie wir sie kennen, in: *Nota bene* 2021-10, 10f;

derselbe, Geschichte des österreichischen Notariats II (1850–1918), Teil 1 (1850–1871): Die Formierung eines modernen Notariats – ein Kampf zwischen Form und Freiheit, Wien 2017;

derselbe, Notar, Notariat, in: Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte III, 2. Aufl. (2016), 1968–1975;

derselbe, Österreichs Notariatsrecht in Mittel- und Osteuropa. Geltung und Ausstrahlung des österreichischen Notariatsrechts (= Schriftenreihe des österreichischen Notariats 13), Wien 2000;

derselbe, Österreich(-Ungarn): Geschichte und Historiographie des Notariats, in: M. Schmoeckel / W. Schubert (Hrsg), Handbuch zur Geschichte des Notariats der europäischen Traditionen (= Rheinische Schriften zur Rechtsgeschichte), Tübingen 2009, 241–277;

derselbe, Restauration als Reform: Das lateinische Notariat im östlichen Europa. Der Beitrag des österreichischen Notariats zu seiner Einführung, in: Österr. Notariatskammer (Hrsg), Freiheit, Sicherheit, Recht. Notariat und Gesellschaft. Festschrift Georg Weißmann, Wien 2003, 607–655;

derselbe, Österreichs Notariatsordnungen 1850–1855–1871: Grundlagen des mitteleuropäischen Notariats [in ungarischer Übersetzung], in: Közjegyzök Közlönye [Ungarische Notariatszeitung] 1/1999, 3–9;

derselbe, Geschichte des österreichischen Notariats Band I: Vom Spätmittelalter bis zum Erlaß der Notariatsordnung 1850, Wien 1996.

Udvary Sándor
tanszékvezető egyetemi tanár, KRE ÁJK
ORCID azonosító: 0009-0002-3216-7799

VÁLTOZÁS ÉS ÁLLANDÓSÁG*

**A szociális szempontok érvényesülése a végrehajtási eljárásban,
különös tekintettel a munkabér és pénzkövetelés mentességére**

Absztrakt

A polgári ügyekben hozott bírósági határozatok végrehajtása valaha a bíróság kizárólagos hatásköre volt, azonban ez a feladat mára részben összefonódott a közjegyzőséggel, aminek oka, hogy a közjegyzők manapság nagyobb számú végrehajtható határozatot hoznak, mint maguk a bíróságok. A végrehajtás mindig is olyan terület volt, ahol a jogalkotónak kényes egyensúlyt kellett tartania a követelés feltétlen érvényesítésének elve és a szociális érzékenység, másképpen a végrehajtást kérő vagy az adós érdekeinek védelme között. A tanulmány ezt az egyensúly-keresést vizsgálja a munkabérből való letiltás szabályainak története áttekintése útján, s próbál egyes mai jogkérdésekre is választ keresni annak segítségével.

Tárgyszavak: mentes vagyon, szociális végrehajtás, levonás, munkabér, jogtörténet

CHANGE AND CONSTANCY

**Social considerations in the enforcement procedure,
with particular regard to the exemption of wages and monetary claims**

Abstract

The enforcement of court decisions in civil matters was once exclusively within the jurisdiction of the courts, but today this task has partly merged with notarial duties, because notaries nowadays issue a larger number of enforceable decisions

* Jelen tanulmány a Polgári Közjegyzőség 150. évfordulójára, 2025. október 10. napján, a MOKK és a KRE ÁJK által rendezett konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata

than the courts themselves. Enforcement has always been an area where the legislator had to maintain a delicate balance between the principle of unconditional enforcement of claims and social sensitivity, in other words, between protecting the interests of the claimant or the debtor. This study examines this search for equilibrium through an overview of the history of the rules on wage garnishment and attempts to find answers to some current legal questions through it.

Keywords: exempt property, social enforcement, deduction, wages, legal history

DOI: 10.66103/KK.2026.1.2

Bevezetés

A végrehajtási eljárás kényszereljárás jellege mindig elsődleges volt, ugyanakkor minden társadalom kényes egyensúlyt tart fenn a *pacta sunt servanda* és a *lex pauperis*, a szegények joga között. Bár a forgalom biztonságát száz százalékban az garantálná, ha a hátralékos követelések végrehajtása során kivételt nem tőrően, mondhatni kegyetlenül érvényesülne a szerződés kötelező érvénye, a társadalmi szempontok figyelmen kívül hagyása hosszabb távon sokkal hátrányosabb következményekkel járna, mint a követelések feltétlen teljesülése.

Amennyiben az adós/kötelezett az ítéletbe foglalt követelést nem teljesíti, a végrehajtás feladata az adós hiányzó teljesítési akaratának akár állami kényszer útján is való érvényesítése. Ugyanakkor, ha a teljesítési képesség hiányzik, azt – legalábbis a modern, jogállami jogokban – nem tudja pótolni az állam, hiszen nem jogosult kényszeríteni polgárát arra, hogy az vagyont szerezzen, ami a végrehajtási eljárás fedezetül szolgálhatna. Persze a jogtörténetben ismeretes az adós rabszolgaságra vetése, később az adósok börtöne intézménye, amely e radikális úton is lehetővé tette az utolsó megmaradt értéke: az adós személyi szabadsága elvonását, munkára, teljesítési képességre váltását. S ha a szocializmus idején fennálló helyzetet vizsgáljuk, a mindenkit terhelő munkavégzési kötelezettség, pontosabban a közveszélyes munkakerülés büntetőjogi tényállása volt az a rendelkezés, ami biztosította, hogy az állampolgárok kényszer alatt állva olyan munkát végezzenek, amely ellenértékét fel lehetett használni a jogosulti követelés kielégítésére. Az 1989-es rendszerváltást követően a demokratikus jogállamiság, a szociális piacgazdaság elve viszont már kizárta, s ma sem teszi azt lehetővé, hogy az állami kényszereljárás csak a meglévő vagynon, teljesítési képességen felül kötelezővé tegye további vagyonszerzést az adós részére pusztán a követelés kielégítése miatt. Másképpen megfogalmazva: ha

az adós beletörődik vagyontalan helyzetébe, a végrehajtási eljárás lefolyhat, de sikerre nem vezet majd, mivel olyan kényszerjogosítványa sem a végrehajtónak nincsen, sem a tágabb jogszabályi környezetből nem következik, amellyel vagyonszerzésre lenne kötelezhető.

E fenti szempontok ugyanakkor az adós teljesen vagy részlegesen hiányzó teljesítési képességére vonatkoznak, számunkra lényegesebbek azonban azok a körülmények, amikor az adós rendelkezik bizonyos vagyonnal (legyen az ingatlan, ingó, pénz vagy rendszeresen visszatérő jövedelem). Ilyen esetben a jogrendszer választás elé kerül: az inga két végpontján a jogosulti ill. az adósi érdekek totális érvényesítése található. Ha a védelmi inga az adós irányába lendül ki teljesen, az lényegében teljes elengedést, az adósság alóli mentesülést, vagy a végrehajtás lényegi ellehetetlenítését jelenti. Ez ugyanakkor kontraproduktív a forgalom biztonsága szempontjából, mivel a tökéletesen szimultán teljesülő ügyletektől eltekintve bármilyen halasztott fizetés ésszerű következménye a teljesítés elmaradása.¹ A fenyegető végrehajtás hiányában a racionális döntés a nem-teljesítés, hiszen nem lebeg Damoklész kardjaként a kényszerintézkedés a kötelezett feje felett.

Ha az inga a jogosult, a végrehajtást kérő irányába lendül ki maximálisan, az adóst semmilyen kedvezmény nem fogja megilletni a követelés vele szemben történő érvényesítése során. A végponti megoldás előnye, hogy az elérhető leg hamarabbi időpontban biztosítja az adott pillanatban rendelkezésre álló teljes adósi vagyon likvidálását és abból való kielégítést. Ugyanakkor – hacsak nem jár vele egyidejű elengedés – hátránya (kegyetlenségén túl), hogy az adós részleges teljesítése esetén a későbbi teljesítés gazdasági alapját, gazdasági életképességét megszüntetheti a teljes vagyontalanság. Ez nem csak az adós, de a hitelező, és végső soron a társadalom érdekeit is sérti, mivel egy addig legalább részlegesen fizetőképés polgár kikerül a gazdaságilag aktív körből, rászorulttá válik, akit – ha létezik – a szociális hálónak kell a létezési szint felett tartania. Feltéve, hogy van rá társadalmi akarat.

Éppen ezért a modern jogrendszerek – akár jogtörténeti gyökerekből táplálkozva – már a 19. században is alkalmaztak olyan intézkedéseket, amelyek az inga két végpontja között egyensúlyozva a mindenkori társadalmi elvárásokat tükrözve hangolják be az igény kényszer-érvényesítésének szabályait. E rendelkezések vizsgálatának rigorózus jogtörténeti szempontú vizsgálata nem lehet e hasábon célunk, ugyanakkor az azonos tárgyú szabályok történeti változásait követve következtetés vonható le az adósok és a hitelezők közötti egyensúlyra vonatkozó mindenkori társadalmi konszenzusra. A vizsgálat kevés kivétellel

1 Egy lehetséges ésszerű kivétel ez alól a hosszabb időn át fennálló kölcsönös gazdasági kapcsolatok, ahol is a folyamatos kapcsolat fenntartásához fűződő érdek súlya meghaladhatja a nem-teljesítés érdekét. Ez azonban csak méginkább kihangsúlyozza a szinguláris ügyleteknél fennálló perverz racionalitást.

munkabérjellegű bevételek és a pénzintézeteknél kezelt összegek végrehajtás alá vonására korlátozódik területi korlátok miatt.

I. Szociális szempontok a polgári korszak végrehajtásában

A kiegyezést követő igazságügyi törvényalkotás egyik fontos eleme volt a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. törvényzikk (Ptr.), amelynek nyolcadik címe magában foglalta a végrehajtási szabályokat is. A Ptr. korának megfelelő szabályokat tartalmazott a foglalás alól mentes ingóságok tekintetében, valamint rendelkezett egyes privilegizált személyek tekintetében a visszatérő jövedelmek végrehajtásának korlátozása tekintetében is.

Ptr. 395. § Birói foglalás alá nem vétethetnek: *a)* az ereklyék, de foglalványaik lefoglalhatók; *b)* valamely köz- vagy magán hivatalhoz tartozó tárgyak, pecsétnyomók és irományok, jegyzőkönyvek stb.; *c)* a legszükségesebb öltözék és ágynemű; *d)* tudósok és művészek olyan szükséges könyvei, mintái és szeri, a melyek szakmájokhoz nélkülözhetetlenek; *e)* iparosok és napszámosok legszükségesebb munkaeszközei; *f)* családi arcképek, de kereteik lefoglalhatók; *g)* a keresetmód folytatásához, a polgári rendeltetés betöltéséhez s a személyes biztonságához elkerülhetetlenül szükséges fegyverek; *h)* ha a szülők ellen foganatosittatik a végrehajtás: a gyermekek számára készült vagy nevük kezdőbetűivel jelölt ágybeli, ruha- és fehérnemű; *i)* hasonnemű ingóságai az egyik házastársnak, ha a másik házastárs ellen foganatosittatik a végrehajtás; *k)* a legszükségesebb élelmiszerek a legközelebbi 15 napra.

396. § A postajog, a postamesterek járandóságai a postaüzlet után, a postaüzletre szükséges tárgyak és szállítási eszközök, az államkincstár számára postai uton beszedett pénzek, a postaintézetnek szállítás vagy közvetítés végett átadott küldemények, végre a postai utalványok és utánvételek nem tárgyai a végrehajtásnak. (...)

398. § A közpénztárakból vagy szegényi és alapítványi pénzalapból fizetendő kegydíjakra, jótékonyági és alamizsna-pénzekre, melyek özvegyeknek, árváknak és más szükölködőknek, az állam, vagy fejedelmi jóváhagyás mellett felállított intézetek és társulatok által nyújtanak: végrehajtás nem intéztethetik.

399. § Köztisztviselők, tanárok pénzbeli fizetése és nyugdíja, valamint lelkészek aggastyáni fizetési és az egyházi jövedelmek csak annyiban esnek végrehajtás alá, a mennyiben a 300 frtot meghaladják. Háromszáz forint azonban a marasztalt fél részére ez esetben is mindig fenhagyandó. Ugyanez áll a lelkészek, tanárok s köztisztviselők özvegyeinek nyugdíjára nézve is.

A foglалás alól mentes ingóságok körében mai szemmel nézve érdekes az ereklyék említése azzal, hogy foglалványaik – nyilvánvalóan a nemesfém foglалat – lefoglалható. Bár nyilvánvaló, hogy maga az ereklye is rendelkezett – akár jelentős – vagyoni értékkel, kivételezése tükrözi a társadalom vallásosság iránti megbecsülését azzal a józan korláttal, hogy a jellemzően nemesfém foglалatot viszont nem tekintette mentesnek. (Hasonló korlátozás érvényesül a családi arcképekre, de csak azokra!) Lényegesebb azonban számunkra a tudósokra és művészekre, valamint az iparosokra, napszámosokra vonatkozó kivétel. Az előbbi csoportnál a tudósok, művészek szükséges könyvei, szerei képeznek kivételt a foglалás alól, iparosoknál, napszámosoknál csak a legszükségesebb munkaeszközök esnek a kivétel alá. Mindkét kivétel célja az adott személy keresőképessége fenntartása, ugyanakkor a finom különbség oka vélhetően a lefoglалandó tárgy pótolhatósága, valamint a megtartásuktól várható érték közötti különbség. Az iparos-, napszámosmunka végzéséhez legszükségesebb eszközökön kívül eső, csak egyszerűen szükséges, kellő eszközök relatíve könnyen és olcsón beszerezhetőek lehetnek, s hiányuk esetén az emiatt kieső munka társadalmi értéke a jogalkotó értékítélete szerint csekély, könnyen pótolható. Ezzel szemben a tudósok, művészek könyvei, mintái, szerei bár bizonynyal jelentősebb értéket képviseltek, mint az iparosok munkaeszközei, az azokkal elérhető értéknövekmény, szellemi teljesítmény értéke társadalmilag is, de a hitelező javára is nagyobb értéket termelhet. E kivételek eleve tükrözik azt a jogalkotói célt, hogy az adósok munkaképességét fenntartsák, de a közöttük lévő finom különbségek értékítéletet is tükröznek az így elérhető munkaeredmény hasznosságával kapcsolatban.

Jövedelmek tekintetében hasonló értékítéletet tükröz a Ptr. 399. §-a, amely a köztisztviselők és a tanárok, lelkészek fizetését és nyugdíját csak 300 forint felett engedte végrehajtás alá vonni, s kiterjesztette a mentességet az özvegyeikre is. Figyelemre méltó, hogy hasonló kedvezményt a Ptr. hatálya alatt más munkavállalókra még nem vonatkozott. Nyugdíjakra szintén nem vonatkozhatott, hiszen a nyugdíjrendszer ebben az időszakban még alulfejlett volt.

A jogfejlődés egy évtizeden belül folytatódott, a fizetések, nyugdíjak és egyéb illetményekre vezetendő végrehajtás korlátozásáról szóló 1876. évi XXXI. törvény cikk a Ptr. 399. §-a helyébe lépve sokkal részletesebben szabályozta a mentes személyek és jövedelmek körét. A személyi kör szélesedett, a privilegizált körbe tartozott immár az „állami, törvényhatósági és községi szolgálatban levő tisztviselők és hivatalnokok, egyházközségi lelkészek és segédlelkészek, állami, községi és felekezeti nyilvános tanintézeteknél alkalmazott tanárok, tanítók és tanítónők, a véderőhöz tartozó személyek, hivatalszolgák, börtönőrök; közhasználatra szolgáló gőzmozdonyú vasutak hivatalnokai és szolgálói, - végül a nemzeti színháznál alkalmazott igazgatósági, művezetési és gazdasági tisztviselők, drámai és operai magánszereplők” (1. §). A szabályozás tartalmilag is változott:

a végrehajtást e személyek fizetésének egyharmadában korlátozta, de ez is együtt volt értelmezendő azzal a rendelkezéssel, ami szerint évi 600 forint jövedelemnek a privilegizált személy rendelkezésében kellett maradnia. Ugyanennek a személyi körnek az özvegyeire hasonló szabály vonatkozott, azzal a különbséggel, hogy a privilegizált jövedelem 350 forint volt. Nem vonatkozott a mentesség, ha a végrehajtás tartási követelésre indult. Mentességet vezetett be a törvény a rokkantak, katonai személyek és özvegyeik tekintetében. A jogfejlődés tehát a szélesebb személyi kör, arányosabb és fokozottabb védelem felé indult el. A szabályozás árnyaltabbá vált azáltal, hogy a tartási kötelezettségek esetén kivételt vezetett be a mentesség alól, ami a privilegizált követelések kiemelését jelentette: azt a jogalkotói értékítéletet, hogy a tartási követelés esetén a jogosult és a társadalom érdeke magasabb értéket képvisel, mint az egyébként privilegizált adósi személyi kör érdekei.

A jogfejlődés gyorsan következő állomása a végrehajtási eljárásról szóló 1881. évi LX. törvénycikk, amely hét évtizeden át maradt hatályban. A hatálybalépés-kori állapotot figyelembe véve hasonló, bár kicsit kibővítettebb rendelkezéseket tartalmazott a fentebb említettekhez. A kiemelten védett személyi kör szélesedett,² bevezették a rendszeres jövedelem százalékban maximált letiltását (legfeljebb 1/3-a a jövedelemnek), és egy emelt összegű mentességet biztosítottak a végrehajtást elszenvedők számára. (54. §) A lakhatás céljára szolgáló összegek teljes mértékben mentességet élveztek, eltekintve éppen e lakhatást szolgáló követelések kielégítésétől. E személyi kör özvegyei ill. nyugdíjszerű jövedelmük magasabb védelemben részesült. (55. §) Mentésültek a rokkantak és hadirokkantak ezután kapott díjaik végrehajtása alól is. Külön figyelemre méltó, hogy e törvényi korlátok kogens rendelkezésként érvényesültek, e mentességukről a jogosultak érvényesen le nem mondhattak.³ (60. §)

Csekélyebb védelemben részesültek a „nyilvános számadásra kötelezett társulatoknál és gőzhajózási vállalatoknál alkalmazott hivatalnokok és szolgák, valamint általában állandó köz- vagy magánalkalmazásban lévő, de az (előbb US!) fel nem sorolt egyének” – lényegében az egyéb munkavállalók. Az ő esetükben nem volt százalékos maximálása a végrehajtás alá vonásnak és a mentes összeg is alacsonyabb volt. (61. §) A törvény rendelkezett a napidíjak, napszám korlátozott végrehajtás alá vonásáról, korlátozta a természetben kiszolgáltattott bér (pl. étel) foglalását (62. §). És egyértelműen szociális megfontolásból kizárta a

- 2 Álladalmi, törvényhatósági és községi szolgálatban levő tisztviselők és hivatalnokok, egyházközségi lelkészek és segédlelkészek, állami, községi és felekezeti nyilvános tanintézeteknél alkalmazott tanárok, tanítók és tanítónők, a véderőhöz tartozó személyek, közhasználatra szolgáló gőzmozdonyu vasutak hivatalnokai, a nemzeti színháznál alkalmazott igazgatósági, művezetési és gazdasági tisztviselők, drámai és operai magánszereplők, végül a börtönőrök, az állami hivataloszolók és a gőzmozdonyu vasutak szolgálói.
- 3 Ahogy látni fogjuk, a mai Vht. nem tartalmaz ilyen explicit korlátozást, ezért értelmezési kérdés a jelen jogszabályi környezetben egy ilyen joglemondás érvényessége.

végrehajtás alól a kegydíjakat és alamizsna-pénzeket – mai megfogalmazás szerint a szociális alapú segélyeket, amelyek tehát így mentesek voltak.

Az 1881-es végrehajtási törvény már tartalmazott rendelkezést a pénzbeli követelések lefoglalására. Ez egyértelműen a pénzviszonyok fejlődésének köszönhető rendelkezés volt – egyre gyakoribbá válhatott a pénzüintézeti követelés léte az adósok között, amelyre végrehajtást vezetni analógia útján vélhetően nem tudtak, így konkrét rendelkezéssel írták elő a lehetőségét. Az eljárás lényegi menete a következő volt. A közpénztári (banki) és letéti követelést előbb a végrehajtó lefoglalta, majd annak jogerőre emelkedése után közvetlenül a végrehajtató (végrehajtást kérő) felé rendelte utalványozni, amely rendelkezést a pénztár haladéktalanul köteles volt teljesíteni. A jogszabály rendelkezett a kamatszámításról és a járulékok megtérítéséről is. Amiről viszont nem rendelkezett, az a foglalás és a kielégítés közötti időben való rendelkezési lehetőség hiánya – a mai fogalmaink szerinti meglepetés-faktor és a rendelkezési jog korlátozása tehát még nem merült fel a jogalkotóban. (133. §)

II. A végrehajtás és korlátozása a szocializmus idején

A fentebb említett szabályok – számos módosítással, amelyek azonban a koncepciót nem érintették – a második világháborút követő időig érvényesültek. A szocializmus berendezkedése magával hozta a polgári igazságszolgáltatási rend átalakítását is, így megalkották az 1952. évi polgári perrendtartást, amit 1955-ben a bírósági végrehajtásról szóló 21. törvényerejű rendelet követett. A korszak jellegadó sajátossága a magántulajdon korlátozottsága volt, valamint a jogalkotó feltett szándéka volt a munkásosztály védelme. A magánfelek egymással szemben támasztott követeléseit tehát csekély prioritással bírtak, s ez a tvr. rendelkezéseiben is megmutatkozik.

Megmaradt, sőt lényegében teljesskörűvé vált az a korábbról ismert rendelkezés, amely a munkabér 33%-áig engedte a követeléseket levonni. S bár ez a korábbi szabályban is így volt értelmezhető, itt (a kivételek közüli kihagyással) egyértelművé tette a jogalkotó, hogy több követelés esetén is maximum 33%-nyi munkabér vonható el, eltekintve a kivételektől. Kivételesen a munkabér feléig terjedhetett a levonás gyermektartásdíj és szüléssel kapcsolatos költség; tévesen kifizetett és rosszhiszeműen felvett munkabér vagy társadalombiztosítási szolgáltatás; társadalmi tulajdonban okozott kár megtérítése;⁴ természetbeni juttatások térítési díja és állami kölcsönkötvénytartozás. (136. §) Jogtörténeti,

4 Ez a rendelkezés egyértelműen privilegizálta az állami tulajdont, hiszen magasabb védelmet, kielégítési alapot biztosított számára.

mondhatni orwelli zárvány a jogszabályban az a kivétel, ami szerint a kötelezően igénybe veendő üzemi étkezés térítési díjának levonása nem esik korlátozás alá – magyarán a kényszermenza díját korlátozás nélkül el lehetett vonni...

A Vhr. elaborált sorrendet állít fel az adóst terhelő tartozások levonására, amelyek java része az állami intézményekhez kapcsolódik. Számunkra azonban érdekes rendelkezés, hogy a gyermektartásdíj abszolút privilegizálása itt már tettenérhető: legelsősorban ezt kellett levonni a bérből. Egyértelműsítette a jogszabály a több tartozás esetén követendő eljárást: az adott soron belül a korábban érvényesített követelés megelőzi a később érvényesített követelést és csak az előbbi teljes kielégítése után lehet a sorrendben következőre térni. Egy sor teljes kimerülését követően lehet a következő soron fennálló követelést levonni. Ez a rendszer már mai szemmel is ismerős azzal a generalizálással, hogy nem csak a munkabérekre, de a végrehajtás során befolyt bármilyen összeg felosztására vonatkozik ma. Szintén ismerős rendelkezés, hogy a levonást az adó- és nyugdíjjárulék levonása után fennmaradó összegből – mai fogalmaink szerint a nettó munkabérből – kell teljesíteni. Ugyanakkor a bevezetésnél tett megjegyzéseim – a szocializmus volt az a rendszer, amely kényszeríteni tudta az adósokat a teljesítési képesség fenntartására – igazolásaként a Vhr. rendelkezést tartalmazott a javító-nevelő munkára ítélt, valamint a letartóztatott adós munkabérének letiltására. És itt nem volt abszolút korlát: a letartóztatott adós munkabérének az a része volt mentes, „amelyet – a fennálló rendelkezések értelmében – az általa elért teljesítmény mértékéhez képest saját szükségleteire fordíthat”. Másképpen fogalmazva: ha keményebben dolgozott, magasabb szükségleteket is kielégíthetett a letiltás alól így mentesített összegből. A tételes rendelkezés hiánya természetesen mérlegelés tárgyává tette a kérdést, ami így potenciális önkény forrása is lehetett, s nem kétség, volt is. A tvr. nem tartalmazott speciális rendelkezést a pénzügyintézetknél kezelt követelésekre vonatkozóan (arra nyilván a harmadik személlyel szemben fennálló követelés szabályai alkalmazhatók voltak, de bizonyos nehézkesen).

Ha az adós a végrehajtási értesítés kézbesítésétől számított nyolc napon belül nem teljesítette a végrehajtható okiratban megszabott kötelezettségét, a végrehajtó az adós munkabérét – illetőleg egyéb járandóságát – lefoglalta.

Magának a munkabérnek a lefoglalása és végrehajtás alá vonása megújult és viszonylag részletes szabályokat kapott, ami fontos újdonság volt az 1881-es Vht.-hez képest. A munkabér lefoglalása a munkáltatóhoz intézett letiltás útján történt meg, amit a végrehajtó bocsátott ki. A munkáltató e letiltás alapján a meghatározott összeget levonni és a végrehajtó letéti számlájára vagy közvetlenül a végrehajtást kérőnek volt köteles utalni. A korábbi jogszabály még nem rendelkezett erről a kérdéstről. Ez a rendelkezés korszerűnek és rugalmasnak mondható, mert lehetővé tette a végrehajtást kérő részére való közvetlen utalás

elrendelését, de annak akadályoztatása esetén a letéti számlára való utalással a követelés biztosítását is elérte. Nem véletlen, hogy ez a rendelkezés máig így érvényesül.

Érdekes újdonsága volt a Vhr.-nek, hogy készfizető kezesi kötelezettséggel terhelte a munkáltatót, illetve alkalmazottját, ha megsértették a rendelvényt. (152. és 156. §) A gyermektartásdíj privilegizáltsága pedig itt is megjelent, s nem csak a kielégítési elsőbbség tekintetében, hanem az egyszerű letiltáshoz képest sokkal szorosabb határidők előírásában is.

A foglalás alól mentes vagyontárgyakat az ingók tekintetében meglehetősen részletességgel rendezte a Vhr. Érdekes folytonosság a korábban elemzett szabályokhoz képest, hogy a foglalkozás gyakorlásához szükséges eszközök teljes mentességet kaptak (szemben az 1881-es relatív korlátozottsággal). És a mentes pénzeszegek tekintetében is kimutathatók folytonosságok, így mentességet élveztek a társadalombiztosítási segélyek és a hadigondozottak ellátásai. Ugyanakkor a jogszabály elejtette az ereklyék foglalás alóli mentességét – nyilvánvalóan csekélyebb volt az egyházak iránti elkötelezettség ebben a korszakban, mint a korábban vizsgált polgári korban.

Az 1955-ös tvr.-t 1979-ben egy új, a 18. tvr. váltotta fel. A jogszabály – eredeti formájában – koncepcionális változást nem hozott. Megszilárdult a letiltás, mint eljárási cselekmény rendje, megmaradt a letiltási rendelvénynek a fentebb említett rugalmassága. Ugyanúgy 33%-nyi levonás maradt a főszabály, s a kivételek is megmaradtak (ideértve a társadalmi tulajdon privilegizálását), de újdonság volt, hogy több követelés esetén immár 50%-ig terjedhetett a levonás. Az adósvédelem mértéke csökkent... Megtartotta a jogszabály a munkáltató és alkalmazottja készfizető kezesi felelősségét. Az ingó vagyontárgyak tekintetében megtartotta a korábbi mentességeket a tvr., ami így folytonosságot képzett, enyhe szigorítással az adósok irányába. Így érkezett el a jogrendszer a rendszerváltás küszöbére, amelynek első ciklusa végén született meg a végrehajtás máig hatályos törvénye.

III. Szociális szempontok a Vht. eredeti és most hatályos szabályaiban

A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (Vht.) a rendszerváltó Országgyűlés egyik utolsó jogszabálya volt. Nagy jelentőségű újítása volt a végrehajtói szervezetrendszer átalakítása, de a végrehajtást kérő és adós pozíciójának korábbi egyensúlyán is változtatott a megváltozott alkotmányos berendezkedésnek megfelelően: immár a szociális piacgazdaság viszonyainak kellett e jogszabálynak is megfelelnie. Alább az eredetileg hatályba lépett szöveg és a ma

hatályos szöveg tükrében próbálunk egy ívet felállítani elsősorban a munkabére, a pénzintézetnél kezelt összegre vezetett végrehajtásra és az ingóvégrehajtásra vonatkozó szabályok szociális érzékenysége tekintetében.

Az 1994. szeptember 1-jén hatályba lépett Vht. számos ponton alakított a végrehajtás rendjén, különösen figyelembe véve a magántulajdon immár meglévő védelmét, a piacgazdasági viszonyokat, amely utóbbi a *pacata sunt servanda* elv felértékelődését jelentette. A Vht. nem az első fizetéképtelenségi törvénye volt a rendszerváltásnak, azt megelőzte a csőd- és felszámolási eljárásról szóló törvény, érthető módon azért, mert a szocialista gazdasági berendezkedés korábbi alaptétele, ami az állami vállalatok szanálására irányult, nem volt működőképes a profitorientált magáncégek veszteségessége kezelésére. Amíg korábban a veszteségeket végső soron az állam (az adófizetők) viselték egy állami vállalat helytelen gazdasági döntései miatt, addig a piacgazdaság lényegi eleme a saját vagyoni felelősség, még ha korlátozott is, ezért e vállalatoknak a gazdaságból való hatékony kigyomlálására hamar meg kellett alkotni az új szemléletet tükröző csődtörvényt. Hasonló szemléleti változást a Vht. nem tükrözött, hiszen, ahogy már utaltunk rá, a magánszemélyekkel kapcsolatos követelések érvényesítése körében meglehetősen folytonosság állt fenn a korábbi szabályokkal, nyilván figyelembe véve a szocialista rendszer azon sajátosságát, hogy a tulajdonba vehető vagyontárgyak köre korlátozott volt, bár idővel egyre bővült.

Ehhez képest nem meglepő, hogy a bérből és bérjellegű jövedelemből történő letiltás szabályai viszonylag csekély változást mutattak. Megmaradt a letiltás eljárási rendje, a 33%-os főszabály, az 50%-os kivételek szinte teljes köre. Átalakult a mentes jövedelmek köre, kikerültek abból az avított esetek, de figyelemre méltó, hogy mentességet élveztek a hadigondozottak díjai, a katonai szolgálattal kapcsolatos illetmény – amint már a 19. századtól ez a kivétel felismerhető. A tartásdíj kiemelt védelme szintén fennmaradt és körbebástyázta azt a rövid határidőkkel, a költségkedvezményel a jogalkotó.

A letiltás szabályai máig sok alkalommal változtak, azonban lényegi tartalmuk változatlan maradt. A 33%-os főszabály megmaradt, azzal a kiegészítéssel – részben már korábban hatálybalépett változtatásokra –, amely szerint a nettó minimálbér (2025-ben 193.382.- forint) 60%-a mentes a letiltás alól. Ez e sorok írása idején 116.019.- forint, ezt meghaladóan 33%, kivételesen 50% vonható el. Korlátlanul végrehajtás alá vonható ugyanakkor a munkabér (jellegű bevételek) 200.000.- forintot meghaladó része, míg a kettő közötti összeg 33 (50) %-a vonható el. A jogalkotó részéről egyértelmű cél volt ezzel annak a szociális minimumnak az értékelése, amely mintegy társadalmi létszükségleti küszöbnek tekinthető. Ez a lépés ugyan a *pacta sunt servanda* szigorúságát enyhíti, de amint azt fentebb jeleztük, a társadalmi béke szempontjából nem is helyeselhető egy olyan rigorózus, merev rendszer, ami az adós létfeltételeit, esetleges újrakezdési

esélyeit elvonja. Ezzel együtt kritikai megjegyzésünk e szabályhoz annyi, hogy a tételes felső határ – hacsak nem vizsgálja azt rendszeres időközönként felül a jogalkotó, ahogy arra korábban évtizedet meghaladó módon nem került sor –, elveszíti a funkcióját, amint összezárul az olló a mentes és a korlátlanul végrehajtható összeg között. Ha a nettó minimálbér eléri a 333.333.- forintot, annak 60%-a, a mentes összeg egyenlő lesz a korlátlanul levonható összeggel, amely ponttól a védelminek szánt rendelkezés diszfunkcionálisan működik. És valójában a 33%-os szabály sem fog ettől a ponttól érvényesülni, hiszen a nettó minimálbér 60%-át meghaladó összeg ettől a ponttól korlátlanul végrehajtható lesz. Ezért indokolt vagy rugalmas szabályokat létesíteni, vagy időről időre a tételes határokat felülvizsgálni.

Az igazi aggályt nem is annyira a letiltás és annak korlátai jelentik önmagukban, hanem ezek együtt értelmezése a pénzforgalmi szolgáltatónál kezelt összeg végrehajtás alá vonásával. Ezért először térjünk rá ezek vizsgálatára.

A pénzügyintézetnél kezelt összegre vezetett végrehajtás eredeti formájában még csak a bíróság átutalási végzésével volt foglalkozható, a törvény még nem tartalmazta a végrehajtó lehetőségét a hatósági átutalási megbízás, közismeretlen inkasszó kibocsátására. Ez már kezdetektől nyilvánvaló hiányossága volt a törvénynek, amit aztán a jogalkotó meglepő módon csak 2001-ben orvosolt. A Vht. 82/A. § 2001. szeptember 1-jén hatályba lépett eredeti rendelkezései már a kezdetektől tartalmaztak korlátot a bankszámlán kezelt összeg végrehajtás alá vonása tekintetében, az eredeti szöveg szerint az öregségi nyugdíjminimum mentessége és négyszerese feletti összeg korlátlan végrehajtása volt lehetséges. A két határérték között a bankszámlán kezelt összeg 50%-a volt lefoglalható. Ez a megoldás szociális minimumot igyekezett megállapítani: a megállapított összeg alatt nem volt elvonható az adós megélhetésének forrása. A rendszer elméletileg jól működik addig, amíg az öregségi nyugdíjminimum valóban a megélhetés társadalmilag elvárt minimumköltségét tükrözi, azonban az utóbbi években ez hosszú ideig változatlan volt, ezért a jogalkotó 2022-ben azt tételes összegre változtatta, 2024-ben pedig az évről évre megállapított minimálbér összegéhez is hozzákötötte a lefoglalható összeg mértékét. A ma hatályos rend szerint 200.000.- forint összeg felett a számla korlátlanul végrehajtás alá vonható, az ez alatti részből a minimálbér 60%-a mentes, a két összeg közötti rész pedig 50% vonható el.

Lényegében visszatért a jogalkotó a kezdeti megoldáshoz azzal, hogy most tételes összeg határozza meg a korlátlan levonhatóság mértékét. Ennek érdekessége, hogy egy inflációs környezetben a tételes mértékek is gyorsan inflálódnak, fennáll tehát a veszélye, hogy a minimálbér, annak 60%-a és a tételes 200.000.- Ft. közötti olló összezárul, amely esetben lényegében a tételes összeg lesz a mentesség tényleges határa. E sorok írásakor pl. a 2025-ben érvényes nettó

minimálbér összege 193.382.- forint, amelynek 60%-a, a mentesség alsó határa 116.019.- forint. Ha a nettó minimálbér eléri a 333.333.- forintot, annak 60%-a, a mentes összeg egyenlő lesz a korlátlanul levonható összeggel, amely ponttól a védelminek szánt rendelkezés diszfunkcionálisan működik. Természetesen a jogalkotó bármikor módosíthatja ezeket a rendelkezéseket, de óva int minket az a tény, hogy az öregségi nyugdíjminimumra épített szociális védelem évtizedet meghaladó mértékben nem került módosításra, amely idő alatt annak mértéke tolerálhatatlanul inflálódott. Ha a törvény tételes összegeket tartalmaz, ahogy fentebb utaltunk rá, állandó módosításra szorul; az automatikus megoldások valóban helyeselhetőbbek – feltéve, hogy az az automatizáció, amihez kötöttük, valóban lépést tart a társadalmi változásokkal.

Véleményünk szerint az igazi aggályt nem a két intézmény szeparált szabályai keltik, hanem azok egymáshoz való viszonya. A Vht. 7. §-ában írt fokozatosság elve értelmében a végrehajtást először a letiltható munkabérre illetőleg a pénzforgalmi szolgáltatónál kezelt összegre kell vezetni, s csak akkor kerül ingó- majd ingatlan végrehajtásra sor, amennyiben ezekből a követelést „nem lehet viszonylag rövid időn belül behajtani”. Ez a nyitott fogalom természetesen értelmezés kérdése, de véleményem szerint más jogszabályhelyek, mint pl. a végrehajtó által engedélyezhető részlet időtartama (természetes személy végrehajtást kérőnél egy évi, jogi személy végrehajtást kérőnél két évi részlet) eligazítást nyújtanak erre. A mérlegelést elsősorban a végrehajtó végzi, kifogásra a bíróság ellenőrzi és dönti el azt.

A kérdés azonban az, hogy ha az elhúzódó végrehajtás kockázata fennáll, milyen viszonyban áll egymással a letiltás és az inkasszó, a munkabér és a pénzügyintézetnél kezelt összeg végrehajtása. Vajon a törvény sorrendje – amely első helyen a letiltást, második helyen a hatósági átutalási megbízást szabályozza –, jelentős? Eszerint az értelmezés szerint inkasszóra csak akkor kerülhetne sor, ha a letiltás önmagában alkalmatlan a követelés időszerű behajtására. Vagy a kettő mellérendelt egymáshoz képest? Eszerint az értelmezés szerint a letiltás és az inkasszó együtt is alkalmazható, ami viszont azt a helyzetet eredményezheti, hogy az adós számára a letiltás foganatba vételét követően a bankszámlájára utalt összeget még inkasszó alá is vonja a végrehajtó, így az egyszer mentesített összeget újra kényszerintézkedés alá veszi. Tegyük még ehhez hozzá, hogy bár a pénzügyintézetek számára a mentes összeg figyelembevétele kötelező, a tapasztalat azt mutatja, hogy a teljes egyenleget elvonja (nyilván nagyobb összeg és csekélyebb egyenleg esetén), s bár azt végrehajtói felhívásra mentesíteni köteles, ezen átmeneti idő alatt az adósok megélhetése valódi veszélyben van. Ráadásul éppen egy ilyen intézkedés sodorhatja e személyeket uzsorás kezei közé.

A 7. § szövegezése nem nyújt eligazítást nyelvtani szempontból, mert így fogalmaz: „[h]a előre látható, hogy a követelést a munkabérre, *illetőleg* a pénzforgalmi

szolgáltatónál kezelt összegre vezetett végrehajtással nem lehet viszonylag rövidebb időn belül behajtani, az adós bármilyen lefoglalható vagyontárgya végrehajtás alá vonható.” (kiemelés tőlünk! US) Az illetve, illetőleg a magyar jogi nyelvben konjunktív és alternatív logikai kapcsolatot is eredményezhet. Konjunktivitás („és” értelem) esetén a kettő párhuzamossága mellett érvelhetnénk, alternatívitás („vagy” értelem) esetén a két intézkedés konzekutivitása tűnik logikusnak. Semmilyen jogalkotói szándék nem olvasható ki a szakaszhoz kapcsolódó törvényi indokolásból, legfeljebb arra nézve, hogy az ingatlanra vezetett végrehajtásnak kell az ultima ratio-ként szolgálnia. Ez természetesen üdvözlendő jogalkotói cél, de azoknál az adósoknál, akiknek ingatlantulajdona nincsen és hónapról hónapra élnek (jelentős társadalmi szelet) a bérjövedelem az egyetlen bevételi forrás, ezért a letiltás és az inkasszó viszonya is jelentős lehet.

Véleményem szerint a vagylagos értelem mellett az az érv szól, amit e tanulmány íve is mutat. A jogalkotó a letiltáshoz és pénzügyi intézethoz kapcsolódó mentességeket nyilvánvaló szociálpolitikai céllal alkotta. Ez mostanra, a minimálbérhez való kapcsolással még inkább egyértelművé vált. Ha ezt, mint jogalkotói szándékot vesszük figyelembe, az értelmezés nem vezethet ezzel ellentétes, a jogalkotói célt korlátozó eredményre. Amennyiben a letiltás önmagában alkalmas arra, hogy belátható időn belül eredményre, teljesítésre vezessen (aminek megítélésében véleményem szerint az engedélyezhető részletfizetés időtartalma nyújt eligazítást), akkor ezzel párhuzamosan még egy kényszerintézkedést alkalmazni legalábbis felveti a fokozatosság elve sérelmét. Ez nem zárja ki az inkasszó párhuzamos alkalmazását, ha a letiltásból való térülés időtartama ezt a belátható időt meghaladja, ekkor a végrehajtást kérő érdekeinek elsőlegessége, mint alapelv igazolja a kettős elvonást. Ha azonban ilyen körülmény nem áll fenn, a jogalkotói célok teljesülése érdekében nézetem szerint oly módon kell értelmezni a fokozatosság elvét, ami szerint, ha a letiltásból belátható időn belül megtérülés várható, úgy azzal párhuzamosan hatósági átutalási megbízás nem alkalmazható, mert az a fentebb elemzett szociális jogalkotói célokat sérti, korlátozza.

Lehotay Veronika
egyetemi docens, ME ÁJK
ORCID azonosító: 0000-0001-9918-8848

AZ ÜGYVÉDI HIVATÁSREND 1874 ÉS 1949 KÖZÖTT

„Az igazságszolgáltatás egyik legfontosabb közege az ügyvéd. Ha törvénykezésünket a jogtudomány és alkotmányos intézményeink követelményeinek megfelelően akarjuk szervezni: akkor lehetetlen az ügyvédség rendezését mellőznünk.”

(Részlet az 1874. évi XXXIV. törvénycikk indokolásából)¹

Absztrakt

A tanulmány a magyar ügyvédség intézménytörténetét vizsgálja, középpontba állítva az ügyvédi hivatásrend kialakulását, szervezeti kereteinek megszilárdulását, majd autonómiájának fokozatos leépülését. A kutatás fő kérdése, hogy az egyes történeti korszakokban kit tekinthetünk ügyvédnek, milyen szakmai, erkölcsi és jogszabályi feltételek tették lehetővé a hivatás gyakorlását. Az ügyvédi rendtartásról szóló jogszabály az 1874. évi XXXIV. törvénycikk volt, ugyanakkor a tanulmány rámutat arra, hogy a perbeli képviselő és a jogi segítő tevékenység gyökerei évszázadokkal korábbra nyúlnak vissza. A tanulmány a jogtörténeti szempontrendszer segítségével mutatja be azokat a jogszabályi kereteket, amelyek meghatározták, hogy kiből válhatott ügyvéd és milyen felelősségi rendszer vonatkozott rá. A tanulmány módszertanát tekintve merít a korábbi kutatásokból, elsősorban Zlinszky János megállapításait veszi alapul. A kutatás a Miskolci Ügyvédi Kamara iratanyagára helyez hangsúlyt, mert a helyi kamarák segítségével rajzolódik ki az ügyvédi kar tényleges működése a mindennapokban. A két világháború között időszak számos nehézséget hozott az ügyvédség számára, így többek között a túlszűfolttság, az egyre erőteljesebb állami beavatkozás, a területi változások és a diszkriminatív rendelkezések. A második világháborút követően radikális változások történtek, megszűnt az egyéni praxis, és helyébe a kötelező

1 1874. évi XXXIV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában. *Ügyvédi Rendtartás Indokolás. Általános indokolás.*

munkaközösségi forma lépett. Látható a tanulmányból az a folyamat, ahogyan az autonóm ügyvédség eljutott az állami alárendeltségig 1949-re.

Tárgyszavak: magyar ügyvédség, ügyvédi hivatásrend, jogtörténet, szakmai autonómia, állami beavatkozás

LAWYER PROFESSION BETWEEN 1874 AND 1949

Abstract

The paper surveys the institutional history of the Hungarian bar, highlighting the development of the legal profession as a distinct corporate entity, the consolidation of its organizational framework, and the gradual loss of its autonomy. It asks who counted as a lawyer in different historical eras and what professional, ethical, and legal conditions made it possible to pursue the vocation. Although the legal regulation of the bar took statutory form in Article XXXIV of 1874, the study emphasizes that the traditions of courtroom representation and legal assistance extend back much further in time. From a legal-historical perspective, it maps the regulatory frameworks that shaped admission to the profession and defined the responsibilities borne by its members. In methodological terms, the research builds on earlier scholarship, primarily the conclusions of János Zlinszky. Special attention is devoted to the archival materials of the Miskolc Bar Association, as the operation of local chambers reveals the everyday realities of professional practice. For lawyers, the period between the two world wars brought mounting difficulties: overcrowding, growing state control, territorial change, and discriminatory legislation. After 1945, sweeping reforms reshaped the profession. Independent practice disappeared and was replaced by compulsory collective offices. The paper shows how, by 1949, the formerly autonomous bar had come under direct state subordination.

Keywords: Hungarian bar, legal profession, legal history, professional autonomy, state control

DOI: 10.66103/KK.2026.1.3

Bevezető gondolatok

A tanulmány alapvető kérdése, hogy kit tekintünk ügyvédnek az egyes időszakokban? *„Ügyvédnek bármely történelmi korszakban azt tekinthetjük, aki mások jogi természetű ügyeivel jogi szakismeretei és rátermettsége alapján tiszteletdíj fejében rendszeresen foglalkozik. Ahhoz, hogy az ügyvédek valóban foglalkozásszerűvé válják, szükséges a jogélet bizonyos fejlettsége, a társadalmi differenciálódás megfelelő foka.”*²²

A tanulmányban a magyar ügyvédség történetét vázolom. Bár a címben az ügyvédi hivatásrend tekintetében és jogtörténeti szempontból is meghatározó évszám: 1874 szerepel, hiszen ekkor született meg az első átfogó jogszabály ezen a területen. A történet azonban mégsem itt kezdődik, hiszen jóval korábbi előzményeket is találunk a perbeli képviselőre. A téma megközelítése a jogtörténeti szempontok szerint történik, amelynek a kérdése az, hogy milyen szabályok vonatkoztak az ügyvédekre az egyes korszakokban, kiből lehetett ügyvéd és kiből nem, milyen feladatokat láthatott el az ügyvéd. Ezt alapvetően meghatározta tehát a jogszabályi környezet. Ugyanakkor a társadalomtörténeti/történelmi nézőpont sem elhanyagolható, hiszen jelentős mértékben meghatározták az ügyvédi tevékenységet a korszak gazdasági viszonyai, a politikája, politikai eseményei, a társadalma, a lakosság részéről az ügyvédekbe vetett bizalom mértéke, és azok a folyamatosan változó ügyek, amelyekben az ügyvédek segítséget nyújtottak. Mindezek alapján az mondhatjuk, hogy az ügyvédi hivatás rendje Magyarországon 1874 és 1949 között (de már előtti is) jelentős változásokon ment keresztül.

Az ügyvédség történetének feltárásáról Zlinszky János így fogalmazott: *„nagy, elszórt és nehezen feldolgozható a forrásanyag. Az ügyvéd személye a periratok sorai közt visszavonul az ügyfél személye mögé, szinte azonosul vele, csak részletes elemző munkával lehet róla munkája nyomán bármit is megtudni pusztán a nevével. S még a pusztán nevek is nehezen szedhetők össze a különféle forrásokból, levéltári adatokból.”*²³

Zlinszky János a másik nehézséget abban látta, hogy *„... a magyar ügyvédség, mint intézmény kialakulása is feldolgozatlan. Enélkül, legalább is a főbb vonalak tisztázása nélkül az intézménnyel kapcsolatos résztémákhoz nyúlni is nehéz.”*²⁴

Az ügyvédség történetének országos szintű feltárása Dr. Korsós né Delacasse Krisztina nevéhez fűződik, aki *Az ügyvédi autonómiák létrejötte és működésük*

2 <https://zlinszkymuhely.hu/index.php/adatbazis-konyvtar/életmu/67-az-uegyvedseg-kialakulasa-magyarorszagon-es-toertenete-fejer-megyeben>. (letöltve: 2026. január 19. napján)

3 Zlinszky János, Az ügyvédség kialakulása Magyarországon és 300 éve Fejér Megyében. In: *Farkas Gábor (szerk.), Fejér Megyei történeti Évkönyv 8.* Székesfehérvár, 1974. 8. o. [a továbbiakban: Zlinszky, 300 év]

4 Uo. 7. o.

megkezdése Magyarországon a polgári korszakban címmel írta doktori értekezését.⁵ Zlinszky János ugyanakkor a teljes magyar ügyvédség történetének feltárását lehetetlennek tartotta, ezzel indokolta, hogy az ügyvédi hivatás kialakulásának a bemutatása mellett egy ügyvédi kamara történetének a feldolgozását választotta. „A Kamara nem nagyon nagy, így úttörő munka során könnyebben átfogható. Levéltári anyaga a Kamarának ugyan szinte semmi sem maradt, de a megyéé a XVIII. század óta rendkívül gazdag és jól rendezett. Fekvésénél fogva fejlődése tipikusnak mondható.”⁶

Ezzel a gondolattal én teljes mértékben egyetértek, és ennek alapján kezdtem hozzá a Miskolci Ügyvédi Kamara történetének a megírásához. Az ügyvédség történetének feltárását tehát az egyes ügyvédi kamarák felől lehet kezdeni, hiszen a másodlagos irodalom mellett általában az ügyvédi kamara irattárában megtalálhatók – bár legtöbbször nem hiánytalanul – az 1880-as évektől az ügyvédek lajstromának kötetei, amelyek a következő adatokkal szolgálnak: az ügyvéd neve, az ügyvédi oklevél keltének, bejelentésének és a bejelentés elintézésének a dátuma, továbbá az ügyvédre vonatkozó megjegyzések.⁷ A helyettes ügyvédi főkönyvben is hasonló adatokat találunk. Sajnos hiányosak a Miskolci Ügyvédi Kamara éves jelentései, csak az 1930-as évekből maradtak fenn ilyen írások. Ezek a dokumentumok jelentős információkkal szolgálnak a Miskolci Ügyvédi Kamara tevékenységéről, belső életéről. Megtaláljuk a jelentésekben a törvényalkotás és a törvénykezés adott évi jellemzőit, az ügyvédi kar helyzetének bemutatását, statisztikai adatokat az ügyvédekről, ügyvédjelöltekről, az ügyvédek elleni panaszokról, a fegyelmi ügyekről, a Kamara területén működő bíróságokról és ügyészségekről. Részletes kimutatást tartalmaztak a jelentések az adott évi költségvetésről és a következő év költségelőirányzatáról. Mindezek mellett a kamarai irattárban megtalálható személyi akták szolgálnak fontos és részletes adatokkal, dokumentumokkal. Tartalmazzák az ügyvédek önéletrajzeit, sokszor fényképpel együtt, az ügyvédi igazolványokat, törzslapokat, igazolásokat, egyéb jelentéseket.

Mindezeknek a dokumentumoknak és a jogszabályi változásoknak a kutatásával tárható fel az ügyvédi hivatásrend története.

5 *Korsós né Delacasse Krisztina*, Az ügyvédi autonómiák létrejötte és működésük megkezdése Magyarországon a polgári korszakban. Doktori értekezés, Pécs, 2009. <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/korsosne-delacasse-krisztina/korsosne-delacasse-krisztina-vedes-ertekezes.pdf> (letöltve: 2026. január 19. napján) [a továbbiakban: *Korsós né Delacasse, Ügyvédi autonómiák*].

6 *Zlinszky*, 300 év.

7 Ez utóbbi azt jelölte általában, hogy milyen okból szűnt meg a kamarai tagság.

I. Az ügyvédség kialakulása és működése Magyarországon az ügyvédegyletek létrejöttéig

Az ügyvédség kialakulása Magyarországon a 12. századra nyúlik vissza, amikor a főméltóságok munkáját külföldön jogot tanult emberek kezdték segíteni.⁸ A 13. századtól egyre inkább szokássá vált, hogy peres felek – akadályoztatásuk esetén – nem személyesen, hanem képviselőik útján vettek részt az eljárásban. Majd az 1500-as évek végén jelentek meg az ügyvédek. Ez az az időszak, amikor már bizonyos személyek rendszeresen láttak el jogi képviseletet, és ennek hatására megjelent – országos szabályozás hiányában – a megyei szabályozás, elsősorban városi statútumok formájában.⁹

Az ügyvédvállásra az ispán, a szolgabíró vagy a jegyző előtt került sor, és ezek a személyek kötelesek voltak a vármegyének *referálni*. 1649-ben az országgyűlés elfogadta az a kérést, hogy ügyvédek ne lehessenek országgyűlési követek, és eltiltották őket a rendes üléseken való részvételtől. 1655. évi LI. törvénycikk kimondta, hogy a rendek közül ügködő ügyvédeket az országgyűlésben való ülésből el kell tiltani.¹⁰ I. Lipót nevéhez fűződik az első magyar ügyvédi rendtartásnak tekinthető jogszabály, a *Statutum Per Advocatos Causarum, seu Procuratores Regni Observandum*, amely *tiszteletreméltó jogi tanácsadó testületnek* nevezte az ügyvédeket.¹¹ I. Lipót rendeletében találjuk az első ügyvédi eskü szövegét: „Az ügyvéd az összes hozzá fordulóknak személyre és vagyoni állapotra tekintet nélkül lelkiismerete szerint nyújt segítséget, az ellenféllel nem egyezkedik, pénz, jutalom, kedvezés, félelem, gyűlölet vagy szeretet ügködésében nem befolyásolja, hanem lelkiismerete, igazságérzete, a törvények és szokások szerint minden tehetségével el fog járni a kikötött és munkájához arányosan mért ügyvédi tiszteletdíj ellenében, megbízóját az elkezdett ügyben kellő ok nélkül magára nem hagyja.”¹² Ő már rögzítette azt is, hogy az ügyvédi hivatásnak szakmai és erkölcsi feltételei is vannak, ugyanakkor jogszabályi szinten csak az erkölcsi előfeltételek rögzítésére került sor.¹³ A rendtartás végül nem emelkedett törvényerőre, de a gyakorlatban alkalmazásra került. 1723-ban törvénybe iktatták a *szegények*

8 Szabó István, Az ügyvédség rövid történetének áttekintése. In: Cserba Lajos (szerk.), Emlékkönyv az ügyvédi kamara fennállásának 125. évfordulójára. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara, Miskolc, 2000. 8–30. o. [a továbbiakban: Szabó, Az ügyvédség]

9 Zlinszky János, Az ügyvédség kialakulása Magyarországon és Története Fejér megyében. In: Fejér megyei történeti évkönyv 8. Székesfehérvár, 1974. 23. o.

10 1655. évi LI. törvénycikk a nyolczados és rövid törvényszékeket az ő megállapított idejükben tartásák. Együttal kinevezik mind a fellebbviteli bírákat, mind a királyi tábla főpapjait és báróit.

11 Korsós né Delacasse, Ügyvédi autonómiák. 11. o.

12 Zlinszky, 300 év. 34. o.

13 Uo. 34. o.

ügyvédje intézményét.¹⁴ Az ügyvédi vizsgát Mária Terézia tette általánossá az 1769-ben megalkotott rendeletében, majd 1804-ben II. József kötelezővé tette.¹⁵

Az 1800-as évek ügyvédségét, az ügyvédek szerepét így értékelte Ademto Géza, budapesti ügyvéd 1904-ben: „A 80-as évek elején politikai, igazságügyi, közgazdasági s társadalmi téren megindult reformmozgalom elvezetett egész 1848-ig illetőleg 1849-ig. Ami addig történt, abban az ügyvédek élén Kossuth Lajossal élénk részt vettek és nem egyszer vezető szerepet játszottak. Amidőn pedig 1848-ban a szabadságharc gyászos napjai bekövetkeztek, az ügyvédek voltak az elsők, kik bezárva irodájukat, fegyvert ragadtak és csatasorba állottak; a nemzetőri csapatokban, a Zrínyi csapatban és a vörös sapkásoknál például alig volt tiszt, ki ne lett volna ügyvéd, jurátus vagy patvarista.”¹⁶

A neoabszolútizmus ideje alatt az oktrojált jogszabályok között az ügyvédségre az 1852. július 24-i császári pátens vonatkozott, az úgynevezett *Advokaten-Ordnung* (Ügyvédi Rendtartás), amely az osztrák jogrendszerhez igazította az ügyvédség működését, az ügyvédi tevékenységet a Habsburg Birodalom más részeivel egységesen kezelte. Az ügyvédi hivatást állami felügyelet alá helyezte. Részletesen szabályozta az ügyvédek jogait, kötelelességeit és felelősségét. A rendelet alapján „tisztoztatás” kezdődött, amelynek során megvizsgálták az ügyvédek forradalmi tevékenységét, politikai nézeteit, alapállását. A kinevezett ügyvédek számára is kötelezővé tették az újbóli vizsga letételét. Ez a jogszabály a negatívumai (kinevezés és zárt szám) ellenére az első átfogó, modern szabályozásnak tekinthető, amely az ügyvédi vizsga, a gyakorlat és az eskü feltételeit is szabályozta. Magyarországon **1861-ben** az Országbírói Értekezlet azt hatályon kívül helyezte.

A perbeli képviselőkre, az ügyvédségre vonatkozó szabályozás azonban csak a 19. században teljedhetett ki, miután sor került a közigazgatás és a bírászkodás szétválasztására, és ez lehetőséget adott a bíróságnak az ügyvédségtől való pontos elhatárolására is.¹⁷

II. Az ügyvédjegyzetek és az ügyvédi kamarák megalakulása

A 19. század folyamán létrejöttek tehát ki az ügyvédség testületté szerveződésének a feltételei, megalakultak az ügyvédi testületek, ezek azonban nem tekinthetők

14 Uo. 34. o.

15 Uo. 39. o.

16 *Ademto Géza*, Szélszegyzetek a modern ügyvédséghez és a magyar ügyvédi kérdéshez. A Jog.1904. 291. o. [a továbbiakban: *Ademto*, Szélszegyzetek]

17 *Zlinszky*, 300 év. 47. o.

a későbbi ügyvédi kamarák elődeinek.¹⁸ Az 1861-ben kiadott Ideiglenes Törvénykezési Szabályokban találunk arra utalást, hogy az ügyvédeknek is lehetőségük nyílik önállóan szerveződni, amelynek hatására alakultak meg később, az ügyvédek saját elhatározásából az ügyvédegyletek.

Az 1870-es évektől kezdve az ügyvédek szakmai szerveződésének fő célja az ügyvédi hivatás társadalmi és jogi elismertségének növelése volt. Elsőként, 1865-ben alakult meg a *Pest-Budai Ügyvédegylet*, majd ezt követték a helyi, megyei szintű testületek is. A *Budapesti Ügyvédi Kör* a 19. század végén és a 20. század elején működő ügyvédi egyesület volt, amely a fővárosi ügyvédek érdekképviselőjét, szakmai fejlődését szolgálta. A Budapesti Ügyvédi Kör a 19. század végén alakult meg, amikor az ügyvédi hivatás modernizálása és a szakmai szerveződések megerősítése vált szükségessé, bár nem hivatalos ügyvédi kamaraként működött, de fontos szerepet játszott az ügyvédek szakmai és közéleti tevékenységében. Alapvető célja volt a jogászság szakmai fejlődésének előmozdítása, az ügyvédi etika fenntartása és a jogi kultúra terjesztése. Az 1900-as évek elején önálló folyóiratot is indítottak *Ügyvédek Lapja* címmel, amelynek szerkesztője Wolf Vilmos ügyvéd volt. Az ügyvédek írásai mellett olyan jogtudósok tanulmányait vagy műveinek bemutatását is megtaláljuk a folyóiratban, mint például Timon Ákos.¹⁹ Az *Ügyvédek Lapjának Jogesetek* címmel külön melléklete is volt, amely a Kúria, a királyi táblák és a Közigazgatási Bíróság elvi jelentőségű határozatait tartalmazta. Emellett az ügyvédi joggyakorlatból olyan érdekes témákat is találunk, mint például „*A kölcsönös megegyezésen alapuló különélés és a házassági törvény 77.§-a*” dr. Virágh Gyula budapesti ügyvéd tollából.²⁰

A korábban megalakult ügyvédegyleteket a kamarák váltották fel, miután 1874. december 4-én szentesítette az uralkodó az 1874. évi XXXIV. törvénycikket, amelynek 17. szakasza az igazságügyi kormányzatra bízta az ügyvédi kamarák számának, székhelyének és területének meghatározását.²¹ Egy kamara megalakításához minimum 30 ügyvédre volt szükség, és egy kamara egy vagy több törvényszéki kerületet is magába foglalhatott. Elsőként január 6-án a kolozsvári kamara gyűlt össze. Az 1871-es tervezetben mindössze 15 kamara szerepelt, tehát ekkor a viszonylag nagy létszámú ügyvédi kamarák létrehozását támogatták, elsősorban külföldi példák alapján. A Miskolci Ügyvédegylet nem értett egyet ezzel. Adatokkal mutattak rá arra, hogy ebben az esetben átlagosan hat törvényszéki kerületre terjedne egy kamara. Ez azonban olyan hatalmas terület, ahol

18 *Admeto*, Szélsőjegyzetek. 291. o.

19 *Timon Ákos*, Magyar alkotmány- és jogtörténet, tekintettel a nyugati államok jogfejlődésére. Budapest, 2. kiad., 1903. o.

20 *Virágh Gyula*, „A kölcsönös megegyezésen alapuló különélés és a házassági törvény 77.§-a”. *Ügyvédek Lapja*, 1905. 3–4. o.

21 1874. évi XXXIV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában.

lehetetlen volna a felügyelet és az ellenőrzés. Javaslatuk az volt, hogy minden törvényszéki kerületben alakítsanak ki egy kamarát, ahol minimum 50 ügyvéd működik. Ezt a javaslatot jogalkotó végül részben fogadta el.²²

A jogszabály kötelező kamarai tagsághoz kötötte az ügyvédi hivatás gyakorlását, és a kamarák az ügyvédség legfőbb önkormányzati szervei lettek. Meghatározta a törvény az ügyvédi kar szervezeti felépítését, előírta a jogi doktorátust a jogi képviselőhez, valamint hároméves joggyakorlati időt írt elő az ügyvédi vizsgára bocsátás feltételeként. Az ügyvédi vizsga tárgya a következők voltak: magyar közjog; anyagi és alakí, polgári, büntető-, bányá-, úrbéri, váltó-és kereskedelmi jog, pénzügyi és közigazgatási törvények és az országos szabályrendeletek.²³

A jogszabály indokolásában a jogalkotó rögzítette az ügyvéd, a bíró és a közjegyző hivatása közötti különbséget.: „*A három közeg közül az ügyvédnek a hivatása: a jog védelme. Ő felderíti a kétes jogviszony tényi és jogi körülményeit, és ezáltal megkönnyíti a bírónak az igazságos ítélethezatalat. Ő ellenőrzi a bíróságokat és hatóságokat, nehogy eljárásuk netán tévedéseik által a polgárok jogait megsértsék. Az ügyvédi hivatás ezen fontossága szükségessé teszi, hogy részére a törvénykezési szervezetben olyan állás biztosíttassék, mely hivatásának betöltését rá nézve lehetségessé tegye.*”²⁴

A kamara az illetőségi területén azt az ügyvédet vette fel a tagjai közé, aki törvényszerű ügyvédi oklevéllel rendelkezett. A végrehajtási rendeletek²⁵ határozták meg a 28 regionális kamara székhelyét, amelyek a következők voltak: Arad, Balassagyarmat, Brassó, Budapest, Debrecen, Eger, Eperjes, Győr, Gyulafehérvár, Kassa, Kecskemét, Kolozsvár, Máramaros-Sziget, Marosvásárhely, Miskolc, Nagyvárada, Nagyszeben, Pécs, Pozsony, Sopron, Szabadka, Szatmárnémeti, Szeged, Székesfehérvár, Szombathely, Temesvár, Zalaegerszeg. Az ügyvédi kamarák feladatai között határozta meg a törvény az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének megőrzését és az ügyvédi köteleességek teljesítésének ellenőrzését. A tervezett reformok tekintetében javaslattételi és véleménynyilvánítási joggal rendelkeztek a kamarák. Feladatuk lett továbbá tagjaik számára a jogszolgáltatás is, valamint fegyelmi hatóságként is funkcionáltak a bejegyzett ügyvédek és ügyvédjelöltek felett.²⁶

22 Horváth Lajos-Fekete Ödön, A miskolci ügyvédegyletnek észrevételei az „ügyvédi rendtartásról” szóló javaslat tárgyában. Jogtudományi Közöny, 1871. 159. o.

23 Horváth Sándor Domonkos, A győri és a soproni ügyvédi kamara története 1875-2014. Győr, 2016.

24 Az 1874. évi XXXIV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában. Ügyvédi Rendtartás Indokolás. Általános indokolás.

25 35 365/1874. IM rendelet. In: Rendeletek Gyűjteménye 1874. 355-357. p; 32 632/1875 IM rendelet. Magyarországi Rendeletek Tára 1875. 551-552. o.

26 Zakhar Péter Krisztián, Kamarai autonómiák a polgári korban. Múltunk. 2010. 47. o.

Az ügyvédi kamarák és az ügyvédek fölött a főfelügyeletet az igazságügyi miniszter látta el, hiszen már nem magánegyesületek, hanem közfeladatot is ellátó testületek voltak. A miniszterhez kellett felterjeszteni minden év elején a kamarai lajstromokat, de minden egyes esetben be kellett jelenteni az ügyvédi tevékenység megszűnését és annak okát (fegyelmi eljárás, felfüggesztés...); a kamarai választások eredményét, és a közgyűlési jegyzőkönyveket is továbbítani kellett a miniszter felé. Fontos kötelezettsége volt a kamaráknak az éves jelentések készítése is, amelyekben ki kellett térni a kamara ügyrendjére, a fegyelmi eljárásokra, a jogszolgáltatás tapasztalataira is.²⁷ Az ügyvédek felelősségéről és a fegyelmi eljárásról szóló részek előírták az ügyvédi bűncselekményeket és fegyelmi vétségeket.

Szende Pál úgy látta, hogy 1875-től kezdődött az ügyvédi pálya előzőnlése. Midőn az ügyvédi kamarák megalakultak, mindenki, akinek ügyvédi oklevele volt, sietett magát a kamarai lajstromokba bejegyeztetni, ha nem is volt szándéka az ügyvédséget folytatni, mert a bejegyzés ténye a jövőre nézve minden lehetőséget nyitva tartott.²⁸: *„Az ügyvédi kar összetétele az egykorú írók szerint is meglehetősen vegyes volt. ... A pályának ez a nyitottsága olyanokat is vonzott, akik nem hivatástudatból, de nem is a pálya megkövetelte etikai és szakmai követelményeknek megfelelő lettek ügyvédek. Viszont a létszám magas volta miatt a szorosán vett ügyvédi tevékenység nem nyújtott az összes ügyvédeknek megfelelő megélhetési lehetőséget.”*²⁹

A kamarák önállóságának egyik fontos tényezője volt, hogy a saját belső működésük, ügyrendjük meghatározásában nem korlátozta őket a törvény a jogszabályi kereteken túl. Az ügyvédi kamarák legfőbb szerve a közgyűlés volt, amely a kamara tagjaiból állt, másképpen fogalmazva: csak kamarai tag vehetett részt a közgyűlés munkájában. A jogszabály röviden határozta meg a közgyűlés hatáskörébe tartozó tárgyakat: az ügyrend megállapítása, választmány megválasztása, a tisztviselői és kezelő személyzet fizetésének megállapítása, a kamarai belső költségvetésről való döntés, számadás ellenőrzése, a választmány határozatai elleni fellebbezések intézése, jogszolgáltatással kapcsolatos javaslatok és indítványok tárgyalása, a minisztériumi tervezetek véleményezése. A közgyűlések a törvény szerint nyilvánosak voltak, az elnök a napirendet köteles volt közzé tenni, és a gyűlésről készült jegyzőkönyvet fel kellett terjeszteni az illetékes miniszterhez.³⁰ A közgyűlést évente legalább egyszer összehívták. A közgyűlés választmánya a kamarai elnökből, elnökhelyettesből, titkárból, ügyészből, illetve nyolc

27 *Korsósne Delacasse, Ügyvédi autonómiák.* 127. o.

28 *Szende Pál, A magyar ügyvédség válsága I-II.*
<https://www.fszek.hu/uploads/DMcWK322gPfdS2GCSvdVozqRozpvxolu.pdf>. (letöltve: 2026. január 26. napján).

29 *Zlinszky,* 300 év. 52. o.

30 1874. évi XXXI. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában. 31. szakasz.

rendes és négy póttagból állt. Az ügyvédi kamarák belső rendszere alapvetően nem változott meg a két világháború közötti időszakban sem.

III. Az ügyvédi hivatás 1875 és 1918 között

Az ügyvédség a polgári társadalom egyik meghatározó intézménye volt ebben az időszakban, és az ügyvédek jelentős szerepet játszottak a jogéletben, valamint a politikai és társadalmi mozgalmakban is. Az ügyvédi kamarák önállóan működtek, és a jogász hivatás magas presztízsű volt.

A 19. század végére több változás figyelhető meg az ügyvédség összetételében. A század végén az ügyvédek jelentős része a nemesség köréből került ki. A 19-20. század fordulóján azonban a nemesi eredet egyre inkább elvesztette meghatározó jelentőségét. 1872-ben vezették be a *virilizmust*.³¹

Az 1900-as évek elején azonban a korabeli sajtóban arról olvashatunk, hogy az ügyvédség válságba került és nem sikerült a kitűzött feladatokat, célokat megvalósítani: *„Hogy az ügyvédség ily válságos helyzetbe jutott, — amit a legutóbbi országos ügyvédgyűlés is igazol, — annak bizonyos részében maga az ügyvédség is az oka. A törvény az ügyvédségnek autonómiát adott; igaz, hogy az autonómia nem teljes, de mégis oly keretekben állítatott fel, hogy azokban az ügyvédek érdekvégsége sokkal hathatósabban érvényesülhetett volna, mint amiként érvényesült. Az ügyvédi rendtartás az autonómia kereteit felállította, de azok soha igazi autonómikus étellel, erős autonómikus szellemmel meg nem töltettek. A vidéki kamarák belélettét közelebbről nem ismerjük, de úgy tudjuk, hogy a viszonyok a vidéki kamarákban sem nem jobbak, sem nem rosszabbak, mint a budapesti ügyvédi kamarában. Az ügyvédi kamara hatóság is. De meg az autonómia szerve, helyesebben szervezete. Az ügyvédi kamarának e kettős volta azonban érvényre jutni nem tudott.”*³²

A helyzet súlyosságát jelzi, hogy Weiss Ignác brassói ügyvéd azt a kérdést is megfogalmazta, hogy szükség van-e egyáltalán az ügyvédekre – tekintettel a rájuk vonatkozó szigorítások mértékére -, valamint, hogy valójában mi az ügyvéd szerepe? *„Köztudomás szerint az ügyvédek hivatása abban áll, hogy a jogkereső felek érdekeit képviseljék és hogy örködjenek a fölött, hogy a törvények és rendeletek bíróságok és hatóságok által betartassanak, helyesen alkalmaztassanak,*

31 Virilizmus: porosz mintára bevezetett, a vagyoni helyzet privilegizálására szolgáló választójogi intézmény a polgári Magyarországon, amely a helyi-területi szervek önkormányzati képviselőtestületeiben (törvényhatósági bizottság, rendezett tanácsú városi, illetve községi képviselőtestület) a legtöbb adót fizetőknek tagsági helyet biztosított. Az 1870. évi 42. törvénycikk vezette be Magyarországon.

Pomogyi László, Magyar alkotmány-és jogtörténeti kézikönyvtár, Budapest, 2008. 1241–1242. o.

32 *Admeto*, Széjegyzetek. 329. o.

mely utóbbi hivatás teszi az ügyvédeket a bírák és hivatalnokok egyenjogú társává a törvénykezés és közigazgatás terén... mert ha a törvények a legnagyobb publicitással hozatnának is nyilvánosságra, a közönség azokat még sem ismerhetné, mert azok tudásához nagy előtanulmányokra van szükség;... kétségtelen, hogy a jogkereső feleknek ügyvédre szükségük van és lesz, hogy a peres felek az ügyvédet rendesen igénybe fogják venni és hogy ennél fogva a megbízható, képzett és szorgalmas ügyvédnek mindig lesz kenyérkeresete, inerte hiába: az ügyvédség épp oly szükséges rossz, mint a törvénykezés és a bírák és a hivatalnokok.”³³ Az ügyvédi pálya túltelítettsége miatt 1913-ban az ügyvédi vizsgát új szabállyal rendezték. Az ügyvédjelölti gyakorlat csak a doktorátus megszerzésétől lehetett inentől számítani, szemben a korábbi szabályozással, amikor már az első szigorlat után el lehetett kezdeni. Valamint kétéves gyakorlatot írtak elő az ügyvédi vizsga letétele után, és csak ezt követően nyerhetett önálló ügyvédként bejegyzést a jelölt.³⁴ Ezt a jogszabályt azonban a gyakorlatban nem volt lehetőség alkalmazni, mert a háborús szükségrendeletek miatt felfüggesztésre került.³⁵

IV. Az átalakuló ügyvédi rendtartás a Horthy-korszakban (1914–1944)

1914 májusában az új katonai perrendtartás értelmében elkezdtek megszervezni a dandár-és hadosztálybíróságokat. A hadügyminiszter utasítása alapján a 6. hadtest területén négy dandárbíróságot kellett megszervezni: Kassán, Ungváron, Eperjesen és Miskolcon. Az igazságügyminiszter leiratban fordult a Kamarákhoz, hogy szólítsák fel a területén élő ügyvédeket, hogy akik a vonatkozó törvény³⁶ alapján honvédségi védők lajstromába kérik felvételüket, akkor az arra vonatkozó kérelmüket záros határidőn belül a Kamarához nyújtsák be. Horthy Miklós kormányzóvá választását, a trianoni döntést követően a gazdaság katasztrofális helyzetben volt. Elértéktelenedett a pénz, szüneteltek a bank-és hitelviszonyok, és mindezek a tényezők az ügyvédséget is gazdaságilag lehetetlen helyzet elé állították. Szabályozták, felfüggesztették a szabadságjogokat, köztük a szólásszabadság jogát is, amely az ügyvéd *kenyere*; előtérbe kerültek a rögtönítélő bíróságok. A miskolci ügyvédek jövedelmének meghatározó része a büntetőügyek során ellátott védelemből származott. Az 1920-as évek elején gazdasági stabilizálódás indult meg, de ezt követték a gazdasági-pénzügyi válságok.³⁷

33 *Weiss Ignác*, Az ügyvédség kérdéséhez. A Jog. 1904. 333. o.

34 *Zlinszky*, 300 év. 54. o.

35 Uo. 55. o.

36 1912. évi XXXIII. törvénycikk a honvédség katonai bünvádi perrendtartásáról.

37 1928-ban kezdődött az agrárválság, majd 1929-ben az ipari válság, és 1931-ben pénz-és hitelválság következett be Miskolcon is.

Mindemellett megromlott a lakosság és az ügyvédség korábban gyümölcsöző, harmonikus kapcsolata. A gazdasági világválság hatására nagyon sok ember került lehetetlen helyzetbe, ment tönkre. Árverési hirdetményekkel, csődjelentésekkel volt tele a sajtó. A kisvállalkozóknál megjelentek az árverezők. Ez egy nagyon szomorú helyzet volt, de az adós védelmében eljáró ügyvédeknek egyben lehetőséget is jelentett. Az ügyvédek ez a helyzet, ez a szomorú lehetőség két részre osztotta. Az ügyvédek feltehetőleg kisebb része a végrehajtásokat gyorsan és kegyetlenül, irgalmatlanul végezte, és így lehetőség nyílt kisebb-nagyobb vagyonnak, vagyონrészeknek a megszerzésére is. Az ügyvédek többsége viszont az alapvető működési feltétel, iroda nélkül házalva, vagy kávéházak asztalainál látta el a tevékenységét. Ez egy nagyon kiszolgáltatott helyzet volt, amelyben kevés jövedelemhez jutottak az ügyvédek, és közülük sokan tönkre is mentek, ügyvédi tevékenységüket kénytelenek voltak.

A trianoni békét követően sorra jelentek meg azok a rendeletek, amelyek a hatóságok és hivatalok új beosztásait rendezték. A 8228/1920. számú ME rendelet kétféle ügyvédi hovatartozást határozott meg. Egyrészt azoknak az ügyvédeknek a helyzetét, akik a megszállás következtében menekültek, másrészt azokat, akik nem megszállt területen laktak, de az ügyvédi kamarájuk székhelye került megszállás alá.

Az 1920-as évek egyik megoldandó kérdése volt a kamarák számára az ügyvédjelöltek álbejegyzésének a problémája. Régóta fennálló panasza volt a joggyakorlatot folytató ügyvédjelölteknek, hogy voltak olyan ügyvédjelöltek, akik köztisztviselő mivoltuk ellenére szerepeltek a kamarák ügyvédjelölti lajstromában is. Ezeknek az ügyvédjelölteknek a tevékenysége az ügyvédi kart erkölcsileg és anyagilag is hátrányosan érintette. Egy konkrét eset kapcsán a Királyi Kúria Ügyvédi Tanácsa helyben hagyta a Miskolci Ügyvédi Kamara felvételt megtagadó határozatát. A Kúria kimondta az ügy kapcsán azt is, hogy *az ügyvédjelölt egész napi teljes tevékenységét az ügyvédi gyakorlatnak tartozik szentelni*.³⁸

Felmerült a *zugírászat elleni védekezéssel kapcsolatos probléma* is, erre azonban nem sikerült megoldást találni, ezt mutatja az is, hogy ez a kérdés folyamatosan napirenden szerepelt.

1921 nyarán rendezni próbálták az ügyvédjelöltek alacsony fizetésének a kérdését. Az ügyvédjelöltek Országos Szövetségének felterjesztésére a budapesti ügyvédi kamara köriratban hívta fel tagjait, hogy az ügyvédjelölti fizetések megállapításánál legyenek tekintettel a nehéz gazdasági viszonyokra. A Budapesti Ügyvédi Kamara ugyanis 1919. augusztus 9-én megjelent számában hivatalos közleményt adott ki, amelyben megállapította, hogy a Károlyi-kormány idején megtartott tisztújítása közjogi és közigazgatási szempontból is érvénytelen és

38 Kis József, A Miskolci Ügyvédi Kamara története, Kézirat, Miskolc, 1981. 46. o.

szabálytalan volt. Nem a választások tisztasága miatt, hanem azért, mert az ügyvédi kamarai tisztújításokat a kormány az 1912. 63. törvény alapján kiadott rendeletben tiltotta meg a háború befejezését követő hat hónapon belül. Ezt a forradalom idején figyelmen kívül hagyták. A budapesti ügyvédi kamara azonban megállapította, hogy ezek a forradalmi tisztújítások sem a kar igazi hangulatának kifejezői nem lehettek, sem annak a szigorú jogfolytonosságnak nem felelnek meg, amelyek a magyar ügyvédséget évszázadok óta jellemzik.

Számos ok vezetett az 1920-as évek végén oda, hogy az ügyvédi kar ismét válságba jutott és túlszűfolttá vált. Felmerült a numerus clausus rendelkezéseknek az ügyvédi karba történő bevezetése is, amelynek hatására olyanok is az ügyvédi pályára léptek, akik soha nem gondolták komolyan, hogy ügyvédi tevékenységet folytassanak. A probléma megoldására az igazságügy-minisztériumba 1927. május 15-ére értekezletet hívtak össze, amelyen az ország összes kamarájának a képviselője részt vett. Az igazságügy-miniszter feltárta az ügyvédség szomorú helyzetét, meghatározták az ezzel kapcsolatos feladatokat. Érdemi eredmény azonban nem született a tanácskozáson, mindössze egy tervezetet adtak ki a kötelező országos ügyvédi díjszabásról, ezt azonban az ügyvédi kar bár üdvözölte, de nem tartottak elegendőnek, így nem emelkedett jogerőre.

Az 1920-as és 1930-as években a kormányzat több alkalommal beavatkozott az ügyvédi hivatás rendjébe, különösen politikai és társadalmi szempontok alapján. Az 1926. évi XIII. törvénycikk tovább szabályozta az ügyvédi tevékenységet és a kamarák működését. A két világháború közötti időszakban az ügyvédek jelentős része közéleti szerepet is vállalt, gyakran parlamenti képviselőként vagy politikai tanácsadóként működtek.

Az 1937. évi IV. törvénycikk³⁹ az ügyvédi rendtartás tárgyában az 1874. évi rendtartást módosította, és azzal szemben bizonyos korlátozásokat vezetett be az ügyvédi működés tekintetében. Az ügyvédi kamara intézményét megtartotta, azonban az önkormányzatban való részvételt legalább tíz évre terjedő önálló ügyvédi gyakorlathoz, vagy közszolgálati működéshez kötötte.: *„Ez az ugyancsak igényelt feddhetetlenséggel együtt nyilván azt célozta, hogy a kamarák vezetésében elsősorban a rendszer szempontjából megbízható ügyvédek szerepelhessenek.”*⁴⁰ Az ügyvédi kamarák feletti állami irányítást, a főfelügyeleti jogot a jogalkotó így magyarázta: *„Nem szorul bővebb indokolásra, hogy az önkormányzat működése nem lehet békés, ha figyelmen kívül hagyja a magyar állam ezeresztendő története alatt az egyéni és közületi élet minden vonatkozását átható nemzeti eszme és keresztény erkölcsi felfogás követelményeit... . Annak, hogy az ügyvédi működésnek és az ügyvédség testületi szervezetének az ország jellegét meghatározó és fenntartó nemzeti erők áramlásának lendületébe állítása nem csupán eszmei értékű,*

39 1937. évi IV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában.

40 Zlinszky, 300 év. 57. o.

*minden gyakorlati hivatást nélkülöző céltalan szemlélődés, hanem a magyar nemzeti élet őstalajában gyökerező eleven erejű valóság, amelynek átütő jelentőségét az államvezetés semmiféle vonatkozásában sem lehet figyelmen kívül hagyni.*⁴¹

1938-ban az ügyvédi kar tagjainak jelentős része rendkívüli katonai szolgálatra vonult be, egy részük pedig hosszabb időn keresztül teljesített tényleges katonai szolgálatot. A Pécsi Ügyvédi Kamara indítványt intézett az igazságügy-miniszterhez az országos bizottságon keresztül, amelyben kérte, hogy a katonai szolgálaton részt vevő ügyvédekre *ne jelentse át a kamarai járulék fizetésének elmulasztását*. 1938. december 10-én került sor az *Országos Ügyvédszövetség X. Országos Ügyvédi Értekezletére*.

Az igazságügy-miniszter 13400/1939. számú rendeletében a miniszter engedélyezte, hogy az ügyvédjelölti időszakba az 1938. szeptember 1. és az 1939. január 31. közötti rendkívüli fegyvergyakorlaton vagy katonai szolgálaton eltöltött időből legfeljebb 3 hónap beleszámítson, azzal a feltétellel, ha a vizsgára jelentkező jelölt a katonai szolgálat megszűnését követően a joggyakorlatát 6 hónapon belül megkezdte, vagy ha a joggyakorlatát a beszámított idő hozzáadásával teljesítette.

Az 1938-1944 közötti zsidótörvények az ügyvédi kar összetételét is jelentősen érintették, mivel a zsidó származású ügyvédek jelentős részét kizárták a hivatás gyakorlásából.⁴² Kovács M. Mária kutatásai azt mutatták, hogy *„az antiszemita mozgalmak sokáig szinte teljesen képtelenek voltak megosztani a hazai ügyvédség taborát. A származási alapú szegregációnak gátat szabott a zsidó ügyvédek nagyfokú társadalmi integráltsága, amely a nem zsidókkal való együttműködés szövevényes rendszerén alapult.*⁴³ Zlinszky János ugyanakkor arra mutatott rá, hogy *„Ezek a rendeletek az ügyvédi kart azért érintették különösen súlyosan, mert a törvények indokolását tartalmazó előadás szerint az ország ügyvédségének közel a fele e korlátozó rendeletek hatálya alá esett.*⁴⁴

Az első zsidótörvény, az 1938. évi XV. törvénycikk *a társadalmi és gazdasági élet hatékonyabb biztosításáról* címmel jelent meg. Lényeges változásokat hozott az új ügyvédi rendtartás tekintetében is. A hetedik szakaszban a húsz százalékos küszöböt határozta meg az ügyvédi, a mérnöki és az orvosi kamara tagjaira is. Kimondta, hogy ameddig az egyéb tagok létszáma nem éri el az összes kamarai tag nyolcvan százalékát, addig 'zsidókat' csak a felvett tagok mindössze öt százalékáig lehetett felvenni. A törvénynek ezt a rendelkezését ismét statisztikai adatokra hivatkozva magyarázta az indokolás. Az 1930-as népszámlálást alapul véve

41 Uo. 58. o.

42 Lásd bővebben erről az időszakról: *Lehotay Veronika*, A Miskolci Ügyvédi Kamara első 100 éve. Miskolc, 2023.

43 *Kovács M. Mária, Ügyvédek az árral szemben*. Medvetánc, 1985. 91-97. o.

44 *Zlinszky*, 300 év. 61. o.

mutatott rá, hogy az összes ügyvédek 49,2 százaléka volt zsidó a korszakban.⁴⁵ Ugyanakkor a jogszabály létbizonytalanságot idézett elő az ügyvédség körében, romlott a közhangulat. Az ügyvédi kamarák szabályait az igazságügy-miniszter határozta meg ugyancsak 1939-ben.⁴⁶ Az ügyvédek száma ebben az évben hivatalos adatok szerint 6738 volt, amelyből 3523 személy volt zsidó származású. A második zsidótörvény rendelkezései Budapesten 1488 jogászt érintettek hátrányosan, míg vidéken ez az arány sok helyen magasabb volt.⁴⁷

A háború utáni ügyvédség már nem ugyanaz volt, mint az azt megelőző időszakban.

V. Az ügyvédi hivatás átalakulása a kommunista hatalomátvétel után (1945–1949)

A háborút követően megkezdődött azoknak az ügyvédeknek a számbavétele, akik túléltek a második világháborút. Az ügyvédi kar jelentős átalakuláson ment keresztül a politikai rendszerváltás miatt. Az 1947. évi I. törvény az ügyvédi szervezetet állami felügyelet alá helyezte, korlátozva annak önállóságát.⁴⁸ Majd 1949-ben a kommunista rendszer teljes mértékben átalakította az ügyvédi hivatás működését, bevezetve az úgynevezett „*ügyvédi munkaközösségeket*”, amelyek az egyéni ügyvédi tevékenységet megszüntették, és az ügyvédséget államosították. Az 1945 utáni időszakban jelentős változások történtek az ügyvédség létszámában és összetételében, valamint az ügyvédi hivatásra vonatkozó joganyagban is. 1945 nyarán megkezdődött az ügyvédek átvilágítása, ami tulajdonképpen a politikai tisztogatás volt az 45117/1945. számú IM rendelet, majd az 1410/1945. számú IM rendelet alapján.⁴⁹ A hivatalos lapban is közöltek végzéseket:

„A Miskolci Ügyvédi Kamara megállapítja, hogy dr. Bodnár László miskolci ügyvéd az 1410/1945. M.E. számú rendelet 6. § 1. bek. szerint ügyvédi gyakorlatot nem folytathat, mert az igazoló bizottság nem jogerős határozattal az ügyvédségtől elmozdította. Miskolc. 1948. évi március hó 3-án. Miskolci Ügyvédi Kamara.”⁵⁰

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 10440/1945. számú ME rendelete az ügyvédi kamarák működésének a helyreállításáról megszüntette az 1944. december

45 Képviselőházi Irományok. 1935. X. kötet. 267. o.

46 238000/1939. számú IM rendelet a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalása következtében az ügyvédi kamarák tekintetében szükséges részletes szabályok megállapításáról.

47 Zsigmond Anna, Jogászok a „jogállamban.” Jura, 2007. 63–71. o.

48 1947. évi I. törvény az ügyvédi önkormányzatra vonatkozó egyes törvényes rendelkezések módosításáról és kiegészítéséről.

49 45 117/1945. számú IM rendelet az ügyvédek (jelöltek) és közjegyzők (helyettesek) igazolásáról. Magyarországi Rendeleték Tára. 1945. január 18. 324. o.

50 *Magyar Közlöny-Hivatalos lap*, 1948. március 7. 56. szám. 5. o.

31. előtt választott kamarák vezetőségének a megbízatását. Elrendelte, hogy a kamara elnökét a miniszter jogosult kinevezni. Az ügyvédi rendtartás annyiban módosult, hogy az ügyvédi kamarák névjegyzékébe nőket is fel lehetett venni. A 12 000/1946. számú IM rendelet szerint nem rendelkeztek választójoggal azok, akikkel szemben az igazolóbizottságok akár jogerősen, vagy nem sürgősen feddésnél súlyosabb büntetést szabtak ki.

1946 októberében a Szabad Magyarország *Bírónak nem jó, ügyvédnek jó?* címmel közölt cikke a B-listázások hatásaival foglalkozott.⁵¹ *Reis István* igazságügyminiszter egy hozzá intézett előterjesztésre reagálva 1946. júliusában kifejtette, hogy az ügyvédek kamarába való felvétele az 1937. évi IV. törvénycikk alapján az ügyvédi önkormányzat hatáskörébe tartozik. Ez alapján az ügyvédi kamara, elsőfokon hatáskörrel rendelkezik az egyes tagfelvételi kérelmeket megvizsgálni. Utalt rá a miniszter, hogy az ügyvédi kamara teljesen szabadon állapíthatja meg, hogy a felvételre jelentkező egyénisége, jelleme, erkölcsi tulajdonságai alapján alkalmas és méltó-e az ügyvédi hivatás gyakorlására. Előrevetítette az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottságának az átalakítását, amellyel az ügyvédi önkormányzat a felvétel kérdésében is teljes lesz. Vagyis „az ügyvédi karnak meg lesz a lehetősége arra, hogy az ügyvédi pálya szabadságához fűződő hagyományokat az ország demokratikus szellemben történő *ujjáépítésének* követelményeivel összhangba hozva, maga döntse el, kit vesz be a tagjai közé.”⁵²

Időközben megalakult a *Magyar Jogászok Szabad Szakszervezete*, és létrehozták a Mementot.⁵³ A szakszervezet 1948-ban feloszlott, azonban a *Memento* jogintézménye tovább élt. A Magyar Jogászok Szabad Szakszervezete 1945-ben alakult meg, önálló lapot is adott ki *Magyar Jog* címmel, amelynek főszerkesztője dr. *Ladányi Ármin* volt. A folyóirat első száma, amely 1946 nyarán jelent meg, ismertette a joggyakorlatot, a törvényeket, a rendeleteket és a javaslatokat. *Magyar Jog* címmel a Magyar Jogászok Szabad Szakszervezete dr. *Ladányi Ármin* szerkesztésében új folyóiratot ad ki. A lap nem tudományos fejtegetéseket, hanem a dolgozó jogászok munkáját megkönnyítő híreket tesz közzé. –írja a Szabad Szó újságírója a lapról.⁵⁴

Az 1947. évi I. törvény a képviseleti közgyűlés hatáskörét és az országos ügyvédi tanácsot szabályozta. Az 1948. évi XXIX. törvény az ügyvédi kamara választmányára, az ügyvédi kamarák országos bizottságára, továbbá a fegyelmi eljárásokra vonatkozott. Megszüntette a Kúria Ügyvédi Tanácsát, és ezzel

51 *Szabad Magyarország*, 1946. október 9. 227. szám. 3. o.

52 3782/1946. szám. az ügyvédi rendtartás módosítása. A Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Ügyvédi Kamara irattára.

53 A Memento eredetileg elhalálozás esetére szóló segélyakciót jelentett az Országos Ügyvédotthon Egyesület keretében az 1920-as évek végén. Többszöri változtatást követően 1960-tól a Magyar Jogász Szövetség keretében *MEMENTO Kölcsönös Érdekvédelmi és Társadalmi Akció* elnevezéssel működött.

54 Szabad Szó, 1946. 48. évfolyam, 1946. augusztus 18. 182. szám. 387. o.

a rendelkezéssel a fegyelmi ügyek másodfokú elbírálását az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottságának a hatáskörébe utalta. Az ügyvédek kötelezően munkaközösségekbe tömörültek, megszűnt az egyéni ügyvédi praxis. Az ügyvédi hivatás gyakorlásához politikai lojalításra is szükség volt. Ez a jogszabály az ügyvédi hivatás állami ellenőrzés alá vonását és a szabad ügyvédség megszüntetését készítette elő, amely már a kommunista hatalomátvétel része volt. Az államosításra vonatkozó jogszabályok az ügyvédek gazdasági tekintetben komolyan és hátrányosan érintették, és emellett számos hatósági intézkedés és rendelkezés is korlátozta az ügyvédi tevékenységet. Az ügyvédi tevékenységet meghatározta az a tény, hogy a védelem vagy teljes mértékben megszűnt a perekben vagy jelentős mértékben korlátozott volt. Az 1948-as központosítás azonban nem segítette az igazságügyi kormányzat elképzeléseinek az érvényesülését, ezért a 770/1952. számú IM rendelet a területi elv alapján minden megyében újraalakította az ügyvédi kamarákat.

Összegzés

1874 és 1949 között az ügyvédi hivatás nagy utat tett meg a klasszikus polgári szakmától a kommunista államhatalom által irányított szervezetté válásig. Az ügyvédek kezdetben nagy autonómiával és szakmai tekintéllyel rendelkeztek, de a második világháború után fokozatosan elveszítették függetlenségüket. Az *1874. évi XXXIV. törvénycikk* (Ügyvédi Rendtartás) volt tehát az első modern ügyvédi szabályozás Magyarországon, hiszen meghatározta az ügyvéddé válás feltételeit: a jogi végzettség, a joggyakorlat és az ügyvédi vizsga követelményeit.

1949-ben hatályba lépett az első és európai szinten is kifogástalan alkotmány. Ugyanakkor az ügyvédi tevékenységet a koncepciók perek, az alkotmány szellemével ellentétes, titkos rendeletek és belső utasítások határozták meg. Az ügyvédi munkaközösségek helyiség-és jövedelmi gondokkal küzdöttek. Egyre nehezebbé vált a megélhetés az ügyvédi pályán. A legnagyobb problémát a nyugdíj jelentette, amely a létminimumot sem érte el, ugyanakkor nagyon magas volt az ügyvéd által fizetendő járulék mértéke. Megszüntették a munkaközösségek adókedvezményét. Ezt utólag ugyan az igazságügy miniszter igazságtalannak minősítette, de addigra már a megyei ügyvédségeket ért súlyos joghátrányokat nagyon nehezen, vagy egyáltalán nem lehetett kiküszöbölni.

A mai ügyvédi rendszer alapjai a kiegyezés után alakultak ki, majd 1945 után más fejlődési irányt vett, és végül – bár ez az időszak is izgalmas jogtörténeti kérdéseket vet fel, de ez nem volt a tanulmány tárgya – 1990 után tudott vissza-

térni arra a pályára, amelyet a második világháború után elhagyott az ügyvédi hivatás.⁵⁵

Irodalomjegyzék

A Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Ügyvédi Kamara irattárának dokumentumai.

Admeto Géza, Szélgjegyzetek a modern ügyvédséghez és a magyar ügyvédi kérdéshez. A Jog, 1904.

Horváth Lajos-Fekete Ödön, A miskolczi ügyvédegyletnek észrevételei az „ügyvédi rendtartásról” szóló javaslat tárgyában. Jogtudományi Közlöny, 1871. 155–161. o.

Horváth Sándor Domonkos, A győri és a soproni ügyvédi kamara története 1875–2014. Győr, 2016.

<https://www.fszek.hu/uploads/DMcWK322gPfdS2GCSvdVozqRozpvoxolu.pdf>. (letöltve: 2026. január 26. napján).

Kis József, A Miskolci Ügyvédi Kamara története, Kézirat, Miskolc, 1981.

Korsósné Delacasse Krisztina, Az ügyvédi autonómiák létrejötte és működésük megkezdése Magyarországon a polgári korszakban. Doktori értekezés, Pécs, 2009. <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/korsosne-delacasse-krisztina/korsosne-delacasse-krisztina-vedes-ertekezes.pdf> (letöltve: 2026. január 19. napján)

Kovács M. Mária, *Ügyvédek az árral szemben*. Medvetánc, 1985. 91–97. o.

Lehotay Veronika, A Miskolci Ügyvédi Kamara első 100 éve. Miskolc, 2023.

Magyar Közlöny-Hivatalos lap, 1948. március 7. 56. szám.

Pomogyi László, Magyar alkotmány-és jogtörténeti kézisótár, Budapest, 2008.

Szabad Magyarország, 1946. október 9. 227. szám.

55 Szabó, Az ügyvédség.

Szabad Szó, 1946. 48. évfolyam, 1946. augusztus 18. 182. szám. 387.

Szabó István, Az ügyvédség rövid történetének áttekintése. In: *Cserba Lajos* (szerk.), Emlékkönyv az ügyvédi kamara fennállásának 125. évfordulójára. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara, Miskolc, 2000. *Szende Pál*, A magyar ügyvédség válsága I-II.

Timon Ákos, Magyar alkotmány- és jogtörténet, tekintettel a nyugati államok jogfejlődésére. Budapest, 2. kiad., *Weiss Ignác*, Az ügyvédség kérdéséhez. A Jog. 1904.

Virágh Gyula, „A kölcsönös megegyezésen alapuló különélés és a házassági törvény 77.§-a”. *Ügyvédek Lapja*, 1905. 3–4.

Zakhar Péter Krisztián, Kamarai autonómiák a polgári korban. *Múltunk*. 2010. 36–60. o.

Zlinszky János, Az ügyvédség kialakulása Magyarországon és 300 éve Fejér Megyében. In: *Farkas Gábor* (szerk.), Fejér Megyei történeti Évkönyv 8. Székesfehérvár, 1974.

Zsigmond Anna, Jogászok a „jogállamban.” *Jura*, 2007. 63–71. o.

Rokolya Gábor

nyugalmazott közjegyző, a KRE ÁJK és a PPKE JÁK megbízott tanára

ORCID azonosító: 0009-0003-8017-5598

A POLGÁRI KÖZJEGYZŐK SZEREPE A JOGTUDOMÁNY FEJLESZTÉSÉBEN*

Absztrakt

A polgári kor közjegyzői a hivatásrend működésének háromnegyed évszázada alatt folyamatosan gazdagították műveikkel a magyar jogtudományt. Kiemelkedik közülük Ökröss Bálint, aki magánjogi és polgári eljárásjogi munkákat egyaránt írt. Szerzői munkásságának fontos állomása a mai is létező mértékadó jogi folyóirat, a Jogtudományi Közlöny megalapítása. A közjegyzők közül egyedül őt választották meg az MTA levelező tagjának. A 20. század elején kibontakozott polgári jogi kodifikáció sok közjegyző jogi szakíró, így Weinmann Fülöp, Baditz Lajos és Holitscher Szigfrid tanulmányainak, monográfiáinak tárgya lett. Baranyai Béla műveiben az örökösödési eljárással, valamint a közjegyző szerepével a megelőző jogvédelemben foglalkozott. Fekete László alkotói munkásságának csúcsa az *Ars Notarialis* című két kötetes monográfiája. Ökröss Bálint kivételével a többi közjegyző jogi szakíró írt rendszeresen cikkeket a közjegyzőség szakmai folyóiratába, míg közülük Holitscher Szigfrid és Fekete László a közjegyzői szaklap főszerkesztője is volt.

Tárgyszavak: magyar közjegyzőség története, öröklési jog, hagyatéki eljárás, polgári jogi kodifikáció

THE ROLE OF CIVIL NOTARIES IN THE DEVELOPMENT OF JURISPRUDENCE

Abstract

During the three-quarters of a century of the operation of the professional order, the notaries of the bourgeois era continuously enriched Hungarian jurisprudence with their works. Bálint Ökröss stands out among them, who wrote both private

* A 2024. október 18-án megtartott MOKK-PPKE JÁK jubileumi konferencián megtartott előadás bővített, jegyzetekkel ellátott változata.

law and civil procedure law works. An important stage of his work as an author was the founding of the *Jogtudományi Közlöny*, the standard legal journal that still exists today. Among the notaries, he was the only one elected a corresponding member of the Hungarian Academy of Sciences. The codification of civil law that developed at the beginning of the 20th century became the subject of the studies and monographs of many notary legal writers, such as Fülöp Weinmann, Lajos Baditz and Szigfrid Holitscher. In his works, Béla Baranyai dealt with the inheritance procedure and the role of the notary in preventive legal protection. The pinnacle of László Fekete's creative work is his two-volume monograph *Ars Notarialis*. With the exception of Bálint Ökröss, the other notary legal writers regularly wrote articles for the notary's professional journal, while among them Szigfrid Holitscher and László Fekete were also the editors-in-chief of the notary's journal.

Keywords: history of hungarian civil notaries, inheritance law, probate procedure, civil law codification

DOI: 10.66103/KK.2026.1.4

A császári királyi közjegyzőség rövid időszaka alatt a közjegyzők nem gazdagították műveikkel a jogi szakirodalmat. Az ekkor kinevezett közjegyzők közül Ökröss Bálint azonban már 1861-től jelentkezett a magánjogi és polgári perjogi monográfiáival. Első nagy munkája a Magyar polgári magánjog az 1848-dik évi törvényhozás és az országbírói tanácskozmány módosításai nyomán kézikönyvül című monográfiája, amelynek alapján kijelenthető, hogy egyike volt a polgári korszak magánjoga korai tudományos művelőinek. Könyve még 1861-ben jelent meg, amikor az Országbírói Értekezlet hatályon kívül helyezte az Osztrák Polgári Törvénykönyvet és ezzel ismét a történelmi alapokon álló magánjog lépett érvénybe. Ökröss művének forrásai a *Corpus Iuris Hungaric*ben közzétett törvények, Werbőczy István Hármaskönyve, az Országbírói Értekezlet által közzétett Ideiglenes Törvénykezési Szabályok (ITSZ), a szokás, a partikuláris jogforrások (városok, vármegyék, kiváltságos kerületek) szabályozásai, valamint a felsőbbíróságok (Kúria, Ítéltábla, Váltófeltörvényszék) irányadó határozatai. Ökröss munkáját 1862-ben követte Suhayda János *A magyar polgári anyagi magánjog rendszere az Országbírói értekezlet által megállapított ideiglenes törvénykezési szabályokhoz alkalmazva* című műve, amely ugyanazon forrásokra támaszkodik, de más beosztással tárgyalja ugyanazt a joganyagot. Suhayda Frank Ignác: *A közigazság törvénye Magyarhonban* című, 1845-ben megjelent, elismert monográfiájának belső felépítését követte, miután a Pesti Tudományegyetemen ő lett Frank Ignác utódja a magánjog oktatásában. Ökröss polgári

jogi művének 2. kiadása 1863-ban a kereskedelmi jogi szabályokkal bővült a Hiteltörvények cím alatt, így terjedelme az első kiadáshoz képest megduplázódott. Suhayda monográfiájának 2. kiadása 1864-ben a javítások időközi jogszabály módosítások átvezetése mellett nem változott. A két kommentár korabeli népszerűségét jelezte, hogy Ökröss műve három, míg Suhayda munkája hat kiadást ért el.

A polgári eljárási kodifikációt megalapozó másik műve az 1863-ban megjelent Általános magyar törvénykezési eljárás peres és perenküli ügyekben a legújabb törvényhozások szerint. Felvilágosító jegyzetekkel és irománypéldákkal bírók, ügyvédek, s a közélet használatára című munkája, amely az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok eljárásjogi rendelkezéseit vette alapul, de kora hatályos jogának teljes jogszabály anyagát beépítette a munkájába. A kommentár sok fogalom meghatározást is tartalmaz, és ezzel haladja meg a másik e tárgyban kiadott kommentárt, amelyet ugyancsak Suhayda János írt. Ökröss perjogi munkájának fogalom meghatározása szerint, a bíróság feladata „Az igazságszolgáltatásnak, vagyis a bírói hatalomnak ellátása, s általában mindazon ügyeknek, melyek a polgári magánjog alaki részét képezik-elintézése azon hatóságokat illeti, melyek alkotmányos törvényeinknél fogva a végrehajtó hatalom e nemének a fennálló törvények szerinti gyakorlatára, jelesül a peres és perenküli ügyekben felmerülhető kérdések eldöntésére, s általában minden oly ügyeknek, melyek jogos megoldásukat csak a törvény rendeleteinek alkalmazásában lelik-elintézésére, törvényes módon hivatva és eskü alatt jogosítva vannak; ezen hatóságok szoros értelemben bírói hatóságoknak, személyesítői pedig bírácoknak nevezetettek.”¹

1865-ben jelentette meg jelentősen átdolgozva Szlemenics Pál népszerű, magyar nyelvre lefordított művét, a Magyar fenyítő törvény. 4. javított, bővített kiadását. Bár Ökröss munkásságában szokatlan, hogy egy büntetőjogi munkát átdolgozzon és nyelvileg korszerűsítsen, mégis vállalkozott erre a feladatra, mivel a kor sokáig unicus munkáját hatályosította. Az Ökröss-féle kiadás értékét növelte, hogy az egyes büntetőjogi tényállásokhoz az osztrák büntetőtörvénykönyv szakaszait is hozzászerkesztette, ezzel lehetőséget adott a jogösszehasonlításra. 1866-ban indult a Jogtudományi Közlöny című, ma is meghatározó jogi szakfolyóirat, amelynek első, alapító főszerkesztője volt Dárday Sándorral együtt. A szaklap a beköszöntő írásában hangsúlyozta, hogy „Készséggel sorakozunk mindig azokhoz, kik a jogtudomány fejlődésében a közjólétet látják felhívni. Készséggel szentelünk e lapon minden sort, munkásságunkban minden erőt az új lángra szított oltárnak, mely fölött a jog istensége áll.” Ökröss Bálint a lap szerkesztését 1866-1868 között

1 Ökröss Bálint, *Általános magyar törvénykezési eljárás peres és perenküli ügyekben a legújabb törvényhozások szerint. Felvilágosító jegyzetekkel és irománypéldákkal bírók, ügyvédek, s a közélet használatára.* Pest, 1863. 36. o.

látta el. Írásai a folyóirat közleményeinek meghatározó tartalmát jelentették Lőw Tóbiás, Degen Gusztáv, Bozóky Alajos, Suhayda János és Karvasy Ágost cikkei mellett. Ökrössnek a folyóiratban publikált cikkei közül a legjelentősebb a kodifikációról megjelent tizenkét részes sorozata, amelyben a törvényhozás alapjait jogfilozófiai aspektusból ismertette. 1869-ben a Magyar Jogtudományi Hetilap és a Jogtudományi Közlöny egyesült, ekkor megvált a folyóirat szerkesztésétől.

1868-ban Horvát Boldizsár igazságügyminiszter Ökröss Bálintot előbb a titkársága vezetőjének, majd a magánjogi kodifikációs osztály osztályfőnökének nevezte ki. A miniszter még ebben az évben Franciaországot, a rajnai német államokat és Bajorországot érintő tanulmányútra küldte ki őt, hogy ezen országok közjegyzői intézményét és a polgári perrendtartás elveit tanulmányozza és dolgozza ki a magyar közjegyzői rendtartás tervezetét, mivel az első, Bogdány Lajos-féle tervezetet a képviselők nem fogadták el. A külföldi tanulmányútról történt hazatérését követően előbb az ideiglenes polgári perrendtartás tervezetét készítette el. Nemcsak a törvény tervezetét készítette el, hanem 1870-ben megjelenítette a Magyar polgári törvénykezési rendtartás (1868: LIV. törvénycikk) Összehasonlító és felvilágosító jegyzetekkel kísérvé címen a törvény kommentárját is.

A közjegyzőkről szóló törvényjavaslat kidolgozására már Bittó István és Pauler Tivadar igazságügyminiszterek hivatali ideje alatt került sor. Ökröss a törvényjavaslatát a bajor és főként az 1871. évi osztrák közjegyzői rendtartás szabályaira építette. Ennek a megoldásnak a helyességét részben a hazai gazdasági viszonyok fejletlensége, részben a később zajló országgyűlési viták teljes mértékben igazolták. A polgári közjegyzőség intézményének bevezetését csak az általa kidolgozott, korlátozott közjegyzői hatásköröket tartalmazó jogszabály elfogadása tette lehetővé. A törvény általa írt kommentárjában határozta meg legjobban a közjegyzői intézmény lényegét: „a közjegyzők az állam által rendeltetnek ki és hitelesítettnek meg avégett, hogy a törvényes jogszabályok szerint jogügyletekről és tényekről, amelyekhez jogkövetkezmények vannak kötve, közokiratokat vegyenek fel és szolgáltatassanak ki, okiratokat őrizet alá vehessenek a felek vagy a bíróság részéről nyert megbízásokban eljárhassanak és a hatáskörükhöz utasított ügyekre nézve teljes hitelességgel bírjanak.”² A közjegyzői törvény hatályba lépését követően lemondott a minisztériumi állásáról és 1875-ben a miniszter Budapest VIII. kerületébe nevezte ki királyi közjegyzőnek.

Kinevezett közjegyzőként 1875-ben jelentette meg a Magyar közjegyzői törvény (1874: XXXV. törvénycikk) című kommentárját. A három részre osztott munka második része volt a közjegyzői rendtartás kommentárja, míg az első rész a perenkívüli (nemperes) eljárásokkal, a harmadik rész pedig a rendtartás végrehajtási jogszabályaival foglalkozott. Kiállt emellett, hogy a nemperes eljárások

2 Ökröss Bálint, Magyar közjegyzői törvény (1874: XXXV. törvénycikk). Az e törvényre vonatkozó ministeri rendeletekkel összehasonlító és kiegészítő jegyzetekkel. Budapest, 1875. Bevezetés. 8. o.

lefolytatását közjegyzői hatáskörbe kellene adni, mivel a közjegyzőséget jellemző pártatlanság, megbízhatóság és közhitelesség elvei garanciát nyújtanak az ügyfelek részére az őket megillető jogvédelem ellátásában. Ökröss kommentárja több szempontból is jól használható volt a királyi közjegyzők, valamint a többi igazságügyi hivatásrend tagjainak, mivel a törvény előkészítőjeként ismerte a teljes kodifikációs folyamatot, valamint nemcsak a közjegyzői törvényt, hanem a teljes vonatkozó végrehajtási joganyagot is közölte a művében.

A Magyar Tudományos Akadémia 1868. március 18-án választotta meg a levelező tagjának. Székfoglaló beszédjét a Törvénykezés reformjai címmel tartotta meg, amely egyben utolsó monográfiájának címe is. A polgári peres eljárás gyorsítása és a hatékonyság növelése érdekében a szóbeliség, közvetlenség és a nyilvánosság elveinek szerepét kívánta növelni az 1880-ban megjelent munkájában. A király a szakmai tevékenységét elismerve királyi tanácsosi címmel tüntette ki. 1881-ben a Budapesti Közjegyzői Kamara elnökének választották meg, amely tisztséget haláláig, 1889-ig töltött be.

Közjegyzői és kamarai elnöki tevékenységét az elnöki székben utódja, Tokaji Nagy Lajos budapesti közjegyző így méltatta: „Egyike volt a legmunkásabbnak közöttünk ki a törvény intencióit a gyakorlati jogéletben meghonosította, s úgy az intézménynek, mint saját egyéniségének a köztiszteletet kívívta, a kartársi kötelékben szívélyes barát és az intézmény *érdekeinek mindig hű és kitartó zászlósa volt. Érdemei és egyéniségének emlékezete köztünk elévülhetetlen.*”³

A közjegyzői emlékezetkultúra részeként a Magyar Országos Közjegyzői Kamara 2007-ben Ökröss Bálint-díjat alapított, amely jelenleg a második legnagyobb szakmai elismerés. A kitüntetésben az a magyar közjegyzői karban dolgozó személy részesíthető, aki szakmai munkáját huzamosabb ideje kimagasló színvonalon végezte, jelentős tudományos tevékenységet fejtett ki, vagy szakmai életútja elismeréseként vált méltóvá a díj adományozására. A polgári közjegyzőség születésének 150. évfordulója alkalmából 2024-ben, a Magyar Nemzeti Bank emlékpénzeket bocsátott ki, amelyek hátoldalán Ökröss Bálint portréja és aláírása szerepel.

Weinmann Fülöp jogirodalmi munkássága az 1870-es évek elején indult. Az első cikkeiben a később megalkotandó polgári jogi törvénykönyv kodifikációjához kívánt adatokat, illetve szabályozási mintákat adni. Alkotói korszaka első felének legfontosabb munkája azonban A hagyatéki eljárásról szóló törvényjavaslat tervezete címet viselte. A királyi közjegyzők abban az esetben tárgyalhatták le a hagyatéki ügyeket, ha a bíróságtól vagy a gyámhatóságtól megbízást kaptak az eljárás lefolytatására. Egyéb esetben a járási szolgabíró vagy a községi előjáróság is eljárhatott az örökösödési ügyekben. Ennek a következtlen rendszernek a megreformálására és korszerűbb eljárási szabályok megalkotására

3 Tóth Lőrincz, Ökröss Bálint emlékezete. In: Magyar Akadémiai Almanach 1890. Budapest, 1890. 29. o.

az igazságügyminiszter megbízta Weinmann Fülöpöt, hogy készítse el a hagyatéki eljárási törvény tervezetét. Weinman elkészítette a tervezetet, amit a minisztérium szakmai vitára bocsátott. A közjegyzők közül Markó Sándor volt az első, aki bírálta a tervezetet, mert úgy vélte, hogy a magyar jogban már meghonosodott ipso iure rendszer helyett az adition (átadás) alapuló rendszert vezetne be, ami az osztrák jogi szabályozás átvételét jelentené. A másik fontos változást az jelentette volna, hogy Weinmann előtérbe helyezte a felek okiratba foglalt nyilatkozatait a szóbeliség elvének érvényesülése helyett. Az írásbeliség elvének érvényesítése egyrészt megdrágította volna az eljárásokat, másrészt a felek személyes jelenléte nélkül szükségtelenül elhúzódtak volna a hagyatéki eljárások. Markó véleményét több közjegyző is osztotta, így Zimányi Alajos budapesti és Szilágyi János máramarosszigeti közjegyző. Ennek az lett a következménye, hogy az Igazságügyi Minisztérium a Weinmann-féle hagyatéki eljárás tervezetét visszavonta. Végül az országgyűlés elé a harmadik, teljesen átdolgozott tervezet került, ami elfogadását követően 1895-ben hatályba is lépett.

A dualizmus korát végig kísérte egy új magánjogi kódex alkotásának igénye. A korabeli jogi szakirodalom folyamatosan véleményezte ezeket a javaslatokat. Weinmann Fülöp az általános magánjogi törvény öröklési jogi rendelkezéseire tett észrevételeket. A legnagyobb vita az ági öröklés intézményének fenntartása körül zajlott. Weinmann Fülöp elvetette volna ezt az intézményt, mivel úgy gondolta, hogy nincs jelentősége annak a kérdésnek, hogy az örökgyógyó vagyona honnan származott. A törvényes örökösök körét viszonylag szűken kívánta megállapítani, így nem akarta, hogy az örökbefogadó szülő is örökölhessen az örökbefogadott gyermeke után. Nem ismerte el a házasságon kívül született gyermek törvényes örökösi jogait sem. Ugyanakkor egyetértett a javaslat azon pontjával, ami az örökösi kört a nagyszülőkre és azok leszármazóira korlátozta volna. A házastársi öröklésnél viszont szembement a tervezet álláspontjával. Szerinte a házastársnak állagot és nem haszonélvezeti jogot kellene örökölni az örökgyógyó vagyonából.⁴ Ugyanakkor véleménye szerint egy kiegyensúlyozott öröklés érdekében a leszármazók érdekeit is védelemben kell részesíteni. Ezért leszármazók megléte esetén a házastársnak csak a közszerzeményi vagyonból legyen örök-része. Ugyanakkor jónak tartotta, hogy a kötelesrészre jogosultak köre az örökgyógyó szüleire, a túlélő házastársra és az örökgyógyó gyermekeire korlátozódik. Az örökgyógyó gyermekeinek körébe beleértette az örökbefogadott, valamint az apai elismerő nyilatkozattal elismert törvénytelen gyermeket is.

A magánjogi törvénykönyv kodifikációs munkálatai a XIX. század fordulóján új lendületet kaptak azzal, hogy Erdély Sándor igazságügyminiszter 1899-ben megalkototta a törvénykönyvet előkészítő bizottságot. A kor neves magánjogászai,

4 *Weinmann Fülöp*, Észrevételek az általános magánjogi törvénykönyv tervezetének az „öröklési jogot” tárgyaló részére. *Jogtudományi Közlöny*, 1882, 307–308. o., 318–320. o.

mint Raffay Ferenc és Imling Konrád a törvénykönyvet magyar jogtörténeti alpra kívánták helyezni, mert úgy vélték, hogy ez a helyes kiindulási alap. Ugyanakkor az osztrák jogot (Oftk.) és a német magánjogot (BGB) is figyelembe vették az első tervezet szövegének kialakításánál.

Weinmann Fülöp a tervezet öröklési jogi részét bírálta, amivel jól lehet követni a korábbi álláspontjának változását. Úgy gondolta, hogy leszármazók hiányában az örökhagyó szüleit kötelesrész illeti meg. Ha túlélő házastárs is van a törvényes örökösök között, úgy kötelesrész címén a szülőket az ági vagyon fele illetné meg. A tervezet ezzel szemben a szülők kötelesrészét az ági vagyon felében határozta meg. A tervezet előtti magánjogi szabályok szerint a túlélő házastársat nem illette meg a kötelesrész. Weinmann ezt elfogadta, mert szerinte a túlélő házastárs öröklési jogi igényeit az özvegyi jog megoldja. Helytelennek tartotta ugyanakkor, hogy a végrendelezőnek a végrendeletében meg kell jelölni a kitagadási okot, mivel úgy gondolta, hogy a családi élet titkait nem szabad nyilvánosságra hozni.⁵ Az öröklési jog körében további fontos szabályozási terület volt, az örökös felelőssége az örökhagyó tartozásaiért. A Kúria gyakorlata nem volt egyértelmű, mivel az öröklési ügyekben hozott ítéletei felváltva hol a cum viribus, hol a pro viribus elvét képviselték. A tervezet elvetette az örökhagyó tartozásaiért való korlátlan felelősség elvét és kivételekkel, és a cum viribus felelősséget tette meg főszabállyak.⁶

Weinmann a tervezet végrendeleti öröklési részét több kritikával illette. Elsőként vitatta, hogy a 14. életévét betöltött személyek végrendelezési képességet kaphatnak. Ez az álláspontja azonban szembement a hatályos szabályozással, mert a tradicionális öröklési jog szerint a magánszemélyek már a 12. életévük betöltése után végrendelezhettek. Ugyancsak nem vette volna figyelembe a mindennapi élet viszonyait az az álláspontja, hogy holográf végrendelet alkotását csak bizonyos esetekben látta volna indokoltnak. Akkor, ha az örökhagyó allográf írásbeli végrendeletet csak nagy nehézségek árán tudna készíteni, és ebben az esetben is csak a leszármazók és a házastárs örökölnének, valamint a végrendeletet az örökhagyó királyi közjegyzőnél letétbe helyezi. A tervezet ugyanakkor a holográf végrendelet tételét korlátozás nélkül lehetővé tette.⁷ A tervezet a közvégrendeletek készítésének szabályait a királyi közjegyzőkről szóló törvény rendelkezéseitől eltérően kívánta szabályozni. Weinmann felhívta a figyelmet arra, hogy a közjegyzői törvényben foglaltaktól akkor sem lehet eltérni, ha egyes peres ügyekben a bíróság ettől eltérően döntött. A végrendeleti tanúk köréből nem zárta volna ki a végrendelező közeli hozzátartozóját,

5 *Weinmann Fülöp*, A köteles rész a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny, 1900, 327–328. o.

6 *Weinmann Fülöp*, Az örökös jogi helyzete hagyatéki hitelezővel szemben a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny, 1900, 379–380. o.

7 *Weinmann Fülöp*, Végrendeleti öröklés a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny, 1901, 3–4. o.

ha végrendeleti juttatásban nem részesült. A közvégrendelet alkotási szabályoknál a bizalmi személyeket is kizárta volna a tervezet a tanúzásból, ha végrendeleti juttatásban részesültek. Ezzel a fogyatékkal élő személyek (süket, néma, süketnéma, valamint az olvasni nem tudók) közvégrendelet alkotási lehetőségeit nehezítette volna meg, mivel őket rendszerint, mint a közeli hozzátartozóikat kérték fel bizalmi személynek.⁸ Álláspontja szerint a végrendeleti juttatásban részesült személyek jogállásának megállapításánál az örökhatározó akaratát (*favor testamenti*) kell figyelembe venni. Ezért világosan el kellett különíteni egymástól az örökös nevezését és a hagyományrendelést. Felhívta a figyelmet arra az esetre, ha az örökhatározó úgy rendelkezett, hogy nem a hagyatéki vagyon egy meghatározott hányadára, hanem meghatározott vagyontárgyakra nevezett örökösöket. A tervezet a végrendelet visszavonását csak egy újabb végrendelet tételével tette volna lehetővé. Weinmann ezzel szemben azt javasolta, hogy vagy egy közjegyzői okirattal, vagy egy közjegyzői aláírás hitelesítéssel ellátott magán okiratban is vissza lehessen vonni a végrendeletet. Ezt azzal az állásponttal támasztotta alá, hogy a végrendelet visszavonása nem más, mint egy végrendeletkezelői nyilatkozat a végrendeletkezelő részéről, amellyel kijelenti, hogy nem kíván újabb végrendeletet alkotni, tehát hagyatékára a törvényes öröklés szabályai alkalmazandók. A házastársak közös végrendeletét kivételes lehetőségnek tartotta, mivel szerinte az öröklési szerződéssel helyettesíteni lehet ezt a végrendeletkezelői nyilatkozatot. Ha viszont a jogszabályalkotó mégis kodifikálni akarná ezt a jogintézményt, úgy a közös végrendelet egyoldalú visszavonását egyértelműen kell szabályozni, hogy a másik végrendeletkezelő végakarata ne sérüljön.⁹

A törvényes öröklés szabályainál ismét visszatért az ági öröklés sok vitát kiváltott intézményére. Nézeteit e körben továbbra is fenntartotta, különösen a törvénytelen gyermekek öröklésénél. „Más oldalról azonban a tervezetnek ama rendelkezését sem tudom helyeselni, mely szerint a törvénytelen gyermek anyjának és az anyai felmenőknek épp oly leszármazója, mintha törvényes származású volna. Szerintem a házasság szülte rokoni kapcsolat valódi jelentőségének és etikájának megsértése forog fenn akkor, ha a törvénytelen gyermeknek törvényi öröklési jogot adunk az anya után, amidőn ez utóbbinak törvényes leszármazója is maradt; valamint akkor, ha a törvénytelen gyermeknek az anyai felmenők után törvényi öröklési jogot egyáltalában, különösen pedig, ha neki a törvényes leszármazókkal egyenlő törvényes öröklési jogot adnak.”¹⁰ A törvényes örökösök körét pedig a dédszülo parentélájánál lezárta volna. A házastárs állagöröklését,

8 Weinmann Fülöp, *Végrendeleti öröklés a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny*, 1901, 19–21. o., 34–36. o.

9 Weinmann Fülöp, *Végrendeleti öröklés a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny*, 1901, 274–275. o., 287–288. o.

10 Weinmann Fülöp, *Törvényes öröklés a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogállam*, 1902, 280. o.

vagyis, hogy leszármazók hiányában a házastárs örököl, nem tartotta elfogadhatónak, mert ez az örökhagyó rokonaira nézve hátrányos lett volna. Számára az lett volna elfogadható, ha az örökhagyó házastársa együtt örököl az örökhagyó szülői parentélájával oly módon, hogy az oldalági rokonok a hagyaték egyharmadát, a túlélő házastárs pedig a kétharmadát örökölte volna. Ugyanakkor nemcsak a válás, hanem a házasság felbontása nélküli különélés is megszüntette volna fel fogása szerint az öröklési jogi kapcsolatot. Fontos hangsúlyozni, hogy Weinmann az özvegyi jogra vonatkozó szabályokat csak az örökhagyó túlélő feleségére vonatkoztatta, míg a túlélő férj nem örökölt volna a felesége halála után.¹¹ Weinmann Fülöp a jogi folyóiratokban megjelent cikkeit külön lenyomatként, egy füzetben is megjelentette. A hagyatéki eljárással és az öröklési joggal kapcsolatos nézetéről megállapítható, hogy konzervatívok voltak, más esetben erősen kötődtek az osztrák joghoz, így a kodifikációs tervezet módosítására, javaslatainak beépítésére a szövegbe, nem voltak alkalmasak.

Baranyai (1898-ig Blum) Béla az örökösödési eljárás reformjáról írt cikkével jelentkezett be a közjegyző jogi szakírók társaságába. 1887-ben írt cikkében sürgette az örökösödési eljárás reformját, mert úgy gondolta, hogy az öröklési anyagi jog felülvizsgálata mellett aktuális kérdés a hagyatéki eljárás revíziója is. Az 1868. évi LIV. t. c. (Pp.) keretében szabályozott eljárás több hatóság között osztotta meg az eljárás lefolytatását és közjegyzői szemmel hátrányos volt, hogy a közjegyzők nem szabályozott módon, hanem csak bírósági megbízás keretében kapcsolódhattak be a hagyatéki eljárásba. Blum elképzelése szerint a közjegyzők jogosultak lettek volna a teljes örökösödési eljárás lefolytatására, a haláleset felvételétől a hagyatékátadó végzés tervezetének elkészítéséig, öröklési vita esetén a perre utasításig. Ehhez azonban a személyi feltételeket is meg kellett volna teremteni, nevezetesen a közjegyzők létszámát nagy mértékben kellett volna fel emelni. Blum a közjegyzői hivatás presztízse érdekében a közjegyzők kinevezési jogkörét az igazságügyminiszter helyett a király (államfő) hatáskörébe telepítené. Ezt a javaslatát főleg azzal tudta megindokolni, hogy a közjegyzők a hagyatékok tárgyalásával bírói hatáskörbe tartozó feladatot végeznek.

A tanulmányban már említett Weinmann-féle hagyatéki eljárás tervezetét Blum is bírálta. Kifogásolta, hogy a közigazgatás szervezete nem fogja tudni megoldani a hagyatéki leltárok tömeges felvételét, ezért úgy gondolta, hogy a feladat közigazgatási hatáskörbe történt telepítésével a közigazgatás szervezetét is meg kell reformálni.¹² Blum végső célja az volt, hogy a hagyatéki eljárás teljes lefolytatását közjegyzői hatáskörbe telepítse. A közjegyzői szakírók többségétől eltérően elfogadta a Weinmann tervezet adition alapuló elvét, és a tervezetben szereplő

11 *Weinmann Fülöp*, Törvényes öröklés a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogállam, 1902, 353–354. o.

12 *Blum Béla*, Az új hagyatéki eljárás. A Jog, 1890, 1–4. o.

nyilatkozatokra közjegyzői okirati kényszerrel írt volna elő. „Az ipso iure jogelv fenntartása mellett régi nemzeti hagyományok, az aditio mellett átalakult jogintézményeink szólanak.”¹³ Ez ugyancsak elősegítette volna a közjegyzőség létszámának emelését.

Blum fő műve a közjegyzői törvények, az 1886. évi novellával kiegészített királyi közjegyzőségről szóló törvény, valamint az örökösödési eljárás szabályainak 1896-ban megjelent kommentárja volt. Munkája jelentőségét növelte, hogy rajta kívül csak Szokolai István írt kommentárt a közjegyzői törvény novellával módosított szövegéről. Blum kommentárjának fő gondolata a közjegyzőség szerepének érvényesülése a megelőző jogvédelem területén. Megismételte a korábbi cikkeiben kifejtett gondolatot, hogy további hatáskörök közjegyzői jogkörbe történő átadásával, a közjegyzőség létszámának emelésével a közjegyzők helyzetét kívánta megerősíteni.¹⁴ Ezt a gondolatot folytatta tovább A megelőző jogvédelem és a közjegyzőség című, a közjegyzői szakfolyóiratban megjelent cikkében, ahol számításai szerint a kiterjesztett közjegyzői hatáskörök ellátásához 952 közjegyzői körzetre lenne szükség, ami a meglévő közjegyzői székhelyek háromszoros emelkedését jelentette.

A 19-20. század fordulójának nagy jogi kommentárja volt, a Fodor Ármin által szerkesztett öt kötetes Magyar Magánjog sorozata, amelynek 1901-ben megjelent Öröklési jog című kötetébe A hagyományokról szóló fejezetét ő írta. A hagyomány fogalmának meghatározása során az átszállás helyett a háramlás kifejezést használta, mivel úgy gondolta, hogy a háramlás jobban kifejezi az állapot jelzését. Véleménye szerint az átszállás kifejezés viszont cselekvésre utal. Így művének használhatóságát lerontotta, hogy új kifejezéseket, fogalmakat használt a korabeli jogi szakirodalomban már meghonosodott kifejezések használata helyett.¹⁵

A Pécsi Közjegyzői Kamara megbízásából 1902-ben emlékiratot szerkesztett, amelyben az általános polgári törvénykönyv első tervezetét elemezte közjegyzői szemszögből, a megelőző jogvédelem szempontjait kiemelve. Az emlékirat céljának eléréséhez a szerző széles körű kitekintést nyújtott kora közjegyzői rendszereiről és a fontosabb európai országok, különösen Ausztria és Németország magánjogi szabályairól. Baranyai szerint a közjegyzői okirati kényszer előírása, valamint a közjegyzői hatáskör bővítése segítené elő a megelőző jogvédelem elvét, ami elvezet a jogbiztonság és a jogállam megerősítéséhez.¹⁶

13 Blum Béla, Az örökösödési eljárásról szóló törvényjavaslat. A Jog, 1893, 364–365. o.

14 Blum Béla, A közjegyzői törvények (1874: XXXV. t. cz. és 1886: VII. t. cz.) magyarázata kapcsolatban az örökösödési eljárásról szóló 1894: XVI. törvénycikk idevonatkozó intézkedéseivel. Budapest, 1896.

15 Baranyai Béla, A hagyományokról. In: Fodor Ármin (szerk.), Magyar Magánjog V. Öröklési jog. Budapest, 1901, 464. o.

16 Baranyai Béla, Az általános Polgári Törvénykönyv tervezete a megelőző jogvédelem szempontjából. A Pécsi Királyi Közjegyzői Kamara emlékirata. Pécs, 1902, 56. o.

Élete utolsó nagy munkája a közjegyzői egyesület megbízásából készült. Ebben tette közzé három közjegyzőséggel kapcsolatos törvény módosítási javaslatát. Az örökösödési eljárásról szóló törvény módosítási javaslatában az eljárást bírósági és bíróságon kívüli (közjegyzői szakaszra osztotta fel. A bírósági szakaszt a járásbírók hatáskörébe utalta. Korábbi álláspontjával egyezően erősítette volna az örökösödési bizonyítvány szerepét, amelynek kiadása előtt hagyatéki hirdetményt tettek volna közzé, azzal, hogy 45 napos határidővel jelentkezzenek az ismeretlen örökösök igényük elismerése céljából. A tervezetből az állapítható meg, hogy a bíróság szerepe formális, a hagyatéki eljárás lefolytatása teljes mértékben a közjegyzői hatáskörbe került volna át. Baranyai javaslata idő előtti volt, mert erre csak a közjegyzőség államosítása után, 1950-ben kerülhetett sor. A közjegyzői rendtartást érintő módosításai megismételték a korábban, jogi szaklapokban írt cikkeinek nézeteit. A közjegyzői díjtörvény egyik fontos javaslata volt, hogy hagyatéki ügyekben bevezette volna az átalánydíj fogalmát, ami a közjegyzőket a hagyatéki értékétől függetlenül megillette. A díjak szabályozásánál abból indult ki, hogy erősítse a közjegyzőség szerepét. Ezzel elérhető lenne, hogy a közjegyzőség „megfelelő hatáskörrel ellátva, ne a bíróság, ügyvédség és községi jegyzőség között lebegő valami bizonytalan lény legyen, amely közülük mindegyiknek kellemetlen: hanem legyen az az igazságszolgáltatásnak éppen olyan önálló szerve, mint a bíróság és ügyvédség, külön hatáskörrel és határozott missióval.”¹⁷

Baditz Lajos jogi szakírói munkássága a magyar általános polgári törvénykönyv tervezeteihez kötődik, és két vonatkozásban is különleges szakmai életműről beszélhetünk. Ő az egyedüli jogi szakíró, aki a polgári törvénykönyv első tervezetének teljes szövegét bírálta az 1904-ben megjelent monográfiájában, valamint mind a három tervezetről kifejtette a véleményét. A második tervezet öröklési jogi részét ugyancsak egy 1915-ben megjelent kismonográfiájában véleményezte. Hosszú szakmai pályafutása lehetővé tette, hogy 1928-ban a Magánjogi Törvénykönyv tervezetének öröklési jogi fejezetéről is megírja a véleményét. Az első tervezethez írt monográfiájából értesülhetünk arról, hogy milyen felfokozott várakozás előzte meg az első szöveg tervezetének megjelenését: „A kir. közjegyzők országos kongresszusának előkészítő bizottsága tartotta ez időtájt Budapesten üléseit. Emlékszem, mily kellemes meglepetést, élénk mozgalmat és érdeklődést keltett a tervezetnek váratlan megjelenése, minő mohó kíváncsisággal kapkodták el, s lapozták a bizottság ülésein résztvevő kartársak a mű egyes példányait, s közöttük magam is mily elfogódással tártam fel annak lapjait, hogy olvassam, s lelkembe szívjam édes hazánk e drága kincse, a magyar jognak a kódex oly rég várt s eddig nélkülözött rendszerébe gyűjtött igéit.”¹⁸

17 Baranyai Béla, *Közjegyzőségünk reformja*. Pécs, 1905, 50. o.

18 Baditz Lajos, *A Polgári Törvénykönyv tervezetének bírálata*. Budapest, 1904, 1. o.

Baditz bírálata fő elveként a nemzeti jogfejlődés elvének érvényesülését követte, és ebből a szempontból kiemelten vizsgálta, hogy a jogalkotók az osztrák és a német jog mely intézményeit akarták meghonosítani a magyar jogban. Vizsgálata nemcsak a jogi normák szövegére, hanem a nyelvezetére is kiterjedt. A részletes bírálatában a személyi jogi könyvben vitatta a jogképesség kezdetének megfogalmazását, mivel szerinte az ember nem a születésétől, hanem a megfogantatásától kezdve jogképes. A családjogi rendelkezések területén elvetette a német jogból átvett női szabadvagyon (Vorbehaltungsgut der Ehefrau) kategóriáját. A hozomány a nő különvagyon, amelyet a tervezet szerint a férj nemcsak kezelt, hanem a haszonélvezeti joga is terhelte volna. Az örökbefogadás szabályait is vitatható módon kívánták módosítani. Az örökbefogadási szerződéshez egyrészt minisztériumi jóváhagyás volt szükséges, másrészt ki lehetett kötni a szerződésben, hogy az örökbefogadott ne örököljön az örökbefogadó vagyonából. Baditz ezt azért kifogásolta, mert az örökbefogadott az örökbefogadónak törvényes gyermeke. A tervezet dologi jogi szabályozásának központi kérdése volt a telekkönyvi állapotok rendezése. Ez érinthette a közjegyzők hatáskörét, amennyiben a jogszabály alkotó elrendeli, hogy a telekkönyvbe jogokat és tényeket csak közjegyzői okirat vagy közjegyzői aláírás hitelesítéssel ellátott magánokiratban lehet tenni. Bár voltak az igazsági kormányzatban is ennek az elképzelésnek támogatói az ügyvédi hivatásrend képviselői a XX. század folyamán sikeresen meggátolták az okirati kényszer elvének bevezetését, amivel teret adtak a községi jegyzők okiratszerkesztő tevékenységének, így végsősoron az ügyvédek is háttérbe szorultak e téren.

A kötelmi jog egyes szerződéseinek szabályozásánál a kiemelkedő jelentőségű adásvételi szerződésre a magánokirati formát írta elő. A tartási és életjáradéki szerződések esetén ugyancsak elegendő volt a magánokirati forma a szerződés megkötéséhez. Baditz azonban a közjegyzők számára is kiemelten fontos öröklési jogi rendelkezéseket véleményezte részletesen monográfiájában. E könyvet Szász-Schwarz Gusztáv állította össze. Ami egyben azt is jelentette, hogy az ági öröklés szabályai is korlátozásra kerültek. Az ági öröklés szabályai csak a nagyszülői parentélaig ment volna vissza, ami azt jelentette, hogy a házastárs törvényes öröklése korlátozásra kerül. A végrendeleti öröklés szabályozása nem vette figyelembe a közjegyzőkről szóló törvény, valamint más jogszabályok szabályait. Hiányzott a tervezetből a végrendeletek érvénytelenségi okainak taxatív felsorolása, a dologi hagyomány szabályozása, a végrendeletek visszavonásának részletes szabályai, valamint az örökbefogadott gyermek kötelesrészéről történt rendelkezés. Baditz ezért sommás, részben igazságtalan véleményt fogalmazott meg a tervezetről: „A Tervezet a német birodalmi törvény elrontott utánzása, s ami benne nem fordítás, az sem magyar, hanem idegen jog keveréke, s ami jó van benne, az fordítás és német, s így joggal mondhatjuk, hogy ez a munka a nemzeti

szellemnek, a magyar jogtudományak s a szabadirányú jogfejlődésnek sem tartalom, sem nyelvezet tekintetében dicséretére nem válik.”¹⁹

A második tervezet szövege 1913-ban készült el. A jogi hivatásrendeknek, szakmai szervezeteknek megküldött szöveget a közjegyzői egyesület felkérésére Baditz véleményezte a közjegyzők szemszögéből, aki az idő rövidségére való tekintettel ezúttal csak az öröklési jogi részt nézte át. Baditz az általános öröklési jogi szabályok között kodifikált érdemtelenység jogintézményét kifogásolta azzal, hogy az érdemtelenység fogalma a korábbi magánjogban nem ismert, így szerinte csak a kitagadási okokat kellene felsorolni a tervezet szövegében. Kifogásolta, hogy a törvénytelen gyermek, Baditz szóhasználatában házasságon kívüli gyermek öröklése nem volt szabályozva. Konzervatív szemlélete szerint sem az apaságot megállapító bírói ítélet, sem pedig az apai elismerő nyilatkozat nem hozta volna létre az örökös minőséget.

Az ági öröklés fenntartását helyeselte, vitásnak azt tartotta csak, hogy a tervezet az ági öröklést két parentélára korlátozta. A végrendeleti öröklés körében a végrendeletek készítésénél a közjegyzők szerepét növelte volna. Ugyanakkor ellenezte, hogy a tervezet bevezeti a végrendeleti végrehajtó fogalmát, amire álláspontja szerint nincs szükség, mivel a közjegyző a hagyatéki eljárás lefolytatása során úgymint mindent lerendez. Közös végrendelet készítésénél előírta volna a közokirati formát, míg a végrendelet visszavonásához a közjegyzői ténytanúsító okiratot. Szorgalmazta a hagyatéki eljárások kötelező lefolytatásának elvét és elvetette az öröklési bizonyítvány bevezetését.²⁰

A Magánjogi törvényjavaslat 1928-ban előterjesztett szövegét Szladits Károly készítette. Baditz a javaslattal szemben több szerkesztési észrevételt tett. Véleménye szerint előbb kellene szerepelni a végrendeleti öröklésnek és csak később a törvényes öröklésnek. A kötelesrész szabályait a törvényes öröklési fejezetbe tenné, mivel a kötelesrész nem más, mint a végrendeleti öröklés korlátozása a kötelesrészre jogosultak részére. A magyar állam szükségképpen öröklése a vitatható véleménye szerint nem törvényes öröklés, hanem egy speciális jog. További megállapítása volt, hogy a kötelesrészt nem szabad megváltani, pénzben kifizetni, hanem természetben kell kiadni. A végrendeletkezés területén pedig korábbi álláspontjával egyezően erősítette volna a közjegyzők szerepét.²¹

Holitscher Szigfrid jogi szakírói munkássága még közjegyzőhelyettes korában kezdődött, amikor 1903-ban megírta első szakcikkét a polgári törvénykönyv első tervezetével kapcsolatban. Ebben a házastársi kötelesrész nem egyértelmű szabályozására mutatott rá. A tervezet szövege szerint az özvegy házastársat (feleség)

19 *Baditz Lajos*, A Polgári Törvénykönyv tervezetének bírálata. Budapest, 1904, 242. o.

20 *Baditz Lajos*, Az öröklési jog. A Polgári Törvénykönyv törvény-javaslatából. Budapest, 1915, 25–51. o.

21 *Baditz Lajos*, Az öröklési jog a Magánjogi Törvénykönyvben. Jogtudományi Közlöny, 1929, 143. o., 150. o., 153. o.

a hagyatéki vagyon felének haszonélvezeti joga illetve meg kötelesrészként. Végrendeleti öröklés esetén viszont az özvegy olyan kötelesrészi igényt is előterjeszthetett, amely törvényes öröklésnél őt nem illetné meg. Ennek feloldására azt javasolta, hogy a kötelesrész mértéke maradjon a hagyatéki vagyon felének haszonélvezeti joga, de egészüljön ki az özvegyi kötelesrész a házastárs illő tartásáig terjedő mértékkel. A tervezet szövegéből kiemelt résztema, a vakok végrendelete adott lehetőséget arra, hogy kifejtse véleményét, hogy a tervezet szövege összhangban van a Kúria több döntésével, miszerint a vakok is alkothatnak érvényesen írásbeli magánvégrendeletet.²²

Holitscher Szigfrid 1904. január 9-én előadást tartott a Magyar Jogászegylet ülésén *Közös végrendeletek és örökjogi szerződések a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetében* címmel. Előadásában részben bírálta a tervezet szövegét, illetve ellenjavaslatokat is előterjesztett. A tervezet a BGB szabályozását követve megengedte, hogy a házastársak, valamint a házasság megkötésének feltétele mellett a jegyesek közös végrendeletet tegyenek. Ennek két formája volt, a közvégrendelet és az írásbeli magánvégrendelet. Ugyanakkor, ha a házasságot felbontották, vagy a házasság megkötése semmis volt, vagy a házasság felbontása iránti keresetet az örökagyó halála előtt a bíróságon benyújtották, úgy a közös végrendelet semmis lett. Közös végrendelet tétele esetén az egyik végrendelet visszavonása nem érintette a másik végrendelet hatályát.²³ A tervezet az öröklési szerződések megkötését is a közös végrendeletek alkotási szabályaival egyezően a házastársak, valamint a jegyesek számára tette lehetővé. Ez azonban nem volt praktikus szabályozás, mivel a közjegyzői gyakorlatban gyakran jelentkeztek olyan esetek, amikor a szülők a gyermekeikkel, különösen mezőgazdasági földterületekre kötöttek volna öröklési szerződést. Ennek hiánya a hagyatéki eljárásban, a testvérek között kötött osztályos egyezséggel sem volt orvosolható. Ebben az esetben azt javasolta, hogy maradjon hatályban a korábbi szabályozás, amelyik korlátozás nélkül megengedte a szerződő feleknek az öröklési szerződés megkötését. Az öröklési szerződés további szabályai már elfogadhatók voltak. Az öröklési szerződést a közvégrendeletekre előírt formában lehetett megkötni, és az a szerződés minősült öröklési szerződésnek, ami vagy örökös nevezést, vagy hagyomány rendelését tartalmazta. Az öröklési szerződést újabb szerződéssel lehetett visszavonni. Erre irányuló szerződéses kikötés esetén az öröklési szerződés egyoldalú nyilatkozattal is visszavonható volt. Holitscher a tervezet bírálatán túl egy ellenjavaslatot terjesztett elő, amelyben jogi normaként is megfogalmazta a javaslatát.

22 *Holitscher Szigfrid, Házastársi kötelesrész a Tervezetben. Jogállam*, 1903, 119–121. o.; *A vakok végrendelete. Jogtudományi Közlöny*, 1903, 366–367. o.

23 *Holitscher Szigfrid, Közös végrendeletek és örökjogi szerződések a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetében. Magyar Jogászegyleti Értekezések*. Budapest, 1904.

A tervezet a végrendeletek alakszerűségével is foglalkozott. A tervezet szerint a végrendeletek típusai: közjegyző által készített közvégrendelet, közjegyzői letétbe helyezett magánvégrendelet, írásbeli magánvégrendelet (holográf vagy allográf), szóbeli végrendelet és rendkívüli végrendelet. A tervezet nem írta elő közvégrendeleteknél a tanúk alkalmazását és érvényesnek ismerte el azt a végrendeletet is, ahol az okiratot aláírni nem képes örökgyagyó nem írta alá a végrendeletet. Holitscher ezeket a szabályokat vitatta, úgy vélte, hogy a tanúk alkalmazása szükséges a közvégrendelet felvételéhez. A végintézkedés aláírására képtelen végrendelkező esetén legalább egy kézjegy megrajzolását tartotta szükségesnek. Azzal viszont egyetértett, hogy a tervezet szerint írásbeli magánvégrendeletet az tehetett, aki olvasni tudott és képes volt a nevének aláírására.²⁴

A tervezet többször is foglalkozott a közokirati kényszer szabályozásával, ami nem minden esetben jelentett egyben közjegyzői okirati kényszert. Holitscher ezzel a szemlélettel egyetértett. „A mai jogunkban a szerződéskötés terén uralkodó túlságos alakszabadsággal szemben a tervezet az esetenként felállított közokirati kényszerrel, anélkül, hogy a formalizmus vádjá érhetné, jogbiztonsági szempontból lényeges haladást jelent.”²⁵ Azt várta a tervezettől, hogy a jogbiztonság elvének erősítésével a közjegyzők szerepe megnövekszik a mindennapi jogügyletekben. A családi jogban a házastársak közötti jogügyletek, az öröklési jogban a közvégrendeletek jelentették a közjegyzői okirati kényszer eseteit. A telekkönyvi bejegyzés alapjául szolgáló okiratokra is szeretne volna elérni a közjegyzői okirati kényszer kimondását.

Holitscher munkásságában foglalkozott a közokiratok polgári peres eljárásban történt felhasználásával. A szabályszerűen kiállított közokirat alaki és tartalmi bizonyító erővel rendelkezett a peres eljárásban.²⁶ 1911-ben társszerzője volt a Nemzetközi Közjegyzői Kongresszus határozata alapján összeállított *Das öffentliche Urkundwesen der europäischen Staaten* című kötetnek, amely az európai közjegyzőségek okiratok felvételével kapcsolatos szabályozását mutatta be. Holitscher a vállalt feladatán túl terjeszkedve leírta a magyar közjegyzői nemperes eljárásokat, kiemelten a hagyatéki eljárást, és ismertette a közjegyzői díjtörvény fontosabb rendelkezéseit.

1928-ban megjelent a polgári törvénykönyv harmadik szövegtervezete, amelynek egyes, főként öröklési jogi tárgyú rendelkezéseit szintén a bírálata tárgyává tette. A magánjogi törvényjavaslat a korábbi szabályokkal szemben számos újítást tartalmazott. Új rendelkezés volt, hogy a végrendelkező magánokirat tervezet-

24 *Holitscher Szigfrid*, Végrendeleti alakszerűségek a tervezetben. *Jogtudományi Közlöny*, 1904, 142–144. o., 186–187. o.

25 *Holitscher Szigfrid*, A közokirati kényszer szabályozása a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetében. *Kir. Közjegyzők Közlönye*, 1905, 38. o.

26 *Holitscher Szigfrid*, A közokirat bizonyító ereje a Pp. -ban (Fő- és ellenbizonyítás). *Kir. Közjegyzők Közlönye*, 1915, 161. o.

tel, vagy szóbeli előadással is kijelenthette a végakarátát, nem kellett az okirat készítése előtt a közjegyzőnek előzetesen szóban kijelenteni a végrendeletét. A közjegyző előtt szóban is lehetett két tanú jelenlétében végrendelkezni abban az esetben, ha a végrendelező elkezdte a közjegyzőnél a közvégrendelet elkészítését, de egészségi állapota miatt azt már nem tudta befejezni. Így a szóbeli végrendelet ideiglenes hatállyal pótolta az írásbeli közvégrendeletet. A bíróság jogot kapott arra, hogy az alaki hibás végrendeletet az örökhatályú feltételezett akaratának figyelembevételével érvényesnek nyilváníthatta. A tervezet újra szabályozta a végrendeleti végrehajtó hatáskörét, aki megkapott minden jogosítványt a hagyaték kezelésére, még a perbeli képviselői jogot is.²⁷

Holitscher a kódex új rendelkezéseit a Budapesti Ügyvédi Körben megtartott előadásában ismertette és ezt követő tanulmányában elemezte. Előadásában kiemelte, hogy a végrendeleti öröklés terén a legfontosabb annak kimondása volt, hogy a végrendelezési szabadságot csak az özvegyi jog, valamint a kötelesrész szabályai korlátozták. A végrendelező csak a közjegyző által készített közvégrendeletet, valamint a közjegyzői letétbe helyezett magán végrendeletet volt köteles aláírni; egyéb esetben elegendő volt, ha a végrendelező a kézjeggyével látta el a végintézkedését. A fogyatékos személyekre vonatkozó szabályok szerint a vakok szóbeli magánvégrendeletet nem tehettek, míg a némák csak közvégrendeletet és közjegyzői letétbe helyezett magánvégrendeletet tehettek. Fontos új szabály volt a részleges érvénytelenség bevezetése, ami azt jelentette, hogy a végintézkedés érvénytelen része nem vonta maga után a többi rész érvénytelenségét. A tervezet az öröklési szerződés szabályait egységesítette a végrendeletek szabályaival.²⁸

Fekete László alkotói pályáját alárendelte tudományszervező tevékenységének, a Kir. Közjegyzők Közlönye szerkesztésének (1927-től) és a közjegyzői szakfolyóiratba írt, aktuális jogszabályokat kommentáló cikkeinek. Ezért az 1944-ig megjelent cikkeiből csak a Fideicommissum inter vivos című cikkét emelem ki, amely az „élők közötti várományt” tartalmazó jogügyleteket tárgyalta. Tanulmányában jogesetek bemutatásával világít rá a jogviszony jellemzőire: „a közvetlen szerző részére korlátolt tulajdont biztosít, annak alapján ez tulajdonátruházás iránti kötelmi igény, a telekkönyvi bejegyzéstől kezdve pedig tulajdonjog illeti ugyan, jogait azonban korlátozza a tertiusnak ugyanezen jogviszonyon alapuló az az igénye, hogy ugyanez a dolog (ha ugyanez, akkor csorbítatlanul) bizonyos időponttól (vagy feltételtől) kezdve tulajdonjogilag őt illeti.”²⁹ Élők közötti jogügyletről van szó, így a végintézkedésekre előírt alakiságokat nem

27 *Holitscher Szigfrid*, Újítások a Kódex végrendeleti jogában. Jogtudományi Közlöny, 1928, 155–156. o.

28 *Holitscher Szigfrid*, A végrendeleti öröklés a Magánjogi Törvénykönyv javaslatában. Kir. Közjegyzők Közlönye, 1928, 399–402. o., 1929, 18–21. o., 1929, 50–62. o.

29 *Fekete László*, Fideicommissum inter vivos. Kir. Közjegyzők Közlönye, 1933, 4. o.

kell betartani. Az örökösök köthettek ilyen ügyletet a hagyatéki tárgyalás során osztályos egyezség formájában. Az élők közötti váromány típusában hasonlít az elidegenítési és terhelési tilalom megkötéséhez, valamint a visszavásárlási jog kikötéséhez, mégis el kell határolni tőle az ilyen jogügyleteket.

Fekete László munkásságának fő műve az *Ars Notarialis* című két kötetes monográfia, amelyet 1950-től kezdődően két évtizedig írt. A mű megírását motiválta az 1947. év decemberében sikeresen teljesített habilitációja és annak kapcsán az opponenseinek tett ígérete. Fekete ugyanis a habilitáció időpontjában még nem írta meg a tudományos fokozat elnyeréséhez szükséges monográfiáját; az eljárást a szakfolyóiratokban közzétett cikkeire és tanulmányaira alapította. A fenti előzmények alapján elkészült munka a polgári közjegyzőség egyik legfontosabb tudományos műve. A magyar közjegyzői szakirodalomban hasonló igényű, átfogó alkotás előtte még nem készült. A német közjegyzői szakirodalomból szakmai előzményként elsősorban Karl Friedrich Rietsch: *Handbuch der Urkundwissenschaft*, valamint Herbert Buhl: *Das Rechtsverhältnis des Notars zum Auftraggeber in Deutschland, zugleich in Vergleichung mit ausserdeutschen Rechten*, és Franz Josef: *Das deutsche Notariat nach Reichsrecht* című monográfiáit lehet kiemelni. Különösen Rietsch impozáns monográfiájának hatását lehet látni Fekete művében. A könyv egy elméleti és egy gyakorlati, iratmintatárat tartalmazó kötetre tagolható. A sors különös iróniája, hogy az 1970-es évek elején befejezett munka a magyar közjegyzőség fejlődésére a keletkezése korában még nem tudott hatni, mivel a könyv kézírata Fekete László hagyatékában csak a 2000-es évek elején került felfedezésre, és publikálása 2013-ban történt meg. Így a mai, rendszerváltás utáni közjegyzőség tud építkezni a polgári közjegyzőség ezen értékes művéből.

A monográfia első része jogelméleti jellegű fejtegetéseket tartalmaz a jogi tények észleléséről és azok közjegyző által történő rögzítéséről, elemzi az okirat és a közjegyzői okirat fogalmát és elhatárolási ismérveit, amit a hites személy (közjegyző) és annak okirata követ. E rész súlypontja a közjegyzői okirat bemutatása. Művében részletesen foglalkozik a közokirat keltének, az aláírásoknak, és a kézjegynek a jelentőségével. A közjegyzői okiratok legfontosabb funkcióját a bizonyító erejükben látta. „Az okiratoknak legszebb szerep akkor jut, amikor az jogvitát eleve kizár.”³⁰ Az európai közjegyző (hites személy) fogalmát a francia, német és olasz közjegyzőség történetéből Rietsch műve alapján mutatja be. A magyar közhitelesség történetének forrás munkái Erdújhelyi Menyhért, Rónay Károly és Rupp Zsigmond monográfiái voltak. E történeti rész nagy hiányossága, hogy nem érzékelte a hiteleshelyek jelentőségét a középkori magyar közhitelesség történetében. Ugyanakkor jól látta, hogy a polgári közjegyzői intézmény fejlődését a szűk közjegyzői hatáskör és az abból eredő alacsony közjegyzői

30 Fekete László, *Ars Notarialis* I. Budapest, 2013, 44. o.

létszám hátráltatta. Műve megírásakor a közjegyzőség az állami közjegyzőség korszakát élte. Mivel az államosított közjegyzőség belső működését nem ismerte, ezért helyesen ezt az intézményt részleteiben nem elemezte, hanem a jogszabályból kinyerhető ismereteket csak összehasonlító példaként használta fel. Jövőképében a szabad foglalkozású közjegyzőség visszaállítását vizionálta, ami a rendszerváltás után be is következett.

A monográfia második részében a közjegyző feladatát a megelőző jogvédelem és a peren kívüli (nemperes) jogszolgáltatás ellátásában jelölte meg. Kiemeltnek tartotta a közjegyzői munkában, hogy az okiratok szövegezése megfeleljen a felek ügyleti akaratának, és félreérthetetlen legyen a szöveg. Egyáltalán nem formális feladatnak tekintette a közjegyzői okiratok megőrzését, mivel ez fontos tényezője volt a közjegyző közhitelességi funkciója ellátásának. A nemperes eljárásokat Fekete azonos jelentőségűnek tartotta a közjegyzői megelőző jogvédelemmel, ám eltérő jogszabályok vonatkoztak rá. Ugyanakkor vitatta, hogy a jogszabály, az állami közjegyzőség korában végrehajtási eljárással kapcsolatos feladatokat telepített a közjegyzők hatáskörébe. A közjegyzői rendtartások (polgári és állami időszak) közös hiányosságának

gondolta, hogy a közjegyzői ügyvitel rendelkezéseit nem szabályozták egyértelműen és részletekbe menően, így nem segíthettek a tevékenységük ellátása során a közjegyzőknek. Az *Ars Notarialis* második kötete iratmintatár, amit Fekete nem szívesen készített el, mivel álláspontja szerint minden okiratot csak akkor lehet megszüvegezni, ha már ismert a jogügylet tartalma. Szakmai jelentőségét, megbecsültségét jelzi, hogy a Magyar Országos Közjegyzői Kamara 2009-ben az egyik kitüntetését róla nevezte el, valamint 2014-ben Budapest II. kerületében emléktáblát avatott a tiszteletére.

A tanulmányban bemutatott hat közjegyzői szakíró csak részét képezi a polgári kor közjegyzői tudományos munkásságának, mivel a közjegyzők publicisztikai munkássága sokrétű volt, nemcsak saját szaklapjukban, hanem a kor jogi tudományos folyóirataiban is rendszeresen jelentkeztek az írásaikkal. A kiválasztott szerzők tudományos munkássága azért is tiszteletreméltó, mert hivatásuk ellátása mellett olyan magas színvonalú írásokat publikáltak, amelyek bátran összehasonlíthatók voltak az egyetemi tanárok, jogtudósok munkáival.

Irodalomjegyzék

Baditz Lajos: A Polgári Törvénykönyv tervezetének bírálata. Budapest, 1904.

Baditz Lajos: Az öröklési jog a Magánjogi Törvénykönyvben. Jogtudományi Közlöny 1929. 15., 16. szám

Baditz Lajos: Az öröklési jog. A Polgári Törvénykönyv törvény-javaslatából. Budapest, 1915.

Baranyai Béla: A hagyományokról. In: Fodor Ármin (szerkesztette): Magyar Magánjog V. Öröklési jog. Budapest, 1901.

Baranyai Béla: Az általános Polgári Törvénykönyv tervezete a megelőző jogvédelem szempontjából. A Pécsi Királyi Közjegyzői Kamara emlékirata. Pécs, 1902.

Baranyai Béla: Közjegyzőségünk reformja. Pécs. 1905.

Blum Béla: A közjegyzői törvények (1874: XXXV. t. cz. és 1886: VII. t. cz.) magyarázata kapcsolatban az örökösödési eljárásról szóló 1894: XVI. törvénycikk idevonatkozó intézkedéseivel. Budapest, 1896.

Blum Béla: Az örökösödési eljárásról szóló törvényjavaslat. A Jog 1893. 50. szám

Blum Béla: Az új hagyatéki eljárás. A Jog 1890. 1. szám

Fekete László: Ars Notarialis I-II. Budapest, 2013.

Fekete László: Fideicomissum inter vivos. Kir. Közjegyzők Közlönye 1933. 5. szám

Holitscher Szigfrid: A közokirat bizonyító ereje a Pp. -ban (Fő- és ellenbizonyítás) Kir. Közjegyzők Közlönye 1915. 6. szám

Holitscher Szigfrid: A közokirati kényszer szabályozása a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetében. Kir. Közjegyzők Közlönye 1905. 2. szám

Holitscher Szigfrid: A vakok végrendelete. Jogtudományi Közlöny 1903. 44. szám

Holitscher Szigfrid: A végrendeleti öröklés a Magánjogi Törvénykönyv javaslatában. Kir. Közjegyzők Közlönye 1928. 10. szám, 1929. 1. szám, 1929. 2. szám

Holitscher Szigfrid: Házastársi kötelesrész a Tervezetben. Jogállam 1903. 2. szám

Holitscher Szigfrid: Közös végrendeletek és örökjogi szerződések a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetében. Magyar Jogászegyleti Értekezések. Budapest, 1904.

Holitscher Szigfrid: Újítások a Kódex végrendeleti jogában. Jogtudományi Közlöny 1928. 17. szám

Holitscher Szigfrid: Végrendeleti alakszerűségek a tervezetben. Jogtudományi Közlöny 1904. 18. szám, 1904. 23. szám

Ökröss Bálint: A szerkesztő előszava. Jogtudományi Közlöny 1866. 1. szám, Pest, Januarius 2.

Ökröss Bálint: Általános magyar törvénykezési eljárás peres és perenkívüli ügyekben a legújabb törvényhozások szerint. Felvilágosító jegyzetekkel és irománypéldákkal bírók, ügyvédek, s a közélet használatára. Pest, 1863.

Ökröss Bálint: Magyar közjegyzői törvény (1874: XXXV. törvénycikk). Az e törvényre vonatkozó ministeri rendeletekkel összehasonlító és kiegészítő jegyzetekkel. Budapest, 1875. Bevezetés. 8. o. polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny 1900. 52. szám

Tóth Lőrincz: Ökröss Bálint emlékezete. In: Magyar Akadémiai Almanach 1890. Budapest, 1890.

Weinmann Fülöp: A köteles rész a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny 1900. 46. szám

Weinmann Fülöp: Az örökös jogi helyzete hagyatéki hitelezővel szemben a magyar általános

Weinmann Fülöp: Észrevételek az általános magánjogi törvénykönyv tervezetének az „öröklési jogot” tárgyaló részére. Jogtudományi Közlöny 1882. 39., 40. szám

Weinmann Fülöp: Törvényes öröklés a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogállam 1902. 4., 5. szám

Weinmann Fülöp: Végrendeleti öröklés a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny 1901. 1., 3., 5., 39., 40. szám

Nánásy László †

Orcid azonosító: -

A KIRÁLYI ÜGYÉSZSÉG MEGSZERVEZÉSE ÉS MŰKÖDÉSÉNEK KEZDETEI (1871-72)*

Absztrakt

A kiegyezést követő igazságügyi reform keretében a magyar királyi ügyészség 1872-ben kezdte meg a működését. Az ügyészi szervezet legmagasabb tisztsége a koronaügyészi állás volt. A szervezet közvetlen irányítását a főügyészek végezték. A szervezet alapegységeit a törvényszékek melletti ügyészségek alkották. Kozma Sándor véleménye szerint, az ügyészek, mint polgárok bírhatnak politikai véleménnyel, de „hivatalos minőségükben kívül állanak a pártok körvonalain.”

Tárgyszavak: igazságügyi reform, koronaiügyész, főügyész, királyi ügyészek jogállása

ORGANIZATION AND BEGINNINGS OF THE ROYAL PROSECUTOR'S OFFICE (1871-72)

Abstract

As part of the judicial reform following the compromise, the Hungarian royal prosecutor's office began operating in 1872. The highest office in the procuratorial organization was the post of Crown Procurator. Direct management of the organization was carried out by the attorneys general. The basic units of the organization were the prosecutor's offices next to the tribunals. In the opinion of Sándor Kozma, prosecutors as citizens can have a political opinion, but „in their official capacity they are outside the contours of the parties.”

Keywords: judicial reform, Crown prosecutor, Attorney General, legal status of royal prosecutors

DOI: 10.66103/KK.2026.1.5

* Részlet a szerző A magyar királyi ügyészség története 1871-1945. című könyvéből. A szerző örökösének engedélyével!

Az első folyamodású bíróságok rendezéséről, ezek életbeléptetéséről, s a királyi ügyészségről szóló 1871: XXXI, XXXII. és XXXIII. tc-kek kihirdetését követően az igazságügyi kormányzat megkezdte az állami igazságszolgáltatási szervezet létrehozását.

I. A székhelyek kijelölése és az állások betöltése

Az 1871: XXXII. tc. 1. §-a a törvényszékek számát 102-ben, a járásbíróságokét pedig 360-ban állapította meg. A bíróságok székhelyének és illetékességi területének meghatározására a törvény a kormányt hatalmazta fel. A minisztertanács így 1871. július 4-i ülésén hozott határozatával jóváhagyta az igazságügy-miniszteri tervezetet, majd 10-én kihirdette az első folyamodású királyi törvényszékek és járásbíróságok székhelyeinek megállapításáról szóló rendeletét: ez a pesti ítéltábla területén 80, míg Erdélyben 22 törvényszéket jelölt ki.¹

A törvényszékek száma azonban hamarosan növekedett: az ország területi rendezésének eredményeként a pesti ítéltáblához tartozóan az 1871. szeptember 14-i kormányrendelet alapján Fiumében, majd az 1872. június 9-i királyi leirat következtében a bánáti határőrvidék polgárosítása során három ottani városban is felállításra kerültek.² (A határőrvidéki intézkedést később az 1873: XXVII. tc. 15. §-a törvényerőre emelte.)

A törvényszékek területi kiterjedése, s lakosságszám szerinti elosztása egyenetlen volt: a legkisebb, 22 négyzetmérföld kiterjedésű, 45000-es lakosságú túrócszentmártonitól a legnagyobb, 112 négyzetmérföldnyi, 336000-es népességű Nagyváradig szélsőséges megoszlásban kerültek kialakításra.³

Az igazságügyi kormányzat számára a székhelyek kijelölése nehéz feladatot jelentett. Mint a képviselőházi vitában az előadó elmondta, csak „annyi bíróságot, és azoknak székhelyét kell felállítani, ahová azt a nép és a vidék természet-szerű szükségei, és amennyire az ügyfélfogalmi szám azt utalták.” Azonban ezt az elképzelést keresztülhúzták, mivel jött az áradat...a törvényhatóságok, királyi városok, rendezett tanácsú városok részéről, a törvényhozás termét, a kormányt ellepték folyamodványaikkal, és mi képviselők ...közvetve vagy közvetlenül min-dent elkövettünk, hogy az illető vidéknek területe törvényszékkel vagy bírósággal joggal ruháztassék fel.⁴

1 Magyarországi Rendeletek Tára (a továbbiakban: RT) 1871. 220-234. o.

2 RT 1871. 274. o., 1872. 214. o.

3 Az első folyamodású törvényszékek és járásbíróságok területköreinek kimutatása I. 257. o., Pest, 1872.

4 Képviselőházi Napló 1869. 16. kötet, Pest 1871., 250. o.

A július 4-i kormányúlése Bittó István igazságügy-miniszter felhatalmazást kapott arra is, hogy a törvényszéki elnöki és királyi ügyészi állásokra azonnal pályázatot hirdessen. A kiírás meg is jelent a hivatalos lap, a Budapesti Közlöny 1871. július 12-14.i számaiban, ahol mind a 102 törvényszékre meghirdettetett az elnöki állás, míg az ügyészségi „állomásokat” csupán 72 törvényszék mellé írták ki, továbbá a napi sajtó is közölte a pályázatokat.⁵

E kiírást az Ügyészségi törvény (a továbbiakban: Ütv.) 9. §-a magyarázta, mivel a miniszter jogosítva volt több törvényszékhez egy ügyészt rendelni, s a kisebb bíróság mellett az ügyészt alügyésszel helyettesíteni. Az indokolás szerint a „kisebb törvényszékek mellé költségkímélés tekintetéből és azért, mert ... a teendők száma a kisebb területű és lakosságú törvényszékeknél kevesebb lesz: egy alügyész kirendelése elégséges.”⁶

A kiírás az Ütv. 15. §-ának megfelelően tartalmazta a „képesítési kellékeket”, melyek megegyeztek a Bírósági törvény (a továbbiakban: Btv.) 6-7- §-aiban foglaltakkal: pályázatot az a 26. életévét betöltött, feddhetetlen jellemű magyarországi honpolgár nyújthatott be, aki nem állt csőd vagy gondnokság alatt, s vagy ügyvédi vizsgát tett, vagy „jogi tanulmányokból...a szabályszerű elméleti vizsgákat letette”, és az utolsó vizsga letételétől számított 3 éven át jogi gyakorlaton volt bíróságon vagy ügyvédnél, továbbá „a gyakorlati bírói vizsgálatot szintén sikerrel állta ki”.

A magyar állam etnikai viszonyaira figyelemmel a hivatalok betöltésénél a Btv. 6. §. d) pontja szerzett érvényt „A nemzetiségi egyenjogúság tárgyában” hozott 1868: XLIV. tc. rendelkezéseinek: a kinevezendő személyeknek a magyar hivatalos nyelv ismeretén túl bírnia kellett az adott terület népességének nyelvét is. (A fiumei törvényszék hivatalos nyelve viszont a hivatkozott rendelet 27. §-a szerint az olasz volt.) Csatolni kellett a tanulmányokról és az addigi közhivatali szolgálatról kiállított bizonyítványokat is a pályázathoz, melyeket 1871. augusztus 15-ig lehetett benyújtani. A kiírás sikeres volt, mivel az állásokra a „folyamodások oly nagy számban érkeznek” a minisztériumba, hogy a „posta is alig győzi szállítani azokat.”⁷

A kormányzat az új, bizalminak tekintett állások betöltésénél nemcsak a pályázatokra kívánt támaszkodni. Az igazságügyminiszter ezért 1871. július 27-i 2104. bizalmas megkeresésében felkérte a központi hatalom területi képviselőit, a főispánokat, hogy „saját kezéhez címzendő levélben jelöljék meg azokat

5 *Máthé Gábor*, A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása 1867-1875. Budapest, 1982. 161. o. Budapesti Közlöny (a továbbiakban: BpK) 1871. 157. szám, 3596. o., 1871. 158. szám, 3621. o., 1871. 3646. o., Szegedi Híradó (SzH) 1871. 84. szám [továbbiakban: *Máthé*, A magyar burzsoá]

6 Főrendiház irományai (a továbbiakban: Főr. ir.) 1869. 4. kötet, Pest, 1871. 317. o.

7 A bírósági szervezéshez SzH 1871/87.

az egyéneket, akiket a vezetésére bízott törvényhatóság területén szervezendő törvényszékekhez elnöknek és királyi ügyésznek leginkább ajánl.⁸

Az ügyészi szervezetben először a két - pályázathoz nem kötött- vezetői állás betöltéséről született döntés: a király a kormány javaslatára 1871. szeptember 18-án a pesti ítélőtábla mellé Kozma Sándor legfőbb ítélőszéki bírót, míg Marosvásárhelyre Gyarmathy Sámuel, az ottani tábla bíróját, a nagyenyedi református kollégium korábbi jogtanárát nevezte ki főügyésznek.⁹

A jogászság megalégedettséggel fogadta e döntéseket, s mint a mértékadó folyóirat, a Jogtudományi Közlöny írta, a „kinevezett főügyészek, különösen Kozma Sándor személyében oly jellemzilárd egyéniséget tisztelhetünk, kiről nem tehetjük fel, hogy a királyi ügyészség az ő vezetése alatt bármely kormány kezében vak eszközül fogna használtatni.”¹⁰

A kormány 1871. szeptember 30-i ülésén a pályázatok és egyéb információk alapján az ügyészi kinevezési javaslatokat megvitatta. Az igazságügy-miniszter szerint kívánatos, hogy „mind képességre, mind munkásságra, mind végre jellemére nézve több oldalról igen kedvezőleg jellemzett” személyek kerüljenek kinevezésre. Ha valamely álláshelyre a jelöltek között ilyen nem akadt, akkor a „javaslatba hozatal a nevezett személyisége felől még szerzendő bővebb tájékozás eredményétől tétetett függővé.”¹¹

A kormány előterjesztésére hamar megszülettek az ügyészi kinevezések: az uralkodó 1871. október 8-án 55, október 31-én pedig 16 törvényszék mellé nevezett ki 1-1 ügyészt.¹²

A képviselőházban azonban az ellenzék több alkalommal is vitatta a kinevezéseket, így az 1871. november 21-i ülésén interpelláció hangzott el az igazságügy-miniszterhez azért, mert több kormánypárti képviselő is törvényszéki elnöki vagy királyi ügyészi kinevezést nyert, és ez ellenkezett a Btv. 8. §-ának a) pontjával.¹³

A december 19-i ülésen egy képviselő ugyancsak rosszalta, hogy a kormányzat az „elnökök és királyi ügyészek betöltésénél a főispánoknak oly nagy befolyást tulajdonított”, és ezért az igazságszolgáltatás a „politika uszályhordozója” lesz. Mint elhangzott, nyílt titok az, hogy a minisztertanácsban végzéssé emeltetett,

8 *Máthé*, A magyar burzsoá. 162. o.

9 Minisztertanácsi jegyzőkönyv (a továbbiakban: Mt. jkv.) 1871. szeptember 12., MOL K. 27. 13.d., Budapesti Közlöny 1871/215. 4797. o., Az 1825-ben született Kozma a pápai református kollégiumban tanult, részt vett a szabadságharcban, 1853-tól ügyvéd, 1861-ben Deák-párti országgyűlési képviselő, 1867-től IM osztálytanácsos, 1869-71-ben curiai bíró, lásd *Nagy Károly*, A koronaügyészek portréi. In: *Horányi Miklós (szerk.)*, Fejezetek az ügyészség 130 éves történelméből 1871-2001. Budapest, 2002. 71-73. o.; Gyarmathy 1869. májusában lett bíró. Budapesti Közlöny, 1869, 1484. o. [a továbbiakban: *Nagy*, A koronaügyészek.]

10 *Dárdai Sándor*, A királyi ügyészség. Jogtudományi Közlöny, (a továbbiakban: JK) 1871, 335. o. [a továbbiakban: *Dárdai*, A királyi ügyészség.]

11 Mt. jkv. 1871. szeptember 30. MOL K. 27. 13. d.

12 BpK 1871/238., 5255. o., 1871/253. 5549. o.

13 BpK 1871/268. 5875. o.

hogy ügyészi állomások csak hű kormányférfiak által töltsenek be”, mivel a kinevezéseknél „tisztán és kizárólag politikai indokok voltak a döntők”, így az ügyészek a kormányérdekek képviselői lesznek.¹⁴

Bittó István a vádakot tagadva elmondta, hogy valóban meghallgatta a főispánokat, de másokat is. Kijelentette, hogy „nem utasítottam vissza semmi információt, bármely oldalról jött legyen az [...] Én a politikai befolyásoknak azon állomások betöltésénél sem engedtem tért, melyeknél természetes lett volna, ... ha a királyi ügyészek kinevezésénél, kik közvetlenül az állam közegei, a politikai tekinteteknek adtam volna némi túlsúlyt. De, mint leszögezte, „nem engedtem, [...] minden pártárvonalból nevezettek ki.”

Időközben folytatódott az ügyészség személyzetének kiépítése: újabb előterjesztésekre a király december 22-én 3 törvényszékhez 1-1 ügyészt, 62 mellé pedig 82 alügyészt nevezett ki. December 24-én a pesti főügyészségre 3, míg Marosvásárhelyre 1 főügyész helyettes nyert kinevezést, akik jellemzően az addig fennállott magyar, s erdélyi királyi ügyigazgatóságok ügyészei voltak.¹⁵

1872. február 10-én az uralkodó további 10 alügyészt nevezett ki addig még be nem töltött állásokra, március 2-án pedig kinevezte a pesti főügyész negyedik helyettesét is. Így a szervezet működésének kezdetén 3 törvényszék (Nagykanizsa, Csáktornya és Belényes) kivételével mindenhol volt ügyész vagy alügyész a bíróságok mellett.¹⁶

Az alügyészek részint a kisebb törvényszékek mellett önállóan (pl. Gyöngyös, Huszt, Kalocsa, Kézdivásárhely), másrészt a nagyobbakhoz (pl. Pest, Szeged, Temesvár, Nagyvárad, Pozsony) lettek kinevezve az ügyészek segítésére. A személyzeti elosztás azonban a kijáráások miatt nem volt következetes: pl. a legkisebb, túrócszentmártoni törvényszék mellé 1-1 ügyész és alügyész nyert kinevezést, míg a négyeszeres lakosságú Szabadkára szintén. A 104 000-es népességű kalocsai törvényszék mellett alügyész működött, míg a kétharmad népességű Esztergomban ügyész.

Az igazságügy-miniszter 1872. január 9-i 764. rendeletében azon 28 törvényszékhez, ahol csak alügyész vagy senki nem működött közvádlnaként, ügyészeket rendelt: pl. a kalocsai törvényszékhez a pestvidéki, a bajaihoz a szabadkai, a nagybányaihoz a szatmárnémeti, a nagykanizsai és csáktornyai törvényszékekhez pedig a zalaegerszegi ügyészt.¹⁷

14 Képviselőházi Napló 1869. 18. kötet, Pest, 1871., 341–342. o.

15 BpK 1871/296. 6511-6512. o.: pesti főügyész-helyettesi kinevezéseket kapott Szezyfert Ede és Rozgonyi Bertalan királyi ügyigazgatósági ügyész, míg Székely József marosvásárhelyi királyi ügyigazgatósági ügyész helyben lett főügyész helyettes. Ekkor kapta kinevezését Pestre Székely Ferenc igazságügyminiszteri titkár is, aki 1890-ig tölti be a főügyész helyettesi tiszteletet. 1899-ig curiai bíró, 1900-02-ben budapesti főügyész, 1910-ig koronaügyész, majd 1910-1913-ban igazságügy-miniszter. Ld. Nagy, A koronaügyészek. 76. o.

16 BpK 1872/36. 327. o., uo. 1871/57. 452. o.

17 RT 1872. 35. o.

A kinevezett 166 királyi ügyész és alügyészből 85 fő korábban törvényhatósági tiszti főügyészként tevékenykedett: pl. állami állást nyert- a későbbi politikus, ügyvéd, író Eötvös Károly Veszprémbe, ahol addig tiszti alügyész volt. A korábbi bíróságok tagjai közül 32 fő, továbbá 29 ügyvéd is élt az új lehetőséggel. De találunk a kinevezettek között telekkönyvi előadót, pénzügyi vagy minisztériumi fogalmazót és jegyzőt is. A korábbi császári-királyi államügyészség néhány tagja is részese lett az új szervezetnek.¹⁸

A királyi ügyészeket alapvetően bizalom fogadta, bár a szakajtó némi fenntartásának is hangot adott, mivel a „kormányhatósági felügyelet gyakorolhatása” szempontjából „eszközöltettek a kinevezések.” De a végső megállapítás szerint a „kinevezések legnagyobb részét sikerültek mondhatjuk”, mivel „főleg az ifjabb nemzedék köréből választott tudományos képzettségű, s valóban munkaképes egyénről a parlagon heverő büntetőjogi tudományunknak korszerű művelését remélhetjük.”¹⁹

A személyzeti szervezést 1871 decemberében a főügyészek tették teljessé, amikor illetékességi területükön kinevezték az irodaigazgatókat és írnokokat.²⁰

II. Az elhelyezés biztosítása

A szervezés során, az elhelyezés és felszerelés biztosítása. Nagy feladat volt az állami igazságszolgáltatás működési feltételeinek megteremtése, az elhelyezés és felszerelés biztosítása. A kormány a legfontosabb tárgyi feltételről, az épületekről az 1871: XXXI. tc. 32. §-ával gondoskodott: a törvényhatóságoknak azon helyiségeit és felszereléseiket, amiket törvénykezési célokra használtak, az új bíróságok ingyenes használatára kellett átengedniük. Így általában a vármegyeházákban kezdték meg működésüket az új állami szervek. E helyiségek fenntartási költségeit a továbbiakban az állam viselte.

Ha valamely településen nem volt így megszerezhető épület, akkor a 34. § szerint az igazságügy-miniszter kisajátítással teremthette meg a „törvénykezési célokra szükséges teret”, vagy bérelt épületekben kerültek elhelyezésre az igazságügyi hatóságok, mint pl. Pécs. Előfordult az is, hogy a székhelyé vált város

18 Pl. Rozgonyi Bertalan pesti főügyész helyettes 1856-ban Eperjesen, az Újvidékre kinevezett Oberknezevits Árkád Egerben volt államügyész, majd az Októberi Diploma után Heves vármegye tiszti ügyésze lett. In: Hof und Staats-handbuch des Kaiserthums Österreich für das Jahr 1856 IV. Wien, Magyarország tiszti névtára 1863., Pest, 1863.

19 *Dárdai*, A királyi ügyészség. 336. o. A kinevezettek jelentős része fiatal volt, pl. a később jelentős szerepet játszó Székely, Eötvös, Edvi Illés 1842-ben, Battlay Imre 1843-ban született. In: Magyar életrajzi Lexikon 1000-1990 PC CD-ROM Arcanum.

20 BpK 1871/297. 6533-6534. o.

maga biztosította az igazságügyi szervek elhelyezését: pl. Kecskemét átadott az államnak egy 33 helyiséges épületet, amit ki is bővített az ügyészség és a börtön számára.²¹

A kormány az 1871. szeptemberében kinevezett törvényszéki elnököket, mint miniszteri biztosokat bízta meg működési területükön az „I. folyamodású bíróságok és ügyészségek életbeléptetéséhez szükséges előmunkálatok foganatba vételére”, vagyis az adott szervezeti egység kialakításának, a működés feltételeinek megteremtésével. A biztosok tevékenységük során felvették a kapcsolatot a törvényhatóságok és a székhelyek vezetőivel, fogadták a berendezésre, felszerelésre tett ajánlatokat, teljesítették a minisztérium szervezési rendelkezéseit.²²

Időközben az igazságügy-miniszter a szervezeti törvények végrehajtási költségeinek fedezésére indítványt nyújtott be a Képviselőházhoz, az 1871:X. tc. szerinti állami költségvetés kiegészítésére. A javaslat a bíróságok és ügyészségek szervezésének rendkívüli szükségleteire- bútorzat, felszerelések- kérte az 1871:XXXII: tc. 9. § D) pontjával már megállapított, de csak az új szervezet hatályba lépése utánra tervezett költségek folyó évi felhasználását. A Képviselőház 1871. szeptember 26-án fogadta el a javaslatot, megszavazva a kért összeget. A rendelkezést az 1871: XLVI. tc. hirdette ki november 13-án.²³

Az igazságügyi épületek berendezéséről az 1872. június 4-én kiadott 20279. IM rendelet szólt: eszerint bútorzat, fűtési és világítási eszközök, tinta- és porzótartók, pecsénnyomók, az ezekhez szükséges viasz és ostya tartozott a felszereléshez. A helyiségekben feszület és a király arcképe függött. Az ügyintézők munkáját jogszabálygyűjtemények és a hivatalos közlöny segítette.²⁴

A képviselők figyelték a szervezés munkálatait is, s több alkalommal interpelláltak az igazságügyminisztert. Így 1871. november 30-án azt vetette fel egy honatya, hogy a kormány ígéretei szerint az új bírósági szervezetnek 1872. január 1-jétől már működni kellene, azonban eddig „köztudomásúlag alig tett valamit”, így veszélybe kerülhet az igazságszolgáltatás folytonossága. Bittó István válasza szerint viszont az előkészítő munkálatok „szakadatlanul folynak.” Kifejtette, hogy

21 *Bencze János*, *Tekintetes bíró urak- A Pécsi Királyi Törvényszék történetéből 1872-1914*. Pécs, 2007. 13. o.; *Péterné Fehér Mária (összeállította)*, *A bíraskodás 400 éve Kecskeméten a dokumentumok tükrében*. Kecskemét, 2004. 49. o.; *Csorba Károly*, *Amit az új büntetőtörvénykönyvből minden királyi ügyésznek elsősorban végrehajtani kell*. Magyar Igazságügy, (a továbbiakban: MI) 1884. 232. o.

22 BpK 1871/215. 4797. o. A debreczeni kir. törvényszék területén működő Ministeri biztosi igató könyv és névmutató. Hajdú-Bihar Megyei Levéltár (HBML) VII. 3. 1: törvényszéki elnök kinevezése az 1. folyamodású bíróságok és ügyészségek életbeléptetéséhez szükséges előmunkálatok foganatba vételére. 2. Bihar vármegye alispánja tudatja, hogy az előmunkálatokhoz szükséges segítségül a másodalispán, 6. Debrecen város tanácsa tudatja, a törvényszék elhelyezése tárgyában lehető érintkezésre a polgármester bízott meg. 15, 25, 56: kereskedői ajánlatokpapír és világító szerek beszerzésére, 66: az IM a kereskedői kérvényt azzal küldi meg, hogy vele a rabok élelmezése és tűzifa szállítása tárgyában szerződés köthető, 77: IM rendeli, hogy a bíróságok felszerelésére- vonatkozó költségek - külön a törvényszék, a járásbíróságok, az ügyészség és az általános költségek - véteszenek számadásra.

23 Főr. ir. 1869. 5. kötet 352. o., Pest, 1871.

24 RT 1872. 255. o.

problémát okozott a bíróságok illetékességi területének megállapítása, mivel ez „annyi reclamatióra szolgáltatott okot egyes megyék, mint egyes községek részéről [...], hogy e terjedelmes munka csak a legközelebbi napokban végeztethetett be, és ma már sajtó alatt van.” A kormány ezután küldi meg a területkijelölést az egyes törvényhatóságoknak azzal, hogy az „írományok elkülönítését már most készítsék elő.” Így az új bíróságok a legrövidebb időn belül ezeket átvéve megkezdhetik működésüket.²⁵

1871. novemberében az igazságügyminiszter köziratot bocsátott ki a törvényhatóságoknak, amelyben felhívta azokat, hogy törvénykezési helyiségeiket december 1-jéig adják az új bíróságok használatába, majd a december 12-i 10222. rendelete szolt az ügyek, a foglyok és az iratoknak az új szervezet részére való átadásáról.²⁶

E munkálatok azonban a helyi ellenállás miatt olykor nehezen haladtak, mert az új állami szerv, mint „idegen elem levén hivatva a megyei omnipotencia egy nagy részének elvonására, nem talált sehol rokonszenvre,” s ezért eléje „akadályok...lettek előgördítve.”²⁷

III. Az ünnepélyes kezdés

A személyi és tárgyi feltételek biztosítása után az igazságügy-miniszter 1871. december 24-i rendeletével az 1871: XXXI. és XXXIII. törvénycikkeket 1872. január 1-jével hatályba léptette.²⁸

E napon az állami bíróságok és ügyészségek ünnepélyes keretek között megkezdték működésüket. Istentiszteletet után, az országos és helyi előkelőségek jelenlétében nyilvános, teljes ülést tartottak. Itt a törvényszéki elnök, mint miniszteri biztos előtt a bírák és a királyi ügyész, majd a személyzet többi részete le esküjét. Felolvasásra került az igazságügy-miniszter „emelkedett szellemű körlevele”, amely kifejtette az új igazságszolgáltatási szervezetre váró hatalmas feladatokat, melyek ellátása során a haza elvárja, hogy „egy fennkölt szellemű, tudós és erélyes magistratus lelkiismeretes éberséggel őrködjék a jog bástyáin.” Majd üdvözlő beszédek hangzottak el, s vendéglői lakomákkal fejeződött be a nagy nap köszöntése.²⁹

25 BpK 1871/278. 6088. o.

26 RT 1871. 382-392. o., A bírósági szervezéshez SzH 1871/87.

27 *Tóth Mór*, Tanulmányok a börtönügy terén. Eger, 1874. 17. o.

28 BpK 1871/278, 6088. o.

29 BpK 1872/1. 5. o. a pesti, 1872/2. 12. o. a pestvidéki, Kecskeméti Lapok (a továbbiakban: KL) 1872/1. a kecskeméti, Jász-Kunság 1872/2. 15. o. a jászberényi törvényszék megalakulásáról. Az igazságügy-miniszter körlevele. A szegedi új törvényszék. SzH 1872/1.

Az ügyészi esküt az 1871. december 20-án kiadott 10359. IME rendelet állapította meg: az esküttevő hűséget fogadott az uralkodónak, az országnak és az alkotmánynak. Kijelentette, hogy a „törvényeket és rendeleteket megtartom, a hivatali titkot senkinek fel nem fedezem; elöljáróim iránt engedelmességgel viseltetem, a hivatalos meghagyásokat lelkiismeretesen teljesítem, tisztemben pontosan, híven és serényen eljáró, a reám bízott ügyekben félre tévén mindenmű mellétekintetet, gyűlöletet, félelmet vagy kedvezést, egyedül a törvényes igazságot tartandom szemem előtt.”³⁰

IV. Az igazságügy-miniszter jogállása

A működésüket megkezdő ügyészek jogállását, feladatkörét az 1871-ben alkotott törvények, s a hozzájuk kapcsolódó igazságügy-miniszteri és főügyészi rendeletek határozták meg.

Az Ütv. 5. §-a szerint a királyi ügyészség „közvetlenül az igazságügyi miniszternek van alárendelve”, s „tagjainak szolgálati viszonyát egymásközt és az igazságügyi miniszter irányában, amennyiben a törvény nem intézkedik, az igazságügyi miniszter szabja meg.”

A képviselőházi vitában elhangzottakon túl a szaksajtóban is ez volt a törvény legvitatottabb pontja. Így alappal merültek fel kérdések, hiszen a „törvény szabványai oly általánosak”, s a miniszter a királyi ügyészeket „csak a vizsgálat megindítására, avagy... felsőbb helyről meghagyott indítványok tételére is utasíthatja-e? ... jogában áll-e a királyi ügyésznek saját egyéni meggyőződésének is kifejezést adni? ... utasíthatja-e a kormány... már megtett indítványok visszavételére?”³¹

Más írás szerint is a viszonyok tisztázása érdekében „kívánatos, hogy mielőbb egy utasítás kibocsátassék, mely a kir. ügyészségek álláspontját tüzetesen kifejti és azon viszonyt megalapítja, mely az önálló kir. ügyészségek és a k. igazságügyminiszter között egyrésztől, másrésztől pedig maga az ügyészség egyes tagjai között kell, hogy fennálljon.”

A cikk szerint a törvény alapján egyértelmű, hogy a szervezet élén álló főügyész a „hivatalos működési körére vonatkozó utasításokat - ha és amennyiben azoknak helye van - közvetlenül a m. kir. igazságügyminisztertől veszi, kinek egyedül felelős. Mint a szerző megállapította, a főügyész feladata a szervezet személyi és anyagi működtetése, szakmai vezetése, az ügyészeknek pedig

30 *Marschalkó János*, A hatályban lévő igazságügyminiszteri rendeletek rendszeres gyűjteménye. Budapest, 1897, 5. kötet 562. o. [a továbbiakban: *Marschalkó*, A hatályban lévő.]

31 *Dárdai*, A királyi ügyészség. 336. o.

„feladatuk teljesítésében buzgón eljárni” és befolyásukat csupán a közbiztonság fenntartásának „közérdekű céljára” felhasználni.³²

Az Útv. 5. §-ának megfelelő rendelkezést az IM illetékes részlege készítette elő. A minisztériumon belül különböző osztályok között oszlottak meg az ügyészséget illető teendők, s az időről időre kibocsátott ügyrendek szerint nem is került egyetlen egység hatáskörébe a szervezettel kapcsolatos feladatok végzése.³³

Az elnökségre tartozott a személyzeti kérdések intézése (főügyészi, helyettesi, ügyészi, alügyészi kinevezés, áthelyezés, felmentés), továbbá a szervezet költségvetésének összeállítása. Egyebekben az Urbéri és Büntetőjogi Osztály foglalkozott a személyzeti és gazdasági ügyekkel, a törvényszékek és az ügyészségek elleni panaszokkal, a büntető törvénykezést érintő ügyekkel. A Számvevőseni Osztály pedig az ügyészségek pénzügyeit vizsgálta, a számlákat, naplókat ellenőrizte.³⁴

A miniszter általános vagy egyedi rendeletekkel határozta meg az ügyészség működését, melyek közül a legalapvetőbb norma az 1872. január 2-án kiadott 1586. utasítás (Út.) volt, amely majd három évtizeden át szabályozta a szervezet szolgálati viszonyait, ügyvitelét és eljárását.³⁵

Az igazságügy-miniszter egyedi utasításokkal is ellátta a vele közvetlen kapcsolatot tartó főügyészt. Ilyenekre jellemzően az állami érdekek érintettsége esetén került sor: így pl. a kormány 1872-ben több alkalommal határozott sajtóperek indításáról, mely ügyekben utasításokat adott az eljárások megindítására, lefolytatására.³⁶

Az utasítási jog ellenérzéseket keltett. Olyan esetekben is kételyek támadtak az ügyészi működést illetően, amikor szó sem volt ezek teljesítéséről. Tapasztalatai alapján ekkoriban írta a miskolci királyi ügyész, hogy a közvélemény számára az „utasításadás és az ezt föltétlen engedelmességgel nem teljesítő közeg elmozdításának lehetősége is elég, hogy minden jelentékenyebb bűnügyben, s kivált politikai szereplők által elkövetett bűncselekmények esetében pártüldözést s az üldözöttben martyrt lásson. A magyar királyi ügyészség tagjai, rövid...működésük után, már is igen sok példát hozhatnának fel idevonatkozólag.” A szerző szerint pl. az „1872. évi képviselő választás alkalmából egy pártcoripheus ellen közcsendháborítási vádat emeltünk; a tényállás tiszta és félreismerhetetlen volt; fessőbb utasításnak színét sem láttuk; és mégis kinevezett, jogtudó ítélőbíráink is

32 Boor József, A kir. ügyészségek életbeléptetésének feltételei. Themis, 1871/41.

33 Kertész Imre, A Magyar Királyi Igazságügyminisztérium és az ügyészségek. Magyar Jog, (MJ) 1993, 595. o.

34 A Magyar Királyi Igazságügyi Minisztérium működése 1867-1872. évig, s a magyarországi igazságügy állása 1872-ben (Iü állás 1872) Budapest, 1874., 85–88. o.

35 RT 1872. 3-24. o.

36 MT-CD: pl. 1872. március 3.-i ülésén foglalkozott a kormány a „Szabadság” november 12-i ülésén pedig a Pesten megjelenő román nyelvű „Gura Satului” lap elleni perekkel „monarchia ellenes megnyilvánulásai” miatt.

kétkedő arccal fogadták, midőn kijelentők, hogy e vádat velünk a legbensőbb meggyőződés emelteté.”³⁷

A miniszter számára a főügyész információs forrásként is szolgált, hiszen az Ütv. 27. §. e) pontja szerint az „év végén a büntető törvénykezés és a fogházak állapotáról jelentést” tett, amelyben a „szükséges javításokat” is indítványozta. Ugyanakkor a miniszter szintén megküldte a főügyésznek a jogszabályok tervezeteit véleményezésre, sőt „szerzett tapasztalatai alapján” esetenként javaslatok elkészítésére is felkérte.³⁸

Az igazságügyminiszter és a főügyészek viszonyát a jelentések, s a felhívásra adott vélemények jellemezték: 1872-ben a pesti főügyész 243, míg a marosvásárhelyi 98 jelentést, véleményt terjesztett fel. Ezek fontosabb ügyekről, a szervezet működéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételek biztosításáról szóltak.³⁹

V. A koronaügyési állás

A legmagasabb tisztség, a koronaügyési állás az Ütv. 28. §-a szerint a „szóbeli büntető és polgári eljárás behozataláig” nem töltetett be. Az indoklás szerint „azon csekély teendők végett, melyeket a bírói felelősségi törvény reája ruház, az ezen állás betöltésével az állampénztárra háramló jelentékeny kiadásokat nem lehetne igazolni.” A koronaügyési hatáskört így helyettesként a pesti királyi főügyész gyakorolta.

VI. A főügyész jogállása

A szervezet közvetlen irányítását a főügyészek végezték, hiszen az Ütv. 26. §-a szerint az ügyészség tagjai nekik voltak alárendelve. Ez a rendelkezés munkáltatói és szakmai jogosítványokat adott a főügyésznek: ezeket az Ütv. 27.§. a) pontja

37 Fekete Ödön, Az államügyészség múltja s jelene és a magyar kir. ügyészség jövő fejlődése. Magyar Igazságügy, 1874, 2. kötet, 439. o.

38 Pl. az igazságügy-miniszter május 3-án 11216. alatt megküldte a járásbírói fogházak és börtönök számára szerkesztett utasítás tervezetét Kozma részére. Budapesti Királyi Főügyészség (Bp. Főü.) mutatókönyve (Mut.) 1872/I. MOL K. 799.; Máthé, A magyar burzsoá. 60. o.

39 Pl. Bp. Főü. mut. 1872/I. 1734: hivatalos előadmány több törvényszék mellett felállított k. ügyési személyzet szaprítása, a börtönök felszerelése, az ügyészségek és a főügyészség utazási átalánya felemelése; a fővárosban alkalmazott börtönőrök drágasági pótlékának meghatározása tárgyában; 2106: a Nagybecskerekben 1872. április 14-én megtartandó szerb nemzeti értekezlet alkalmából; 2439: hivatalos előadmány a Szegedi Kir. Biztosság hatáskörébe esett bűnügyek rendes törvényszerű elintézésének megnyerhetősége tárgyában. Számadatokra ld. lü. állás 1872. 151-154. o.

úgy fogalmazta meg, hogy ő felügyel az „ügyészségi tagokra, [...] a segéd és kezelőszemélyzetre.” E jogkörében csekélyebb fegyelmi vétség esetén meginthette a vétkest vagy felfüggeszthette állásából. Az Út. 6., 8. §-ai szerint a főügyész engedélyezte személyzetének és az ügyészeknek a szabadságot, utalványozta a fizetést. A szakmai teendőket illetően pedig a főügyész az Útv. 27. § b) pontja szerint az „alárendelt ügyészségekhez a hatáskörükbe eső ügyek tekintetében kötelező utasítást bocsát”, mely jogát részint általános jellegű körrendeletekkel, másrészt konkrét ügyekben adott utasításokkal gyakorolta. (A pesti főügyész 1872-ben 403 büntető, s 7 fegyelmi ügyben adott utasítást.)

Az ügyészségek a főügyész számára tették meg jelentéseiket az igazságszolgáltatás helyi működéséről, a felmerült jogalkalmazási kérdésekről, fontosabb bűnügyekről, a börtönök állapotáról, tőle kértek állásfoglalást jogértelmezésről, előterjesztéssel éltek költségvetésük megállapítására, felmerült szükségleteik fedezésére. A statisztikai kimutatásokat is hozzá terjesztették fel.⁴⁰

Az Útv. 27. §. c)-f) pontjai alapján a főügyész látta el a törvényszéki és járásbíróági fogházak feletti főfelügyeletet, az ítéltábla előtti fegyelmi eljárásban a közvádlói teendőket. A beosztottak felterjesztései, s saját tapasztalatai alapján jelentéseket tett az igazságügy-miniszternek a büntető igazságszolgáltatás és a fogházak állapotáról. Ennek megfelelően útjain Kozma személyesen győződött meg az ügyészségek működéséről, a rabok elhelyezéséről s bánásmódjáról.⁴¹

Az ő feladatát jelentette a képviselők elleni büntetőeljárásokban a mentelmi jog feloldására teendő országgyűlési előterjesztés, továbbá személyesen járt el a nagyobb jelentőségű ügyekben is.⁴²

A főügyész teendőit maga vagy helyettese útján gyakorolta. Hivatalának személyzete szerény volt: Pesten az 5 ügyész mellett 2 fogalmazó, 1 irodaigazgató, 2 irodatiszt, 3-3 írnok, díjnok és szolgálta alkotta a hivatalt, míg Marosvásárhelyen a 2 ügyész mellett 1 fogalmazó, 2-2 írnok és szolgálta tevékenykedett. A javadalmazást

40 Bp. Főü. mut. 1872/I. pl. Aranyosmaróti, Borosjenői, Kalocsai Királyi Ügyészségek (Ü.) havi jelentései a fontosabb bűnügyekről; Alsókubini, Győri, Magyaróvári Ü-ek börtönügyi jelentései; Delegált aradi kir. ügyész jelentése a királyi biztosságtól átvett bűnvizsgálatokról és foglyokról; Budai Ü. előterjesztése az Út. 32. §-a és a Btv. 10. §-ának értelmezése iránt; Jelentés a verseci pályaudvaron előmozdított szerencsétlenségről; Balassagyarmati Ü. jelentése járásbírónak ügyvéd általi arcon ütéséről; Bajai Ü. jelentése a járásbírák visszaszolgáltatásának megszüntetése iránt. Magyaróvári Ü. jelentése a bírói ügyvitel hiányairól.

41 Uo. pl. hivatalos előadmány a Szegedi Kir. Törvényszék (Tvsz.) fogházainak a főügyész általi meglátogatásáról, a pesti fogdákból a főügyész által a dohányzás eltiltásáról. *Kozma Sándor*; KL 1871/12.

42 A mentelmi bizottság 1873. december 9-i jelentése a budapesti kir. főügyész kérvénye tárgyában, melyben Babesiu Vincze képviselő ellen a bűnvádi kereset megindíthatóságának megengedése kérik: Kozma és „Albina” román lapban megjelent cikk miatt kérte a mentelmi jog feloldását, mivel az írás a közbéke és csend erőszakos megzavarására lázít, a kormányt rágalmakkal illeti, így „ezek megtorlására a törvény által kötelezve, ... a magyar királyi kormány határozata alapján utasítva van.” Az 1872. évi szeptember hó 1-jére hirdetett Ogy. Képviselőház (Képv. 1872) irományai 11. kötet, Budapest, 1874., 113. o.; Kozma képviselte a vádat 1873. január 27-én a pesti törvényszéken két magyar honos szerb politikus elleni felség sértési perben. *Temesi Lapok (TL)* 1873/23.

tekintve a pesti főügyész fizetése az IM államtitkáréval egyezett meg: 6000 Ft-ot és 1000 Ft lakbért kapott évente, míg a marosvásárhelyi ennek felét.⁴³

VII. A királyi ügyészek jogállása

A szervezet alapegységeit a törvényszékek melletti ügyészségek alkották. Az itt tevékenykedők helyzetét, feladatait az Út. részletesen meghatározta.

Az 1-18. §-ok szóltak az állások betöltéséről, szolgálati és személyzeti kérdésekről. Ügyészségi állást pályázat útján lehetett betölteni, kivéve a főügyészséget. A pályázatot a hivatalos lapbeli közzététele után négy héten belül kellett benyújtani. A nyertest ügyésszé vagy alügyésszé az Ütv. 3. §-a szerint „legfelsőbb határozványával” a király, a segédszemélyzetet (pl. fogházfelügyelő) a 4. § alapján az igazságügyminiszter, a kezelőt (pl. irodatiszt, írnok) pedig a főügyész nevezte ki. Az ügyészi, főügyészi kinevezéshez az általános képesítési kellékeken túl az Ütv. 15. §-a szerint legalább 3 évi bírói, alügyészi vagy ügyvédi gyakorlat is megkívántatott.

Az állást nyert személy szolgálati viszonya esküje letételével kezdődött. A fent közölthöz hasonló, volt a nem ügyészek esküje is, melyben szintén az uralkodóhoz és az alkotmányhoz való hűséget, az előjárók iránti engedelmességet s a szolgálat pontos, hű és serény ellátására való kötelezettséget kellett vállalni.⁴⁴

A 7. § szerint az ügyészségi állásban lévőkről személyi táblázat készült, mely tartalmazta a személyi és végzettségi adatokat, valamint a nyelvismeretet „körülmenyesen leírva.” E nyilvántartások egy-egy példányát az igazságügyminiszter, ill. a főügyész őrizte.

Az ügyész és alügyész között szakmai teendőkben különbség nem volt. Közös szolgálati helyen az alügyész köteles volt az ügyész utasításait is teljesíteni. Ha valamely törvényszék mellett csak alügyész működött, igazgatási tevékenységében az Út. 18. §-a szerint ugyanaz a hatáskör illette meg, mellyel az ügyész rendelkezett.

Az ügyész alárendeltségét az Ut. 28. §-a határozta meg. Eszerint eljárásában, indítványában a törvény, s ha „külön utasított: a királyi főügyész vagy a hivatali főnök utasításait tartozik követni.” Az utasításra észrevételt tehetett, de a „meghagyott intézkedés foganatosítását nem szabad felfüggeszteni, sem pedig, sem pedig a reá bízott teendőt visszautasítania.”

A jogállást az Ütv. 6-8. és 16. §-ai határozták meg, melyek kevés önálló rendelkezés mellett kiterjesztették az ügyészekre is a Btv. 8-13., 15., 17. §-ainak, valamint a bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871: VIII. tc., továbbá az ezek

43 Iü. állás 1872. 89. o. és 151-152 o.

44 Kalocsai Ü. 1/1872 kü. Bács-Kiskunmegyei Önkormányzat Levéltára (BKML) VII. 16. 1. d.

áthelyezése és nyugdíjazása körüli eljárás szabályozásáról szóló 1871: IX. tc.-nek az érvényességét. Az ügyész ennek megfelelően nem lehetett országgyűlési képviselő, ügyvéd nem viselhetett más állami vagy törvényhatósági tiszteletet, nem folytathatott kereskedést, ipart és oly foglalkozást, mely hivatásával nem fért össze, továbbá nem lehetett tagja „politikai vagy munkásegyletnek”, nem vehetett részt azok gyűlésein.

E rendelkezés tartalmát Kozma Sándor részletesen ki is fejtette az 1872. évi képviselő-választásokkal kapcsolatban 2527. körrendeletében. Ebben leszögezte, hogy az ügyészek, mint polgárok bírhatnak politikai véleménnyel, de „hivatalos minőségükben kívül állanak a pártok körvonalain.” A csatározásokban „ellenőrzésük tárgyát sem politikai doktrínák hirdetése, sem különböző pártérdekek vitatása nem képezendi, de hivatásszerűen közbelépendnek azonnal, mihelyt közbűntény felidézésére irányul a pártos szenvedély.” Az ügyészeknek ezért feladatuk volt a politikai összejövetel szemmel tartása, s az ott történekről biztos értesülés szerzése. A vélemény- és szólásszabadságot nem korlátozva fel kellett lépniük akkor, ha az „izgatás az ország területi épségét támadná meg, vagy az ország különböző nyelvű, vallású és sorsú polgárainak egymás elleni zúdírtását [...] czélozná.”⁴⁵

Az ügyész szolgálata 70. életévének betöltéséig tarthatott. Ekkor nyugdíjba vonult, kivéve, ha az igazságügy-miniszter további szolgálatra felszólította és ő ezt elvállalta.

Az Ütv. 6-7. §-ai szerint a miniszter bármikor áthelyezhette az ügyészt más szolgálati helyre, s megbízását elvonhatta. Ebben az esetben az ügyész a törvényszék bírái közé léphetett át. Ha el kellett költözni másik szolgálati helyre, ennek költségeit az állam megtérítette.⁴⁶

VIII. A javadalmazás

Az ügyészek, bírák, valamint a segéd- és kezelőszemélyzetek javadalmazását az 1871: XXXII. tc. 8. §-a határozta meg. Az erre elsőként javaslatot tevő, 1870. január 10-i igazságügy-miniszteri előterjesztés szerint az „ügyészek és alügyészek fizetésének megállapításánál tekintetbe vétetett azoknak már az ügyészségi törvényjavaslatban biztosított és ottan indokolt kitűnő állása úgy, hogy ez a fizetésben is kifejezést nyerjen.”⁴⁷

45 *Baróthy Miklós*, A budapesti királyi főügyészség által 1872. január hó 1-től 1897. év május hó 1-ig kibocsátott körrendeletek időszerinti gyűjteménye. Budapest, 1897. 26. o.

46 Így kérte a kalocsai alügyész a főügyésztől a Kecskemétre új szolgálati helyére költözésével kapcsolatos butorszállítási, s családja utazásával kapcsolatos költségeit. Kalocsai Ü. 1258/1872. kü. BKML VII. 16. 1. d.

47 A szervezendő első folyamodású kir. törvényszékek, ügyészségek és járásbíróságok költségvetésére az 1870. évre. Képviselőházi irományok 1869., 3. kötet, Pest, 1870., 342. o.

Így az ügyész Pest-Budán évi 2000 Ft fizetést, 500 Ft tiszti pótlékot és 400 Ft lakbért kapott, míg az alügyésznek 1500, továbbá 300-300 Ft járt e címen. Vidéken az ügyészi járandóság 1500 Ft fizetés, 300 Ft pótlék és 200 Ft lakbér volt, míg az alügyészek 1000 Ft-ot, valamint 300, ill. 200 Ft-ot kaptak.

E javadalmazásról más jövedelmekhez, s árakhoz viszonyítva alkothatunk képet: vidéken a törvényszéki elnök 2400 Ft fizetést és 300 Ft lakbért, míg a törvényszéki és a járásbíró 1500, ill. 200 Ft-ot kapott. Az írnokok fizetése 500 Ft, lakbére 100 Ft volt, míg a fogházfelügyelő szintén 500 Ft-ot és lakáshasználatot kapott. (Más jogi pályán pl. jószágigazgatósági ügyészként 1200 Ft fizetést, lakást, tűzifát, ló tartási átalányt, s földhasználatot lehetett szerezni.

Más állami állásban, pl. adóhivatalnál dolgozó pénzügyi biztos 700 Ft fizetést, 150 Ft lakbért és ló tartási átalányt kapott. A megyei tanfelügyelő 1400 Ft fizetést, 300 Ft lakpénzt, 500 Ft utazási, 120 Ft szolgatartási díjat és irodai átalányt húzott.⁴⁸

Ekkoriban a hivatalos lap 12, a népszerű hetilap, a Vasárnapi Újság pedig 5 Ft volt évente. A kecskeméti piacon 1871. decemberében 5,40 Ft-ba került a búza mérője. Nagyváradon 10,50 Ft volt a kenyérliszt mázsája, míg a marhahús fontjáért 24, 1 itce pálinkáért pedig 18 krajcárt kértek. Az ügyészségek, bíróságok ellátásához is szükséges gyertya és lámpaolaj fontja 42 krajcár volt, a fűtéshez szükséges keményfa öle 20,50, a puhafa pedig 15 Ft-ba került. (Az 1872. december 28-án kelt 38248. IM rendelet meg is feddte az igazságügyi alkalmazottakat, mert „tapasztaltatott, hogy a hivatali szükségletre beszerzett gyertya személyes járandóságnak tekintvén [...] oly nagy mennyiségben fogyasztott, hogy az sem a hivatali személyzet létszáma, sem a világítást igénylő időben teljesítendő munkával arányban” nem állt. Ezért a rendelet – hangsúlyozva, hogy a „kincstár helyzete minden tekintetben a legnagyobb takarékossgot igényli” - beosztástól függően meghatározta a felhasználható mennyiséget.⁴⁹

Az ügyészségen szolgálóknak a fizetésen, pótlékon és lakbéren túl az Ut. 11. §-a szerint az igazságügy-miniszter jutalmakat, s segélyeket is adhatott. Jutalmat az kaphatott, aki rendes teendőin túl más munkát is végzett. Segély pedig az „oly vagyontalan egyéneknek engedélyeztetik, akik hivatalos teendőiket pontosan és szorgalommal végzik, s véletlen szerencsétlenség következtében önhibájuk nélkül rendkívüli kiadásokra kényszerítették.”

Az ügyésznek 4, az alügyésznek 3, az írnoknak pedig 2 Ft napidíj, valamint 1 Ft 4 krajcár mérföldpénz járt hivatalos útjaikon az 1872. május 4-én kelt 4844. IME rendelet szerint.⁵⁰

48 BpK 1872/1. 6. o., uo. 1872/5. 58. o., uo. 1872/7. 86. o.

49 Uo. 1871/285. 6263-6264. o.; *Marschalkó*, A hatályban lévő. 729. o.

50 Kalocsai Ú. 472/1872. kü. BKML VII. 16. 1. d.

Az Út. 6.-a alapján a fizetést és egyéb juttatásokat a főügyész utalványozta havonta. Ez az IM számvevősége útján küldetett meg a területileg illetékes adóhivatalnak, ahol a tényleges kifizetés történt. Az ügyész közölte e hivatallal, hogy milyen beosztású személyek után, mekkora összeget kell készenlétkben tartania a kifizetésekhez.⁵¹

Irodalomjegyzék

A Magyar Királyi Igazságügyi Minisztérium működése 1867-1872. évig, s a magyarországi igazságügy állása 1872-ben. Budapest, 1874.

Az első folyamodású törvényszékek és járásbíróságok területköreinek kimutatása I., Pest, 1872.

Baróthy Miklós, A budapesti királyi főügyészség által 1872. január hó 1-től 1897. év május hó 1-ig kibocsátott körrendeletek időszerinti gyűjteménye. Budapest, 1897.

Bencze János, Tekintetes bíró urak- A Pécsi Királyi Törvényszék történetéből 1872-1914. Pécs, 2007.

Boor József, A kir. ügyészségek életbeléptetésének feltételei. Themis, 1871/41. Budapesti Közlöny 1871.

Csorba Károly, Amit az új büntetőtörvénykönyvből minden királyi ügyésznek elsősorban végrehajtani kell. Magyar Igazságügy. 1884/14. kötet.

Dárdai Sándor, A királyi ügyészség. Jogtudományi Közlöny, 1871.

Fehér Mária (összeállította), A bíraskodás 400 éve Kecskeméten a dokumentumok tükrében. Kecskemét, 2004.

Fekete Ödön, Az államügyészség múltja s jelene és a magyar kir. ügyészség jövő fejlődése. Magyar Igazságügy 1874, 2. kötet. Főrendiház irományai 1869. 4. kötet, Pest, 1871.

Jászkunság 1872.

51 Ua. 91/1872. uo.

Kecskeméti Lapok 1871.

Képviselőház irományai 6. kötet 1868., 3. kötet 1869., 1871., 11. kötet, Budapest, 1874.

Képviselőházi Napló 1869. 16. kötet, Pest, 1871.

Kertész Imre, A Magyar Királyi Igazságügyminisztérium és az ügyészségek. Magyar Jog, 1993/10.

Magyar életrajzi Lexikon 1000-1990 PC CD-ROM Arcanum.

Magyarország tiszti névtára 1863., Pest, 1863.

Magyarországi Rendeleték Tára 1871.

Marschalkó János, A hatályban lévő igazságügyminiszteri rendeletek rendszeres gyűjteménye. Budapest, 1897., 5. kötet.

Máthé Gábor, A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása 1867-1875. Budapest, 1982.

Nagy Károly, A koronaügyészek portréi. In: *Horányi Miklós (szerk.)*, Fejezetek az ügyészség 130 éves történelméből 1871-2001. Budapest, 2002.

Nánási László: A magyar királyi ügyészség története 1871-1945., Budapest, 2011.

Staats-handbuch des Kaiserthums Österreich für das Jahr 1856 IV. Wien

Szegedi Híradó 181-1872.

Temesi Lapok 1873.

Tóth Mór, Tanulmányok a börtönügy terén. Eger, 1874.

Schlosser Annamária

közjegyző, Esztergom

ORCID azonosító: -

KÉRDÉSEK AZ EGYHÁZAK ÉS VALLÁSI KÖZÖSSÉGEK POLGÁRI JOGI FELELŐSSÉGE ÉS HELYTÁLLÁSI KÖTELEZETTSÉGE KÖRÉBŐL

Absztrakt

A bemutatott jogesetekből látszik, hogy a magyar polgári bíróságok a forgalom biztonságát és a hitelezők védelmét, valamint a magánszemélyek személyiségi jogainak védelmét szem előtt tartva az egyházi jogi személyek jogviszonyait gyakran az egyéb jogi személyekével egyezően bírálják el. Viszonylag szűken vonják meg a belső szabályok alkalmazhatóságának körét. Az egyházak és vallási közösségek sajátos autonómiájával azonban a forgalom biztonsága és a hitelezővédelem konfliktusba kerülhet. Számos ebből fakadó elvi kérdés a gyakorlatban még nem került a bíróságok mérlegére. Az egyházak, egyházi jogi személyek mind nagyobb arányú hazai térnyerésével tulajdonosként, fenntartóként, munkáltatóként várhatóan mind több ilyen elméleti probléma fog a jogalkalmazói praxisban is felmerülni.

Tárgyszavak: egyház, vallási közösség, polgári jogi felelősség, helytállási kötelezettség

QUESTIONS CONCERNING THE CIVIL LIABILITY AND RESPONSIBILITY OF CHURCHES AND RELIGIOUS COMMUNITIES

Abstract

The presented legal cases show that Hungarian civil courts, keeping in mind the commercial traffic security and the protection of creditors, as well as the

protection of the personal rights of private individuals, often judge the legal relations of church legal entities in the same way as those of other legal entities. They draw a relatively narrow scope for the applicability of internal rules. However, the specific autonomy of churches and religious communities and the principles of commercial traffic security and protection of creditors may come into conflict. Many of the resulting theoretical issues have not yet been weighed by the courts in practice. With the increasing presence of churches and church legal entities as owners, maintainers and employers in Hungary, it is expected that more and more such theoretical problems will arise in the legal praxis.

Keywords: churches, religious communities, civil law liability, responsibility,

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény alapján sui generis jogi személy típusok a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösségek, vagyis a bevett, bejegyzett, és nyilvántartásba vett egyházak, illetve vallási egyesületek. Ezek valamennyien sajátos közjogi autonómiával rendelkező jogalanyok, polgári jogi jogállásuk sem azonos más jogi személyekével. Polgári jogi jogviszonyaikra, szerződéseikre, vagyonukra is számos speciális szabály vonatkozik, az ítélkezési gyakorlat azokra vonatkozóan az elmúlt évtizedekben egyre több elvet fektetett le.

Az egyházak és a vallási közösségek polgári jogi felelősségére vonatkozóan az Ehtv. nem tartalmaz különös szabályokat. Az tehát a Ptk.-n alapul, a kontraktuális felelősség a VI. könyv 6:142-6:152. § szerint és a deliktuális felelősség a VI. könyv IV. rész szerint. A Ptk. szabályait azonban az Ehtv.-re tekintettel, a vallási közösségek sajátos autonómiájára tekintettel kell értelmezni. Az alábbiakban olyan kérdések elemzésére kerül sor a polgári jogi felelősség körében, ahol az egyházak és vallási közösségek esetében az ítélkezési gyakorlatban is megmutatózó, speciális problémák merülnek fel.

DOI: 10.66103/KK.2026.1.6

I. A közigazgatási jogkörben okozott kár kérdése

Mivel az egyházak széles körben folytatnak közcélú tevékenységet, jogállásuk a közjog és a magánjog határán helyezkedik el, felmerül a kérdés, hogy okozhatnak-e közhatalmi jogkörben kárt. Az Ehtv. 9. § (1) bekezdése szerint „Az állam és

a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösségek együttműködhetnek a közjó előmozdításában. Az állam a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösségekkel történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenység, valamint más közcélú tevékenység ellátására megállapodást köthet történelmi és társadalmi szerepük, társadalmi elfogadottságuk, beágyazottságuk, szervezettségük, az általuk hagyományosan végzett közcélú tevékenységek során szerzett tapasztalataik és – az együttműködéssel érintett közcélú tevékenységek sajátosságaihoz igazodva – az azok ellátásához szükséges feltételek fennállásának figyelembevételével.”

A Ptk. 6:548. § (1) szerint „Közigazgatási jogkörben okozott kárért a felelőséget akkor lehet megállapítani, ha a kárt közhatalom gyakorlásával vagy annak elmulasztásával okozták, és a kár rendes jogorvoslattal, továbbá a közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata iránti eljárásban nem volt elhárítható”.

A modern magyar állami egyházjog következetes elve, hogy az egyházak közhatalmat nem gyakorolhatnak. Ezt a tilalmat az törvény expressis verbis nem mondja ki, az Alaptörvény VII. cikk. (3) bekezdéséből vezethető le: „Az állam és a vallási közösségek különváltan működnek.” Levezette már a korábbi alkotmány alapján az alkotmánybíróság 4/1993. (II. 12.) AB határozata: „Mivel az egyházak nem gyakorolhatnak közhatalmat, összehasonlításuk a helyi önkormányzattal csak a fenti szempontokra szorítkozhat, más vonatkozásban viszont inkább az egyéb közcélú szervezetekkel esnek egy tekintet alá.” Államhatalmi, közigazgatási jogkörük nem lehet.

Ezért egyházi jogi személy, jogi személyiségű vallási közösség esetén fogalmilag kizárt, hogy közigazgatási jogkörben kárt okozhasson. Kizárólag olyan intézményeik – legyenek azok belső egyházi jogi személyek vagy sem - esetében merülhet fel, amelyek közigazgatási – pl. oktatási, szociális igazgatási tevékenységet folytatnak.

Minde csupán a magyar állami egyházjog elveiből következik, sem a Ptk., sem az Ehtv. nem mondja ki kifejezetten. Az állami egyházjog németországi rendszerében¹ az egyházak közjogi testületek (*religiöse Körperschaften des öffentlichen Rechts*). Megilleti őket a jog, hogy egyházi tisztviselőket (*Kirchenbeamte*) alkalmazzanak, akiknek a jogállása a köztisztviselőkéhez hasonló. Ebből fakadóan közhatalmi jogkörben okozott kárért helytállni kötelesek (*Amtshaftung*).² Helytállásra köteles lehet emiatt az egyház az olyan hivatali visszaélések

1 Schanda Balázs, Keresztény kultúra állam és egyház vallásszabadság. Tanulmányok a vallásszabadság és az állami egyházjog köréből. Budapest, Pázmány Press, 2021. 29–30. o. <https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/1102/> (letöltve: 2026. február 18. napján). [továbbiakban: Schanda, Keresztény kultúra]

2 Kirchbaum, Benjamin, Für Kirchen gilt die Amtshaftung. <https://winheller.com/blog/kirchen-amtshaftung/> (letöltve: 2026. február 18. napján).

(Amtsmissbrauch) miatt, amikor az egyházi személy jogtalan vagyoni előnyökre tesz szert az egyháztagokon keresztül. Közhatalmi jogkörben okozott kárt a bíróság szerint adott esetben az a plébános, aki szexuálisan zaklatta áldozatát. (LG Köln 13.06.2023, Az. 5 O 197/22). Sőt, a kölni tartományi bíróság egy 2025. évi határozatában azt is kimondta, hogy az egyházban önkéntes szolgálatot teljesítő személy, adott esetben a ministráncsoport vezetője is okozhat közhatalmi jogkörben kárt (LG Köln 27.01.2025, Az. 5 O 192/24). Ez azonban csak az olyan esetekre alkalmazható, amikor a jogsértést az egyház helyiségében követték el, amikor az áldozat magánlakásában, arra nem. Egy másik zaklatási ügyben a bíróság elutasította a közhatalmi jogkörben okozott kár iránt az érsekséggel szemben benyújtott kártérítési keresetet, mivel úgy ítélte, hogy az egyházi személy magánszemélyként és nem hivatali működése során cselekedett. (LG Köln 01.07.2025, Az. 5 O 220/23). Az egyházi személynek nem minden magatartása minősül Németországban sem közhatalmi tevékenységnek, a kérdést az eset adott körülményei alapján lehet eldönteni.

II. Helytállási kötelezettség a jogi személy tartozásáért

Az Ehtv. megint csak nem tartalmaz az általános polgári jogtól eltérő speciális szabályt arra nézve, hogy a működő egyház, vallási közösség tartozásaiért kinek kell helytállni. Azokra tehát a polgári jog általános szabályai vonatkoznak: A Ptk. 3:2. § bekezdése értelmében „(1) A jogi személy kötelezettségeiért saját vagyonával köteles helytállni; a jogi személy tagjai és alapítója a jogi személy tartozásaiért nem felelnek. A 3:3. § szerint „A (1) A jogi személy általános szabályait kell alkalmazni, ha e törvény az egyes jogi személy típusokkal kapcsolatban eltérően nem rendelkezik. 2) A jogi személy általános szabályait megfelelően alkalmazni kell az e törvényben nem szabályozott típusú jogi személyre. (3) Ha jogszabály nem jogi személy szervezeteket polgári jogi jogalanyisággal ruház fel, e jogalanyokra a jogi személyek általános szabályait kell megfelelően alkalmazni.”

A Ptk. 3:9. § (2) bekezdése szerint „Ha a jogi személy alapítója vagy tagja nem köteles vagyoni hozzájárulást teljesíteni, a jogi személy tartozásaiért a jogi személy tagja, tagság nélküli jogi személy esetén az alapítói jogok gyakorlója köteles helytállni. Ha a helytállási kötelezettség több személyt terhel, kötelezettségük egyetemleges.” Az egyházak, vallási közösségek alapítói, tagjai sosem kötelesek a polgári jog alapján vagyoni hozzájárulást teljesíteni, sem az alapításkor, sem a működés során. Az egyházi belső szabályok alapján az közösség irányába teljesítendő fizetési kötelezettségek az állami jog szempontjából irrelevánsak, mivel ezek tisztán belső egyházi jogviszonyt keletkeztetnek. A Ptk. 3:65.

§ (4) szerint „Az egyesület tagja nem köteles vagyoni hozzájárulást teljesíteni. A tag az egyesület tartozásaiért saját vagyonával nem felel.” A vallási egyesületek, bejegyzett és nyilvántartásba vett egyházak mind egyesületként jönnek létre, az alapításra háttérszabály a Ptk., ezért a Ptk. 3:65. § (4) reájuk alkalmazható. A bevett egyházak tekintetében az Ehtv. nem utal az egyesületekre vonatkozó szabályokra, ezért esetükben azok nem alkalmazhatók.

Az Ehtv. a vallási közösségek tagjairól csak az alapítás kapcsán rendelkezik, amikor kimondja: a vallási egyesület a nyilvántartásba vett egyház (legalább ezer, Magyarországon lakó- vagy tartózkodási hellyel rendelkező nyilvántartott tagja van) és a bejegyzett egyház kapcsán (legalább tízezer, Magyarországon lakó- vagy tartózkodási hellyel rendelkező nyilvántartott tagja van). Az Ehtv. 11/A. § értelmében „A bevett egyház, a bejegyzett egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház belső szabálya a jogi személyre törvényben meghatározott általános szabályoktól eltérően határozhatja meg *a)* a bevett egyház, a bejegyzett egyház, a nyilvántartásba vett egyház és a belső egyházi jogi személy *aa)* szervezetére és képviseletére, *ab)* törvényes működésének biztosítékaira, *ac)* átalakulására, egyesülésére, szétválására és jogutód nélküli megszűnésére, valamint *b)* a belső egyházi jogi személy létesítésére vonatkozó szabályokat.”

Az Ehtv. értelmében tehát az egyházi szervezeti autonómia körébe eső ügy, hogy kit tekint az egyház a tagjának. Állami hatóság ezt a kérdést nem vizsgálhatja, bevett egyház esetén a tagnyilvántartást vezetni számukra a jog alapján közvetetten sem szükséges. A vallási közösség tagjainak az erre vonatkozó nyilatkozata nem releváns, és az egyháztagság nem egyenlő a felekezeti hovatartozással. Tehát erre a magánszemélyt egy polgári eljárásban nyilatkoztatni felesleges. Az, hogy valaki magát valamely közösséghez tartozónak tekinti-e, eltér attól a kérdéstől, hogy az adott közösség őt a tagjának tekinti-e. A vallási közösségtől konkrét személyre nézve az állami hatóság adatot nem kérhet.

Egyetlen különös szabály van az Ehtv.-ben a megszűnő vallási közösségek tartozásaiért való helytállási kötelezettségre. Az Ehtv. 29. § (1) bekezdés szerint „A bevett egyház, a bejegyzett egyház és a nyilvántartásba vett egyház jogutód nélküli megszűnése esetén elszámolási eljárásnak van helye, amelyre a jogutód nélkül megszűnő gazdasági társaság végelszámolására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni azzal, hogy az eljárásra a bíróság kizárólagosan illetékes. (2) A jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség jogutód nélküli megszűnése esetén vagyona – a hitelezők követeléseinek kielégítése után – az állam tulajdonába kerül, és közcélú tevékenységre kell fordítani.”

III. A belső egyházi jogi személyek tartozásaiért való helytállás kötelezettség

A polgári jog általános szabályai szerint az önálló jogi személy kötelezettségeiért a jogi személy felel. Az Ehtv. nem tartalmaz speciális szabályt a működő belső egyházi jogi személyek tartozásaiért való helytállási kötelezettségre. Az Ehtv. 30. §(1) bekezdése értelmében „A bevett egyház, a bejegyzett egyház és a nyilvántartásba vett egyház jogutód nélküli megszűnése esetén a bevett egyház, a bejegyzett egyház és a nyilvántartásba vett egyház belső egyházi jogi személye is jogutód nélkül megszűnik. (2) Belső egyházi jogi személy megszűnése esetén a vagyoni kérdéseket a bevett egyház, a bejegyzett egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház belső szabálya határozza meg.” Utóbbi bekezdés az egyetlen az Ehtv.-ben, amely a belső egyházi jogi személyek vagyonára vonatkozik, teljesen megnyitva az utat a megszűnő belső egyházi jogi személy vagyonára vonatkozóan az egyházi jog rendelkezéseinek. A belső szabály alapján lehet a belső egyházi személy jogutóda az egyház, de lehetséges az is jogutód nélkül szűnik meg. Vállalhat az egyház helytállási kötelezettséget a megszűnő belső egyházi személy tartozásaiért, de ki is zárhatja azt. „Adott esetben elképzelhető, hogy a megszűnő belső egyházi jogi személy tartozásaiért a belső szabályok szerint az egyház nem felel – ebben az esetben a felelősség kívülről sem érvényesíthető.”³ Ha a jogalkotó szándéka kiterjedt volna arra, hogy az egyházi jogi személyek a belső egyházi jogi személyek tartozásaiért mögöttes helytállási kötelezettség, kezesi felelősség stb. terhelje, ezt az Ehtv. szintjén kellett volna szabályoznia. Ezt azonban nem tette meg, és az Ehtv. rendszertani értelmezése szerint ezt nem is lehet a törvényből levezetni. Ugyanis a törvény rendelkezik a belső egyházi jogi személy megszűnése esetére vonatkozó helytállási kötelezettségről. Mindezekből az következik, hogy az egyházi jogi személy polgári jogilag akkor sem felel a belső egyházi jogi személy által vállalt kötelezettségekért, ha utóbbi az előbbi területi egysége, vagy más módon annak önálló része. Ettől eltérő kérdés, hogy a belső egyházi jog rendszerint szabályozza azt a módot, ahogy a szervezeti egységek, belső egyházi jogi személyek kötelezettséget vállalhatnak.

Az Ehtv. 2019-től hatályos 11. § szerint „(2) A belső egyházi jogi személy a bevett egyház, a bejegyzett egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház belső szabálya szerint működik; a bevett egyház, a bejegyzett egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház belső egyházi jogi személye a belső szabályban meghatározott viszonyokban a bevett egyház, a bejegyzett egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház képviselőjében jár el. A belső egyházi jogi személyre

3 „Kapcsolódó modell”, lásd *Schanda*, Keresztény kultúra. 114. o.

a bevett egyházra, a bejegyzett egyházra, illetve a nyilvántartásba vett egyházra vonatkozó szabályokat megfelelően kell alkalmazni.” A belső egyházi jogi személy tehát lehet az egyházi jogi személy képviselője is. Hogy milyen körben, azt az Ehtv. nem korlátozza, ez tehát az egyházi belső szabálytól függ. Fontos ezért harmadik személy felé világossá tenni, ha a belső egyházi jogi személy adott esetben nem saját nevében, hanem képviselőként jár el.

Nem alkalmazható egyházi jogi személyekre a Ptk. 3:2. § (2) bekezdése sem: „Ha a jogi személy tagja vagy alapítója korlátozott felelősségével visszaélt, és emiatt a jogi személy jogutód nélküli megszűnésekor kielégítetlen hitelezői követelések maradtak fenn, e tartozásokért a tag vagy az alapító korlátlanul köteles helytállni.” Ugyanis esetükben a tagi, alapítói korlátozott felelősség nem értelmezhető, e bekezdés alapján „kizárólag gazdasági társaság, mégpedig bt. beltagjának, kft. tagjának és rt. részvényesének a felelőssége állapítható meg.”⁴

IV. A vezető tisztségviselő felelősségének kérdése

A Ptk. 3:24. §-a szerint a vezető tisztségviselő az ügyvezetési tevékenysége során a jogi személynek okozott károkért a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályai szerint felel a jogi személlyel szemben. E szabállyal kapcsolatban először is fontos leszögezni, hogy a bevett egyházak, bejegyzett egyházak, illetve a nyilvántartásba vett egyházak vonatkozásában ez csak akkor lehetne érvényesíthető, ha azt a belső egyházi szabály megengedné, hiszen a közösség vezetőjének és a közösségnek a vallási közösség vezetésével kapcsolatos jogviszonyai az egyházi autonómia körébe esnek.

Másrészt viszont vizsgálni szükséges, hogy ki tekinthető az egyházak esetén vezető tisztségviselőnek, mivel ennek a jogi személyek felelőssége és más polgári jogi szabályok kapcsán is jelentősége van. Álláspontom szerint bevett egyház esetében senki. Az Ehtv. ugyanis a vezető tisztségviselő fogalmát egyáltalán nem használja, csak a tagét és az alapítóét. A polgári jog alapján nem dönthető el, hogy egy bevett egyháznak melyik vezetője annak vezető tisztségviselője. Egy katolikus egyházmegyében például a kánonjog alapján vezetők változatos alá- és mellérendelt szerepekben és hatáskörökben a püspök, segédpüspökök, esperesek, káptalan, a kanonokok, a helynők, az irodaigazgató és még számos más tisztségviselő. Képviselője azonban önállóan a megyéspüspök. A Kúria előtt

4 *Török Tamás*, Szerződésen kívüli károkozás szervezeti jogi vetülete: az intézményes felelősségátvitel *Gazdaság és Jog*, 2013/6, 14–20. o. <https://ptk2013.hu/szakcikkek/torok-tamas-szerzodesen-kivuli-karokozas-szervezeti-jogi-vetulete-az-intezmenyes-felelossegatvitel-gj-20136-14-20-o/2434> (letöltve: 2026. február 18. napján). [továbbiakban: *Török*, Szerződésen kívüli károkozás]

Pfv.21648/2019/6 számon folyt ügyben, illetve az elsőfokon eljáró Debreceni Járásbíróság előtt felmerült a kérdés, hogy ki a gyülekezet vezető tisztségviselője. A bíróság ugyan azért utasította el a felperes kártérítési igényét, mert azt kifejezetten a vezető tisztségviselőkre vonatkozó rendelkezés alapján érvényesítette. Az I. rendű felperes az alapító okirat szerint nem volt vezető tisztségviselő, mert nem volt a gyülekezetnek sem a lelkipásztora, sem a vezetője. Utalt arra, hogy a Ptk. 3:21. § (2) bekezdése és a 3:24. §-a a vezető tisztségviselő, a jogi személy ügyvezetése körében tartalmaz felelősségi szabályt. A Ptk. 3:30. § (3) bekezdése a jogi személy képviselőjére vonatkozó szabály. Azonban az indokolásból így az is kitűnik, hogy a bíróság a gyülekezet lelkipásztorát, vezetőjét vezető tisztségviselőnek tekintette volna. Az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás szerint „A (...) Egyház Alapító Okirata 3. § (10) a. pontja szerint a gyülekezet teljes értékű képviselője a lelkipásztor és a gyülekezetvezető együttes fellépése által valósul meg. A b. pont kimondja: egyes esetekben a gyülekezet egyszemélyes képviselőre is adhat felhatalmazást.” Az egyházi szabály azonban nem azt mondja, hogy a lelkipásztor és a gyülekezetvezető a vezető tisztségviselők, hanem hogy képviselők. Az ítélet utalt a Ptk. 3:21 §-ra, miszerint (1) a jogi személy irányításával kapcsolatos olyan döntések meghozatalára, amelyek nem tartoznak a tagok, vagy az alapítók hatáskörébe, egy, vagy több vezető tisztségviselő, vagy vezetői tisztségviselőkből álló testület jogosult. A (3) szerint a jogi személy első vezetői tisztségviselőit a jogi személy létesítő okiratában kell kijelölni. A jogi személy létrejöttét követően a vezető tisztségviselőket a jogi személy tagjai, tagság nélküli jogi személyek esetén a jogi személyek alapítói választják meg, nevezik ki vagy hívják vissza. A vezető tisztségviselői megbízás a tisztségnek a kijelölt, megválasztott vagy kinevezett személynek által történő elfogadásával jön létre. Álláspontom szerint azonban a Ptk. vezető tisztségviselőre vonatkozó szabályai a bevett egyházi jogi személyekre nem, csupán vallási egyesületekre, illetve az egyesületekből átalakult bejegyzett és nyilvántartásba vett egyházakra vonatkoztathatók. (Ptk.: 3:77. §: Az egyesület ügyvezetését az egyesület ügyvezetője vagy az elnökség látja el. Az egyesület vezető tisztségviselői az ügyvezető vagy az elnökség tagjai.) Azon túl, hogy az Ehtv. nem ismeri a vezető tisztségviselő fogalmát, a Ptk. vezető tisztségviselőkre vonatkozó rendelkezései számos olyan elemet tartalmaznak, amely a bevett egyházak esetében értelmezhetetlenek. Pl: 3:21. § (3) „A jogi személy első vezető tisztségviselőit a jogi személy létesítő okiratában kell kijelölni. A jogi személy létrejöttét követően a vezető tisztségviselőket a jogi személy tagjai, tagság nélküli jogi személyek esetén a jogi személy alapítói választják meg, nevezik ki vagy hívják vissza. A vezető tisztségviselői megbízás a tisztségnek a kijelölt, megválasztott vagy kinevezett személy által történő elfogadásával jön létre.” A hivatalból nyilvántartásba vett egyházaknak nincs

létesítő okirata, gyakran belső egyházi jogi személyeknek sincs. A vezető tisztségviselő tagok általi demokratikus választásának elve számos egyház belső szabályaival ellentétes. A megbízás elfogadása szintén több egyház joga szerint értelmezhetetlen. A szervezetalakítás, ahogy arra a jogi személyekre vonatkozó részben is utaltam, az egyházi autonómia alá esik. Ezért azt, hogy ki a vezető tisztségviselő, az állami szervnek bevett egyház esetében véleményem szerint nem is lenne szabad vizsgálnia. Ahhoz, hogy az egyházak a gazdasági forgalomban részt vegyenek, egyébként nincs is szükségük vezető tisztségviselőre, csupán képviselőre. Egyetlen eset tűnik kivételnek: amikor a belső egyházi szabály definiál egy vezetőt vezető tisztségviselőként.

Bejegyzett, nyilvántartásba vett egyház és vallási egyesület esetében a Ptk. egyesületre vonatkozó rendelkezései az Ehtv. háttérszabályai, ezért esetükben definiálható, hogy ki a vezető tisztségviselő. A bejegyzett és nyilvántartásba vett egyházakat is megilleti azonban a szervezeti autonómia, ezért a belső szabály esetleg kizárhatja azt, hogy a vezető tisztségviselővel szemben a jogi személy kárigényt érvényesítsen. Mivel azonban az egyház ezzel saját jogait szűkítené, az ilyen szabály előfordulása nem valószínű.

Fenti okok miatt álláspontom szerint a Ptk. 3:24. § a vallási egyesületek esetében alkalmazható, bejegyzett és nyilvántartásba vett egyházak esetében csak akkor, ha azt a belső egyházi szabály azt megengedi, bevett egyházak esetében pedig nem alkalmazható.

Fontos elvet rögzített a Kúria Pfv.21648/2019/6. számú precedensképes határozata: „III. Egyházi jogi személy és a vezető tisztségviselője közötti kötelmi jogviszonyra a jogviszony létrejöttének időpontjában hatályos Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni.” A régi Ptk. hatálya alá eső jogviszonyok esetében egyházak és a vezető tisztségviselő közötti jogviszonyra az új Ptk. itt elemzett szabálya nem alkalmazható. Ugyanis „a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 9. § (2) bekezdés szerinti döntés hiányában a (3) bekezdés alapján a jogi személynek a Ptk. rendelkezéseit 2015. március 15-étől kell alkalmaznia. Ugyanakkor a vezető tisztségviselő és a jogi személy között fennálló jogviszony olyan kötelmi jogi jogviszony, amelyre a Ptk. 50. § (1) bekezdése alapján is a kötelelem keletkezésékor irányadó Ptk.-t kell alkalmazni. Ebből következően 2015. március 15-ét megelőzően a jogi személy és vezető tisztségviselője közötti jogviszonyra a Ptk. szabályai nem alkalmazhatók. Az alperes viszontkeresete ez okból nem vezethetett eredményre. Csupán a teljesség kedvéért mutat rá a Kúria arra, hogy a 1959-es Ptk. ilyen felelősségről nem rendelkezett, azt a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény 30. § (2) bekezdése szabályozta, amelynek hatálya nem terjed ki az egyházi jogi személyre.” Ugyanez vonatkozik a vallási egyesületekre is.

V. Felelősség az alkalmazott és a jogi személy tagja károkozásáért

A Ptk. 6:540. § szerint „(1) Ha az alkalmazott a foglalkoztatására irányuló jogviszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt okoz, a károsulttal szemben a munkáltató a felelős. (2) Ha a jogi személy tagja tagsági viszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt okoz, a károsulttal szemben a jogi személy a felelős. (3) Az alkalmazott és a tag egyetemlegesen felel a munkáltatóval, illetve a jogi személlyel, ha a kárt szándékosan okozta.” Az új Ptk. a szerződésen kívüli kárért való felelősség hitelezők érdekvédelme céljából új, felróhatóságon alapuló felelősségátviteli tényállásokat nevesített.⁵

Itt is érvényesek a fenti 2. részben írtak, az egyházak működése során polgári jogilag értelmezhetetlen, hogy ki annak a tagja. Ezért ez a felelősségi szabály sem alkalmazható az egyházi jogi személyek tagjai által okozott kárra.

Az alkalmazott fogalom azonban az egyházakkal összefüggésben is értelmezhető, mivel az, hogy ki áll a jogi személlyel foglalkoztatásra irányuló jogviszonyban, az állami jog szabályozási körébe esik. Foglalkoztatás az Ehtv. szerinti egyházi szolgálati jogviszony is: „12. § (1) Az egyházi személy a bevett egyház, a bejegyzett egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház belső szabályában meghatározott, az egyházi jogi személy szolgálatában álló, egyházi szolgálatot sajátos egyházi szolgálati viszonyban, munkaviszonyban vagy egyéb jogviszonyban teljesítő természetes személy. (2) Az egyházi személy a hitéleti szolgálata során tudomására jutott, személyiségi jogot érintő információkat nem köteles állami hatóság tudomására hozni. (3) Az egyházi személy fokozott szabálysértési és büntetőjogi védelemben részesül. 12/A. § (1) A vallási egyesület vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagja a vallási egyesület szolgálatában álló, munkaviszonyban vagy egyéb jogviszonyban foglalkoztatott természetes személy. (2) A vallási egyesület vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagjára a 12. § (2) és (3) bekezdését alkalmazni kell.” Hiszen az egyházi személy, illetve vallási egyesület vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagja, a vallási egyesület szolgálatában álló személy nyilvánvalóan az egyház, vallási közösség választja ki, foglalkoztatja, saját céljai megvalósítása érdekében, azok irányítása alatt áll. A „szolgálatában álló” és a „hivatásszerűen” meghatározások is a foglalkoztatási kapcsolat rendszerességére, tartósságára utalnak. Ezt a jogviszonyt az Ehtv. definiálja, és nem tűnik indokoltnak mentesíteni az egyházat, vallási közösséget az ilyen személy által harmadik személynek okozott kár alól. A bírósági gyakorlat szerint a Ptk. szerinti alkalmazott fogalmába beletartoznak az egyházi szolgálati viszonyban állók, egyházi személyek (BDT2010. 2213, BH 2004.5.180).

5 Török, Szerződésen kívüli károkozás. 14–20. o.

Bodzási Balázs utal rá, hogy új Ptk. a jogi személyek szabályozását diszpozitív alapokra helyezte. Ez azt jelenti, hogy a felek meghatározott körben szerint eltérhetnek az új kódex rendelkezéseitől. Ennek korlátait az új Ptk. 3:4. § (3) bekezdése jelöli ki. Eszerint a jogi személy tagjai, illetve alapítói nem térhetnek el az e törvényben foglaltaktól, ha *a*) az eltérést e törvény tiltja; *b*) az eltérés a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti, vagy a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza. Könnyen belátható, hogy ez utóbbi *b*) pontban foglalt feltételek értelmezése nem minden esetben lesz egyszerű feladat. Az azonban egyértelműnek tűnik, hogy a felelősségi szabályoktól való eltérés abban az esetben sértené a hitelezők jogait, ha a jogi személy létesítő okiratában a törvényi rendelkezéseknél enyhébb felelősségi szabályokat határoznának meg a felek. Emiatt a felelősségi szabályoktól való eltérés csak egy irányban tűnik megengedhetőnek: ha a felek az új Ptk.-ban foglaltaknál szigorúbb felelősségi szabályokat állapítanak meg.⁶ Ezért tehát az egyházi jogi személy is nyilvánvalóan hozhat olyan belső szabályt, amely a tagjait, vezető tisztségviselőit felelőssé teszi az általuk az egyháznak vagy harmadik személynek okozott kárért.

VI. Felelősség az egyházzal, alkalmazottal szemben

Az egyházi szolgálati jogviszonyból fakadó kötelezettségek a közvetlen bírósági gyakorlat értelmében állami bíróságon nem érvényesíthetők. (BH 2010.4.89, BH2015. 202.). Akkor sem, ha a felperes a követelését megbízási jogviszonyból eredő követelésként kívánja érvényesíteni. Ugyanez a helyzet az új Ptk. és az új Ehtv. alapján is, ld. például a Kúria Mfv.10170/2022/4. számú precedensképes határozatát szolgálati viszony helyreállítása tárgyában.

Az egyház, vallási közösség tagja és az egyház, vallási közösség közötti egyházi jogviszonyból fakadó igények szintén nem peresíthetők. A BH+ 2013.9.368 számú döntés szerint azonban „Az állam és az egyház elválasztásának alkotmányos alapelvéből nem következik, hogy az egyház és a tagja között fennálló egyházi jogviszony mellett nem keletkezhet más, az állami jogszabályok által meghatározott jogviszony, amelyből eredő jogok érvényesítése az állami bírósági útra tartozik” Az ügyben a felperes egyházközség a korábban alkalmazásában

6 Bodzási Balázs, A jogi személyek körében felmerülő felelősségi kérdésekről, különös tekintettel a vezető tisztségviselőkre. *Gazdaság és Jog*, 2013, 8–14. o. <https://ptk2013.hu/szakcikkek/bodzasi-balazs-a-jogi-szemelyek-koreben-felmerulo-felelossegi-kerdesekrol-kulonos-tekintettel-a-vezeto-tisztsegviselok-re-gj-20136-8-14-o/2412>. (letöltve: 2026. február 18. napján)

állt lelkész alperessel szemben - a jogviszony megszűnését követően - az alperes tevékenysége folytán keletkezett kár megtérítése iránt indított keresetet. Az új Ptk. és az új Ehtv. hatálya alatti is érvényes, amit a Kúria kimondott, hogy „az egyház és tagja között létrejött egyházi jogviszonyt szabályozó belső, egyházi normarendszer érvényesítése és végrehajtása, illetve a hitéleti tevékenységgel vagy az egyház szervei által hozott döntésekkel összefüggő jogviták megítélése nem az állami bírósági útra tartozik. Az egyház és a tagja között keletkezhet ugyanakkor az állami jogszabályok által meghatározott jogviszony is. Az egyházi jogviszony ugyanis önmagában azon az alapon, hogy az állam az egyháztól elválasztva működik, az állami jogszabályokban meghatározott (büntetőjogi, polgári jogi stb.) felelősség alól nem mentesít. Így a polgári jogviszonyokban szabályozott jogok érvényesítése a Ptk. 7. § (1) bekezdésében foglalt főszabály alapján az állami bírósági útra tartozik. Esetenként és a jogviszonyokat egyenként vizsgálva szükséges megítélni azt, hogy az egyház és tagja között felmerült jogvitából eredő igény az egyház belső törvényeinek, szabályainak az érvényre juttatására, vagy függetlenül a közöttük fennálló egyházi jogviszonytól, az állami jogszabályokban biztosított jogok védelmének érvényesítésére irányul-e. (...) A károkozás ténye ugyanis kárkötelmi jogviszonyt keletkeztet, amely önmagában megalapozza a Ptk. 339. § (1) bekezdése alapján a kártérítési felelősséget. A károkozóval szemben az egyház vagyoni kárigényének az érvényesítése tehát nem az egyházi norma betartására vonatkozó állami kényszer, hanem az állami jogszabályban (Ptk.) a károkozásért való helytállást biztosító, mindenki megillető jogvédelem igénybevétele. A felperes keresete alapján a kártérítés általános szabályai szerint azt kell vizsgálni, hogy az alperes jogellenes és felróható magatartást tanúsított-e és e magatartás, valamint a bekövetkezett kár között az okozati összefüggés fennáll-e. Ennek megítélése a Ptk. 7. § (1) bekezdése alapján a polgári bíróság hatáskörébe tartozik. Ezzel ellenkező álláspont, amint arra a felperes is helytállóan hivatkozott, a bírósághoz fordulás alkotmányos alapjogának megsértését, a bírói út elvonását jelentené.” Megjegyzendő, hogy ilyen esetben közömbös az, hogy a jogaiban sértett fél az egyház tagja-e a belső egyházi szabály alapján. és az állami bíróság az egyháztagság tényét nem is vizsgálhatja. Úgy módosítható tehát az ítéletben foglalt elv, hogy az egyház és más személyek között fennálló egyházi jogviszony mellett keletkezhet más, az állami jogszabályok által meghatározott jogviszony, amelyből eredő jogok érvényesítése az állami bírósági útra tartozik.

VII. Felelősség kérdése az egyház, vallási közösség által alapított intézmény, alapítvány, egyesület, gazdasági társaság kötelezettségeiért

Az általános polgári jogi szabályok szerint alakul az egyházaknak, vallási közösségeknek, mint tagnak vagy alapítónak mögöttes helytállási kötelezettsége az általuk alapított egyéb polgári jogi személyek, alapítványok, egyesületek, gazdasági társaságok tartozásaiért. A közjogi jellegű jogalanyok, intézmények esetében már nem ilyen egyértelmű a kérdés. Az egyes jogi személy típusokra vonatkozó jogszabályok speciális szabályokat is tartalmaznak az alapítókra, fenntartókra vonatkozóan.

Például a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény 84. § (9b) bekezdése, amelyet a 2019. évi LXX. törvény 25. §-a iktatott be, és 2019. VII. 26-tól hatályos, úgy rendelkezik, hogy „A magán köznevelési intézmény munkaviszonyból eredő olyan kötelezettségeiért, amelyek teljesítéséhez vagyona nem elégséges, a fenntartó kezesként felel. Ha a magán köznevelési intézmény jogutód nélkül szűnik meg, a munkaviszonyból származó, a munkavállalók elmaradt munkabéret és egyéb, munkáltatóval szemben fennálló követeléseit érintő jogok és kötelezettségek a megszűnés időpontjában a fenntartóra átszállnak.” Az egyházi fenntartóra azonban ez a szabály nem vonatkozik, mivel azok a törvény értelmében nem magán fenntartók.⁷ Magán fenntartónak minősülnek viszont a vallási egyesületek, személy vagy szervezetek.

Hasonlóan rendelkezik a nemzeti felsőoktatásról 2011. évi CCIV. törvény 2021. 01.1-től hatályos 95. § (6) bekezdése: „A magán felsőoktatási intézmény bevételeit és kiadásait a számviteli előírások szerint tartja nyilván. A magán felsőoktatási intézmény olyan kötelezettségeiért, amelyek teljesítéséhez vagyona nem elégséges, a fenntartó kezesként vagyona erejéig felel, ha pedig a fenntartói jog gyakorlója és tulajdonosa eltér egymástól, akkor a tulajdonos a vagyon erejéig felel. Ha a magán felsőoktatási intézmény jogutód nélkül szűnik meg, vagyona, jogai és kötelezettségei a fenntartóra, ha pedig a fenntartói jog gyakorlója és tulajdonosa eltér

7 4. § 16. pont: „magán köznevelési intézmény: a 2. § (3) bekezdés *b*) pont *bc*) és *bd*) alpontjában meghatározott személy által fenntartott köznevelési intézmény.”

4. § 36. pont: „egyházi köznevelési intézmény: a 2. § (3) bekezdés *b*) pont *bb*) alpontjában meghatározott személy által fenntartott köznevelési intézmény.”

2. § (3) bekezdés (3) „Köznevelési intézményt

a) az állam, valamint

b) e törvény keretei között

ba) a nemzetiségi önkormányzat,

bb) az egyházi jogi személy,

bc) a vallási egyesület vagy

bd) más személy vagy szervezet

alapíthat és tarthat fenn, ha a tevékenység folytatásának jogát – jogszabályban foglaltak szerint – megszerezte.”

egymástól, akkor – a felek eltérő megállapodása hiányában – a tulajdonosra szállnak.” A törvény értelmében egyházi fenntartók az egyházi jogi személy, rájuk ez a szabály nem vonatkozik. Magán fenntartó a Magyarország területén székhellyel rendelkező gazdasági társaság, a Magyarországon nyilvántartásba vett alapítvány, vagyonkezelő alapítvány, közalapítvány vagy vallási egyesület. Fenti jogszabályok alapján úgy tűnik, az egyházi jogi személy fenntartásában működő köznevelési és felsőoktatási intézmény kötelezettségeiért az egyház jogi személy mögöttesen nem felel.

VIII. Felelősségi kérdések egyes polgári jogi ügyekben

VIII.1. Egyházi jogi személy tagja, alkalmazottja, képviselője stb. által a jogi személy tevékenységi körében eljárva elkövetett személyiségi jogsértés

Személyiségi jogi perekben több alkalommal is egyházi bíróság előtt folyt fegyelmi eljárással kapcsolatban kellett döntenie a polgári bíróságoknak. A BH 2004.5.180 számon közzétett döntés szerint „Nem zárja ki a személyiségvédelmi ügy polgári bíróság előtti érvényesítését, és így nem eredményezheti a per megszüntetését, ha az állított jogsértést egyházi szervezet tagjai egyházi tevékenységükkel kapcsolatos eljárásuk során követték el.” (Legf. Bír. Pfv. IV. 21.686/2003) Az ügyben a felperes keresetében annak megállapítását kérte, hogy az alperesek személyhez fűződő jogát megsértették, mert egyházi bíróság tagjaiként vele szemben - jogellenes magatartással - hátrányos megítélést kiváltó intézkedéseket hoztak. A törvénytelenül - fegyelmi eljárás megindítása nélkül - lefolytatott egyházi bírósági eljárással a jó-hírnévhez való jogát, a munkához való jogát, továbbá a véleménynyilvánítás szabadságához fűződő jogát sértették meg. Az alperesek a per megszüntetését kérték. Álláspontjuk szerint az Alkotmány 60. §-ának (3) bekezdése és a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény (a továbbiakban: Lvt.) 15. §-ának (2) bekezdése kizárja, hogy a felperes a kereseti kérelmében megfogalmazott követelését állami kényszer igénybevételével érvényesítse. Az elsőfokú bíróság a pert azért szüntette meg, mert álláspontja szerint a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló Lvt. rendelkezés a polgári bíróság joghatóságát kizárja. Joghatóság és hatáskör hiányában a bíróság az egyházi törvénykezést érintő döntést ugyanis nem hozhat. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság végzését helybenhagyta. A LB megállapította, hogy a jogerős végzés jogszabálysértő. Indokolásában leszögezte: „A Ptk. 7. §-ának (1) bekezdése szerint a törvényben biztosított jogok védelme az állam minden szervének kötelessége. Érvényesítésük – ha törvény másképpen nem rendelkezik – bírósági útra tartozik. A Ptk. 204. §-a határozza

meg azokat a követeléseket, amelyeknek bírósági úton való érvényesítése kizárt. A felperes kereseti kérelmében meghatározott és a Ptk. 75. §-án – és nem az egyház belső törvényein – alapuló személyiségvédelmi igény azonban a felsorolásban nem szerepel, és nincs más olyan jogszabály sem, amely a személyiségvédelmi igény bírósági úton való érvényesíthetőségét valamely speciális okból kizárná. Az Lvt. 15. §-ának (2) bekezdése azt zárja ki, hogy az egyház belső törvényeinek, szabályainak érvényre juttatására állami kényszert vegyen bárki is igénybe. A felperes keresetében személyiségvédelmet igényelt, és nem az egyház törvényeinek, egyéb szabályainak érvényre juttatását, ezért tévedett a másodfokú bíróság akkor, amikor a pert – bírósági út hiányára hivatkozással – megszüntette.”

Az EH 2010.2126. és BDT2010. 2213. számon közzétett döntéssel befejezett ügyben felperes a perbeli időszakban a ... Egyházközség lelkésze volt. 2007-ben fegyelmi eljárás indult ellene, melynek során a ... Egyházmegye Bírósága felfüggesztette lelkipásztori tisztségéből. A határozat indokolása szerint „... sz. büntetőeljárásban az egyházközség iratainak jelentős része lefoglalásra került, így a fegyelmi eljárás lefolytatásához is nélkülözhetetlen iratok nem állnak rendelkezésre, s mivel a büntetőeljárás során olyan tényállás kerülhet megállapításra, amely felhasználható a fegyelmi eljárásban is, valamint a büntetőjogi felelősség esetleges megállapítása kihathat a fegyelmi ügy elbírálására, indokolt, hogy a felperes lelkipásztori szolgálatot a büntetőeljárás jogerős befejezéséig ne végezhesen.” A felperes keresetében kérte annak megállapítását, hogy az egyházmegyei bíróság tanácsának tagjai a határozatukban és a fegyelmi hatóságot az eljárásban képviselő egyházmegye jogtanácsosa, IV. r. alperes az egyházmegyei bírósághoz intézett beadványában foglaltakkal megsértették a jóhírnévhez fűződő személyiségi jogát. Az elsőfokú bíróság ítéletével megállapította, hogy a IV. r. alperes a [...] Egyházmegye Bírósága részére [...] megküldött levelében, azon kijelentésével, mely szerint a felperes ellen büntetőeljárás indult, megsértette a felperes jóhírnévhez fűződő személyiségi jogát. Ezt meghaladóan a keresetet elutasította. A másodfokú bíróság ítéletével az elsőfokú bíróság ítéletét részben megváltoztatta, és a keresetet teljes egészében elutasította. Az LB a jogerős ítélet elleni felülvizsgálati kérelmet részben alaposnak találta, a jogerős ítéletet részben hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróság ítéletének a IV. rendű alperes terhére a jogsértést megállapító rendelkezését, valamint a perköltség és a le nem rótt kereseti illeték viselésére vonatkozó rendelkezéseit helybenhagyta. Egyebekben a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. Indokolása szerint helytállóan állapította meg az elsőfokú bíróság, hogy a IV. r. alperes annak valótlan közlésével, hogy a büntetőeljárás a felperessel szemben indult, a felperes jóhírnévhez fűződő személyiségi jogát megsértette. Az

LB leszögezte „A Ptk-nak e rendelkezéséből következik, hogy a személyhez fűződő jogok megsértésére – a törvényben meghatározott eseteket kivéve – senki nem jogosult és arra hivatkozással, hogy más nevében, képviselőben, vagy jogi személy tagjaként, alkalmazottjaként vagy képviselőjeként járt el és ennek során sértette meg harmadik személy, személyhez fűződő jogát, senki nem mentesülhet – kifejezett törvényi rendelkezés hiányában – a személyhez fűződő jog megsértésének objektív jogkövetkezményei alól.”

A döntések egyeznek a tekintetben, hogy megállapítják a polgári bíróság joghatóságát az egyházi bíróság előtt folyt fegyelmi eljárásokban megvalósult személyiségi jogsértések esetére. A bíróság „a tag, alkalmazott, képviselő” fogalmi körébe esőnek tekintette a fegyelmi hatóságot az eljárásban képviselő egyházmegyei jogtanácsost.

Egy másik ügyben, az elsőfokon eljáró Szombathelyi Törvényszék 17.P.20.114/2023/44. sz. ítéletében (helybenhagyta a Győri Ítéltábla Pf.II.20.120/2024/8-I. számú ítéletével) megállapította a személyiségi jogsértést. A tényállás szerint a felperesek egy szerzetesrend tagjai voltak, közöttük WhatsApp-on, illetve Skype-on folytak magánjellegű, különleges személyes adatokat tartalmazó beszélgetések. Az alperes szerzetesrend megsértette a felperesek magántitokhoz való jogát, amikor az alperes tartományi vezetője a felperesek közötti Skype beszélgetés tartalmát a felperesek előzetes tájékoztatása és hozzájárulása nélkül olvasta el. A bíróság szerint a tartományi vezető magatartása a jogi személy tevékenységi körébe tartozott. Nem volt viszont ilyen annak a rendtagnak a magatartása, aki az üzenetet elolvasta, arról másolatot készített és a tartományfőnöknek továbbította, mivel „eljárása nem minősült a jogi személy feladat- és hatáskörében eljáró természetes személy magatartásának, az nem volt a jogi személy eljárásának tekinthető, azért a jogi személy nem tartozik felelősséggel (BDT2012.2697).” Megállapította a magántitokhoz fűződő jog megsértését, viszont nem tartotta megállapíthatónak a személyes adatok védelméhez és a magánélethez való jog megsértését, mivel a „felperesek különleges adatainak kezelése nem volt önkényes, indokolatlan és szükségtelen, nem terjedt túl a hitelvek érdekében való fellépésen, mint jogos alperesi érdeken, így nem volt jogellenes.” (A felperesek panaszbejelentése alapján egyébként a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság megállapította alperes törvénytörő adatkezelését.) Az elsőfokú ítélet magántitokhoz való jog megsértését megállapító rendelkezéséhez a Pp. 360. § (1) bekezdése szerinti anyag jogerőhatás fűződött, ahhoz az ítéltábla is kötve volt. A másodfokú bíróság szerint sem sérült a magánélet védelméhez fűződő jog, „Ennek értékelése során alapvető jelentőséggel bír az, hogy a felperesek magántitka az adott rendbeli tagságukkal és az azzal összefüggésben tett esküvel összeférhetetlen volt és annak megismerését követően nem hagyhatta figyelmen kívül az alperes tartományi vezetője

a tudomására jutott információt.” A bíróságok szerint a felperesek az alperessel szemben itt is felléphetek az állami bíróság előtt személyiségi jogaik megsértése miatt.

VIII.2. Az egyházi jog előírásai szerint folyó eljárásban, az annak megindításához vezető bejelentés

A Fővárosi Törvényszék P.21132/2012/23 számú ítéletével elbírált ügyben az alperes egy egyház elnök-püspöke, az egyházi jogi személy törvényes képviselő püspöke volt. Az I. rendű felperes 1987 óta, a II. rendű felperes 1982 óta az egyháznál lelkészként állt szolgálatban. Egy internetes hírportálon 2009. november 19-én „Fegyelmivel rúgták ki a ... lelkészházaspárt” címmel jelent meg cikk. A cikk szövege szerint: „Az utóbbi évek legsúlyosabb büntetésével, fegyelmivel távolították el az egyház ... Kerületének fegyelmi tanácsa egy 2-es helységi lelkészházaspárt; a férfit megfosztották hivatalától, feleségét pedig a 2-es helységi lelkészi szolgálattól. Ő tehát még lelkész marad, feltéve, ha talál magának befogadó gyülekezetet.” A cikk részletesen kitért a fegyelmi eljárásra, azt más hírportálok is átvették. Az I-II. rendű felperesek keresetükben annak megállapítását kérték, hogy az alperes az idézett nyilatkozataival megsértette személyhez fűződő jogukat, jóhírnevüket. Az elsőfokú bíróság ítéletével a keresetet elutasította. A Fővárosi Ítéletábla az ítéletet 7.Pf.20.133/2014/4. számon helybenhagyta. Az elsőfokú bíróság lezögezte, hogy „az alperes egy egyházi eljárás tekintetében tett nyilatkozatot az annak indokolását képező rendelkezések tekintetében, valamely eljárásról történő híradás nem képezheti személyiségi jogsértés megállapítását, amennyiben az eljárás aktuális helyzetét valósághűen mutatja be”.

A Kúria Pfv.IV.20.338/2023/8. számú határozata alapjául szolgáló ügyben a felperes személyiségi jog megsértése miatt nyújtott be keresetet az alperes ellen, mert állítása szerint az alperes megsértette a jóhírnévhez való jogát a rendtartomány tartományfőnökéhez intézett bejelentésben foglalt, valótlan tartalmú közlésekkel. Előadta, hogy az alperes bejelentése miatt indult egyházi eljárásban hozott döntés miatt élethivatása lényegéhez tartozó tevékenységet a továbbiakban nem végezhet. Az elsőfokú bíróság a keresetnek helyt adott; megállapította, hogy az alperes megsértette az indítványozó jóhírnévhez fűződő személyiségi jogát. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta, és a keresetet elutasította, amelyet a Kúria hatályában fenntartott. A döntés elvi tartalmaként megállapította, hogy az egyházi jog előírása szerint folyó eljárásban az annak megindításához vezető bejelentés tartalmát személyiségi jogi szempontból azonosan kell értékelni az állami szervek felé tett feljelentés vagy bejelentés személyiségi jogi értékelésével. Ennek megfelelően, ha a bejelentésben az alperes

a felperes személyét indokolatlanul sértő kijelentést nem használt, annak megfogalmazása nem sértette az emberi méltóságot, stílusa nem volt gyalázkodó, az alperes terhére a jóhírnév, a becsület vagy az emberi méltóság megsértése nem állapítható meg, ha a bejelentés az adott eljárás keretei között maradt. A Kúria arra az álláspontra helyezkedett, hogy nincs érdemi indok arra nézve, hogy az alperes által tett egyházi bejelentést másképp értékelje a bíróság, mint egy büntetőügyben vagy szabálysértési ügyben tett feljelentést.

Az Alkotmánybíróság a Kúria fenti ítélete elleni alkotmányjogi panaszt 3079/2024. (II. 29.) AB határozat számon elutasította. Kiemelte: „az egyházi eljárásokban tett bejelentések esetében az Alaptörvény VII. cikk (3) bekezdéséből fakadóan nem az a fő eldöntendő kérdés, hogy egy állami szervnek (hatóságnak vagy bíróságnak) van-e oka arra, hogy ezen bejelentéseket (és ezáltal az egyházak belső eljárását) másképp értékeljen, mint az állami szervekhez intézett bejelentéseket és feljelentéseket, hanem az, hogy értékelheti-e egyáltalán ezen egyházi szervezeteken belül tett bejelentéseket. E kérdés vonatkozásában fontos kiemelni, hogy az állami szerveknek (hatóságoknak és bíróságoknak) az Alaptörvény VII. cikk (3) bekezdésével összhangban ezen egyházi bejelentésekkel nem kell és nem is lehet foglalkozniuk, mivel ezeket az egyházak [a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 8. § (2) bekezdése szerint] a saját szabályaik szerint kezelhetik. [41] Az állam legfeljebb akkor foglalkozhat ezekkel a bejelentésekkel, ha azok nyilvánosságra kerülve felvetik az alapjogsérelem lehetőségét, ha felmerül a személyiségi jogok megsértésének kérdése, vagy pedig, ha a bejelentés nyomán egyházi eljárás indul, és ezen eljárás kap olyan nyilvánosságot, amely alapján az egyházi bejelentés tartalma is nyilvános lesz. Utóbbi esetben azonban az államnak az Alaptörvény VII. cikk (3) bekezdéséből fakadóan értelemszerűen nem az egyházi eljárás eredményével, legfeljebb a nyilvánosságra került bejelentés esetleges személyiségi jogot sértő jellegével kell és lehet foglalkoznia. Ezen a ponton azonban az állami szerveknek (különösen az eljáró bíróságnak) választ kell adniuk arra a kérdésre, hogy az esetlegesen jogsérelmet okozó egyházi eljárást kezdeményező bejelentést hogyan kezelje. [42] Nem hagyható figyelmen kívül, hogy ilyen esetekben az érintett számára a sérelmet nem a bejelentés, hanem az egyházi hatóság intézkedése okozza, ami viszont nem lehet tárgya állami szervek eljárásának. Az egyházi szerv intézkedéséhez vezető bejelentés lehetősége a vallási közösségek önálló működésének védelmét élvezzi mindaddig, amíg az eljárásban felmerült adatok nem kerülnek nyilvánosságra. Azzal, hogy a Kúria a büntető- vagy szabálysértési ügyekben tett feljelentések analógiáját alkalmazta, és abból indult ki, hogy önmagában a bejelentés nem valósíthat meg személyiségi jogsértést, éppen az Alaptörvény VII. cikk

(3) bekezdésében foglalt különvált működés érvényesülését biztosította. Más kérdés, hogy míg a büntető- vagy szabálysértési ügyekben a feljelentés nyomán olyan döntés születik, ami mindenki számára tisztázza a feljelentés megalapozott vagy megalapozatlan voltát, az egyházi eljárásnak során ez kizárt, hiszen semmilyen állami szerv nem foglalhat állást hitelvi kérdésekben és nem értékelhet valláserkölcsei elvárásokat.”

Az ítélkezési gyakorlat szerint tehát egyházi belső eljárásban a polgári bíróságnak csak a nyilvánosságra került bejelentés esetleges személyiségi jogot sértő jellegének megítélésére van hatásköre. Arra viszont van, tehát nem zárja ki az, hogy a bejelentés egyházi belső eljárásban történik. Amíg az eljárás az egyház belső keretei között zajlik, annak vizsgálatára az állami bíróságnak nincs hatásköre. Önmagában a bejelentés megtétele (a feljelentéshez hasonlóan) nem valósíthat meg személyiségi jogsértést. Ha azt azonban közzéteszik, és annak tartalma valótlan vagy indokolatlanul sértő, akkor viszont okozhat személyiségi jogsértést a polgári jog alapján. A közzétett eseti döntések még az Lvt. és a régi Ptk. alapján születtek, elvi következtetések azonban valószínűleg az Ehtv. és az új Ptk. alapján is hasonlóak lehetnének.

VIII.3. Egyházi jogi személyt vallás szabad gyakorlásához fűződő személyiségi jog megsértése miatt az igényérvényesítési jog nem illeti meg

A vallás szabad gyakorlásához fűződő személyiségi joga csak magánszemélyeknek lehet, jogi személyeknek nem. A BH2017. 258. számon közzétett döntés értelmében „A lelkiismereti és a vallási meggyőződés az emberi minőség része, így azzal csak az ember mint természetes személy rendelkezhet. Az azonos meggyőződésű, hitű személyek részére vallásuk közösségben történő gyakorlásához szükséges szervezeti kereteket biztosító vallási közösségnek vagy vallási tevékenységet végző szervezetnek lelkiismerete, hite, annak emberi természetből fakadó jellegénél fogva nem lehet. Ezért az egyházközösség felperest a vallás szabad gyakorlásához fűződő személyiségi jog megsértése miatt az igényérvényesítési jog nem illeti meg [2013. évi V. tv. 2:54. § (1) bek., 2:42. § (2) bek., 3:1. § (3) bek., 2011. évi CCVI. tv. 6. §, 9/A. §].” Az alapul szolgáló ügyben a felperes egyházközösség keresetében kérte megállapítani: az alperes megsértette a vallás szabad gyakorlásához fűződő személyiségi jogát azáltal, hogy a templomban 2013. november 3-án megtartott istentiszteletet az általa szervezett demonstrációval megzavarta, kérte az alperest a további jogsértéstől eltiltani, valamint elégtétel adására kötelezni. A keresetet az elsőfokú bíróság elutasította, a másodfokú bíróság az ítéletet helybenhagyta, a Kúria egyetértett az eljárt bíróságok álláspontjával, miszerint a jogi személy egyházközösség felperest a lelkiismereti és vallásszabadsághoz fűződő

személyiségi jog megsértése miatt az igényérvényesítési jog nem illeti meg. A Kúria indokolása szerint: „[12] Helytállóan fejtette ki a jogerős ítélet, hogy a lelkiismereti és a vallási meggyőződés az emberi minőség része, így azzal csak az ember, mint természetes személy rendelkezhet. Az ettől eltérő álláspont kialakítására a vallásszabadság intézményesített formában történő közösségi gyakorlása és annak keretet adó egyházi szervezet tevékenysége, működése nem ad alapot. [13] A vallási közösség vagy vallási tevékenységet végző szervezet az azonos hitelveket valló természetes személyek közössége (Egyházi tv. 6. §, 9/A. §). Az azonos meggyőződésű és hitű személyek részére vallásuk közösségben történő gyakorlásához szükséges szervezeti kereteket biztosító – jogi személy – egyházközösségnek lelkiismerete, hite, annak emberi természetből fakadó jellegénél fogva nem lehet. A felülvizsgálati érveléssel szemben az egyházi szervezetet, mint a természetes személyektől elkülönült önálló szervezetet megillető vallás szabad gyakorlásához való személyiségi jogi igényt nem alapozza meg az, hogy az egyházi szervezet jogosult a hívők közössége részére a vallási tevékenység végzése keretében az istentisztelet, más szertartás vagy rendezvény megtartására. Ezért az emberi méltóságból levezethető, kizárólag az embert megillető vallás szabad gyakorlásához való személyiségi jog megsértése miatt az egyházközösség igényt nem érvényesíthet. [14] A Ptk. 85. § (1) bekezdése alapján a személyiségi jogokat csak személyesen lehet érvényesíteni. A fent kifejtettek értelmében a perbeli esetben az istentisztelet megzavarásával a vallás szabad gyakorlásához fűződő személyiségi jog megsértése miatt az istentiszteleten részt vevő természetes személy léphet fel az igényérvényesítéssel. Az Egyházi tv. nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely lehetővé tenné, hogy a vallási közösség, vagy vallási tevékenységet végző szervezet a vallás szabad gyakorlásában megsértett, közösséghez tartozó személy helyett és nevében fellépjen a személyhez fűződő jogainak érvényesítése érdekében. [15] A felperes az egyházi rendezvény (istentisztelet) megzavarása miatt lépett fel a vallás szabad gyakorlásához fűződő személyiségi jog megsértése iránti igénnyel. A rendezvény miatt való fellépésre, amennyiben az meghaladja a véleménynyilvánítás szabadságának törvényes kereteit, egyéb jogi eszközök állnak a felperes rendelkezésére.”

Fentiek alapján hasonló esetben nem az egyházi jogi személy, hanem a vallási közösség tagjai léphetnek fel személyesen igényükkel akkor, ha a vallás szabad gyakorlásához fűződő jogukat más személy megsérti. A Ptk.-nak a „gyűlöletbeszédre” vonatkozó 2:54. § (5) bekezdése szerint „[a] közösség bármely tagja jogosult a személyisége lényeges vonásának minősülő, a magyar nemzethez, illetve valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséghez tartozásával összefüggésben a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezőmódjában

indokolatlanul bántó jogsérelem esetén a jogsértés megtörténtétől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül személyiségi jogát érvényesíteni.⁸⁹

VIII.4. Polgári jogi felelősség kérdése a bántalmazási ügyekben

Napjainkban egyes országokban nagyobb, másutt kisebb számban fordulnak elő olyan személyiségi jogi, nem vagyoni kártérítési perek, amelyek egyházi személyek által gyermekek irányában elkövetett – főleg szexuális jellegű - bántalmazással, zaklatással megvalósított sérelem orvoslására irányulnak. Zaklatások áldozatainak A kölni érsekség például 2022 és 2024 között saját adatközlése alapján 4,76 millió euró kártérítést, sérelemdíjat fizetett ki.¹⁰

Az ilyen esetek felderítésére, megelőzésére, belső szankcionálására az egyházak ma már komoly erőfeszítéseket tesznek.¹¹ Egyes külföldi országokban komolyabb szociológiai, teológiai, kriminológiai, jogi kutatások tárgya a kérdés. Hazai szakirodalma csekély, a magyar eseteket elemző egyetlen önálló kötet teológiai megközelítésű és inkább publicisztikai jellegű.¹² Egy másik itthon megjelent angol nyelvű tanulmány néhány nagyobb külföldi kutatás rövid ismertetése.¹³ A nyilvánosságra került jogesetek számánál nagyobb számúak azok az egyházi

- 8 Az Alkotmánybíróság már több ügyben vizsgálta, hogy az Alaptörvény IX. cikkének oltalmát élvező non-verbális közléseket milyen mértékben korlátozhatja a vallási közösségek, illetve vallási közösségekhez tartozó személyek méltóságának a védelme. A 6/2021. (II. 19.) AB határozat úgy foglalt állást, hogy a vallási közösség méltóságának a megsértését jelenti, és így a véleménynyilvánítás szabadságának védelmi körén kívül esik az a magatartás, amikor áldoztatást imitálva egy „abortusztabletta” feliratú zacskóból fehér tablettát helyeztek két másik személy nyelvére a „Krisztus teste” kijelentés kíséretében. Ezzel szemben a 7/2021. (II. 19.) AB határozat nem találta ellentétesnek az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésével annak a médiaterméknek a megjelenítését, amely „Nagy Harácsony” címmel Gerard Von Honthorst: A pásztorok imádása (1622) című festményének átalakított változatát ábrázolta, amelyen az eredeti szereplők arca helyére közszerplők arca került, a gyermek Jézus képét pedig egy halom aranypénzzel cserélték ki. A 3488/2022. (XII. 20.) AB. határozat emberi méltóságot sértőnek találta a „Kronikus” címmel megjelent olyan karikatúrát, amelyen balról az országos tisztifőorvos a sajtótájékoztatókon használatos pulpitus mögött állva, jobbra pedig a keresztre feszített Jézus Krisztus látható. A karikatúrán az országos tisztifőorvos a kereszten függő Krisztusra tekint és a feje fölött megjelenő szövegbuborékban a következő mondat szerepel: „Alapbetegsége függőséget okozott”. A tárgyról részletesen lásd pl: *Schanda Balázs*, *Blaszfémia - a szólásszabadság határa? In Medias Res*, 2016, 79–84. 6. o.
- 9 *Schanda Balázs*, Véleményszabadság vs. vallásszabadság. *Acta Humana*. 2015. 17–24. 8. o.
- 10 <https://www.katholisch.de/artikel/64775-so-viel-zahlte-das-erzbistum-koeln-bislang-an-missbrauchs-betroffene> (letöltve: 2026. február 18. napján).
- 11 Ferenc pápa 2019-ben *Vos estis lux mundi* (Ti vagytok a világ világossága) kezdetű apostoli körlevelet tett közzé a témában.
- 12 *Perintfalvi Rita*, Amire nincs bocsánat. Szexuális ragadozók az egyházban. *Kalligram*, 2021.
- 13 *Puskás Balázs*: Sexual abuse of minors in the Catholic Church: USA and Europe: a comparative analysis of abuse reports. *European Integration Studies*, 2023. 179–219. <https://doi.org/10.46941/2023.e1.9>.

kutatások, tájékoztató, felvilágosító anyagok, amelyek az esetek elkerülését és a már megtörtént sérelmek feldolgozását célozzák.¹⁴

Hazai polgári ügyről nincsen adat. Egyetlen nyilvánosan elérhető polgári jogi vonatkozású eset a fent elemzett 3079/2024. (II. 29.) AB határozattal befejeződött eljárás, amelynek tárgya viszont csupán az volt, hogy egy bántalmazó személy elleni bejelentés személyiségi jogot sértett-e. Az alkotmánybíróság megállapítása pedig az volt, hogy nem. A büntetőügyek száma és néhány darabra tehető.

Az ok, amiért a hazai ügyek száma csekély, komolyabb jogszociológiai kutatás tárgya lehetne. A kriminológiában alapvető megfigyelés, hogy a gyermekbántalmazási ügyek látenciája általában nagyon magas. A gyermekbántalmazás témájában megjelent hazai statisztikai elemzés külön nem vizsgálta az egyházi intézmények kereteiben történő elkövetést, ám azt megállapította, hogy a „2015. évi információk alapján a gyermekjóléti szolgálatok által ismertté vált erőszakos cselekmények 88 százaléka családon belül történt, az így bántalmazott kiskorúak 58 százaléka lelki, 36 százaléka testi, 6 százaléka szexuális jellegű cselekménynek esett áldozatul. A családon kívüli történésekre jellemző, hogy minden második esetben a fizikai bántalmazás igazolódik be.”¹⁵ Feltételezhető mindazonáltal, hogy Magyarországon, illetve a volt szocialista blokk országaiban az ok valószínűleg jogtörténeti, az egyházi esetek száma a rendszerváltást megelőző időszakban a lelkiismereti- és vallásszabadságot korlátozó politikai berendezkedésből fakadó helyzet miatt is kevesebb lehetett. Az említett külföldi kutatásokon alapuló adatok szerint az Amerikai Egyesült Államokban az 1950-2002 közötti időszakot vizsgálva az esetek legnagyobb részét 1980-ban rögzítették. Az érintett egyházi személyek többsége 1950-1979 között volt szolgálatban. Az írországi, 1914-2000 közötti időszakot vizsgáló kutatás szerint a legtöbb eset 1930-1990 között fordult elő. A komolyabban érintett országokban az egyházi oktatási, szociális, egészségügyi intézmények száma magas. A sérelmek miatt indított perek száma és a megítélt nem vagyoni kártérítések össze jelentős. Az egyházak törekednek a sértettek peren kívüli kártalanítása Kelet-Közép Európában 1950 és 1990 között az egyházak és vallási közösségek tevékenysége

14 „Gyermekeink védelmében” konferencia, Budapest, 2019. május 20.;

Marie Keenan, Gyermek szexuális bántalmazása és a katolikus egyház. Budapest, Oriold és társai, 2017.; *Federico Lombardi Sj: Kiskorúak védelme az egyházban.* Ignáci Pedagógiai Műhely–Jezsuita Kiadó, 2019.; *Kiss Didák Ofm – Gájer László, A gyermek- és ifjúságvédelem, illetve a sérülékeny felnőttek védelmének helyzete a Magyar Katolikus Egyházban - Emberi Méltóság Stratégia.* A gyermek- és ifjúságvédelem, illetve a sérülékeny felnőttek védelmének helyzete a Magyar Katolikus Egyházban - Emberi Méltóság Stratégia; *Scicluna Charles J.; Zollner Hans; Ayotte David John; Patsch Ferenc; Szigeti-Cseke Zsuzsa, A gyógyulás és megújulás felé: szimpózium a szexuális gyermekbántalmazásokról.* Róma, Gergely Egyetem, 2012 Budapest. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya L'Harmattan, 2012.

15 *Pintér Ádám, Tóth Judit Nikoletta, A bántalmazott gyermekek – gyermekjogok és gyermekbántalmazás, Statisztikai tükrök.* 95/2. 858. o. https://www.ksh.hu/statszemle_archive/2017/2017_08-09/2017_08-09_847.pdf (letöltve: 2026. február 18. napján).

olyan mértékben volt korlátozva, hogy relatív kevés alkalom volt a kiszolgáltott helyzetben lévők, főleg kiskorúak és az egyházi személyek érintkezésére. A hitoktatást erősen korlátozták, a bentlakásos iskolák száma néhányra volt tehető, az egyházakat eltiltották az egészségügyi, szociális, intézmények fenntartásától, a vallásos ifjúsági mozgalmakat, mint a cserkészet betiltották. Az 1990-es évek az egyházakban az újjáépülés jegyében teltek el, a 2000-es évekre pedig már megnőtt a társadalmi érzékenység az ilyen jellegű jogsértések iránt, és az egyházak is egyre nagyobb erőfeszítéseket kezdtek tenni az ilyen esetek megelőzése érdekében.

Ezzel együtt például Szlovéniából¹⁶ és Lengyelországból¹⁷ is érkezett hír ilyen jellegű kártérítési perekről, az első esetben 1990 körüli, a másodikban a kilencvenes években elkövetett jogsértések miatt. Lengyelországban az ügy az egyházmegyével kötött egyezséggel zárult.¹⁸ A hazai egyházak esetében sem zárható ki, hogy ilyen ügyek még előfordulhatnak illetve, hogy a folyamatban lévő büntetőügyek kapcsán, ha azok a terhelt elmarasztalásával fejeződnek be, a sértettek polgári jogi igényt is érvényesíthetnek.¹⁹ Megfigyelhető azonban, hogy Magyarországon az egyházak egyre nagyobb erőfeszítéseket tesznek a megelőzés és a már elkövetett sérelmek jóvátétele érdekében, egyházi vezetők számos alkalommal kértek a sértettektől nyilvánosan bocsánatot. Úgy tűnik, utóbbiak a büntető szankcióval és az egyház magatartásával megelégednek, és nem kívánják sérelmüket polgári bírósági úton, pénzben kifejezve érvényesíteni.

VIII.5. A Vatikán mögöttes helytállási kötelezettségének kérdése

A közelmúltban éppen a zaklatási ügyek kapcsán merült fel a polgári bíróságok előtt a kérdés, hogy van-e az Apostoli Szentszékek helytállási kötelezettsége a katolikus egyház részei, képviselői stb. által másoknak okozott kárért. Több esetben a felperesek együtt próbálják perelni a nemzeti egyházat, egyházmegyét, egyházi szervezeteket, képviselőket és a Szentszékot.

Nemzetállami szinten túl már az Európai Emberi Jogi Bíróság a J. C. és társai kontra Belgium ügyben (11625/17. sz. beadvány) 2021. október 12. napján hozott ítéletében megállapította, hogy nem sértették meg az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikkének (1) bekezdését (a bírósághoz fordulás joga). Az ügyben

16 Egy egyházmegye fizet kártérítést egy gyermek szexuális zaklatásáért Szlovéniában | Magyar Kurír - katolikus hírportál Egy egyházmegye fizet kártérítést egy gyermek szexuális zaklatásáért Szlovéniában | Magyar Kurír - katolikus hírportál.

17 https://www.atv.hu/kulfold/20140207/megeroszakoltak-beperelte-a-katolikus-egyhzat-egy-lengyel-ferfi/#google_vignette (letöltve: 2026. február 18. napján).

18 <https://www.liberties.eu/en/stories/poland-priest-sex-abuse-case-settled/3824> (letöltve: 2026. február 18. napján).

19 <https://www.valaszonline.hu/2025/01/21/bantalmazasok-a-katolikus-egyhzaban-elobb-utobb-magyarorszagra-is-befut-a-varsoi-gyors/> (letöltve: 2026. február 18. napján).

felmerült a Szentszék immunitása a nemzeti bíróságok joghatósága alól. Az eljárás egy kártérítési keresetre vonatkozott, amelyet 24 kérelmező indított a Szentszék, valamint a Belgiumi Katolikus Egyház és a katolikus egyesületek számos vezetője ellen, arra hivatkozva, hogy a kárukat az a strukturális hiányosság okozta, ahogyan az állam kezelte az egyházi szexuális visszaélés problémáját. Mivel a belga bíróságok megállapították, hogy nem rendelkeznek joghatósággal a Szentszék tekintetében, a kérelmezők azzal érveltek, hogy megfosztották őket a bírósághoz fordulástól, és az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt a 6. cikk 1. bekezdésére hivatkoztak. A Bíróság megállapította, hogy a kérelmezők által a Szentszék ellen indított kártérítési per elbírálására irányuló joghatóság megtagadása során a belga bíróságok által indított eljárás elutasítása nem tért el a nemzetközi jog általánosan elismert alapelveitől az állami immunitás ügyében, ezért a bírósághoz fordulás jogának korlátozása nem tekinthető aránytalannak az elérni kívánt legitim célokkal.

Ami a nemzetközi jogban evidencia tehát, hogy az Apostoli Szentszék szuverén nemzetközi jogalany, nemzeti bíróságon tehát nem perelhető, polgári jogi ügyekben is megerősítést nyert. Akár lenne felelőssége, önálló vagy mögöttes helyállási kötelezettsége a nemzeti jogok vagy a belső egyházi jog alapján, akár nem, olyan eljárási akadály áll a polgári bíróság útjában, amely miatt számára a kérdés eldöntése lehetetlen.

VIII.6. Az állam felelőssége

A közcélú intézményekben elkövetett jogsértések esetén nem feltétlenül mentesülhet az állam a felelősségalól akkor, ha a fenntartói, irányítói jogot egyházakra ruházza át. Az Emberi Jogok Európai Bírósága az *O'Keeffe kontra Írország* (35810/09. számú kérelem) ügyben, 2014-ben kimondta, hogy a szexuális zaklatástól való védelem elmulasztása az embertelen és megalázó bánásmódtól való szabadság megsértését jelenti. Az ítélet szerint Írország nem teljesítette kötelezettségét a kérelmező védelmére az ír nemzeti iskolában gyermekként elszenvedett szexuális bántalmazástól, és ezáltal megsértette az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Védelméről Szóló Egyezmény (az Egyezmény) 3. cikke (embertelen és megalázó bánásmód tilalma) és 13. cikke (hatékony jogorvoslatihoz való jog) szerinti jogait. A tényállás szerint a kérelmező zaklatási ügyében 2006-ban fellebbezett az ír Legfelsőbb Bírósághoz. A bíróság elutasította a fellebbezést, megállapítva, hogy az ír általános iskolai rendszert az ír iskolatörténet kontextusában kell értelmezni. Az állam finanszírozta a rendszert, azonban az egyház irányította azt, ezért az állam nem vonható helyettes felelősségre a zaklató cselekedeteiért. Az EJEB viszont arra a következtetésre jutott, hogy a hatályos mechanizmusok nem biztosítottak elegendő védelmet az iskoláskorú gyermekeknek a szexuális zaklatás idején, ezért az állam nem teljesítette pozitív

kötelezettségét, hogy megvédje a kérelmezőt a szexuális zaklatástól 1973-ban, amikor egy állami iskolába járt.

IX. Összegzés

A bemutatott jogesetekből látszik, hogy a magyar polgári bíróságok a forgalom biztonságát és a hitelezők védelmét, valamint a magánszemélyek személyiségi jogainak védelmét szem előtt tartva az egyházi jogi személyek jogviszonyait gyakran az egyéb jogi személyekével egyezően bírálják el. Viszonylag szűken vonják meg a belső szabályok alkalmazhatóságának körét. Az egyházak és vallási közösségek sajátos autonómiájával azonban a forgalom biztonsága és a hitelezővédelem konfliktusba kerülhet. Számos ebből fakadó elvi kérdés a gyakorlatban még nem került a bíróságok mérlegére. Az egyházak, egyházi jogi személyek mind nagyobb arányú hazai térnyerésével tulajdonosként, fenntartóként, munkáltatóként várhatóan mind több ilyen elméleti probléma fog a jogalkalmazói praxisban is felmerülni.

Irodalomjegyzék

Bodzási Balázs, A jogi személyek körében felmerülő felelősségi kérdésekről, különös tekintettel a vezető tisztségviselőkre. *Gazdaság és Jog*, 2013, 8–14. o.

Keenan, Marie, *Gyermekek szexuális bántalmazása és a katolikus egyház*. Budapest, Oriold és társai, 2017.

Kirchbaum, Benjamin, Für Kirchen gilt die Amtshaftung. <https://winheller.com/blog/kirchen-amtshaftung/>

Kiss Didák Ofm – Gájer László, A gyermek- és ifjúságvédelem, illetve a sérülékeny felnőttek védelmének helyzete a Magyar Katolikus Egyházban - Emberi Méltóság Stratégia. A gyermek- és ifjúságvédelem, illetve a sérülékeny felnőttek védelmének helyzete a Magyar Katolikus Egyházban - Emberi Méltóság Stratégia.

Federico Lombardi Sj, *Kiskorúak védelme az egyházban*. Ignáci Pedagógiai Műhely–Jezsuita Kiadó, 2019.

Perintfalvi Rita, Amire nincs bocsánat. Szexuális ragadozók az egyházban. *Kaligram*, 2021.

Pintér Ádám, Tóth Judit Nikoletta, A bántalmazott gyermekek – gyermekjogok és gyermekbántalmazás, Statisztikai tükkör. 95. 858. o.

https://www.ksh.hu/statszemle_archive/2017/2017_08-09/2017_08-09_847.pdf

Puskás Balázs, Sexual abuse of minors in the Catholic Church: USA and Europe: a comparative analysis of abuse reports. European Integration Studies, 2023. 179–219. o. <https://doi.org/10.46941/2023.e1.9>.

Schanda Balázs, Véleményszabadság vs. vallásszabadság. Acta Humana. 2015. 3–24. o.

Schanda Balázs, Blaszfémia - a szólásszabadság határa? In Medias Res, 2016, 79–84. o.

Schanda Balázs, Keresztény kultúra állam és egyház vallásszabadság. Tanulmányok a vallásszabadság és az állami egyházjog köréből. Budapest, Pázmány Press, 2021. 29–30. o.

Scicluna Charles J.; Zollner Hans; Ayotte David John; Patsch Ferenc; Szigeti-Cseke Zsuzsa, A gyógyulás és megújulás felé: szimpózium a szexuális gyermekbántalmazásokról. Róma, Gergely Egyetem, 2012 Budapest. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya L'Harmattan, 2012.

Török Tamás, Szerződésen kívüli károkozás szervezeti jogi vetülete: az intézményes felelősségátvitel. Gazdaság és Jog, 2013/6, 14–20. o.

<https://www.katholisch.de/artikel/64775-so-viel-zahlte-das-erzbis-tum-koeln-bislang-an-missbrauchs-betroffene>

https://www.atv.hu/kulfold/20140207/megeroszakoltak-beperelte-a-katolikus-egyhzat-egy-lengyel-ferfi/#google_vignette

<https://www.liberties.eu/en/stories/poland-priest-sex-abuse-case-settled/3824>

<https://www.valaszonline.hu/2025/01/21/bantalmazasok-a-katolikus-egyhzaban-elobb-utobb-magyarorszagra-is-befut-a-varsoi-gyors/>

Bartha Bence
közjegyzőhelyettes, Budapest
ORCID azonosító: 0009-0005-5302-1870

A POLGÁRI PERRENDTARTÁS ALKALMAZÁSÁNAK KÉRDÉSEI A KÖZJEGYZŐI ELJÁRÁSOKBAN*

Absztrakt

A közjegyző hatáskörébe utalt nemperes eljárások lefolytatása során alkalmazni kell a mindenkor hatályos polgári perrendtartás egyes rendelkezéseit. A tanulmány a nemperes jogra vonatkozó dogmatikai alapvetésekkel kezdődik. Ezt követően ennek az alkalmazásnak az egyes aspektusait vizsgálja. Kiemeli a normaszövegben megjelenő utalószabályt, a közjegyzői nemperes eljárások egyes sajátosságait, melyeket nevezhetünk eltérítő körülményeknek is. Zárásként pedig egy példán keresztül mutatja be, hogy a gyakorlatban, hogyan valósulhat meg a perrendtartás tényleges alkalmazása.

Tárgyszavak: polgári eljárásjog, nemperes eljárás, megfelelő alkalmazás, közjegyző, sajátosságok

ISSUES CONCERNING THE APPLICATION OF THE CODE OF CIVIL PROCEDURE IN NOTARIAL PROCEEDINGS

Abstract

When conducting non-contentious civil proceedings under the jurisdiction of the Civil Law Notary, certain provisions of the Code of Civil Procedure in force at the time must be applied. The study begins with the dogmatic fundamentals of the non-contentious law. Then examines various aspects of its application. It highlights the reference rule appearing in the text of the law, as well as certain specific features of the non-contentious notarial proceedings, which may also be referred to as deviating circumstances. Finally, it uses an example to illustrate how the Code of Civil Procedure may be applied in practice.

* Jelen tanulmány a Polgári Közjegyzőség 150. évfordulójára, 2025. október 10. napján, a MOKK és a KRE ÁJK által rendezett konferencián elhangzott előadás szerkesztett, és bővített változata.

Keywords: civil procedure law, non-contentious civil proceedings, appropriate application, Civil Law Notary, specific features

DOI: 10.66103/KK.2026.1.7

Bevezetés

Jelen előadásomban a polgári peres és nemperes eljárások viszonyának általános elemzésén keresztül a közjegyző hatáskörébe utalt nemperes eljárások lefolytatása során a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (továbbiakban: Pp.) szabályainak alkalmazását vizsgálom. Kiemelve itt az összekötő kapcsot, a normaszövegben megjelenő utaló szabályt, amely előírja a nemperes jogban a Pp. alkalmazását.

A polgári eljárásjognak, avagy régi fogalmaink szerint a polgári igazságszolgáltatásnak¹ a célja, a magánjogi rend megteremtése, mely nem tud maradéktalanul érvényre jutni kizárólag peres eljárások úton. A jogrendszer és az életviszonyok szükségszerűen indukálnak olyan rendezésre váró élethelyzeteket, melyek rendezésének természete és szerkezete eltér a peres eljárás rendjétől vagy logikájától, azonban az igazságszolgáltatási rendszernek, a magánjogi életviszonyok rendezésére tekintettel ezeket szintén kezelnie kell. A polgári nemperes eljárás keretében érvényesíthető magánjogi igények számosságára tekintettel (az életviszonyok sokasága miatt) Magyary Géza találóan megjegyzi, hogy átfogó nemperes (peren kívüli) szabályozásról nem beszélhetünk,² e normatömeg egy kódexbe sűritése lehetetlen.

Éppen e sokrétűség és sokféleség miatt a polgári nemperes eljárások fogalmát egy rendkívül magas absztrakciós szintű definícióval lehet csak leírni, melyre a perjog tudománya és annak képviselői időről időre kísérletet tesz(nek). Régebbi perjogunkból citálva Magyary Géza a kérdést az állam a szempontjából, a nemperes (peren kívüli) tevékenységek összegyűjtése útján határozta meg. E szerint: *a)* egyoldalú meghallgatás útján magánjogi jogosítványt érvényesít [fizetési meghagyásos eljárás nem polgári per, hiányozván benne a per egyik fogalmi kelléke, a felek kétoldalú meghallgatása]; *b)* hitelesen bizonyít jelenben végbemenő magánjogilag fontos lényeket [ügyletkötés a közjegyző, illetve a bíróság közreműködésével]; *c)* magánjogi jogosítványokat kényszer

1 *Magyary Géza*, Magyar Polgári Perjog. 2. kiad. Budapest, Franklin Társulat, 1924. 17. o. [továbbiakban: *Magyary*, Polgári Perjog]

2 *Magyary*, Polgári Perjog. 20. o. Minthogy a perenkívüli eljárások egymás között is fogalmilag különböznek, valamennyire nézve egységes jogszabályokat, egységes perenkívüli eljárási jogot megállapítani nem lehet.

útján, vagyis az adós jogügyleti közreműködése nélkül érvényesít, végrehajt; *d*) magánjogi jogosítványokat biztosít [biztosítási végrehajtás és a zárlat]; *e*) magánjogi jogviszonyokat vagy általában bizonyos magánjogi állapotokat létesít, módosít vagy megszüntet [örökösödési eljárás]; *f*) bizonyos személyek, pl. kereskedelmi társaságok, biztosítóintézetek magángazdálkodását, különösen egyes ügyleteiket ellenőrzi, továbbá bizonyos személyek törvényes képviselői, különösen gyámok és gondnokok fölött felügyeletet gyakorol, sőt olykor őket alkalmazza is; *g*) polgári peres eljárást támogató perenkívüli eljárást folytat le [jogsegély és az előleges bizonyításfelvétel].³

Perjogunk hozzánk közelebb eső évtizedeiből az általam két leghangsúlyosabbnak tartott definíció Farkas József és Németh János nevéhez fűződik, akik két oldalról fogták meg a nemperes eljárások sajátosságait és gyűjtötték egy definícióba ezeket. Negatív irányban határozza meg a nemperes eljárások körét Farkas József, aki szerint nemperes *mindaz a polgári eljárás, amely nem a polgári per szorosan szabályozott formájában bonyolódik le*. Ez utóbbi azt jelenti, hogy *a*) minden esetben a bíróság jár el, *b*) a jogvitában két ellenérdekű fél van, *c*) az eljárás keresettel indul, *d*) a bíróság köteles mindkét felet meghallgatni, *e*) a bíróság a tényállás megállapítása érdekében bizonyítást vesz fel, *f*) a bíróság a jogvitát jogerősen, a véglegesség igényével dönti el. Ha a felsorolt ismérvek bármelyike hiányzik, az eljárás már nem lehet peres eljárás.⁴

A definíciót megfordítva avagy lerontva ez alapján megállapítható, hogy ezek szerint a nemperes eljárásban ugyanis: *a*) a bíróság helyett a közjegyző vagy a bírósági végrehajtó is eljárhat (például a hagyatéki, a fizetési meghagyásos vagy a végrehajtási eljárásban); *b*) az ellenérdekű fél hiányozhat (például a holtak nyilvánítási eljárásban); *c*) az eljárás indítvánnyal, kérelemmel vagy más beadvánnyal is megindítható (a végrehajtási eljárás megkezdéséhez például végrehajtási lap kibocsátása iránti kérelemre van szükség); *d*) az eljárás nem kontradiktórius (például a fizetési meghagyásos eljárásban a közjegyző az ellenérdekű fele(ke)t nem hallgatja meg); *e*) nem kerül sor bizonyítás felvételére vagy a bizonyítási eszközök használata korlátozott (például a fizetési meghagyás kibocsátásánál); *f*) a bíróság végzéssel határoz vagy kivételesen más, de a végzéshez és nem az ítélethez hasonló döntést (például végrehajtási záradék) hoz.

A másik hangsúlyos definíció, a pozitív fogalomalkotás, mely *Németh Jánostól* származik, aki szerint nemperes eljárásnak tekintjük: *a*) a bíróság vagy valamely

3 *Magyar*, Polgári Perjog. 18–21. o. Lásd még ugyanitt: Mindezen eljárásokat, mint már kiemeltük, a cél közössége kapcsolja össze, mely okból valamennyit egy névvel, a polgári törvénykezés nevével szokás jelölni. Körükben ismét úgy szokás elhatárolást tenni, hogy a peres eljárást szembe állítják a többi eljárásokkal és ennek megfelelően a polgári törvénykezést peres és perenkívüli eljárásokra osztják fel.

4 *Farkas József*, Bírósági és közjegyzői nemperes eljárások. In: *Egységes jegyzet*. II. köt. 1978. 177–178. o. (idézi még *Kengyel Miklós*, Magyar Polgári Eljárásjog. Budapest, Osiris. 2014. 39. o. [továbbiakban: *Kengyel*, Polgári Eljárásjog.]

ahhoz tartozó, illetőleg meghatározott szempontból azzal azonosnak minősülő személy, valamint *b*) az eljárásban való részvételre jogosult más személy által, *c*) az igazságszolgáltatás megvalósítására vagy *d*) tények, illetve jogok tanúsítása, elismertetése stb. érdekében, sajátos (a polgári perre előírtaknál általában egyszerűbb) eljárási formában végzett, törvényileg meghatározott, egymás követő és az azokhoz kapcsolódó eljárási jogviszonyokat.⁵

E szempontokat és dogmatikai alapvetéseket figyelembe véve annak az eldöntése, hogy egy polgári ügy elbírálása peres vagy nemperes útra tartozzon-e, jogpolitikai kérdés. Ennélfogva a két eljárási forma közötti határvonal meglehetősen képlékeny, mivel egy törvényhozói döntés nyomán a polgári peres ügyből nemperes eljárás válhat, és viszont.⁶ Előadásom szempontjából e széttöredezett jogterület elemei közül a közjegyzői hatáskörbe utalt egyes eljárások képezik vizsgálat tárgyát. E kör is időről időre változik. A jogalkotó az igazságszolgáltatási rendszeren belüli hatásköráthelyezéssel (lásd fizetési meghagyás) változtat, az életviszonyok változására tekintettel bővít (lásd alzálogjog intézménye, új ingatlan-nyilvántartáshoz kapcsolódó meghatalmazásokkal kapcsolatos eljárás) vagy éppen szűkít (lásd a közgyűjteményben elhelyezett dologra vonatkozó valószínű öröklési jogcím igazolására irányuló eljárás). Illetve, gondolhatunk a közös megegyezéssel történő házasság felbontására, melynek közjegyzői hatáskörbe utalására van nemzetközi példa, illetve a magyar jogéletben is időről-időre felreppenő téma. Itt említendő a Pp. Konceptiójának⁷ kidolgozása idején (2015) megjelent nézet, mely szerint bizonyos szempontok szerint a közjegyző akár személyállapoti polgári ügyet is átvehet(ne).⁸

5 Németh János, A polgári nemperes eljárásokról általában. In: Németh János (szerk.): Nemperes eljárások. Budapest, Ligatura kiadó, 1996. 41. o.

6 Kengyel, Polgári Eljárásjog. 38. o.

7 Az új polgári perrendtartás koncepciója, a Kormány 2015. január 14. napján megtartott ülésén koncepció elfogadott koncepció. [továbbiakban: Pp. koncepció]

8 Pp. Konceptió 2015. 7. melléklet 86–87. o.:

A kodifikáció során érdemes figyelemmel lenni az egyes személyállapottal kapcsolatos nemperes eljárások szabályainak jövőbeli helyére, vizsgálható továbbá az e körbe tartozó egyes eljárások közjegyzői hatáskörbe helyezésének lehetősége.

A közjegyzői hatáskörbe helyezést indokolhatja, hogy ezeknek az eljárásoknak a célja, a halállal bekövetkező joghatások kiváltása, melyek közül kiemelhető az örökség megnyílása, így pedig a hagyatéki eljáráshoz fűződő szorosabb kapcsolat. A jogviszonyok jellegére tekintettel az előterjesztő mégis a bírósági hatáskörben tartás mellett foglal állást, melynek ebben az esetben garanciális jelentősége van, hiszen az eljárásban az ember jogképességének megszűnéséről döntenek, a közjegyző előtti hagyatéki eljárás ennek vagyonjogi jogkövetkezményeit hivatott rendezni.

I. A Pp. (megfelelő) alkalmazása

Funkcionális hatály. Ez a dogmatikai tétel, amely normaszöveggként a Pp. alkalmazásának útján megteremti a kapcsolatot a peres és a nemperes jog, a polgári eljárásjog két nagy ága között. A kulcsmondat, – a funkcionális hatály normaszöveg szintű manifesztációja – az a Pp. „(megfelelő)” alkalmazására való utalás, általában lekerekítve azzal, hogy *ha (e vagy más) törvény eltérően nem rendelkezik, illetve az eljárás sajátosságaiból más nem következik*, akkor a Pp. rendelkezéseit kell alkalmazni. E kulcsmondat jelenleg minden nemperes törvényben külön-önállóan (bár azonos vagy közel azonos szöveggel) van szabályozva. A Pp. Koncepció kidolgozása idején felmerült, hogy a Pp. tartalmazhatná e mondatot, ezzel egyértelműsítve és világosabbá téve e kapcsolatot.⁹ A fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény (továbbiakban: Fmhtv.) pontos rendelkezése szerint „[a] fizetési meghagyásos eljárás [...] amelyre – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény [...] szabályait a polgári nemperes eljárás sajátosságaiból eredő eltérésekkel kell alkalmazni.”

A Pp. hatálybalépésével kikerült a „megfelelő” alkalmazás fordulat. Ez a korábbiakban „segítette a jogalkalmazást abban, hogy ha a nemperes eljárás sajátosságaiból egyébként nem kellően levezethető, de tartalmilag helyes, a józan észnek megfelelő – azaz a mindenkori perrendtartás betűjétől eltérő, de a mindenkori perrendtartásnak a perbeli gyakorlatával egyező – normatartalmat alkalmazott a nemperes joggyakorlat, annak legyen kellő hivatkozási alapja.”¹⁰

A legnagyobb előnye ennek az utalószabálynak a két vagy többszörös szabályozás elkerülése, és ezáltal a jogrendszer indokolatlan megterhelésének elkerülése, továbbá a koherenzia zavaroknak való további téradás csökkentése. Az utalószabályban citált mondat(ok) tág teret biztosíthat(nak) a jogértelmezésnek. Erre egyfelől szükség lehet, hiszen a nemperes jog által rendezni kívánt életviszonyok jelentős eltérést mutathatnak a peres jog által rendezni kívántakról, így a rugalmasság, a nagymértékű eltérés a jogalkalmazó számára megfelelő teret enged. Ugyanakkor megnyitja a teret a szélsőséges értelmezésnek

9 Pp. Koncepció 2015. 7. melléklet 83. o.:

A hatályos jogban az egyes nemperes eljárásokról szóló jogszabályok határozzák meg, hogy az eljárásra, a jogszabály eltérő rendelkezése hiányában, a Pp. szabályait kell megfelelően alkalmazni, a nemperes eljárás sajátosságából eredő eltérésekkel. Vizsgálható, hogy a nemperes eljárások és a perrendtartás kapcsolatát megteremtő utaló és leglényegesebb általános szabályoknak a lehetőségekhez képest egy helyre gyűjtése és az új Pp. megalkotásával egyidejű, ahhoz igazodó megformálása, előmozdítaná-e a szétaprózódott joganyag egységesítését. A nemperes eljárások utaló és általános szabályainak a Pp.-be illesztése mellett szól, hogy így a normaanyag egyidejűleg, egységes szemlélettel készülne. Ebben az esetben a kódex szerkezete hangsúlyozná ki a nemperes eljárások és perjogi szabályok szoros és szerves kapcsolatát.

10 *Szécsényi-Nagy Kristóf*, Nagykommentár a fizetési meghagyásos eljárásról szóló törvényhez. Budapest, Wolters Kluwer, 2020. 54. o.

is, mely végsősoron a jogalkotói céltól eltérő vagy akár *contra legem* értelmezésre vezethet. Természetesen jogorvoslati úton ezek kezelésre kerülhetnek.

II. Sajátosságok az alkalmazás körében

A „megfelelőség” hiányával maradt a *nemperes eljárás sajátosságaiból eredő eltérés* mint kapocs és az alkalmazás során felmerülő nehézségeket áthidaló szabály. Az pedig, hogy *mik az adott eljárás sajátosságai*, azt végső soron eljárásról-eljárásra külön kell vizsgálni és megállapítani. Vannak olyan közös jegyek, melyek összefoglalóan is jellemezhetnek több nemperes eljárást, azonban bármilyen csoportalkotás alkalmazása esetén is a konkrét eljárás „eltérőseit” önállóan kell vizsgálni. Annak érdekében, hogy közelebb jussunk e ködös fogalomnak a kibontásához a továbbiakban a fenti dogmatikai nemperes fogalmak „részletezése” útján igyekszem közelebb kerülni.

Ahogy a nemperes jog tárgyi hatálya is nehezen határozható meg, úgy azok az eltérések, vagy sajátosságok is rendkívül sokfélék lehetnek, amelyek azt indukálják, hogy a jogalkotó a nemperes igazságszolgáltatás rendezése alá utalja az életviszonyt. Jelen címben összegyűjtök néhány általam kiemelésre érdemesnek tartott sajátosságot, ami a „sajátos alkalmazást” indokolja. Ezek lényegében levezethetők a fenti tudományos definíciókból, annak egy-egy elemének kibontásáról beszélhetünk a továbbiakban. Véleményem szerint a „sajátosságok” azok nem mások mint a tudományos definíciókban is megjelenített egyértelmű eltérések a polgári pertől. Ezeket, ha úgy tetszik nevezhetjük *kényszerítő körülménynek* is. Hiszen ezek miatt kell eltérítetten (kényszerítetten) alkalmazni a Pp-t.

Az azonban, hogy az eltérő alkalmazás hogyan valósul(hat) meg, – ténylegesen hogy kell és/vagy lehet alkalmazni a Pp-t – az esetről esetre változ(hat). Erre a napi gyakorlat hivatott választ adni. Az, hogy a jogalkalmazó megfelelően alkalmazza-e az utaló szabályt, az értelmezése konform-e a jogi környezettel ez esetről esetre ítélandó meg.

II.1. Perbeli és nemperes eljárásbéli főszemélyek

A legevidensebb esetet, az eljárási személyek elnevezése más (kérelmező, kérelmezett jogosult, kötelezett stb.) ez természetes módon szövegszinten az eljárás irataiban egy eltérést, megfelelőséget igényel, mögöttes tudatunkban hordozva azt, hogy alapvetően a felperes – alperes lett átnevezve és az eljárási pozíciók ezek megfelelő alkalmazás útján történő *leképződése*. Az egyoldalú

nemperes eljárásokban pedig természetesen csak a „felperes” – kérelmező jelentik meg.

II.2. A kontradikció hiánya

Nemperes eljárásaink többsége egyoldalú, tehát már fogalmában és jellegében sem per szerű. Az eljárás alapvető logikája és célja nem az érdekellentét feloldására, hanem éppen annak megelőzésére, elkerülésére vagy az attól való elrettenésre irányul. Megelőző jellege van egy szakértői vélemény beszerzésének, mely segítheti a perelkerülést, de itt van a közjegyzői okiratban történt kötelezettségvállalás/megerősítés, mely végrehajtható kötelezettség esetén perelkerüléssel alkalmas végrehajtás megindítására. A klasszikus perjogi viszonyoktól eltérően itt kizárólag a kérelmező és a közjegyző között jön létre jogviszony, méghozzá közjogi. Azáltal, hogy az eljárás fókusza nem a kontradikció feloldása az eljárásjogi normát nem e szemüvegen keresztül kell értelmezni és alkalmazni.

II.3. Nem bíróság – esetünkben közjegyző – folytatja le az eljárást – a bíróság igazságszolgáltatási monopóliuma alól kiszerveződik az élethelyzet

Az igazságszolgáltatás bíróságok útján történő megvalósítása hosszú időre visszanyúló alkotmányos tétel, mely egy jogállamban töretlenül fennáll. A bíróságok mellett azonban, ha az igazságszolgáltatási rendszer egészét nézzük szükségszerűen megjelenhetnek olyan szereplők, melyek átvesznek feladatokat a bíróságoktól. Természetesen mindez megfelelő alkotmányos, törvényes keretek között, megfelelő garanciális elemekkel ellátott szabályozás mellett engedhető meg.¹¹ Mindemellett továbbra is alaptétel, hogy pert (magánjogi jogvitát) bíróság dönt el és ítéletet szintén bíróság hoz, nem véletlen, hogy a nemperes törvények deklarálják, hogy az ügy érdekében is végzéssel dönt a bíróság vagy az azzal egy tekintet alá eső hatóság (közjegyző).

Itt e mondat (is) megnyitja az ítélet hatályú határozatok¹² fogalmát. Elég, ha a jogerős fizetési meghagyásra gondolunk¹³, vagy a közjegyző által jóváhagyott egyezségekre¹⁴. Ha nem a határozat oldaláról, hanem a jogalkalmazó (hatóság)

11 Az állami igazságszolgáltatás mellett itt nem érintem a választottbíráskodás intézményét, illetve állami keretek között nem térek ki egyéb jogalkalmazó szervekre és nemperes eljárást lefolytató szervekre (például önálló bírósági végrehajtó).

A közjegyző alkotmányos szerepére vonatkozóan összefoglalóan lásd: *Anka Tibor*, A közjegyzői nemperes eljárás. Közjegyzők Közlönye, 2008/9. sz. 3–9. o.

12 A Pp.-ben maradvá ilyen a bíróság által jóváhagyott egyezség vagy a jogerős bírósági meghagyás.

13 Fmhtv. 36. § (1) Ha a fizetési meghagyást ellentmondással határidőn belül nem támadták meg, annak ugyanolyan hatálya van, mint a jogerős ítéletnek.

14 Kjn. 27/K. § (3) bekezdés. A közjegyző végzésével jóváhagyott egyezség a bíróság által jóváhagyott egyezséggel azonos hatályú.

oldaláról közelítjük meg, akkor a legfontosabb fogalmi distinkció, hogy az eljárás *a bíróság eljárásával azonos hatályú*, tehát nem az csak olyan, ezáltal a közjegyző sem bíró csak „olyan”.

II.4. A peres eljárási cselekmények jelentős része nem kerül alkalmazásra

A nemperes eljárások általános jellemzője, hogy a perhez képest azok nem rendelkeznek valamennyi eljárási cselekménnyel és ezáltal alkalmazandó alapelvvel és eljárási garanciával. Szükségszerűen szűkebb és egyben másabb ezek köre, máshol helyeződnek el a hangsúlyok. E szűkebb alkalmazási kör azt hozza magával, hogy a Pp. egyes rendelkezései szükségszerűen a nemperes alkalmazás körén kívül esnek, alkalmazásuk lehetetlen. Ezzel együtt más rendelkezéseket pedig ennek fényében kell alkalmazni.

II.5. Nincs, vagy csak korlátozott a bizonyítás

A korábbi eltérésekre visszahatva fontos kiemelni, hogy a bizonyítási eljárás vagy hiányzik vagy korlátok közé szorul a nemperes jogban. Ha van, akkor is leginkább az okirati bizonyítás jellemző. A nemperes eljárás keretei, a lefolytató hatóság profilja nem engedi, hogy a bírósághoz hasonló mélységű és terjedelmű bizonyítás folyjék le a nemperes eljárásban. Erre tekintettel a bizonyítás szabályai a Pp.-ből leginkább nem kerülnek alkalmazásra.¹⁵ Azonban az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról 2008. évi XLV. törvény (továbbiakban: Kjn.p.) által szabályozott szakértő kirendelése iránti és az előzetes bizonyítás lefolytatása iránti nemperes eljárásokban a szakértőre vonatkozó Pp.-s szabályok alkalmazása jelentős teret kap az igazságügyi szakértő kirendelése esetén, továbbá a szakértő, valamint a közjegyző közötti jogviszonyban.

II.6. Az eljárás szerkezete

Az eljárás nem különül el perfelvételi és érdemi tárgyalási szakra, így a Pp. szerint a perfelvételi szakban megtehető eljárási cselekmények a közjegyzői eljárás befejezéséig megtehetőek [Kjn.p. 12. § (9) bek.] A peres jogban 2018-óta érvényesül az osztott szerkezet. A nemperes jog viszont továbbra is tartja magát az egységes szerkezethez¹⁶, vagy legalábbis a nem osztotthoz. Ez következik abból, hogy az

15 Az Fmhtv. 18. § (3) bekezdés ki is mondja, hogy „[a] fizetési meghagyásos eljárásban bizonyítási eljárás lefolytatásának nincs helye.

16 Fontos kiemelni, hogy a nemperes eljárások jelentős részében tárgyalás vagy meghallgatás sincs, így az osztott szerkezet eleve értelmezhetetlen. A hagyatéki eljárásban azonban tárgyalás van, bizonyítás nincs, így itt a Pp. logikája szerinti megosztás funkcionalitása vesztí értelmét.

érdemi tárgyalás elsődlegesen a bizonyítás terepe, ami a nemperes eljárásban nincs, vagy minimális. Továbbá az egész eljárás szerkezete nem a kontradikcióra épül, az eljárás elhúzása általában nem érdeke a félnek, feleknek (egyoldalú eljárásoknál semmiképp sem, kétoldalú eljárás esetén a kérelmező és a kérelmezett között azért lehet ellentét). Ezekre tekintettel indokolatlan preklúziós szabály beépítése a nemperes eljárásba.

III. Az „igazi” kérdés, a Pp. mikénti alkalmazása

Arra vonatkozóan írott jogi normát nem találunk, hogy ténylegesen miként alkalmazzuk a Pp.-t a nemperes jogban. Ez lényegében a nemperes eljárás gyakorlása során felmerülő eseti és akár ügyenként változó jogalkalmazási kérdés. Itt nyerhet teret a „jogalkalmazói fantázia” a tekintetben, hogy az utalószabály mit enged a nemperes eljárásban, ez esetről-esetre ítélendő meg. Itt kell figyelembe venni a Pp. rendelkezéseit, értelmezni azokat elsődlegesen nyelvtani értelmezés útján, majd, ha az nem vezet eredményre, akkor a jogértelmezés egyéb eszközei útján kell megtalálnunk az alkalmazási módot, ami a fenti eltérítő körülmények adta keretek között „megfelelő” alkalmazást tesz lehetővé számunkra.

III.1. Az alkalmazás körében felmerült jogeset

A vizsgált példa egy igazságügyi szakértő kirendelése iránti közjegyzői nemperes eljárásban felvetődő eljárásjogi kérdés. Az ügyben a szakértőt kirendelő végzés meghozatalát követően „mind a szakértő, mind a kérelmező visszalépett”. Az igazságügyi szakértő jobban elolvasta, átgondolta az iratanyagot és a kirendelést követően a szakértői feladatot nem vállalta el. A kérelmező pedig a szakértőre való hivatkozással és átértékelve kérésének felhasználhatóságát nem kérte az eljárás lefolytatását, hanem indítványozta az eljárás megszüntetését. A Pp. vonatkozó rendelkezéseire figyelemmel megszüntethető-e az igazságügyi szakértő kirendelése iránti eljárás?

Az általánosan adható „formális” válasz – összegezve egyúttal az alkalmazandó jogszabályokat – így hangzik. A Kjnp. 1. § (1) bekezdése szerint az e törvényben szabályozott, a közjegyző hatáskörébe tartozó eljárásokban – ha törvény eltérően nem rendelkezik – a Pp. szabályait a polgári nemperes eljárás sajátosságaiból eredő eltérésekkel kell alkalmazni. A Pp. 2. § (1) bekezdése szerint a felek szabadon rendelkeznek perbe vitt jogaikkal. A Pp. 2. §-ában írt rendelkezési elvből következően az eljárás a felek kérelme alapján is megszüntethető. Az eljárás megszüntetésére irányuló kérelem az eljárás bármely szakaszában előterjeszthető. Az elállás

a felperes – jelen esetben a kérelmező – egyoldalú, eljárásjogi rendelkező cselekménye. Erre tekintettel a közjegyző a Pp. 241. § (1) bekezdés *a*) pontja alapján tudja a kérelmező kérelme alapján az eljárást megszüntetni.

Rövid válasz tehát az *igen!*

Fenti dogmatikai fejtegetések nyomán, ha kicsit árnyaljuk a képet egyből kirajzolódik, hogy itt a „megfelelő”, vagy legalábbis a *nemperes eljárások sajátosságai*ból eredő eltérésekkel való alkalmazás erős dogmatikai rugalmasságot kíván. Ha figyelembe vesszünk a fentebb írt eltérítő körülmények közül néhányat, látható, hogy az elállás intézménye más fénytörést kap:

- » nincs kontradikció tehát az alperesi (kérelmezetti) hozzájárulás szóba sem kerül,
- » az eljárás nem különül el perfelvételi és érdemi tárgyalási szakra, így az egyes cselekményeket, így az elállást is „a közjegyző előtti eljárás befejezéséig lehet megtenni”;
- » a közjegyzői ügyvitel szabályairól szóló 29/2019. (XII. 20.) IM rendelet (továbbiakban: Kűsz.) 35. § (3) bekezdés 5. pontja szerint *befejezett* az az ügy, ahol az igazságügyi szakértő kirendelése iránti eljárásban a közjegyző vagy a közjegyzőhelyettes az igazságügyi szakértőt kirendelte.

E Kűsz. rendelkezés önmagában felvet az eljárás szerkezete vonatkozásában kérdéseket, hiszen a befejezést követően is számos eljárási cselekmény történik még (szakvélemény előterjesztése és a fél részére történő megküldése, szakértő díjának megállapítása, esetleges jogorvoslat e körben). Ugyanakkor a vizsgált tárgykört illetően a *Pp. alkalmazása útján oda jutunk, hogy egy ügyvitelileg befejezett ügyben van lehetőség elállni a kérelemtől és kérni az eljárás megszüntetését*. Holott a kérelem már teljesült, a közjegyző – vélhetően a kérelemmel egyezően – kirendelte a szakértőt.

Itt akkor a *Pp. nemperes eljárás sajátosságaiból eredő alkalmazása* tehát azt kívánja meg a közjegyzőtől, hogy az „eljárás bármely szakaszában történő elállási lehetőséget” úgy értelmezze, hogy a befejezettség állapotát követően is van erre lehetőség.

Irodalomjegyzék

Anka Tibor, A közjegyzői nemperes eljárás. *Közjegyzők Közlönye*, 2008/9. sz. 3–9. o.

Farkas József, Bírósági és közjegyzői nemperes eljárások. In: *Egységes jegyzet*. II. köt. 1978. 177–178. o.

Kengyel Miklós, Magyar Polgári Eljárásjog. Budapest, Osiris. 2014.
Magyary Géza, Magyar Polgári Perjog. 2. kiad. Budapest, Franklin Társulat, 1924.

Németh János, A polgári nemperes eljárásokról általában. In: Németh János (szerk.): Nemperes eljárások. Budapest, Ligatura kiadó, 1996.

Szécsényi-Nagy Kristóf, Nagykommentár a fizetési meghagyásos eljárásról szóló törvényhez. Budapest, Wolters Kluwer, 2020.

MENNYIT (K)ÉR AZ ÜGYVÉD?

A pernyertes fél által az ügyvédjének az eljárás során fizetett ügyvédi munkadíj egészében vagy részben történő megtérülése a legfrissebb ítélkezési gyakorlat alapján

Absztrakt

2025. február 7-én hatályát veszttette a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi költségekről szóló 32/2003. (VIII. 22.) IM rendelet, amely mintegy huszontkét éven keresztül állt a jogalkalmazók szolgálatában és biztosított a bíróságok számára jogalkalmazási keretet az ügyvédi munkadíjak megállapításához. Helyét 2025. február 8-tól a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi és kamarai jogtanácsosi költségről szóló 17/2024. (XII. 9.) IM rendelet vette át, amely több szempontból új alapokra helyezte a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi és kamarai jogtanácsosi költségek szabályozását. A régi IM rendelet hatálya alatt megszilárdult ítélkezési gyakorlatban nem volt ritka, hogy a pernyertes fél költségei ugyanis pernyertessége ellenére gyakran nem térültek meg – ám nem a pervesztes fél érdekkörében felmerült okból, hanem a bíróság döntése nyomán. A jogalkotó ezt az ellentmondásos és az ügyvédi hivatásrend által alappal sérelmezett helyzetet kívánta orvosolni az új IM rendelet megalkotásával, oly módon, hogy a rendeletben eszközölt változtatásokkal szűkítette a bíróság mozgásterét a peres fél és az ügyvéd közötti szerződéses jogviszony lényeges elemének, az ügyvéd díjazásának alakítását illetően. Tanulmányomban az új IM rendelet hatályosulását vizsgálom a Fővárosi Törvényszék, a Fővárosi Ítéltábla, valamint a Kúria azon ítéleteinek alapulvételével, amelyekben az ügyvédi munkadíjról a bíróság már az új IM rendelet szabályai alapján rendelkezett. Céloom az, hogy képet nyújtsak arról, hogy miként érvényesülnek a rendelet megalkotása mögötti jogalkotói célkitűzések a bírói gyakorlatban.

Tárgyszavak: ügyvédi megbízási szerződés, perköltség, ügyvédi munkadíj, ügyvédi munkadíj bíróság általi mérséklése, polgári peres eljárás

HOW MUCH DOES A LAWYER DEMAND?

Full or partial reimbursement of the legal fees paid by the winning party to their lawyer during civil proceedings, based on the latest case law

Abstract

On February 7, 2025, Decree of the Minister of Justice 32/2003. (VIII. 22.) on attorney fees that can be determined in court proceedings (hereinafter: previous decree of the MoJ) was repealed, which had been in force for approximately twenty-two years and ensured a legal framework for courts to determine attorney fees. It was replaced on February 8, 2025, by Decree 17/2024. (XII. 9.) of the Minister of Justice on the fees of lawyers and in-house counsel registered with the Hungarian Bar Association in court proceedings (hereinafter: new decree of the MoJ), which in many respects placed the regulation of lawyers' and in-house counsel's fees in court proceedings on a new foundation. Under the previous decree of the MoJ, there were numerous examples of courts disregarding agreements between litigants and their attorneys and reducing the legal representative's fees, in some cases significantly. This was done despite the fact that the lawyer's fee stipulated in the contract of engagement was typically in line with market conditions and proportionate to the work performed. The legislator intended to remedy this contradictory situation, which was fundamentally criticized by the legal profession, by enacting the new decree of the MoJ, in such a way that the changes made in the decree narrowed the court's scope of action with regard to an essential element of the contractual relationship between the litigant and his attorney, the determination of the lawyer's fees. In my study, I analyze the implementation of the new decree of the MoJ based on the judgments of the Budapest Regional Court, the Budapest High Court of Justice and the Supreme Court, in which the court has already ruled on attorneys' fees based on the rules of the new decree of the MoJ. My objective is to provide an overview of how the legislative intentions behind the decree are being implemented in judicial practice.

Keywords: retainer agreement, legal costs, attorney's fees, reduction of attorney's fees by the court, civil litigation

DOI: 10.66103/KK.2026.1.8

I. Bevezető gondolatok

2025. február 7-én hatályát veszítette a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi költségekről szóló 32/2003. (VIII. 22.) IM rendelet (a továbbiakban: régi IM rendelet), amely mintegy huszonkét éven keresztül állt a jogalkalmazók szolgáltatában¹ és biztosított a bíróságok számára jogalkalmazási keretet az ügyvédi munkadíjak megállapításához. Helyét 2025. február 8-tól a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi és kamarai jogtanácsosi költségről szóló 17/2024. (XII. 9.) IM rendelet (a továbbiakban: új IM rendelet) vette át, amely több szempontból új alapokra helyezte a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi és kamarai jogtanácsosi költségek szabályozását. A régi IM rendelet hatálya alatt kialakult ítélkezési gyakorlatban számos alkalommal előfordult, hogy a bíróság a peres fél és ügyvédje közötti megállapodást figyelmen kívül hagyva – esetenként jelentős mértékben – csökkentette a jogi képviselő munkadíját. Tette mindezt annak ellenére, hogy az ügyvédnek a megbízási szerződésben kikötött megbízási díja jellemzően a piaci viszonyokhoz igazodott, az elvégzett tevékenységgel pedig arányos volt.² A bíróságok ilyen irányú ítélkezése természeténél fogva hatással volt (és van) a perek számának alakulására. Mivel a perindítással összefüggésben felmerült költségek mértéke a költségmegtérülés részleges vagy teljes elmaradása miatt gyakorta meghaladta (meghaladja) az érvényesíteni kívánt követelés összegét, egyes – különösen az alacsonyabb értékű – polgári jogi igények vonatkozásában e tendencia perelkerülésre vezető, visszatartó erőt jelenthet a jogkereső állampolgárok számára. E bírói gyakorlat problémáját nem csupán az jelenti, hogy az igényérvényesítés vagyoni természetű gátját alkotja, hanem az is, hogy végeredményben sérti a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. tv. (a továbbiakban: Pp.) általános perköltségviselési szabályait,³ amelyek a jogalkotó szándéka szerint azt a célt szolgálják, hogy a pernyertes fél perköltségét⁴ a peresztes fél térítse meg. A régi IM rendelet hatálya alatt megszilárdult ítélkezési gyakorlat a jogirodalom tapasztalatai alapján ennek kétségkívül ellentmond, a pernyertes fél költségei ugyanis pernyertessége ellenére gyakran nem térültek meg – ám nem a peresztes fél érdekkörében felmerült okból (pl.: fizetéseképtelenség miatt), hanem a bíróság döntése nyomán. A jogalkotó ezt az

1 *Becker Tibor*, Az ügyvédi munkadíj megállapításának egyes szabályozási kérdései. *Ügyvédek Lapja*, 2019/5. 42. o.

2 *Kiss Tibor*, Útban a változás felé? A bírósági gyakorlat által el nem ismert ügyvédi munkadíj – joghézag vagy téves bírósági jogértelmezés? *Pro Futuro*, 2024/1. 107–134. o. <https://doi.org/10.26521/profuturo/2024/1/15326>.

3 Pp. 83. § (1) bekezdés.

4 *Aszódi László*, A perköltség fogalma. In: *Wopera Zsuzsa* (szerk.): *Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*; Wolters Kluwer Online Jogtár, a Pp. 80. §-ához fűzött magyarázat; *Leszkoven László*, Ügyvédi díj felszámítása a perköltségben – értve alatta, ami értendő. *Gazdaság és Jog*, 2024/5–6. 12. o.

ellentmondásos és az ügyvédi hivatásrend által alappal sérelmezett helyzetet kívánta orvosolni az új IM rendelet megalkotásával, oly módon, hogy a rendeletben eszközölt változtatásokkal szűkítette a bíróság mozgásterét a peres fél és az ügyvéd közötti szerződéses jogviszony lényeges elemének,⁵ az ügyvéd díjazásának alakítását illetően.⁶ A rendelet preambuluma, indokolása,⁷ illetve az eddigi joggyakorlat összevetése alapján a reform céljai és újdonságai álláspontom szerint az alábbi hét pontban foglalhatók össze: *a)* a jogállamiság elve mentén kiszámíthatóbbá és átláthatóbbá tenni a perköltség tárgyában hozott bírói döntést, *b)* megfelelő garanciákat biztosítani a tisztességes eljáráshoz való alapvető jog magjának, a bírósághoz való fordulás jogának érvényesüléséhez, *c)* hatékonyabb jogvédelmet nyújtani a jogkereső állampolgároknak, tekintet nélkül jogi igényük értékére, *d)* helyreállítani a bírósági úton történő igényérvényesítésbe vetett közbizalmat, *e)* visszaállítani a megbízási szerződések piaci viszonyokon nyugvó integritását, *f)* biztosítani a szabad ügyvédválasztás elvének maradéktalan érvényesülését, valamint az ügyvéd személyébe vetett bizalmat (e tekintetben különösen annak elkerülését célozva, hogy az ügyvédi munkadíj megtérülésének bizonytalansága az ügyfelet arra vezesse, hogy az ügyvéd kiválasztásában *elsősorban* anyagi szempontok vezéreljék), *g)* végezetül előmozdítani a transzparenciát az ügyvédi díjazás tekintetében, amely az ügyvédi díjszabás részletes, pontos, egyértelmű kimutatását és dokumentálását foglalja magában.

II. Az új IM rendelet által eszközölt változások az ügyvédi munkadíj bíróság általi megállapítása terén

Előjáróban kijelenthető, hogy az új IM rendelet a régihez képest érdemi tartalmi előrelépést valósított meg. Fontos szerepet tölt be a jogállamiság állam-szervező értékének immanens összetevőit jelentő jogbiztonság és kiszámíthatóság követelményeinek, továbbá a tisztességes eljáráshoz való alapvető jog⁸ részét képező indokolt bírói döntéshez való jognak az érvényre juttatásában. Az új IM rendelet alapján egyértelmű, hogy a jogalkotó – természetesen az igazságszolgáltatás függetlenségének tiszteletben tartása mellett – a bíróságoktól változásokat vár az ügyvédi munkadíj felülírásának, *mérséklésének* gyakorlatát illetően. Ezzel összefüggésben elengedhetetlen megemlíteni,

5 A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 6:272. §; Az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény (Üttv.) 28. §.

6 Új IM rendelet preambulum [4] bekezdés.

7 Indokolás a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi és kamarai jogtanácsosi költségről szóló 17/2024. (XII. 9.) IM renDELETEZ.

8 Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) XXIV. cikk (1) bekezdés.

hogy a jogalkotói beavatkozás közvetlenül a Kúria Pfv.20.887/2023/6. számon közzétett határozatára vezethető vissza. Sőt, az új IM rendelet normáiban egyértelműen felismerhető a legfőbb bírói fórum meggyőződése. A jogalkotó ugyanis több, az említett ítéletben foglalt, a bíróságok számára az ügyvédi munkadíj megállapítása tekintetében megfogalmazott követelményt beemelt a normaszövegbe.⁹ E helyütt viszont terjedelmi okok miatt nincs lehetőség a szabályozás tartalmának részletes ismertetésére. Az alábbiakban arra töreksem, hogy megvilágítsak néhány, a régi és az új IM rendelet közötti lényeges különbséget. A régi IM rendelet jellegadó „alapelveként” értékelhető, hogy a bíróság indokolt esetben *hivatalból* is jogosult volt az ügyvédi munkadíj mérséklésére, amennyiben az nem állt arányban a ténylegesen elvégzett ügyvédi tevékenységgel.¹⁰ Talán nem szorul különösebb magyarázatra, hogy az utóbbi rendelkezés homályos megfogalmazása, szóhasználata („ténylegesen elvégzett”, „nem áll arányban”) által a perben eljáró bíróság számára biztosított, kimondottan széles mozgástér milyen aggályokat vet(ett) fel. Nem kevésbé (volt) problémás a bíróságnak a perköltséget érintő döntésre vonatkozó indokolási kötelezettségét szabályozó sommás rendelkezés,¹¹ ez ugyanis semmilyen konkrét tartalmi elvárást nem fogalmazott meg a bírósággal szemben. Az új IM rendelet radikális fordulatot hozott mindkét téren. Implicit alapelve – lényegében a Pp. 2. § (2) bekezdéséhez, valamint a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény (Kp.) 2. § (4) bekezdéséhez igazodva – a bíróság kérelemhez kötöttsége az ügyvédi munkadíj tekintetében, mivel annak mérséklésére¹² és felemelésére¹³ *kizárólag* kérelemre, indokolt esetben kerülhet sor, a bíró hivatalbóli döntésére többé tehát nincs lehetőség. A megújult szabályozás másik sarokköve a bíróság indokolási kötelezettségének pontos körülírása. Az új IM rendelet alapján a jogalkotó már nem találja elegendőnek a bírói döntés „részletes indokolását”, ennek ugyanis – amennyiben egyáltalán a bíróság helyt ad a peres félnek az ügyvédi munkadíj mérséklésére vagy csökkentésére irányuló kérelmének – magában kell foglalnia részletes tartalmi elemzést, továbbá arra vonatkozó érvelést, hogy „a felszámított munkadíj – figyelemmel a munkadíjban érvényesített általános költségekre, valamint az elvégzett munka mennyiségére és egyedi jellemzőire – mely körülmények alapján nem áll arányban a ténylegesen

9 Ilyen például a bíróság indokolási kötelezettsége, amelyről a határozat [55] bekezdése a következőket rögzítette: „A bíróságnak [...] tartalmi elemzéssel részletesen alátámasztva ki kell térnie arra, hogy az ügyvéd tényleges tevékenysége miatt aránytalan [...], az óradíjon alapuló elszámolás esetén óradíja miatt kirívóan ellentétes a piaci viszonyokkal vagy a józan ésszel, illetve a kimunkált, a peres eljárásra fordított idő miatt aránytalan a felszámítható képest, az egyösszegű munkadíj miatt nem arányos.”

10 Régi IM rendelet 3. § (6) bekezdés.

11 Régi IM rendelet 3. § (6) bekezdés.

12 Új IM rendelet 4. § (1) bekezdés.

13 Új IM rendelet 4. § (6) bekezdés.

elvégzett ügyvédi tevékenységgel”.¹⁴ Fontos kiemelni, hogy az új IM rendelet a fél erre irányuló kérelme esetén sem teremt kötelezettséget a bíróság számára az ügyvédi munkadíj csökkentésére vagy felemelésére nézve. A bíróságnak e döntése előtt lényegében egy „előzetes vizsgálatot” kell lefolytatnia, amely annak megállapítására irányul, hogy a felszámítani kívánt ügyvédi munkadíj az érvényesített joggal összefüggésben áll-e, szükséges-e vagy arányos mértékű-e (ezek az ügyvédi munkadíj mértéke módosításának jogalapjai). Álláspontom szerint a három lehetséges jogalapközül a megfelelőnek a megjelölése a kérelmező kötelezettsége. Amennyiben a bíróság helyt ad a fél kérelmének, döntését a fentiekben említettek szerint köteles indokolni. Érdemes utalni továbbá arra, hogy a bíróság mozgásteret az ügyvédi munkadíj eltérő összegben történő megállapítását illetően nem korlátlan. A mérsékelt összeg ugyanis nem csökkenhet az új IM rendeletben meghatározott mérték alá. Ennek szabályait a 4. § (2)–(5) bekezdése rögzíti. A négy esetkört jelen dolgozatban nem kívánom részletesen elemezni, az egyikre viszont legalább említés szintjén mindenképp érdemes kitérni. A 4. § (2) bekezdése felhatalmazza a bíróságot arra, hogy a megbízási szerződésben kikötött munkadíjat akár 50%-ot meghaladóan csökkentse, amennyiben az kirívóan eltúlzott és ellentétes a piaci viszonyokkal vagy a józan ésszel.¹⁵ Bár a jogalkotó a részletes indokolási kötelezettség előírásával alapvetően arra szorítja a bíróságot, hogy körültekintően járjon el az ügyvédi munkadíj megváltoztatása során, mégsem lehet megjegyzés nélkül hagyni az utóbbi jogszabályhelyet. Ez ugyanis megítélésem szerint továbbra is túlságosan széles mérlegelési jogkört enged a peres fél és az ügyvéd jogviszonyán kívül álló bíróság számára a jogviszony tartalmának alakítására. Egyfelől kétséges, hogy egy bírónak mennyire van tisztában az ügyvédi munkadíj piacával, következésképp az is, hogy megalapozottan állást tudna foglalni e kérdésben. Másfelől a „józan ész” és a „kirívóan eltúlzott” kifejezések rendkívül szabadon értelmezhető szavak, amelyek az indokolási kötelezettség ellenére is jócskán teret hagynak az „önkényes” bírói jogalkalmazásnak abban a tekintetben, hogy megváltoztassa a fél beadványában feltüntetett ügyvédi munkadíj mértékét. Emiatt a rendelet, bár az ügyvédi hivatás gyakorlóit szemszögéből kétségkívül támogatható reformokat valósított meg, továbbra sem számolta fel maradéktalanul az ügyvédi munkadíj terén fennálló, széles bírósági jogkört, emiatt értékelése sem lehet egyértelműen pozitív.

14 Új IM rendelet 4. § (1) bekezdés, (6) bekezdés.

15 Megjegyzendő, hogy ez a rendeletnek egy általam rendelkezése, amelyet csaknem szó szerint a Kúria Pfv.20.887/2023/6. számú határozatából vett át.

III. Megjegyzések a tanulmány megírása során alkalmazott módszertanhoz

Az új IM rendelet vizsgálata nem történhet kizárólag a szabályozásra összpontosító, elméleti, hipotetikus jelleggel. Fontosnak tartom azt is, hogy pillantást vessünk arra, hogy mik a rendelet hatályosulásának eddigi tapasztalatai, vagyis, hogy a jogszabály hatálybalépése óta eltelt nyolc hónap folyamán hogyan alkalmazták azt az ítélkezési gyakorlatban. Úgy vélem, ez hiányzik leginkább a vonatkozó jogirodalomból, mivel az ügyvédi munkadíj bíróság általi mérésclésének elméleti jellegű problémáival már többen részletesen foglalkoztak. Az alábbiakban ismertetett, aránylag szűk forrásbázis miatt a dolgozat megírásához nem egy konkrét hipotézissel, előfeltevéssel láttam hozzá, ehelyett három bírói fórum – a Fővárosi Törvényszék, a Fővárosi Ítéltábla, valamint a Kúria – ítéleteinek kvalitatív és kvantitatív módszerek útján történő, áttekintő elemzését kívánom nyújtani. Arra törekszem, hogy képet nyújtsak arról, hogy miként érvényesülnek a rendelet megalkotása mögötti jogalkotói célkitűzések a bírói gyakorlatban. Céлом egy olyan pályamunka elkészítése, amelyet a jogalkalmazók haszonnal forgathatnak. Nyilvánvalóan egyelőre nem lehet messzemenő következtetéseket levonni e kérdéskör kapcsán, ez viszont nem jelenti azt, hogy érdektelen volna egy ilyen elemzés. Szükség van az ítélkezési gyakorlat analízisére és tudományos igényű feldolgozására, ehhez kívánok hozzájárulni dolgozatommal. Kutatásom során a három bíróság valamennyi olyan – összesen 71 darab – ítéletét nagytó alá vettem, amelyben egyrészt a bíróság az ügyvédi munkadíjról már az új IM rendelet alkalmazásával rendelkezett, másrészt amelyet a Bírósági Határozatok Gyűjteményében 2025-ben tettek közzé, annyi megszorítással, hogy terjedelmi okok miatt csakis a polgári ügyszakot tekintettem át. Azért az említett három bírói fórum gyakorlatára esett a választásom, mivel a Pp. 72. §-a alapján az e bíróságok előtt indított perekben a kötelező jogi képviselő miatt a bíróságnak szükségképp rendelkeznie kell az ügyvédi munkadíjról, másrészt a három bíróság földrajzi elhelyezkedéséből és speciális hatásköreiből fakadó magas ügyforgalom miatt valószínűsíthető volt, hogy e bíróságok előtt már kelendő mennyiségben zárultak le olyan ügyek, amelyekben alkalmazásra került az új rendelet, s amely alapján már lehet következtetni bizonyos tendenciá(k)ra.

IV. Az ügyvédi munkadíj megtérülésének alakulása az ítélezési gyakorlat tükrében az új IM rendelet alapján

IV.1. A Fővárosi Törvényszék gyakorlata

A Fővárosi Törvényszék közzétett határozatainak feldolgozása során összesen 17 olyan ítélettel találkoztam, amelyeket az új IM rendelet szabályai alapján hoztak meg. Az elemzett esetek többségében, összesen 13 alkalommal a bíróság nem változtatott a felszámított ügyvédi munkadíjon.¹⁶ Mindössze 3 esetben került sor az ügyvédi munkadíj mérséklésére, további 1 esetben pedig – a fél erre irányuló kérelme hiányában¹⁷ – nem született érdemi döntés a munkadíj arányosságáról, mivel ahogy azt már említettem, az új szabályozás nem engedi a bíróság hivatalbóli eljárását e tekintetben. Azokban az esetekben, ahol nem történt mérséklés, a bíróság rendszerint azzal indokolta döntését, hogy az ügyvédi munkadíjat – a piaci viszonyokhoz mérten – nem találta eltúlzottnak.¹⁸ Az indokolásokban egyébként visszatérő elemként jelentkezett, hogy az óradíj a piaci viszonyokra tekintettel nem aránytalan, továbbá, hogy az a munka tartalmával és a megbízási szerződésben foglaltakkal összhangban került meghatározásra. Példaként említhető egy olyan eset, ahol a bíróság 50.000 Ft-ot arányosnak ítélt meg tárgyalásonként, illetve 150.000 Ft-ot a keresetlevél benyújtásával összefüggésben, utóbbi azzal indokolva, hogy a keresetlevél terjedelme 15 oldal volt, és az ügyvéd érdemi nyilatkozatot is tett a két tárgyaláson, ami a tárgyalásokra való érdemi felkészülést jelezte.¹⁹ Egy másik ügyben a bíróság 7 munkaórát talált arányosnak, amelybe beleszámított az ellenkérelem tanulmányozása, a válaszirat előterjesztése, valamint a tárgyaláson való részvétel.²⁰ A mérsékléssel zárult ügyek közül kettő érdemel kiemelés. Az egyik esetben a bíróság az 50.000 Ft-os óradíjat nem tartotta eltúlzottnak, azonban a munkavégzéssel töltött munkaidőt 17 óra helyett 9 órában állapította meg, figyelembe véve az elvégzett tevékenység tényleges mennyiségét. Egy másik, hasonló esetben a bíróság 19 és 20 munkaóra helyett 9-9 órát ítélt meg arányosnak, mivel sajtó-helyreigazítási perről volt szó. Ebben az ügyben a bíróság 3 órát tartott indokoltnak a keresetlevél elkészítésére és benyújtására, 6 órát a tárgyalásra való felkészülésre és jelenlétre. Ezenkívül a bíróság 1 órányi ügyvédi munkadíjat állapított meg a helyreigazítási felszólítás

16 15.P.20.943/2025/8.[16], 36.P.20.741/2025/5-II. [20], 54.Pf.631.241/2025/17. [98], 66.P.21.019/2025/6. [35], 18.P.20.807/2025/10. [43], 65.P.20.784/2025/7/I [30], 31.P.20.777/2025/7/II. [40], 54.Pf.631.256/2025/3 [39].

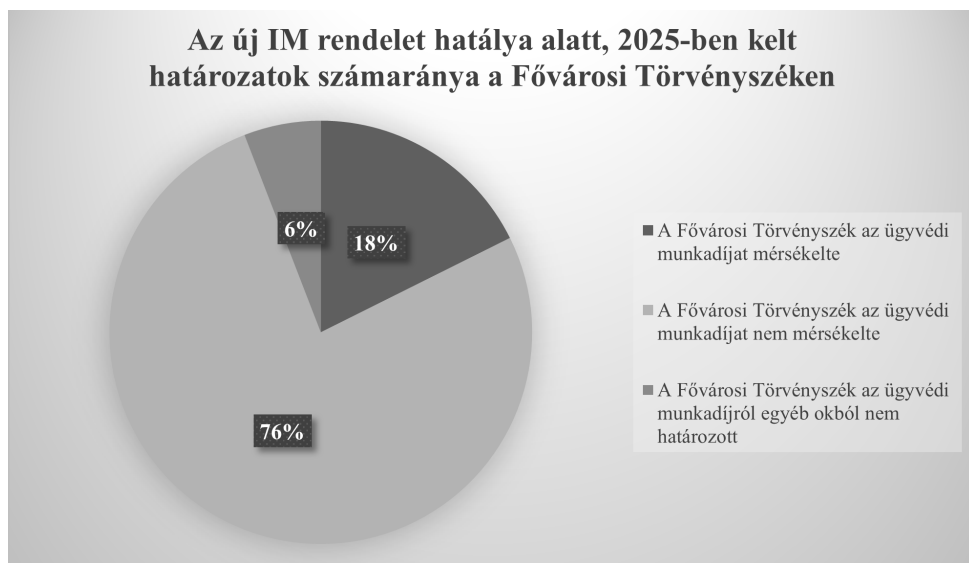
17 54.Pf.631.731/2025/6. [67].

18 6.P.20.499/2025/12. [22].

19 70.P.20.483/2025/9. [19].

20 67.Pf.635.010/2024/9. [29].

elkészítéséért.²¹ A bíróság egy másik ügyben a felperesek jogi képviselője által elszámolt 19 munkaórát a ténylegesen elvégzett munkával arányban nem állónak ítélte meg, ezért a felszámított munkaórák számát 10 munkaórára csökkentette az alábbiak szerint: a helyreigazítási felszólítás elkészítéséért 1 munkaórát, a keresetlevél elkészítéséért 3 munkaórát, az öt tárgyaláson való megjelenésért és részvételért összesen 6 munkaórát tartott elfogadhatónak.²² A fentiek tükrében rögzíthető, hogy a Fővárosi Törvényszék a tárgyaláson való személyes megjelenésért hozzávetőlegesen 1 óra, míg a keresetlevél elkészítésére jellemzően 1–2 óra²³ munkadíj felszámítását tartja indokoltnak.

IV.2. A Fővárosi Ítéltábla gyakorlata

A Fővárosi Ítéltábla 2025-ben közzétett határozataiból dolgozatom tárgya szempontjából összesen 44 volt releváns. Ezek közül 3 határozatban mérsékelte az ügyvédi munkadíjat, 40 határozatban nem, további 1 határozatban magasabb összegben állapította meg azt. Önmagában e számadatok is jelzik, hogy az Ítéltábla az esetek túlnyomó többségében nem nyúlt a mérséklés eszközéhez. Ehhez tartozik továbbá, hogy az ügyvédi munkadíjat igyekezett nem annak tartalma, hanem objektív kategóriák (pl.: keresetlevél hossza, tárgyaláson való részvétel alkalmainak száma) alapján megállapítani. A felszámított díjakat

²¹ 39.P.20.152/2025/8. [40].

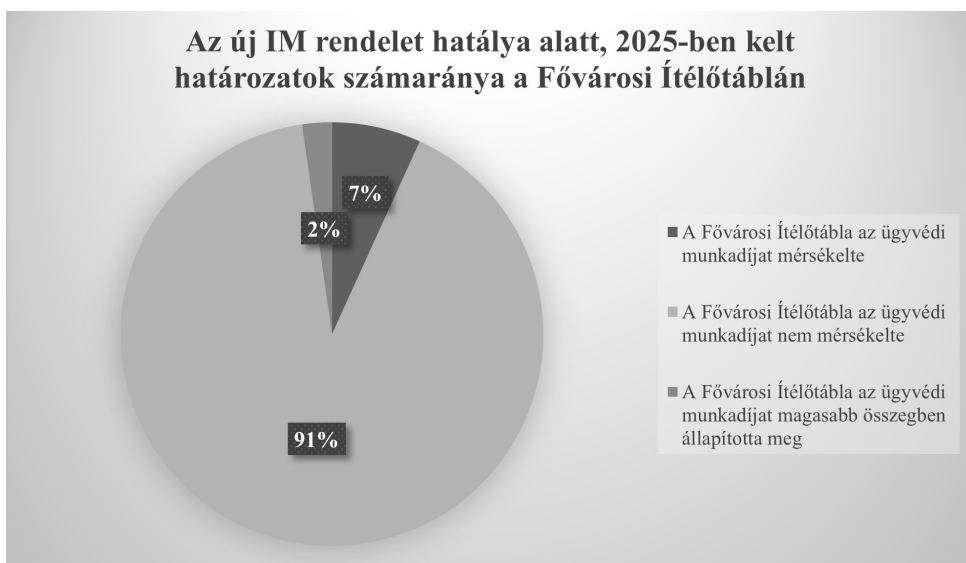
²² 39.P.20.098/2025/9/I. [43].

²³ 39.P.20.780/2025/9. [33].

ritkán tekintette kirívóan eltúlzottnak. Több döntés is alátámasztja, hogy a bíróság az ügyféllel való konzultációért, illetve a keresetindítással, az ellenkérelem áttanulmányozásával, a tárgyalásra való felkészüléssel és a tárgyaláson való részvétellel összefüggésben felszámított együttesen 6-7 munkaórát általában arányosnak tekinti. 30.000 Ft-os óradíj alapján 2 munkaóráért felszámított, összesen 60.000 Ft összegű ügyvédi munkadíjat például elfogadhatónak talált a bíróság, arra hivatkozással, hogy az nem tért el kirívóan a hasonló ügyekben általában alkalmazott piaci díjszabástól. Egy másik döntésben az Ítélet tábla – az elsőfokú bíróság által a Kúriának egy közzétett döntése alapján megállapított – 64.000 Ft + áfa összegű óradíjat sem tekintette kirívóan eltúlzottnak. Ezenkívül több példa említhető arra, amikor a bíróság amiatt mérsékelte az ügyvédi munkadíjat, hogy a felperesek az ügytől eltérő más másodfokú eljárásokban is hasonló beadványokat nyújtottak be, így a beadványok tekintetében az ismétlődő jellegű ügyvédi tevékenység csökkentette az ügyben felmerült periratok elkészítéséhez szükséges időráfordítást. Ez a gyakorlat rámutat arra, hogy a bíróság, noha elsődlegesen objektív körülményekre támaszkodik az ügyvédi munkadíj megítélése során, mégis igyekszik tekintettel lenni a szellemi ráfordítás tényleges mértékére, s nem veszi magától értetődőnek a fél beadványában megállapított óraszámot. Kiemelést érdemel továbbá egy olyan eset (mivel ilyenekből kimondottan kevés található), amikor a bíróság magasabb összegű óradíjat ítélt meg. A szóban forgó ügyben az alperesek jogi képviselője eredetileg 18.000 Ft + áfa összegű óradíjat számított fel, az elsőfokú eljárásban 5 munkaóra, míg a fellebbezési szakban 2 munkaóra elszámolásával. A bíróság ezt azonban az új IM rendelet 3. § (2) bekezdésében, valamint a 4. § (6) bekezdésében megállapított alapján a minimális óradíj összegének elérése végett az óradíjat 4000 Ft-tal megemelte. A bíróság azonban hangsúlyozta, hogy még ezzel a megemelt díjjal is jóval alatta maradt a hasonló ügyekben szokásosan kikötött ügyvédi munkadíjaknak. Végül találtam olyan határozatot is, amelyben a bíróság nem mérsékelte a munkadíjat, mivel úgy vélte, hogy a felperes ügyvédje által felszámított összeg összhangban állt a sajtóperekben jellemzően alkalmazott díjazással, az ügy körülményei pedig nem indokolták az attól való eltérést. Az elemzett ítéletek arról árulkodnak, hogy az ügyvédi munkadíj megítélése során az Ítélet tábla igyekszik szigorúan érvényre juttatni és ellenőrizni az arányosságot, a felszámított díj megalapozottságának követelményét. Volt olyan ügy, amelyben a bíróság elfogadhatónak találta 4 munkaóra elszámolását és ennek alapján a másodfokú perköltséget 56.000 Ft-ban állapította meg. Ugyanakkor előfordult olyan is, hogy a felperes keresetében 50.000 Ft-os óradíjat kívánt érvényesíteni, noha a megbízási szerződésben 40.000 Ft-os óradíj szerepelt. Ebben az esetben a bíróság értelemszerűen az utóbbit vette figyelembe, és 3 munkaóra elszámolását tartotta megalapozottnak. Az Ítélet tábla az elemzett határozatok tükrében

általában elfogadja, ha az ügyvéd a konkrét jogi feladatokhoz igazodva számítja fel munkaóráit, így például az ellenkérelem szerkesztéséért és benyújtásáért felszámított 3 munkaórát és az ehhez kapcsolódó 120.000 Ft + áfa összegű díjat. Ezt azonban a bíróság ténylegesen csak akkor ítéli meg, ha arányban áll az elvégzett munka jellegével és mennyiségével. Megjegyzendő, hogy az ítélet tábla egyes ítéletek indokolását az új IM rendelet kifejezett rendelkezései ellenére nem konkretizálta kellően az ügy egyedi körülményeire vonatkozóan. Erre említhető példaként az az ügy, amelyben a keresetlevél elkészítésére és benyújtására felszámított 94 munkaórát a bíróság nagymértékben eltúlzottnak találta, függetlenül attól, hogy a jogi képviselő tartalmi szempontból kifogástalanul és alaposan állította össze a beadványt. A Fővárosi Ítélet tábla ezt az óraszámot 48 munkaórára mérsékelte, amely 2.438.400 Ft ügyvédi munkadíjat jelentett. A konzultációkra, irattanulmányozásra, felperesekkel való egyeztetésre és tárgyalási képviseletre megjelölt 10,5 óra alapján felszámított 533.400 Ft, valamint a keresetlevélén kívüli bírósági beadványokra megjelölt 16 óra alapján felszámított 812.800 Ft-ot a bíróság elfogadta. A fellebbezés és fellebbezési ellenkérelem elkészítésére felszámított 44 munkaórát a bíróság túlzottnak ítélte, és azt 24 órára (1.219.200 Ft) mérsékelte. Már az eddigiek alapján következtetni lehet arra, hogy a mérséklés alapját általában az ismétlődő jogi munka, a már korábbi ügyekben felhasznált anyagok részben vagy egészben történő újra/felhasználása, vagy az elvégzett munka és a felszámított idő nyilvánvaló aránytalansága képezi. A vizsgált határozatokban az Ítélet tábla több alkalommal megalapozottnak találta 10–20 munkaóra felszámítását, 35.000 Ft-os óradíj mellett. Ezt az álláspontját azzal indokolta, hogy az adott ügyekben a képviseleti tevékenység tartalma, minősége és összetettsége arányban állt a felszámított időráfordítással, továbbá az óradíj megfelelt az ügyvédi piac aktuális díjszabási gyakorlatának. Szintén arányosnak ítélte a bíróság, ha az ügyvédi díjazás 6 munkaóra alapulvételével 65.000 Ft-os óradíj szerint történt. Több esetben előfordult, hogy a bíróság általánosnak ítélte meg a 2–5 munkaórás jogi tevékenységet, amennyiben az konkrét és érdemi eljárási cselekményekhez kapcsolódott. A jelen fejezetben vizsgált utolsó ügyben az alperes a perfelvételi tárgyaláson tett nyilatkozatában 200.000 Ft-ig terjedően elismerte a felperes perköltség igényét. Ennek következményeként a másodfokú bírósággént eljáró Fővárosi Ítélet tábla az ítélet perköltségre vonatkozó rendelkezését módosította, és az alperes elismerő nyilatkozatára figyelemmel a felperes javára megítélhető perköltség összegét leszállította. A bíróság indokolásában kiemelte, hogy az alperes nyilatkozata önálló jogalapot képezett a perköltséget érintő döntésre, azon túlmenő költségek pedig indokolatlanul felszámítottak minősültek. Az ügyvédi munkadíj bírósági értékelése során az iratok áttanulmányozásáért és az ellenkérelem elkészítéséért kért 100.000 Ft-ot, valamint a tárgyalásokon való részvételért

felszámított 3 x 40.000 Ft-ot szintén elfogadott mértékű munkadíjnak tartotta. A fentiek összefoglalásaként megállapítható, hogy a Fővárosi Ítéltábla gyakorlatának tanúsága szerint az ügyvédi munkadíjak megítélését érintő ítélelhoztalt tartalmilag differenciált, az ügy egyedi körülményeit figyelembe vevő vizsgálat előzi meg. Az óradíjak és a munkaráfördítés mértékének értékelése során a bíróság nemcsak a formai értelemben vett munkaórákat jelölő számokat, hanem az azok mögött álló jogi tevékenység valódi (tényleges) tartalmát és szükségességét is mérlegeli. A Fővárosi Ítéltábla emellett törekszik az arányosság és a piaci viszonyok közötti egyensúly megtalálására, illetőleg tekintetbe veszi a már korábban elvégzett, újrahasznosított ügyvédi munka „takarékosági hatását” is. Megjegyzendő továbbá, hogy a bíróság gyakorlata alapján nem kizárt – bár nem is tekinthető jellemző gyakorlatnak – a magasabb óradíj megállapítása, amennyiben az így kapott összeg nem tér el kirívóan a szokásos mértéktől és a felszámított óraszámban a valóban elvégzett munka mennyisége tükröződik.

IV.3. A Kúria gyakorlata

A Kúria 2025-ben kelt és közzétett határozatai közül a - kézirat lezárásáig - mindössze 10 olyan döntést találtam, amelyet az új IM rendelet alapján hoztak meg. A Kúria által lefolytatott felülvizsgálati eljárásokban a bíróság az ügyvédi munkadíjat az ügyek egyik, kisebb körében átlagosan 2–4 munkaóra,²⁴ míg

24 Pfv.20.425/2025/12. [27], Pfv.20518/2025/6 [31], Pfv.20.527/2025/9. [38].

a másik, nagyobb részében átlagosan 4–19 munkaóra alapulvételével,²⁵ összegszerűség helyett jellemzően a vonatkozó jogszabályhelyekre utalással állapította meg. Érdekességként emelhető ki, hogy a Kúria – valószínűleg a rendelet tartalmát és hatálya tartamát tekintve egyaránt új szabályaira visszavezethetően – a vizsgált tíz határozatból egyikben sem döntött az ügyvédi munkadíj mérséklése mellett.²⁶

V. Konklúzió

Egyértelműen leszögezhető, hogy az új IM rendelet megalkotásával a jogalkotó arra törekedett, hogy a polgári (és közigazgatási) perekben az ügyvédi munkadíjak felszámítását és annak a bíróság általi megítélését észszerű keretek közé szorítsa. Ezzel egyidejűleg az is hangsúlyos célként jelentkezett, hogy a pernyertes fél költségei lehetőleg arányosan és igazságosan térüljenek meg. A tanulmányomban vizsgált három bírói fórum jogalkalmazásának tapasztalatai a rendelet hatályosulását illetően mindenképp bizakodásra adnak okot. Az elemzett határozatok alapján úgy tűnik, hogy a rendelet nyomán meghaladottá válik az az egyébként súlyosan méltánytalan és egyúttal társadalmilag káros korábbi bírói gyakorlat, amelyben a bíróságok az ügyvédi munkadíj mérséklése alkalmával

25 Pfv.20.705/2025/13. [31], Pfv.20.369/2025/9. [31], Pfv.20.267/2025/6. [33].

26 Pfv.20334/2025/16 [63], Pfv.20.434/2025/6. [39], Pfv.20.388/2025/4. [44], Pfv.20.631/2025/4. [84].

ritkán soroltak fel érdemi indokokat ítéleteikben e döntésük alátámasztásaként. Az új IM rendelet szabályai alapján elbírált ügyekben kifejezetten szembetűnő, hogy a bíróságok minden esetben igyekeznek részletesen megindokolni az ítéletnek az ügyvédi munkadíjra vonatkozó rendelkezéseit – még akkor is, ha egyébként nem élnek a rendelet nyújtotta mérséklés lehetőségével. Megítélésem szerint az új IM rendelet legfontosabb nívuma, az ügyvédi munkadíjnak az ügy egyedi körülményei alapján történő, részletes indokolással alátámasztott megállapítása eddig komolyabb problémák, fennakadások nélkül érvényesül a bíróságok ítélkező tevékenysége során. Ez egyúttal azt is jelzi, hogy a jogalkotó szándéka egyelőre megvalósulni látszik. Meggyőződésem szerint az új szabályozási környezet biztos alapot teremtett annak, hogy átláthatóbbá és kiszámíthatóbbá váljon a költségigénylés gyakorlata, amely – részletes időki-mutatások felvázolásának igénye révén – különösen az óradíjas elszámolásoknál bír kiemelt jelentőséggel. Már most, alig fél évvel a rendelet hatálybalépését követően határozottan érzékelhető a sablonos, az ügy egyedi körülményeire ki nem térő ítéleti indokolások arányának csökkenése, amely közép- és hosszútáv-on természetesen nem csupán a bírói döntések minőségét javítja, hanem hozzájárul ahhoz is, hogy a polgári (közigazgatási) per a várható költségmegtérülés, valamint a peres fél és az ügyvéd közötti bizalmi viszony tiszteletben tartása felől nézve valóban vonzó igényérvényesítési forma *legyen és maradjon* az állampolgárok szemében.

Irodalomjegyzék

Becker Tibor, Az ügyvédi munkadíj megállapításának egyes szabályozási kérdései. *Ügyvédek Lapja*, 2019/5.

Kiss Tibor, Útban a változás felé? A bírósági gyakorlat által el nem ismert ügyvédi munkadíj – joghézag vagy téves bírósági jogértelmezés? *Pro Futuro*, 2024/1. <https://doi.org/10.26521/profuturo/2024/1/15326>.

Aszódi László, A perköltség fogalma. In: *Wopera Zsuzsa (szerk.):* Nagykomentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez; Wolters Kluwer Online Jogtár, a Pp. 80. §-ához fűzött magyarázat.

Leszkoven László, Ügyvédi díj felszámítása a perköltségben – értve alatta, ami értendő. *Gazdaság és Jog*, 2024/5–6.

Jogszabályok

A bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi és kamarai jogtanácsosi költségről szóló 17/2024. (XII. 9.) IM rendelet.

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény

A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény.

Az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény.

Indokolás a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi és kamarai jogtanácsosi költségről szóló 17/2024. (XII. 9.) IM rendelethez.

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).

Bírósági határozatok

Pfv.20.887/2023/6., 15.P.20.943/2025/8. 36.P.20.741/2025/5-II., 54.Pf.631.241/2025/17., 66.P.21.019/2025/6., 18.P.20.807/2025/10., 65.P.20.784/2025/7/I., 31.P.20.777/2025/7/II., 54.Pf.631.256/2025/3., 54.Pf.631.731/2025/6., 6.P.20.499/2025/12., 70.P.20.483/2025/9., 67.Pf.635.010/2024/9., 39.P.20.152/2025/8., 39.P.20.098/2025/9/I., 39.P.20.780/2025/9., 7.Pf.20.019/2025/6., 2.Pf.20.286/2025/4., 17.Pf.20.009/2025/8., 1.Pf.20.216/2025/6-II., 2.Pf.20.195/2025/4., 2.Pf.20.243/2025/4., 1.Pf.20.259/2025/6., 1.Pf.20.199/2025/4., 1.Pf.20.152/2025/8., 2.Pf.20.210/2025/4., 1.Pf.20.222/2025/7., 2.Pf.20.256/2025/4., 4.Pf.20.194/2025/8., 4.Pf.20.061/2025/11., 1.Pf.20.197/2025/4-II., 1.Pf.20.177/2025/4., 1.Pf.20.167/2025/6., 2.Pf.20.221/2025/8/II., 1.Pf.20.155/2025/6., 1.Pf.20.165/2025/4., 1.Pf.20.156/2025/6., 1.Pf.20.134/2025/4., 2.Pf.20.357/2025/4., 4.Pf.20.263/2025/5., 1.Pf.20.280/2025/5., Pfv.21314/2024/8., 2.Pf.20.297/2025/5., 2.Pf.20.284/2025/5/II., 2.Pf.20.245/2025/4/II., 1.Pf.20.277/2025/4., 1.Pf.20.356/2025/4., 1.Pf.20.248/2025/4-II., 1.Pf.20.250/2025/4., 2.Pf.20.268/2025/4., 6.Pf.20.207/2025/9., 6.Pf.20.207/2025/9., 1.Pf.20.234/2025/4-II., 1.Pf.20.244/2025/11-II., 1.Pf.20.212/2025/4., Pfv.20.425/2025/12., Pfv.20518/2025/6., Pfv.20.527/2025/9., Pfv.20.705/2025/13., Pfv.20.369/2025/9., Pfv.20.267/2025/6., Pfv.20334/2025/16., Pfv.20.434/2025/6., Pfv.20.388/2025/4., Pfv.20.631/2025/4.,

Molnár Tamás
közjegyző, Debrecen, megbízott óraadó, DE ÁJK
ORCID azonosító: -

SAJTÓSZEMLE

Papp Tekla: Az öröklési szerződés statikája Debreceni Jogi Műhely 2025. (XXII.) 1-2.

A tanulmány a végintézkedések egyik fajtájával, az öröklési szerződéssel foglalkozik. A szerző már az absztraktban felkelti az olvasó figyelmét a téma iránt, megjelölve, hogy a demográfiai változások következtében az európaiak egyre hosszabb ideig élnek, amely a gondozási szolgáltatások iránti igények erőteljesebb megjelenésének következményeivel jár. Ennek köszönhetően az *alimentációs*, vagyis a *létfenntartási kötelek* felértékelése figyelhető meg. Ezek jellemzően tartós ápolás-gondozást nyújtó kötelek, amelyekre megoldást adhat az öröklési szerződés is.

A tanulmány első fejezete az alimentációs szerződések egyes kérdéseit vizsgálja. A szerző megkülönböztet törvényi előíráson és jogügyleten alapuló tartási kötelezettségeket. Előbbire példaként a Ptk. szerinti házastársi tartást, élettársi tartást és rokонтartást hozza fel, de közjogi szempontból e körbe sorolhatóak

a szociális és nyugellátások, míg utóbbira tág értelemben véve a szociális szövetkezet, nyugdíjas szövetkezet, alapítvány, egyesület, nonprofit gazdasági társaságok egyes feladatait említhetők, ahol megjelenik „alimentációs részszerep”. Ami a szerződéseket illeti: a kontraktusok szűk és tág értelemben vett alimentációs szerződésekre is bonthatók: a szűk értelemben vett alimentációs megállapodások a tartási, életjáradéki és öröklési szerződések, míg tág értelemben véve biztosítási, megbízási szerződések, gazdaságátadási szerződésekről beszélhetünk.

A szerző a tanulmány második részében az öröklési szerződés jellemzőit foglalja össze. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) 7:48. § (1) bekezdése szerint az öröklési szerződés alapján az örökgyogy

a vele szerződő felet a magának, illetve a szerződésben meghatározott harmadik személynek nyújtandó tartás, életjáradék, illetve gondozás ellenében – vagyona, annak egy meghatározott része vagy meghatározott vagyontárgyak tekintetében – örökösévé nevezi, a másik fél pedig kötelezettséget vállal a tartás, életjáradék, illetve gondozás teljesítésére. Az öröklési szerződés halál esetére szóló jogügylet: az örökgyogy halálához kötött végintézkedési fajta, amelynél tehát a vagyon,

vagyonrész, vagy meghatározott vagyontárgy tulajdonjoga az örökhagyó halálával száll át. A szerző kiemeli, hogy az öröklési szerződés dologi hatályú is, mivel az örökhagyó és a szerződéses örökös kontraktusa harmadik személyek jogszerzésére is kihat. Az öröklési szerződés tartalmát tekintve lehet tartási, életjáradéki és gondozási szerződés is. További jellemzőként hozza fel a tanulmány azt, hogy az öröklési szerződés célja is duális: fontos az örökhagyó végintézkedési szabadságának érvényre juttatása mellett a vagyoni értékkel bíró szolgáltatások nyújtása.

A tanulmány harmadik része az öröklési szerződés alanyaival foglalkozik. A szerződést a végintézkedési képességgel rendelkező leendő örökhagyó köti az őt túlélő szerződő féllel. Az örökhagyói pozícióban kizárólag természetes személy lehet, azonban nem kizárt, hogy a „másik fél”, vagyis a szerződő fél nem természetes személy legyen: előfordulhat jogi személy, köztük magánalapítvány vagy öregek napközi otthona. Fontos kitétel azonban, hogy az örökhagyóval szerződő fél nem lehet a gondnoka, mivel ebben az esetben nincs olyan személy, aki ellenőrizhetné az általa nyújtott tartás, gondozás teljesítését. A szerző osztja azt az álláspontot, hogy az öröklési szerződés nem ütközik jóerkölcsbe abban az esetben, amikor a szülő több gyermeke közül azzal köti meg a szerződést, aki képes és hajlandó is a részére gyógyíthatatlan betegségében a törvényes tartási kötelezettséget meghaladóan is tartási szolgáltatást nyújtani.

A szerző a tanulmányának negyedik részében az öröklési szerződés közvetlen és közvetett tárgyát veszi górcső alá. Ami a közvetlen tárgyat illeti, a helyzet egyszerű: egyrészt örökösnevezés, másrészt a megfelelő tartás, gondozás, életjáradéki szolgáltatás nyújtása. A tartási-gondozási jelleg a tartásra jogosult lakhatásának biztosítására, élelemmel és ruházattal való ellátására, gondozására, betegsége esetén ápolására és gyógyíttatására, halála esetén illő eltemettetésére terjed ki. E körben a szerző *példálózó* jelleggel megemlíti ezeket a szolgáltatásokat, amelyet a következők lehetnek: lakhely, víz, villany, fűtés biztosítása, élelemmel és ruházattal való ellátás, főzés, mosás, mosogatás, takarítás, gyógyszerek beszerzésére, orvosi vizsgálat és kezelés intézésére. Más a helyzet az életjáradéki jellegű öröklési szerződés esetén, ekkor ugyanis a közvetlen tárgy a járadékszolgáltatás, a közvetett tárgy pedig a járadék. Általában a járadék pénzösszeg, de nem tiltott, hogy esetleg más helyettesítő dolog, így termék vagy termény legyen. Az életjáradék összege mindig meghatározott pénzösszeg, amelyet célszerű a szerződő felek megegyezése szerint évente a KSH által közzétett infláció %-os mértékével növelni. A szerző is kiemeli, hogy az életjáradék összegszerűségének megállapításakor figyelemmel kell lenni arra, hogy alimentációs funkciója nem egyeztethető össze tőkefelhalmozási vagy tartalékképzési célzattal. Az életjáradék megfizetése havonta előre vagy időszakonként visszatérően teljesítendő, és a hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített járadékot bírósági úton nem követelheti a járadékszolgáltatásra jogosult.

A tanulmány ötödik és egyben utolsó része az öröklési szerződés tartalmával foglalkozik. Tartalmát tekintve az örökhagyó az öröklési szerződésben bármilyen végrendeleti rendelkezést tehet, ezzel szemben a vele szerződő fél öröklési szerződésbe foglalt végrendeleti rendelkezése érvénytelen. Nem elhanyagolható az sem, hogy az öröklési szerződés esetén az örökhagyó „áttöri” a törvényes öröklés rendjét: nem esik ági öröklés alá az a vagyontárgy, amelyhez az örökhagyó felmenőjével kötött öröklési szerződés alapján jutott, tekintettel arra, hogy az öröklés visszterhes szerződés alapján történt, így az ági jelleg megállapítása és az ági öröklés kizárt.

Végezetül a szerző megemlíti, hogy az öröklési szerződés kiemelkedő szerepét jelzi az is, hogy az uniós jog is elismeri: az öröklési ügyekre vonatkozó 650/2012/EU rendelet (továbbiakban: Európai Öröklési Rendelet) szerint az öröklési szerződés a végintézkedés egyik típusa, amelynek megengedettsége és elfogadása azonban tagállamonként változó az Európai Unióban. A szerző szerint az európai uniós jogszabály alapvetően a szerződési dinamika és nem a statika felől tartalmaz előírásokat, amikor meghatározza, mely tagállam joga szabályozza az öröklési szerződések megengedettséget, tartalmi érvényességét és a felekre nézve kötelező erejét, ideértve a szerződések felbontásának feltételeit is.

Abstrakt | Abstract | Абстрактный

Neschwara, Christian: Österreich und Ungarn im Spiegel der Entwicklung des Notariats

Die Geschichte des modernen österreichischen Notariats begann mit dem österreichischen Notariatsgesetz von 1850. Das Notariat wurde durch die Notariatsgesetze von 1855 und 1871 weiterentwickelt. In Österreich ist das Gesetz von 1871 bis heute in Kraft. Nach dem Ersten Weltkrieg galt die österreichische Notariatsregelung auch in mehreren Nachfolgestaaten der Doppelmonarchie Österreich-Ungarn. Die Angliederung des Burgenlandes an Österreich bedeutete noch für einige Jahre die Fortführung des ungarischen Rechts in diesem Bundesland. Zu Beginn der politischen Wende wurde das bürgerliche Notariatsystem mit österreichischer Hilfe wiederhergestellt.

Christian Neschwara: L’Autriche et la Hongrie à la lumière de l’évolution de la pratique notariale

L’histoire du notariat autrichien moderne débute avec la loi autrichienne sur les notaires de 1850. L’institution notariale se développe ensuite avec les lois sur les notaires de 1855 et 1871. La loi de 1871 est toujours en vigueur en Autriche. Après la Première Guerre mondiale, la réglementation notariale autrichienne s’applique également dans plusieurs États successeurs de la Monarchie Austro-Hongroise. Après l’annexion du Burgenland à l’Autriche, le droit hongrois reste applicable dans cette province pendant quelques années. Au début du changement du régime politique, les notaires hongrois rétablissent le système notarial de type civil avec l’aide autrichienne.

Кристиан Нешвара: Австрия и Венгрия в свете развития нотариального института

История современной австрийской нотариальной системы начинается с австрийского Закона о нотариусах 1850 года. Потом, нотариат развивался в соответствии законами о нотариусах 1855 и 1871 годов. Закон, изданный в 1871 году, действует в Австрии до сих пор. После Первой мировой войны, австрийские нотариальные правила также применялись в нескольких государствах-преемниках Австро-Венгерской Монархии. После присоединения Бургенланда к Австрии, в этой провинции в течение нескольких лет действовало венгерское право. В начале смены политического режима Венгрии, венгерские нотариусы при помощи Австрии восстановили нотариальный институт гражданского типа.

Sándor Udvary: Veränderung und Beständigkeit. Berücksichtigung von sozialen Aspekten im Vollstreckungsverfahren, mit besonderem Hinblick auf die Befreiung der Lohn- und Geldforderungen

Die Vollstreckung von Gerichtsentscheidungen in Zivilsachen war früher ausschließlich Sache der Gerichte, doch mittlerweile ist diese Aufgabe teilweise mit dem Notariat verflochten, da Notare heute mehr vollstreckbare Entscheidungen treffen als die Gerichte. Die Vollstreckung war schon immer ein Bereich, in dem der Gesetzgeber ein empfindliches Gleichgewicht zwischen dem Grundsatz der bedingungslosen Durchsetzung von Forderungen und der sozialen Sensibilität, d. h. dem

Schutz der Interessen des Vollstreckungsgläubigers oder des Schuldners, wahren musste. Die Studie untersucht diese Suche nach einem Gleichgewicht durch einen Überblick über die Geschichte der Regeln für die Pfändung von Löhnen und Gehältern und versucht, dadurch auch Antworten auf einige aktuelle Rechtsfragen zu finden.

Sándor Udvary:

Changement et constance. La prise en compte des aspects sociaux dans les procédures d'exécution forcée, notamment en ce qui concerne l'exemption des salaires et des créances

L'exécution des décisions de justice en matière civile relevait autrefois de la compétence exclusive des tribunaux. Aujourd'hui, cette compétence est en partie partagée avec les notaires qui délivrent désormais un plus grand nombre de décisions exécutoires que les tribunaux eux-mêmes. L'exécution forcée a toujours été un domaine où le législateur a dû trouver un juste équilibre entre le principe de la mise en oeuvre inconditionnelle du droit du créancier et la sensibilité sociale, c'est-à-dire entre la protection des intérêts du demandeur et ceux du débiteur. Cette étude examine cette recherche d'équilibre en retraçant l'historique des règles relatives à la saisie-arrêt sur salaire et tente d'apporter des réponses à certaines questions juridiques actuelles.

Шандор Удвары:

Изменения и постоянство. Учет социальных аспектов в исполнительном производстве, особенно в отношении освобождения от взыскания заработной платы и денежных требований

Принудительное исполнение судебных решений по гражданским делам раньше входило в исключительные полномочия судов. Сегодня это полномочие частично относится нотариусам, которые теперь выносят больше решений, подлежащих исполнению, чем сами суды. Принудительное исполнение всегда было областью, где

законодателям приходилось искать баланс между принципом безусловного принудительного исполнения долга и социальными аспектами, то есть между защитой интересов истца и должника. В данном исследовании рассматривается этот поиск баланса путем прослеживания истории формирования правил об аресте заработной платы, и при этом предпринимается попытка ответить на некоторые актуальные правовые вопросы.

Lehotay Veronika:

Der Berufsstand der Anwälte zwischen 1874 und 1949

Die Studie untersucht die Institutionsgeschichte der ungarischen Anwaltschaft und konzentriert sich dabei auf die Entstehung des Anwaltsberufs, die Festigung seiner organisatorischen Rahmenbedingungen und den anschließenden schrittweisen Verlust seiner Autonomie. Die zentrale Frage der Untersuchung lautet, wer in den einzelnen historischen Epochen als Rechtsanwalt galt und welche beruflichen, moralischen und rechtlichen Voraussetzungen die Ausübung dieses Berufs ermöglichten. Die Rechtsvorschrift über die Anwaltsordnung war das Gesetz XXXIV von 1874, doch die Studie weist darauf hin, dass die Wurzeln der Prozessvertretung und der Rechtsberatung Jahrhunderte zurückreichen. Die Studie stellt anhand eines rechtshistorischen Ansatzes die rechtlichen Rahmenbedingungen dar, die bestimmten, wer Rechtsanwalt werden konnte und welchem Haftungssystem er unterlag. Methodisch stützt sich die Studie auf frühere Forschungen, vor allem auf die Erkenntnisse von János Zlinszky. Die Forschung stützt sich auf die Unterlagen der Anwaltskammer von Miskolc, da sich mit Hilfe der lokalen Kammern ein Bild vom tatsächlichen Alltag der Anwaltschaft zeichnen lässt. Die Zeit zwischen den beiden Weltkriegen brachte zahlreiche Schwierigkeiten für die Anwaltschaft, darunter eine Überbelastung, immer stärkere staatliche Eingriffe, territoriale Veränderungen und diskriminierende Bestimmungen.

Nach dem Zweiten Weltkrieg kam es zu radikalen Veränderungen, die Privatpraxis wurde abgeschafft und durch die obligatorische Arbeitsgemeinschaft ersetzt. Die Studie zeigt den Prozess, wie die autonome Anwaltschaft bis 1949 zur staatlichen Unterordnung gelangte.

Veronika Lehotay :

La profession d'avocat entre 1874 et 1949

Cette étude examine l'histoire institutionnelle de la profession d'avocat en Hongrie, elle présente son développement, la consolidation de son cadre organisationnel et la perte progressive de son autonomie. Qui pouvait être considéré comme avocat à chaque période historique, quelles conditions professionnelles, morales et juridiques permettaient d'exercer cette profession, telles sont les questions posées par l'étude. La loi régissant la profession d'avocat est la loi XXXIV de 1874, mais l'étude souligne que la représentation en justice et l'assistance juridique remontent à des siècles. À travers une approche historique du droit, l'étude présente les cadres juridiques de l'accès à la profession d'avocat et le régime de responsabilité qui lui était applicable. En ce qui concerne la méthodologie, l'étude s'appuie sur des recherches antérieures, notamment sur les conclusions de János Zlinszky. La recherche se concentre sur les documents du barreau de Miskolc, car c'est à travers les chambres locales que l'on perçoit le fonctionnement de la profession d'avocat au quotidien. L'entre-deux-guerres a apporté de nombreuses difficultés pour la profession juridique, dues notamment à la saturation du marché, à une intervention étatique croissante, à des modifications territoriales et à des réglementations discriminatoires. Après la Seconde Guerre mondiale, des changements radicaux se sont produits: l'exercice individuel a disparu au profit de l'organisation obligatoire en communauté de travail. Cette étude retrace le processus par lequel la profession d'avocat, jusque-là autonome, s'est retrouvée soumise à l'État dès 1949.

Вероника Лехотай:

Адвокатская профессия в период с 1874 по 1949 год

В данном исследовании рассматривается институциональная история адвокатской профессии в Венгрии, представлены ее развитие, укрепление ее организационной структуры и постепенная утрата ее автономии. Исследование изучает, кто мог считаться адвокатом в данный исторический период и какие профессиональные, моральные и правовые условия позволяли занимать эту должность. Законом, регулирующим адвокатскую профессию, является Закон XXXIV от 1874 года, но исследование указывает на то, что юридическое представительство и оказание помощи в суде существовали уже несколько столетий. Исследование изучает историю регулирования доступа к адвокатской профессии и применимого ей режима ответственности. Исследование в своих методах опирается на предыдущие работы, в частности, на выводы Яноша Злински. Данное исследование сосредоточено на документах коллегии адвокатов города Мишкольц, поскольку именно через местные органы можно понять повседневную работу адвокатской профессии. Межвоенный период принес адвокатской профессии многочисленные трудности, в частности, из-за насыщения рынка, усиления государственного вмешательства, территориальных изменений и дискриминационных правил. После Второй мировой войны произошли радикальные изменения: индивидуальная практика прекратилась, уступив место обязательному формированию адвокатских трудовых сообществ. В данном исследовании прослеживается процесс, в результате которого ранее автономная адвокатская профессия с 1949 года оказалась под государственным подчинением.

Gábor Rokolya:

Rolle der bürgerlichen Notare in der Entwicklung der Rechtswissenschaft

Die Notare des bürgerlichen Zeitalters haben in dem dreiviertel Jahrhundert des Bestehens

ihres Berufsstands, die ungarische Rechtswissenschaft durch ihre Werke kontinuierlich bereichert. Unter ihnen ragt Bálint Ökröss hervor, der Werke sowohl zum Privatrecht als auch zum Zivilprozessrecht verfasst hat. Ein wichtiger Meilenstein seines Schaffens war die Gründung der bis heute bestehenden maßgeblichen juristischen Fachzeitschrift *Jogtudományi Közlöny* (Mitteilungsblatt der Rechtswissenschaft). Er war der einzige Notar, der zum korrespondierenden Mitglied der Ungarischen Akademie der Wissenschaften gewählt wurde. Die zu Beginn des 20. Jahrhunderts einsetzende Kodifizierung des Zivilrechts wurde zum Gegenstand der Studien und Monografien vieler Notare, darunter Fülöp Weinmann, Lajos Baditz und Szigfrid Holitscher. Béla Baranyai befasste sich in seinen Werken mit dem Erbverfahren und der Rolle des Notars im vorbeugenden Rechtsschutz. Höhepunkt des Schaffens von László Fekete ist seine zweibändige Monografie *Ars Notarialis*. Mit Ausnahme von Bálint Ökröss schrieben die anderen Notare regelmäßig Artikel für die Fachzeitschrift der Notare, während Szigfrid Holitscher und László Fekete sogar Chefredakteure der Notarfachzeitschrift waren.

Gábor Rokolya:

Le rôle des notaires civils dans l'évolution de la science juridique

Les notaires de la période historique bourgeoise ont inlassablement enrichi la doctrine juridique hongroise par leurs travaux durant les trois quarts de siècle d'existence de la profession. Bálint Ökröss, ayant écrit sur le droit privé et le droit procédural civil, se distingue parmi eux. Un jalon important de son œuvre est la fondation de la Revue d'études juridiques, la revue juridique de référence qui existe encore aujourd'hui. Il est le seul notaire à être élu membre correspondant de l'Académie hongroise des sciences. La codification du droit civil qui s'est développée au début du XXe siècle a fait l'objet d'études et de monographies de nombreux notaires, rédacteurs d'articles de droit, tels que Fülöp Weinmann,

Lajos Baditz et Szigfrid Holitscher. Dans ses écrits, Béla Baranyai a traité de la procédure successorale et du rôle du notaire dans la protection juridique préventive. L'œuvre majeure de László Fekete est sa monographie en deux volumes intitulée *Ars Notarialis*. À l'exception de Bálint Ökröss, les autres notaires, auteurs juridiques, publiaient régulièrement des articles dans la revue professionnelle des notaires, tandis que Szigfrid Holitscher et László Fekete en étaient également les rédacteurs en chef.

Габор Роколя:

Роль нотариусов гражданского типа в развитии правоведения

Нотариусы исторического буржуазного периода неустанно обогащали венгерскую правовую доктрину своей работой на протяжении трех четвертей века существования профессии. Среди них выделяется Балаинт Окрешш, автор работ как по частному праву, так и по гражданско-процессуальному праву. Важной вехой в его работе стало основание «Журнала юридических исследований», ведущего юридического журнала, существующего и по сей день. Он является единственным нотариусом, избранным членом-корреспондентом Венгерской академии наук. Кодификация гражданского права, развивавшаяся в начале XX века, была предметом исследований и монографий многочисленных нотариусов-правоведов, таких как Фюлёп Вайнманн, Лайош Бадиц и Сигфрид Холитшер. В своих работах Бела Бараньяи рассматривал процедуру наследования и роль нотариуса в превентивной правовой защите. Вершиной творческого наследия Ласло Фекете является его двухтомная монография под названием «Искусство нотариуса» (*Ars Notarialis*). За исключением Балаинта Окрешша, остальные нотариусы-авторы регулярно публиковали статьи в профессиональном журнале нотариусов, а Сигфрид Холитшер и Ласло Фекете также были его редакторами.

† Nánásy László:

Aufstellung der königlichen Staatsanwaltschaft und die Anfänge ihrer Betätigung (1871-72)

Im Rahmen der Justizreform nach dem Ausgleich nahm die ungarische königliche Staatsanwaltschaft 1872 ihre Tätigkeit auf. Die höchste Position innerhalb der Staatsanwaltschaft war die des Kronanwalts. Die unmittelbare Leitung der Organisation oblag den Generalstaatsanwälten. Die Grundeinheiten der Organisation waren die bei den Gerichtsstühlen angesiedelten Staatsanwaltschaften. Nach Ansicht von Sándor Kozma können Staatsanwälte als Bürger politische Meinungen vertreten, aber „in ihrer offiziellen Funktion stehen sie außerhalb der Parteigrenzen“.

† László Nánásy :

La création du Parquet royal et les débuts de son fonctionnement (1871-1872)

Dans le cadre de la réforme judiciaire consécutive au Compromis austro-hongrois, le Parquet royal hongrois est entré en fonction en 1872. La fonction au sommet de cette institution était celle de procureur de la Couronne. La direction du parquet était assurée directement par les procureurs généraux. Les unités de base étaient les parquets rattachés aux tribunaux de grande instance. Selon Sándor Kozma, les procureurs, en tant que citoyens, pouvaient avoir des opinions politiques, mais « dans l'exercice de leurs fonctions, ils devaient se tenir à l'écart des partis ».

† Ласло Нанаши:

Создание Королевской прокуратуры и начало её деятельности (1871-1872)

В рамках судебной реформы, последовавшей за Австро-Венгерским Компромиссом, в 1872 году была создана Венгерская Королевская прокуратура. Высшей должностью в этом учреждении была должность коронного прокурора. Администрацией прокуратуры непосредственно руководили генеральные прокуроры. Основными подразделениями были прокуратуры при региональных судах. По словам Шандора

Козмы, прокуроры, как граждане, могли иметь политические взгляды, но «при исполнении своих обязанностей они должны были оставаться в стороне от политических партий».

Annamária Schlosser:

Fragen im Bereich der zivilrechtlichen Verantwortlichkeit und Haftpflicht von Kirchen und Religionsgemeinschaften

Aus den dargestellten Rechtsfällen geht hervor, dass die ungarischen Zivilgerichte die Rechtsverhältnisse kirchlicher juristischer Personen häufig genauso beurteilen wie die von sonstigen juristischen Personen, indem sie die Verkehrssicherheit und den Gläubigerschutz sowie den Schutz der Persönlichkeitsrechte von Privatpersonen vor Augen halten. Sie legen den Anwendungsbereich der internen Vorschriften relativ eng aus. Die besondere Autonomie der Kirchen und Religionsgemeinschaften kann jedoch zu Konflikten mit der Verkehrssicherheit und dem Gläubigerschutz führen. Zahlreiche diesbezügliche Grundsatzfragen wurden von den Gerichten in der Praxis noch nicht geprüft. Mit zunehmendem Einfluss der Kirchen und kirchlichen juristischen Personen als Eigentümer, Träger und Arbeitgeber in Ungarn ist zu erwarten, dass immer mehr derartige theoretische Probleme auch in der Rechtspraxis auftauchen werden.

Annamária Schlosser :

De la responsabilité civile et de l'obligation de réparation des églises et des communautés religieuses

Les affaires judiciaires présentées montrent que les tribunaux civils hongrois, soucieux de la sécurité juridique des transactions, de la protection des créanciers et des droits de la personnalité des particuliers, dans leurs jugements assimilent souvent les relations juridiques des personnes morales ecclésiastiques à celles des autres personnes morales. Ils définissent le champ d'application des règles internes relativement de façon restreinte.

Or, l'autonomie spécifique des églises et des communautés religieuses peut engendrer des conflits entre la sécurité juridique des transactions et la protection des créanciers. Nombre de ces questions de principe n'ont pas encore été examinées en pratique par les tribunaux. Mais avec la présence croissante des églises et des personnes morales ecclésiastiques en Hongrie en tant que propriétaires, gestionnaires et employeurs, il est probable que ces problèmes théoriques se multiplieront dans la pratique judiciaire.

Аннамария Шлоссер:

О гражданской ответственности и обязанности возместить убытки церквей и религиозных общин

Представленные судебные дела показывают, что венгерские гражданские суды, стремящиеся к обеспечению правовой определенности сделок, к защите кредиторов и нематериальных благ физических лиц, часто оценивают правовые отношения церковных юридических лиц таким же образом, как отношения других юридических лиц. Они определяют круг действия внутренних правил относительно узко. Однако, специфическая автономия церквей и религиозных общин может приводить к конфликтам между правовой определенностью сделок и защитой кредиторов. Многие из этих принципиальных вопросов еще не рассматривались судами. Вероятно, что с ростом присутствия церквей и церковных юридических лиц в Венгрии в качестве собственников, управляющих и работодателей, число подобных теоретических проблем увеличится в судебной практике.

Bartha Bence:

Fragen der Anwendung der ZPO in notariellen Verfahren

Bei der Durchführung von nichtstreitigen Verfahren, die in die Zuständigkeit des Notars fallen, sind die jeweils geltenden Bestimmungen der Zivilprozessordnung anzuwenden.

Die Studie beginnt mit den dogmatischen Grundlagen der freiwilligen Gerichtsbarkeit. Anschließend werden die einzelnen Aspekte dieser Anwendung untersucht. Hervorgehoben werden die im Normtext enthaltenen Verweisungsvorschriften und die besonderen Merkmale der nichtstreitigen Verfahren vor Notaren, die auch als ablenkende Umstände bezeichnet werden können. Abschließend wird anhand eines Beispiels gezeigt, wie die tatsächliche Anwendung der Zivilprozessordnung in der Praxis umgesetzt werden kann.

Bence Bartha:

De l'application du Code de procédure civile aux procédures notariales

Certaines dispositions du Code de procédure civile en vigueur doivent être appliquées dans les procédures non contentieuses relevant de la compétence des notaires. L'étude présente d'abord les principes dogmatiques du droit non contentieux. Elle examine ensuite quelques aspects de cette application. Elle désigne la règle de référence figurant dans le texte normatif, certaines particularités des procédures notariales non contentieuses que l'on peut également appeler des circonstances dérogatoires. Enfin, elle présente un exemple de la mise en pratique de l'application du Code de procédure civile.

Бенце Барта:

О применении Гражданского процессуального кодекса в нотариальном производстве

В ходе внесудебных процедур, подпадающих под юрисдикцию нотариуса, должны применяться определенные положения действующего Гражданского процессуального кодекса. В данном исследовании сначала представлены догматические принципы внесудебного права. Затем рассматриваются некоторые аспекты этого применения. Выделяется отсылочная норма в тексте закона, некоторые специфические особенности внесудебных нотариальных процедур, которые также

можно назвать исключительными обстоятельствами. Наконец, приводится пример практического применения Гражданского процессуального кодекса.

Antónia Oláh:

Wie viel verlangt der Anwalt?

Vollständige oder teilweise Erstattung der von der obsiegenden Partei ihrem Anwalt während des Verfahrens gezahlten Anwaltskosten – gemäß der neuesten Rechtsprechung

Am 7. Februar 2025 trat die Verordnung 32/2003. (VIII. 22.) IM über die in Gerichtsverfahren festzusetzenden Anwaltskosten außer Kraft. Sie diente rund 22 Jahre lang den Rechtsanwendern und stellte den Gerichten einen Rechtsrahmen für die Festsetzung der Anwaltshonorare zur Verfügung. An ihre Stelle trat am 8. Februar 2025 die Verordnung 17/2024. (XII. 9.) IM über die in Gerichtsverfahren festzusetzenden Anwalts- und Kammerrechtsberaterkosten, die die Regelung der in Gerichtsverfahren festzusetzenden Anwalts- und Kammerrechtsberaterkosten in mehrfacher Hinsicht auf eine neue Grundlage stellte. Während der Geltung der alten IM-Verordnung war es in der gefestigten Rechtsprechungspraxis keine Seltenheit, dass die Kosten der obsiegenden Partei trotz ihres Prozessgewinns oft nicht erstattet wurden – allerdings nicht aus Gründen, die im Interessenkreis der unterlegenen Partei lagen, sondern aufgrund einer Gerichtsentscheidung. Der Gesetzgeber wollte diese widersprüchliche und von der Anwaltskammer zu Recht beanstandete Situation durch die Verabschiedung der neuen IM-Verordnung beheben. Diese schränkt den Handlungsspielraum des Gerichts hinsichtlich eines wesentlichen Elements des Vertragsverhältnisses zwischen der Prozesspartei und dem Anwalt, nämlich der Gestaltung der Anwaltshonorare. In der vorliegenden Studie wird die Umsetzung der neuen IM-Verordnung auf der Grundlage der Urteile des Hauptstadtgerichts, des Hauptstädtischen Tafelgerichts, sowie des Obersten Gerichtshofs unter die Lupe genommen, in denen das Gericht bereits gemäß der neuen

IM-Verordnung über die Anwaltshonorare entschieden hat. Mein Ziel ist es, einen Überblick darüber zu geben, wie die Ziele des Gesetzgebers, die hinter der Verordnung stehen, in der Rechtsprechung zur Geltung kommen.

Antónia Oláh:

Combien coûte un avocat? –

Recouvrement en totalité ou en partie des honoraires versés par la partie gagnante à son avocat au cours de la procédure, selon la jurisprudence la plus récente.

Le 7 février 2025, l'arrêté 32/2003 (22/08) du Ministère de la Justice relatif aux honoraires d'avocat fixés par voie judiciaire, en vigueur depuis près de vingt-deux ans et fournissant aux tribunaux un cadre juridique pour la fixation de ces honoraires, a été abrogé. Il a été remplacé le 8 février 2025 par l'arrêté 17/2024 (09/12) du Ministère de la Justice relatif aux honoraires des avocats et des conseillers juridiques inscrits à la chambre des avocats fixés par voie judiciaire qui, à plusieurs égards, redéfinit la réglementation en la matière. Selon la jurisprudence fondée sur l'ancien arrêté, le recouvrement des frais de la partie gagnante était souvent impossible, et cela non pas pour des raisons relevant des intérêts de la partie perdante, mais à cause de la décision des juges. Le législateur a souhaité remédier à cette situation controversée, contestée légitimement par la profession d'avocat, en élaborant le nouvel arrêté. Les modifications y apportées restreignent le pouvoir d'appréciation des juges concernant la fixation des honoraires d'avocat, élément essentiel de la relation contractuelle entre le justiciable et son avocat. Mon étude porte sur l'application du nouvel arrêté du Ministère de la Justice à partir des décisions du Tribunal de grande instance de Budapest, de la Cour d'appel de Budapest et de la Curia qui se sont déjà prononcés sur les honoraires d'avocat conformément aux dispositions dudit arrêté. Mon objectif est de dresser un panorama de la mise en œuvre dans la pratique judiciaire des objectifs qui ont guidé l'élaboration de cette réglementation.

Антония Олах:

Сколько стоит адвокат? – Возмещение, полное или частичное, гонорара, уплаченного выигравшей стороной своему адвокату в ходе судебного разбирательства, согласно последней судебной практике.

7 февраля 2025 года был отменен приказ Министерства юстиции № 32/2003 (22 августа) о судебном установлении гонораров адвокатов, действовавший почти двадцать два года и предоставлявший судам правовые рамки для установления этих гонораров. 8 февраля 2025 года он был заменен приказом Министерства юстиции № 17/2024 (9 декабря) о судебном установлении гонораров адвокатов и юрисконсультов, зарегистрированных в Коллегии адвокатов, который заложил новые основы правилам, регулирующим их гонорары. Судебная практика, основанная на предыдущем приказе, часто препятствовала выигравшей стороне в возмещении судебных

издержек не по причинам, связанным с интересами проигравшей стороны, а из-за решений самого суда. Законодатель стремился исправить эту спорную ситуацию, законно оспариваемую Коллегией адвокатов, путем разработки нового приказа. Внесенные изменения ограничивают дискреционные полномочия судов в отношении установления гонораров адвокатов, которые являются важнейшим элементом договорных отношений между клиентом и его адвокатом. Мое исследование сосредоточено на применении нового приказа Министерства юстиции, опираясь на решения Будапештского регионального суда, Будапештского апелляционного суда и Курии, которые уже вынесли решения по вопросам гонораров адвокатов в соответствии с положениями нового приказа. Моя цель — дать обзор реализации в судебной практике целей, которыми руководствовались законодатели при разработке этого приказа